

**ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ
АДМІНІСТРАЦІЇ**

**Регіональна доповідь про стан
навколишнього природного середовища
Кіровоградської області
у 2023 році**

2024 рік

ЗМІСТ

**Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища
Кіровоградської області у 2023 році**

	Вступне слово	7
1	Загальні відомості	8
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості території	8
1.2	Соціальний та економічний розвиток території	9
2	Атмосферне повітря	20
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	20
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	21
2.1.2	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)	23
2.2	Транскордонне забруднення атмосферного повітря	29
2.3	Якість атмосферного повітря в населених пунктах	30
2.4	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря	32
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття	32
2.6	Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря	34
3	Зміна клімату	42
3.1	Тенденції зміни клімату	42
3.2	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату	44
3.3	Політиката заходи у сфері охорони озонного шару	46
4	Водні ресурси	48
4.1	Водні ресурси та їх використання	48
4.1.1	Загальна характеристика	48
4.1.2	Водокористування та водовідведення	50
4.2	Забруднення поверхневих вод	52
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод	52
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)	54
4.2.3	Транскордонне забруднення поверхневих вод	55
4.3	Стан поверхневих вод	55
4.3.1	Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод	55
4.3.2	Хімічний стан масивів поверхневих вод	57
4.3.3	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію	63
4.3.4	Радіаційний стан поверхневих вод	69
4.4	Екологічний стан Азовського та Чорного морів	69
4.5	Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів	69

5	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі	72
5.1	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі	72
5.1.1	Загальна характеристика	72
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття	73
5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	74
5.1.4	Формування національної екомережі	77
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	78
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	80
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	80
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	80
5.2.3	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	87
5.2.4	Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	94
5.2.5	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	95
5.2.6	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці	96
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	98
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	98
5.3.2	Стан і ведення мисливського господарства	98
5.3.3	Стан і ведення рибного господарства	101
5.3.4	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	102
5.3.5	Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	108
5.3.6	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці	109
5.4	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	110
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області	111
5.4.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	114
5.4.3	Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	114
5.4.4	Формування Смарагдової мережі	114
5.5	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	115
5.6	Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	118

6	Земельні ресурси і ґрунти	119
6.1	Структура та стан земель	119
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	119
6.1.2	Стан ґрунтів	120
6.1.3	Деградація земель	122
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	123
6.3	Державна політика та заходи у сфері охорони земель	123
6.3.1	Практичні заходи	123
6.3.2	Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво	124
7	Надра	126
7.1	Мінерально-сировинна база	126
7.1.1	Стан та використання мінерально-сировинної бази	126
7.2	Система моніторингу геологічного середовища	129
7.2.1	Підземні води: ресурси, використання, якість	130
7.2.2	Екзогенні геологічні процеси	132
7.3	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	135
7.4	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	139
7.5	Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	142
8	Відходи	143
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	143
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	147
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	153
8.4	Державна політика та заходи у сфері поведження з відходами	154
9	Екологічна безпека	158
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	158
9.2	Об'єкти підвищеної небезпеки	159
9.3	Радіаційна безпека	159
9.3.1	Стан радіоактивного забруднення області	168
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	169
9.4	Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України	171
9.4.1	Шкода, завдана земельним ресурсам	172
9.4.2	Втрати надр	172
9.4.3	Збитки, завдані водним ресурсам	172
9.4.4	Шкода, завдана атмосферному повітрю	173
9.4.5	Втрати лісового фонду	173
9.4.6	Збитки, завдані природно-заповідному фонду	173
9.5	Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки	174
10	Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище	176
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	176

10.2	Вплив на навколишнє середовище	179
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	179
10.2.2	Металургійна промисловість	182
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість	183
10.2.4	Харчова промисловість	185
10.3	Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	185
11	Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище	187
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	187
11.2	Вплив на навколишнє середовище	188
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	188
11.2.2	Використання пестицидів	189
11.2.3	Зрошення та осушення земель	190
11.2.4	Тенденції в тваринництві	192
11.3	Органічне сільське господарство	194
11.4	Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства	195
12	Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище	197
12.1	Структура виробництва та використання енергії	197
12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	198
12.3	Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище	199
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	201
12.5	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	202
13	Транспорт та його вплив на навколишнє природне середовище	204
13.1	Транспортна мережа області	204
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	205
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	206
13.2	Вплив транспорту на навколишнє середовище	208
13.3	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	209
14	Стале споживання та виробництво	211
14.1	Тенденції та характеристика споживання	211
14.2	Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	212
15	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	214
15.1	Національна та регіональна екологічна політика	214
15.2	Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	215
15.3	Державний нагляд(контроль)у сфері охорони навколишнього природного середовища	215

15.4	Виконання державних цільових екологічних програм	219
15.5	Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	220
15.6	Оцінка впливу на довкілля	224
15.7	Економічні засади природокористування	225
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	225
15.7.2	Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища	226
15.8	Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	228
15.9	Державне регулювання природокористування	229
15.10	Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища	230
15.11	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища	231
15.12	Екологічна освіта та інформування	234
15.13	Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища	247
	Висновки	248

ВСТУПНЕ СЛОВО

Стан навколишнього природного середовища сьогодні є однією з найгостріших соціально-економічних проблем, що прямо чи опосередковано стосується кожної людини. Екологічна інформація у сучасному світі стала предметом особливої уваги органів влади, політичних кіл, громадських організацій, засобів масової інформації, особливо під час дії воєнного стану в країні.

Від початку повномасштабного вторгнення росії до України вже завдано та продовжує завдаватися величезна шкода навколишньому середовищу. Як наслідок – зменшення та погіршення стану природних екосистем, хімічне та промислове забруднення, замінування територій, нищівна шкода для біорізноманіття.

Війна значно ускладнила екологічні проблеми, що існували в Україні і до її початку. Втрата та руйнування інфраструктури, втрата кадрів та обмежена можливість працювати, призупинення заходів контролю на період воєнного стану негативно вплинули на можливість повноцінно реалізувати державне управління у галузі охорони довкілля.

У Регіональній доповіді про стан навколишнього природного середовища Кіровоградської області у 2023 році розглянуто питання стану основних природних ресурсів: повітря, води, ґрунтів, лісів, надр. Проаналізовано вплив галузей промисловості на стан навколишнього природного середовища. Висвітлено інформацію щодо шкоди природним ресурсам внаслідок збройної агресії проти України.

Окреслено основні напрямки державної політики в екологічній сфері та заходи їх реалізації в області, проаналізовано превентивні заходи, здійснені правоохоронними та контролюючими органами. Визначено головні проблеми в галузі захисту довкілля та шляхи їх розв'язання.

Доповідь сприятиме підвищенню екологічної свідомості громадян, зможе привести до того, що громадяни стануть активними учасниками екологічних ініціатив, відповідальними за збереження довкілля не лише на рівні цінностей, а й реальних практик.

Видання може використовуватися для підготовки уроків екології та природознавства. Розраховане на студентів природничо-географічних та екологічних факультетів, учнівську молодь та на усі зацікавлені верстви населення.

1 ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Кіровоградська область була утворена згідно з Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР 10 січня 1939 року, одночасно із Запорізькою і Сумською областями. Її площа складає 24,6 тис. кв. км, що становить 4,07 % від території України та на даний час нараховує 4 райони, а саме: Голованівський, Кропивницький, Новоукраїнський та Олександрійський.

1.1 Географічне розташування та кліматичні особливості території

Область розташована у центральній частині України. Її протяжність з півночі на південь становить майже 148 км, із заходу на схід – 335 км та розташована на відносно невеликій відстані від Чорного моря – приблизно 130 км. За сто кілометрів на захід від обласного центру Кропивницький розташовується географічний центр України. Більша частина території області знаходиться в межах Правобережної України і лише територія селища Власівки Олександрійського району розташована на лівому березі Дніпра. Область має такі крайні точки: північна – Олександрійський район, на північ селища Власівка; південна – Кропивницький район, на південь села Юр'ївка; західна – Голованівський район, на північнийзахід село Котовка.

Кіровоградщина межує із шістьма областями держави: на півночі - з Черкаською (протяжність кордону - 381 км), на північному сході – з Полтавською (60 км), на сході та південному сході – з Дніпропетровською (379 км), на півдні – з Миколаївською (379 км), на південному заході – Одеською (54 км), на заході – з Вінницькою (48 км). Крім сухопутних кордонів, межі області проходять також по акваторії Кременчуцького водосховища. Їх протяжність становить 84 км.

Рельєф області переважно рівнинний на Придніпровській низовині і хвилястий на Придніпровській височині, з незначними перепадами висот. Поверхня – підвищена пологохвиляста лісова рівнина, розділена долинами річок, ярами та балками.

Регіон належить до перехідної зони від південного лісостепу до північного степу. Це обумовило значну строкатість ґрунтового вкриття – від світло-сірих опідзолених лісових ґрунтів до чорноземів звичайних неглибоких. Тому найбільш поширеними ґрунтами є: чорноземи звичайні (58,7 %), чорноземи типові (23 %), чорноземи реградовані (11,1 %), чорноземи опідзолені (2,6 %). Менш поширені темно-сірі лісові ґрунти (0,85 %), чорноземи глинисто-піщані та супіщані (0,7 %), чорноземно-лучні ґрунти (0,47 %), ясно-сірі і сірі лісові ґрунти (0,44 %), лучні ґрунти (0,44 %), лучно-болотні ґрунти (0,39 %), темно-сірі реградовані (0,29 %), лучно-чорноземні ґрунти (0,17 %), дернові ґрунти (0,15 %), чорноземи на елювії корінних порід (0,15 %), чорноземи на щільних глинах (0,13 %), болотні ґрунти (0,12 %), сірі лісові реградовані (0,045 %), чорноземи солонцюваті на щільних глинах (0,005 %).

Клімат області помірно-континентальний, з добре вираженими порами року. Зима малосніжна м'яка, з частими відлигами. Літо спекотне з невеликими опадами.

Середня річна температура повітря на території Кіровоградської області 2023 року становила +10,7-11,4°C тепла, що на два градуси вище кліматичної норми та найвища середньорічна температура повітря за період 1945-2023 років спостережень.

Серед несприятливих кліматичних явищ – посухи, суховії, пилові бурі, град, зливи; серед природних процесів: ерозія, обвали, зсуви. Найбільша еродованість земель (понад 50 %) у прилеглий до Дніпра смузі. Спостерігаються абразія берегів водосховищ, по заплавах річок заболочування та засолювання.

1.2 Соціальний та економічний розвиток території

Дата утворення _____	10 січня 1939 року
Територія, кв. км _____	24588,0 (4,1% від території України)
Кількість адміністративно-територіальних одиниць _____	1029
Кількість міст _____	12*
Кількість селищ _____	27*
Кількість сільських населених пунктів _____	990*
Чисельність населення, тис. осіб _____	903,712
з них:	
міське _____	575,858
сільське _____	327,854
Щільність населення, тис. осіб на 1 кв. км _____	-

* За даними офіційного WEB-сайту Верховної Ради України (станом на 01.01.2022 року)

*Чисельність населення Кіровоградської області
станом на 01 січня 2022 року**

Таблиця 1.2.1

Назва одиниці адміністративно-територіального устрою	Чисельність наявного населення, тис. осіб		
	усього	міське	сільське
1	2	3	4
Міські територіальні громади			
Благовіщенська міська ТГ	21,052	5,825	15,227
Бобринецька міська ТГ	11,158	10,396	0,762
Гайворонська міська ТГ	24,286	14,010	10,276
Долинська міська ТГ	26,087	19,316	6,771
Знам'янська міська ТГ	27,602	26,231	1,371
Кропивницька міська ТГ	228,007	228,007	0
Маловисківська міська ТГ	14,828	9,960	4,868
Новомиргородська міська ТГ	26,239	13,145	13,094
Новоукраїнська міська ТГ	19,429	16,080	3,349
Олександрійська міська ТГ	85,307	80,692	4,615
Помічнська міська ТГ	9,738	8,608	1,130
Світловодська міська ТГ	53,582	50,388	3,194
Усього	547,315	482,658	64,657
Сільські територіальні громади			
Аджамська сільська ТГ	5,851	0	5,851
Великоандрусівська сільська ТГ	7,670	0	7,670
Великосеверинівська сільська ТГ	6,045	0	6,045
Ганнівська сільська ТГ	3,473	0	3,473
Глодоська сільська ТГ	4,057	0	4,057
Гурівська сільська ТГ	5,471	0	5,471
Дмитрівська сільська ТГ	6,316	0	6,316
Злинська сільська ТГ	5,603	0	5,603
Катеринівська сільська ТГ	5,481	0	5,481
Кетрисанівська сільська ТГ	12,689	0	12,689
Мар'янівська сільська ТГ	5,051	0	5,051
Надлацька сільська ТГ	4,142	0	4,142
Первозванівська сільська ТГ	8,398	0	8,398
Перегонівська сільська ТГ	4,404	0	4,404
Підвисоцька сільська ТГ	6,330	0	6,330
Піщаноблідська сільська ТГ	5,868	0	5,868
Рівнянська сільська ТГ	10,033	0	10,033
Попельнастівська сільська ТГ	8,234	0	8,234
Соколівська сільська ТГ	9,946	0	9,946
Суботцівська сільська ТГ	11,568	0	11,568
Тишківська сільська ТГ	3,736	0	3,736
Усього	140,366	0	140,366
Селищні територіальні громади			
Вільшанська селищна ТГ	10,957	4,526	6,431
Голованівська селищна ТГ	15,897	5,646	10,251
Добровеличківська селищна ТГ	13,173	5,358	7,815
Заваллівська селищна ТГ	10,738	5,988	4,750
Компаніївська селищна ТГ	14,237	4,323	9,914

1	2	3	4
Новоархангельська селищна ТГ	12,161	5,882	6,279
Новопразька селищна ТГ	8,669	6,266	2,403
Онуфріївська селищна ТГ	16,626	8,166	8,460
Олександрівська селищна ТГ	24,709	10,230	14,479
Пантаївська селищна ТГ	5,060	2,536	2,524
Петрівська селищна ТГ	22,134	7,639	14,495
Побузька селищна ТГ	8,836	5,694	3,142
Приютівська селищна ТГ	12,200	3,045	9,155
Смолінська селищна ТГ	14,614	9,243	5,371
Устинівська селищна ТГ	11,764	3,233	8,531
Усього	216,031	93,200	122,831

* З урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» (Закон) та постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», отримання територіальними органами Держстату адміністративних даних щодо реєстрації актів цивільного стану щодо народження і смерті, а також даних про декларування/реєстрацію та зняття із задекларованого/зареєстрованого місця проживання у повному обсязі наразі є неможливим. Чисельність населення Кіровоградської області (за оцінкою), станом на 01 січня 2022 року, за наявними даними Головного управління статистики у Кіровоградській області.

У 2023 році економіка опинилася в ситуації, коли велика кількість населення виїхала за кордон, працездатні громадяни були мобілізовані на фронт, підприємства були змушені зупинити роботу.

Незважаючи на колосальні втрати виробничого потенціалу, економіка області продовжувала функціонувати як цілісна система. Ключовим завданням внутрішньої політики було переведення економіки на воєнні рейки, перерозподіл ресурсів економіки (фінансових, трудових, матеріальних) для максимально можливого задоволення потреб військово-оборонного комплексу та збройних сил.

Промисловість

Промисловий комплекс області відіграє важливу роль у розвитку регіону, ним створюється майже 20 % валової доданої вартості, основний обсяг якої формується у харчовій промисловості і машинобудуванні.

Всього за 2023 рік в області відновило свою роботу 32 промислових підприємства. Область брала активну участь у реалізації державної програми з релокації підприємств. Найбільша кількість релокованих підприємств здійснює свою діяльність у галузях промисловості – 32,1 %, інформації та телекомунікації – 20,2 % і торгівлі – 19 %.

Індекс промислової продукції в області за 2023 рік склав 116,5 % порівняно з 2022 роком (2022 рік – 76,0 %).

За оперативними статистичними даними у 2023 році збільшено обсяги виробництва промислової продукції, зокрема у:

добувній промисловості і розробленні кар'єрів - у 1,8 разів;

переробній промисловості – на 10,2 %, у тому числі:

у виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 40,1 %, виробництві харчових продуктів, напоїв – на 29,8 %, виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – на 15,2 %, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 7,2 %, постачанні електроенергії, газу, пари – на 15,6 %.

Водночас має місце зменшення виробництва промислової продукції в таких галузях переробної промисловості:

виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічної діяльності – на 17,2 %;

виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – на 1 %;

металургія – на 94 %;

машинобудування – на 13 %.

Основними причинами нестабільної роботи підприємств є: проведення воєнних дій на території України, порушення налагоджених логістичних ланцюжків та втрата як постачальників так і ринку збуту, відсутність сировини, замовлень, обмежені можливості у використанні кредитних ресурсів, мобілізація працівників до лав ЗСУ та підрозділів територіальної оборони, від'їзд деяких працівників до західних регіонів України або за кордон, тощо.

Разом з тим, підприємствами області у 2023 році реалізовано промислової

продукції на суму 56 млрд грн, що на 8,9 млрд грн більше в порівнянні з 2022 роком.

Агропромисловий комплекс

Кіровоградщина є одним із найбільш потужних агропромислових регіонів України, який включає в себе понад 3,5 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 2,9 тис. – фермерських господарств.

Сільське господарство у Кіровоградській області є важливою складовою регіональної економіки, забезпечує продовольчу безпеку регіону, його потенціал створює сприятливі умови для регіонального розвитку.

Частка надходжень до Зведеного бюджету від сільськогосподарських підприємств області щорічно складає близько третини від загального обсягу надходжень.

У галузі створюється 25,2 % валової доданої вартості області з часткою зайнятого населення 27,8 % від загальної чисельності зайнятих працівників.

У сільськогосподарському виробництві задіяно 1764,5 тис. га ріллі, що складає 5,4 % від загальної площі ріллі України.

В 2023 році відбулося збільшення виробництва валової продукції сільського господарства на 11,9 % в порівнянні з 2022 роком. Так, індекс сільськогосподарської продукції склав 111,9 % до 2022 року (2022 рік – 86,5 % до 2021 року). Відбулося збільшення індексу обсягу виробництва продукції рослинництва на 112,4 % та галузі тваринництва – на 1,9 %. Причиною зростання стала диверсифікація виробництва в галузі рослинництва. Поряд з завжди значними обсягами виробництва зернових і зернобобових культур та олійних культур зросла частка зернобобових культур в загальному обсязі валового виробництва.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств у 2023 році склав 68,2 млрд грн, у т.ч.: у рослинництві – 61,9 млрд грн, тваринництві – 6,3 млрд грн.

Тож, рослинництво залишається однією з основних галузей сільського господарства і є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку суспільства, а також опосередковує фінансово-економічне благополуччя аграрних товаровиробників. У загальній структурі виробництва зернових і зернобобових та технічних культур переважають три основні сільськогосподарські культури – соняшник, кукурудза та пшениця.

Будівництво

У 2023 році мали місце позитивні тенденції у галузі будівництва в області. Обсяг виробництва будівельної продукції, порівняно із 2022 роком, збільшився на 43,5 % та склав 1,2 млрд грн.

Збільшення обсягів відбулося за рахунок будівництва:

будівель – на 56,9 %, у т.ч. житлових – на 71,3 % та нежитлових – на 54,4 %;

інженерних споруд – на 4,5 %.

Нове будівництво склало 28,4 % від загального обсягу виробленої

будівельної продукції, ремонт (капітальний та поточний) – 51,6 %, реконструкція та технічне переоснащення – 20 %.

Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у 2023 році (нове житлове будівництво) склав 32,4 тис.кв. м та зменшився на 5,6 % в порівнянні з 2022 роком.

Обсяг прийнятих в експлуатацію нежитлових будівель у 2023 році склав 145 тис.кв.м, у тому числі будівлі промислові – 67,1 тис.кв.м, нежитлові – майже 47 тис.кв.м, торговельні – 9,8 тис. кв. м.

Зовнішньоекономічна діяльність

У 2023 році зовнішньоторговельні операції проводилися з партнерами 137 країн світу. Зовнішньоторговельний оборот товарами області склав 1068,3 млн дол. США, у тому числі: експорт – 810,2 млн дол. США; імпорт – 258,2 млн дол. США, що на 3,5 % більше порівняно із 2022 роком. Позитивне сальдо складає 552 млн дол. США.

Основу товарної структури експорту склали:

жири та олії тваринного або рослинного походження – 372,6 млн дол. США або 46 % загального обсягу експорту;

продукти рослинного походження – 249 млн дол. США або 30,7 %;

готові харчові продукти – 128,4 млн дол. США, або 15,8 %;

машини, обладнання та механізми – 36,2 млн дол. США або 4,5 %;

продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 7,1 млн дол. США або 0,9 %;

продукти тваринного походження – 3,3 млн дол. США або 0,4 %.

Обсяг експорту товарів до країн ЄС у 2023 році зменшився порівняно з 2022 роком на 20 % і становив 343,1 млн дол. США (42,4 % загального експорту області). Найбільші експортні поставки здійснювались до Китаю – 15 % загального обсягу експорту, Польщі – 9,3 %, Румунії – 8,3 %, Туреччини – 8,2 %, Іспанії – 8 %, Єгипту – 3,6 %, Італії – 3,3 %.

Основу товарної структури імпорту склали:

мінеральні продукти – 69 млн дол. США або 26,7 % загального обсягу імпорту;

машини, обладнання та механізми – 66,8 млн дол. США або 25,9 %;

засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 43,2 млн дол. США або 16,7 %;

жири та олії тваринного або рослинного походження – 18,8 млн дол. США або 7,3 %;

текстильні матеріали та текстильні вироби – 8,7 млн дол. США або 3,4 %;

недорогоцінні метали – 10 млн дол. США або 3,9 %;

продукти рослинного походження – 4,9 млн дол. США або 1,9 %;

готові харчові продукти – 4,5 млн дол. США або 1,8 %.

Житлово-комунальне господарство

Водопостачання населених пунктів Кіровоградської області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів.

Послуги з централізованого водопостачання та водовідведення надають 86 підприємств, із постачання теплової енергії – 30 підприємств теплоенергетики, на ринку надання послуг з поводження з побутовими відходами функціонує 50 суб'єктів господарювання, послуги з управління багатоквартирними будинками надають 32 підприємства. Облікова чисельність штатних працівників підприємств житлово-комунального господарства на 01 січня 2024 року становить 5471 особа.

Централізованим водопостачанням в області забезпечені споживачі 12 міст (100 %), 22 із 27 селищ міського типу (81,4 %), 217 із 991 сільського населеного пункту (21,8 %).

Відсутнє централізоване водопостачання у селищах Знам'янка Друга, Єлисаветградка Кропивницького району, Капітанівка Новоукраїнського району, Павлиш Олександрійського району та Салькове Голованівського району. Жителі 10 сіл Кропивницького району та частково самого селища Устинівка, 15 сіл Новоукраїнського району і частина жителів міста Новоукраїнка користуються привозною водою (орієнтовно 11,3 тис осіб).

Централізованим водовідведенням в області забезпечені споживачі:

11 із 12 міст (91,7 %), крім міста Благовіщенське (6,035 тис. осіб);

18 селищ міського типу (крім селищ Вільшанка, Салькове, Знам'янка Друга, Капітанівка, Єлисаветградка, Нова Прага, Приютівка, Павлиш, Устинівка) або 66,7 % від їх загальної кількості;

6 сільських населених пунктів або 0,6 %.

Обсяг води з поверхневих водозаборів становить 75,4 %, із підземних свердловин 24,6 %.

Основним джерелом водопостачання 4 міст та притрасових населених пунктів є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград», протяжність якого становить 120 км, який є одним із 10 найдовших в Україні.

У 2023 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» здійснювалася співпраця зі Світовим банком в рамках «Другого проєкту розвитку міської інфраструктури». Здійснено оплату на загальну суму 159,4 млн грн по 5 проєктах, а саме: «Реконструкція Дніпровської водоочисної станції МРВ «Дніпро-Кіровоград», «Реконструкція водопровідних насосних станцій», «Реконструкція каналізаційних насосних станцій», «Реконструкція каналізаційних очисних споруд м. Кропивницького», «Впровадження системи автоматизації та диспетчеризації ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Здійснено ремонт та реконструкцію 11,8 км водопровідних мереж, 2,6 км каналізаційних мереж, ремонт 9 водопровідних об'єктів та 12 об'єктів каналізаційного господарства, заміну та ремонт насосного обладнання та водонапірних башт. Також встановлено 8 одиниць вузлів технологічного та 38 – будинкового обліку води. Роботи проводилися на водопровідно-каналізаційних об'єктах у містах Кропивницький, Знам'янка, Світловодськ, Благовіщенське, Бобринець, селища Нове та Вільшанка.

У 2023 році проведена робота по відновленню та ремонту:

мереж зовнішнього освітлення: відновлено 2,7 км вуличного освітлення та замінено 6747 одиниць енергозберігаючих світлоточок на суму 54,7 млн грн;

житлового фонду: забезпечено належний технічний стан житлового фонду на суму 28,8 млн грн, у тому числі здійснено капітальний ремонт 82 ліфтів, заміну 3 ліфтів та експертне обстеження 51 ліфта;

вулично-дорожньої мережі: капітальний та поточний ремонт (у т.ч. виготовлення ПКД) на суму 434,9 млн грн, на утримання використано 103,7 млн грн. Загалом поліпшено 917,9 тис. кв.м.

В області проводиться робота з оснащення багатоквартирного житлового фонду будинковими засобами обліку споживання холодної води та теплової енергії. Загальна кількість встановлених у багатоквартирних житлових будинках області будинкових приладів обліку теплової енергії становить – 795 од., або 57,4 % (розрахунково) до кількості будинків, які доцільно оснащувати приладами обліку теплової енергії (тобто 3-поверхових і вищих) з централізованим опаленням.

Створено 557 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, на утриманні яких перебуває 628 житлових будинків.

Проводилася робота щодо забезпечення реалізації заходів по впровадженню в населених пунктах роздільного збирання побутових відходів, забезпечення утилізації відходів. Станом на 01 січня 2024 року:

послугами зі збирання побутових відходів охоплено 64,8 % населення області;

роздільним збиранням охоплено до 35 % населення, об'єм зібраних ресурсоцінних компонентів становить до 14 % загального об'єму відходів, утворених у даних населених пунктах. Для забезпечення роздільного збирання використовується 1376 спеціалізованих контейнерів у 35 населених пунктах.

Спеціалізованими підприємствами для збирання та вивезення твердих побутових відходів використовується 83 сміттєвоза, з них комунальної власності 69 одиниць.

На території області експлуатується 418 місць видалення побутових відходів.

З метою переробки твердих побутових відходів у місті Кропивницькому на території сміттєзвалища забезпечено функціонування:

мобільного сортувального комплексу С-50. У 2023 році обсяг відходів, направлених на сортувальні лінії, склав 61,9 тис. тонн, обсяг відсортованих відходів склав 4 тис. тонн або 6,5 %;

комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу для виробництва електроенергії. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. За 2023 рік вироблено 4327,2 тис. кВт/год електроенергії.

Альтернативна енергетика

У 2023 році вживалися заходи, спрямовані на підвищення енергоефективності та розвитку альтернативної енергетики.

Протягом 2023 року в області:

приватними домогосподарствами введено у дію 175 сонячних електростанцій, загальною потужністю 5,2 МВт;

впроваджено енергоефективні заходи на 65 об'єктах державної форми власності;

введено в дію наземну сонячну електростанцію (м. Олександрія), потужністю 660 кВт.

У бюджетній сфері області укладено 1 енергосервісний договір в селищі Смоліне Новоукраїнського району (КНП «Смолінська медико-санітарна частина» (харчоблок)).

В області функціонує:

56 сонячних електростанцій, загальною потужністю 338,5 МВт;

2806 сонячних електростанцій приватних домогосподарств, загальною потужністю 84,2 МВт;

11 міні-ГЕС, загальною потужністю 16,2 МВт (Голованіський район).

Продовжуються заходи з впровадження системи енергетичного менеджменту в бюджетних установах області. Станом на 01 січня 2024 року до програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 об'єкти бюджетної сфери (заклади культури, освіти, молоді та спорту, соціального захисту та заклади охорони здоров'я).

Дорожно-транспортний комплекс

У 2023 році в області підрядними організаціями виконано роботи з реконструкції, капітального та поточного середнього ремонту влаштовано 5,75 км покриття автомобільних доріг, введено в експлуатацію 6 шляхопроводів та 2 штучні споруди (439,7 пог. м мосту).

На автомобільних дорогах загального користування державного значення відремонтовано та забезпечено проїзд на 3-ох шляхопроводах загальною протяжністю 340,8 погонних метрів, а саме: на а/д М-12 Стрий-Тернопіль-Кропивницький-Знам'янка, М-04 Знам'янка-Луганськ-Ізварине та Н-23 Кропивницький-Кривий Ріг-Запоріжжя.

У 2023 році ДП«Агентство місцевих автомобільних доріг» завершено капітальний та поточний ремонт на 8 об'єктах (влаштовано 5,75 км покриття автомобільних доріг, введено 98,9 пог. м мосту), продовжуються ремонтні роботи на 13 об'єктах.

Для забезпечення якісним автобусним сполученням усіх населених пунктів області проводиться робота щодо залучення нових та вже працюючих перевізників для виконання рейсів у сільській місцевості. Здійснювалися заходи, пов'язані із організацією маршрутної мережі міжміських та приміських автобусних маршрутів загального користування відповідно до адміністративно-територіального устрою.

Станом на 01 січня 2024 року маршрутна мережа області складається із 325 автобусних маршрутів загального користування, з них 207 маршрутів: міжміських внутрішньообласних – 109, приміських – 98 (організатор перевезень – обласна військова адміністрація) та 118 маршрутів: міських – 73, приміських – 45 (організатори перевезення - органи місцевого самоврядування).

Перевезення пасажирів здійснюють 100 автоперевізників.

Доходи населення, соціальні стандарти та гарантії

За оперативно-розрахунковими даними, розмір середньомісячної заробітної плати за 2023 рік склав 13200 грн, що на 11,9 % більше порівняно з 2022 роком (за 2022 рік – 11800 грн).

Середній розмір пенсійних виплат станом на 01 січня 2024 року становив 4 737 грн і зріс на 15,5 % (на 634,7 грн) порівняно з відповідним періодом 2023 року (4 102 грн) та на 126,3 % перевищив прожитковий мінімум для осіб пенсійного віку (2 093 грн). Чисельність пенсіонерів станом на 01 січня 2024 року складала 252,8 тис. осіб (станом на 01 січня 2023 року – 253,6 тис. осіб). Мінімальну пенсію (2 093 грн) – отримують 5,8 тис. пенсіонерів або 2,3 % від їх загальної чисельності. Забезпечено своєчасне та у повному обсязі фінансування виплат пенсій та грошової допомоги пенсіонерам.

Станом на 01 січня 2024 року державну допомогу (малозабезпеченим сім'ям, сім'ям з дітьми, особам з інвалідністю, прийомним сім'ям) отримують 52,1 тис. сімей (12,8 % сімей області), яку виплачено на суму 1701,9 млн грн, або 100 % від потреби (станом на 01 січня 2023 року – 56,4 тис. сімей на суму 1783,9 млн грн).

Протягом 2023 року за зверненнями громадян, у тому числі, які надійшли через портал «Дія» в рамках надання комплексної послуги «єМалятко» призначено: допомогу при народженні дитини – 4742 особам (у 2022 році – 5136 особам), допомогу на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях – 1266 сім'ям (у 2022 році – 1037 сім'ям), відшкодування вартості послуги по догляду за дитиною до 3-х років «муніципальна няня» – 21 особі (у 2022 році – 53 особам). Заборгованість з виплати державної допомоги відсутня.

За даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни станом на 01 січня 2024 року в області обліковується 33558 ветеранів (жінок - 7196), у тому числі з числа Захисників та Захисниць - 25131 особа.

Відповідно до Порядку призначення та виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або інвалідності деяких категорій осіб відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2016 року № 336 (зі змінами), відповідну грошову компенсацію у 2023 році виплачено 12 особам з інвалідністю внаслідок війни I-III груп на суму 10515,0 тис. грн.

У 2023 році грошову компенсацію за належні жилі приміщення виплачено 26 особам на загальну суму 44,1 млн грн. Наразі 25 осіб вже придбали житло на загальну суму 42,9 млн грн.

З метою соціальної підтримки ветеранів, в тому числі Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих Захисників, в області діє обласна комплексна програма соціальної підтримки учасників АТО/ООС, членів їх сімей, сімей загиблих (померлих) учасників АТО/ООС, постраждалих учасників Революції Гідності, учасників-добровольців, які брали участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету на Сході України та увічнення пам'яті загиблих (померлих) ветеранів у Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затверджена рішенням обласної ради від 19 лютого

2021 року № 56. Для реалізації Програми у 2023 році в обласному бюджеті передбачені видатки у сумі 77733,6 тис. грн.

В усіх 49 територіальних громадах затверджено місцеві програми соціальної підтримки Захисників, членів їх родин та родин загиблих Захисників із загальним фінансовим ресурсом у 2023 році - 157,1 млн грн, за рахунок яких 21 тис. осіб надано матеріальну допомогу на вирішення соціально-побутових питань (оздоровлення, придбання твердого палива, дров, поховання тощо), компенсацію за зубопротезування, пільговий проїзд тощо на загальну суму 115,2 млн грн.

Для вирішення актуальних питань внутрішньо переміщених осіб, що прибули до Кіровоградської області, та на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 09 травня 2023 року № 470 «Про Координаційні центри підтримки цивільного населення» розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 08 червня 2023 року № 641-р утворено Координаційний центр підтримки цивільного населення при Кіровоградській обласній військовій адміністрації.

На виконання Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 року № 312-р, в області було розроблено та затверджено розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 17 липня 2023 року № 779-р «Регіональну програму підтримки та інтеграції внутрішньо переміщених осіб Кіровоградської області». У 2023 році допомогу отримали 2902 особи з числа внутрішньо переміщених осіб на суму 8,7 млн грн.

Демографія*

Офіційна статистична інформація щодо демографічної ситуації в області за 2023 рік відсутня.

За наявними статистичними даними (попередні дані) чисельність населення області на 01 січня 2022 року становила 903, 7 тис. осіб.

**Довідково: відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» та постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року № 263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану», отримання у 2023 році територіальними органами Держстату адміністративних даних щодо реєстрації актів цивільного стану щодо народження і смерті, а також даних про декларування/реєстрацію та зняття із задекларованого/зареєстрованого місця проживання у повному обсязі було неможливим. Формування органами державної статистики об'єктивної статистичної інформації щодо чисельності населення, починаючи з даних станом на 01 березня 2022 року, призупинено.*

Тому офіційна статистична інформація щодо демографічної ситуації в області за 2023 рік відсутня. Оприлюднення статистичної інформації щодо чисельності населення (за оцінкою) його природного та міграційного рухів після завершення встановленого Законом терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

Враховуючи зазначене, обласна військова адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2023 рік у розділ 1.2 «Соціальний та економічний розвиток території».

2 АТМОСФЕРНЕ ПОВІТРЯ

2.1 Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

Атмосферне повітря займає особливе положення, як об'єкт охорони навколишньої природного середовища. В ньому втілюється все природне середовище, що оточує людину і суспільство. Атмосферне повітря значною мірою і є тим навколишнім природним середовищем, що підлягає охороні в інтересах дійсних і майбутніх поколінь. У сучасних умовах забруднення атмосфери розглядається не тільки як локальний чи національно-регіональний процес, але і з урахуванням його впливу – у масштабі всіх континентів і планети у цілому.

Причинами надмірних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря є: робота підприємств в умовах зношеності основних фондів, недосконалості технологічних процесів базових галузей промисловості, недостатня забезпеченість останніх очисними спорудами для уловлювання та утилізації забруднюючих речовин, введення в дію нових підприємств.

Залишається гострою проблема забруднення повітря пересувними джерелами, і особливо, автомобільним транспортом. Надходження шкідливих речовин від автотранспорту домінують над викидами від стаціонарних джерел, що надходять в атмосферне повітря.

З метою збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище визначено правові і

організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря.

Важливим заходом щодо охорони атмосферного повітря є регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

2.1.1 Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел Кіровоградської області у 2023 році склали 7,4 тис. тонн.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел показав, що обсяги викидів у 2023 році порівняно з 2022 роком зменшились на 1 тис.тонн (Діаграма 2.1.1.1).

Крім цього, суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини за 2023 рік отримано 127 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 25 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування і 102 об'єкти, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

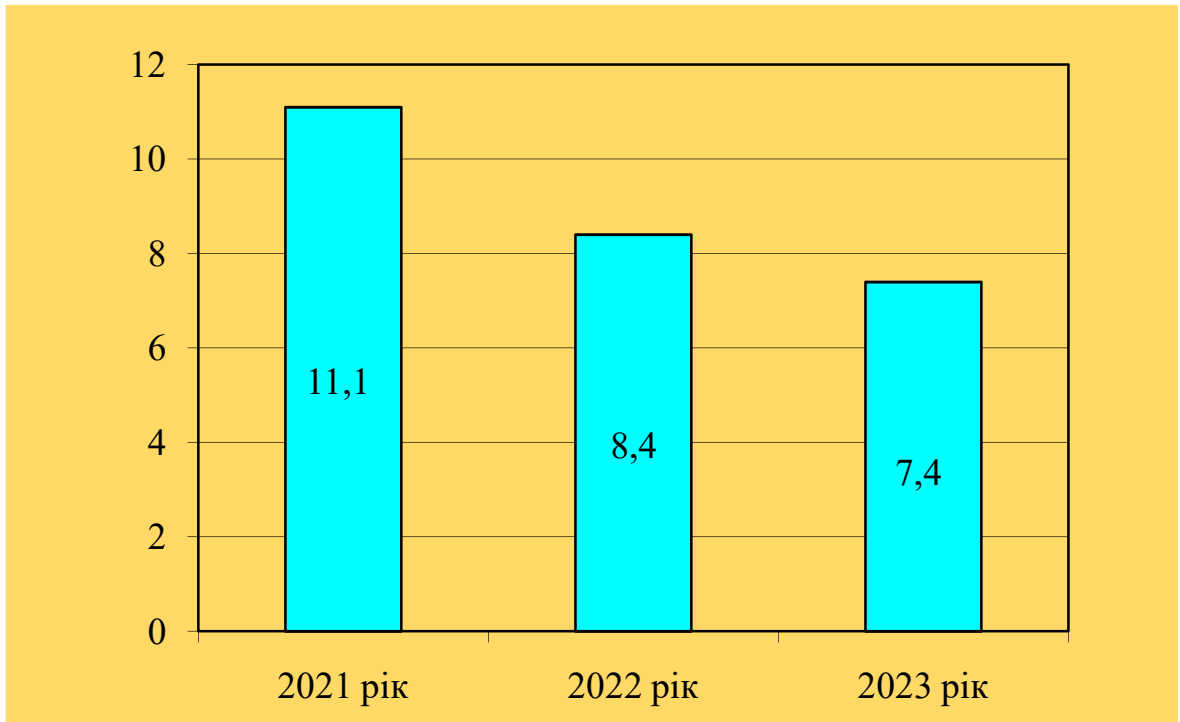
Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2023 рік та два попередніх роки

Таблиця 2.1.1.1

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	196	159	127
другої групи	40	26	25
третьої групи	196	133	102
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	11,1	8,4	7,4
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	0,4511	*	*
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу, кг	12,2	*	*

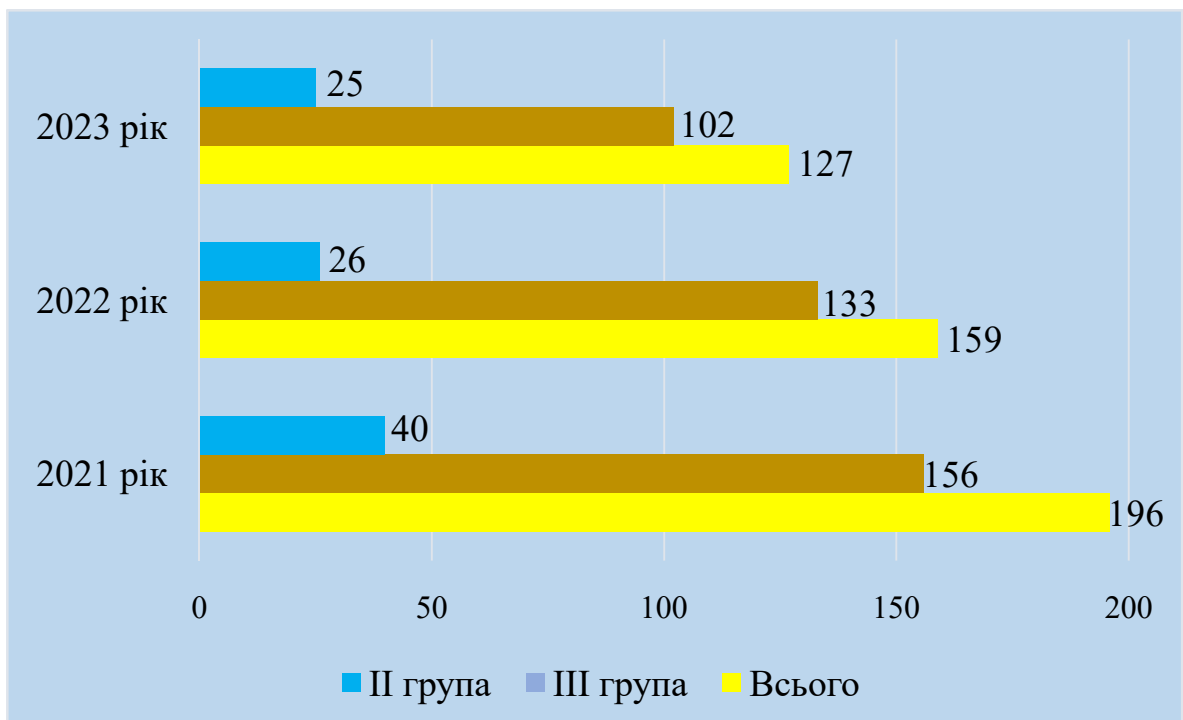
* Головним управлінням статистики у Кіровоградській області триває опрацювання даних державного статистичного спостереження «Викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря».

*Викиди забруднюючих речовин та парникових газів
від стаціонарних джерел, тис. тонн*

Діаграма 2.1.1.1

Кількість суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за роками, од.

Діаграма 2.1.1.2

Динаміка викидів стаціонарними джерелами в атмосферне повітря, в т. ч. щільність та на душу населення, в цілому по області та в розрізі населених пунктів, тис.т

Таблиця 2.1.1.2

	Всього, т	У % до 2022 року	Збільшення/ зменшення
			(-) проти 2021
Кіровоградська область	7496,224	89,1	-916,506
райони:			
Голованівський	430,507	18,7	-1876,131
Кропивницький	3465,212	117,3	511,674
Новоукраїнський	1080,719	134,3	276,258
Олександрійський	2519,786	107,3	171,693

2.1.2 Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)

За видами економічної діяльності найбільша кількість викидів припадає на виробництво олії та тваринних жирів (1681,171 тонн), виробництво цукру (1237,924 тонн) та розведення свиней (860,823 тонн). Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в розрізі економічної діяльності наведені в таблиці 2.1.2.1.

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря Кіровоградщини вносять промислові підприємства, які є найбільшими забруднювачами, а саме: ТОВ «Марлен-КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Новомиргородський цукор», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1», ТОВ «УкрАгроКом», КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради, ТОВ «ОЕЗ Градоля», ТОВ «Фалькон Агро Груп», ПП «Віктор і К», ТОВ «Відродження», ТОВ ВКФ «Велта», КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, ТОВ «Катеринославські меблеві майстерні», ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ «Гідросенд», ТОВ «Прогрес», ФГ «ВК і К», ПСП «Зарічне», Новокостянтинівська шахта ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат», філія ТОВ «Верес», Локомотивне депо Знам'янка філії «Одеська залізниця», ТОВ «Капро Ойл», ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат». Інформація щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від основних забруднювачів області наведені в таблиці 2.1.2.2.

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Кіровоградській області в 2023 році (7,4 тис. тонн), обумовлене, головним чином, зменшенням обсягів виробництв найбільшими підприємствами-забруднювачами атмосферного повітря в порівнянні з 2022 роком (обсяг викидів 8,4 тис. т), а саме: ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат».

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 2.1.2.1

№ з/п	Види економічної діяльності	Обсяги викидів за регіоном	
		тонн	у % до 2022 року
1	2	3	4
Усього		7496,224	89,1
1.	Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур	755,977	102,9
2.	Розведення великої рогатої худоби молочних порід	82,358	101,6
3.	Розведення свиней	860,823	101,3
4.	Розведення інших тварин	0,151	397,4
5.	Змішане сільське господарство	10,545	100,0
6.	Післяурожайна діяльність	0,623	9,7
7.	Добування залізних руд	645,179	98,2
8.	Добування уранових і торієвих руд	97,597	288,2
9.	Добування руд інших кольорових металів	135,940	*
10.	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди та глинистого сланцю	41,173	144,4
11.	Добування піску, гравію, глини і каоліну	99,924	113,1
12.	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів, н.в.і.у	6,189	224,2
13.	Виробництво м'ясних продуктів	21,794	113,6
14.	Інші види перероблення та консервування фруктів і овочів	1,900	66,2
15.	Виробництво олії та тваринних жирів	1681,171	139,6
16.	Виробництво маргарину і подібних харчових жирів	53,304	99,4
17.	Перероблення молока, виробництво масла та сиру	0,486	5,1
18.	Виробництво морозива	12,776	94,7
19.	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	18,661	99,8
20.	Виробництво хліба та хлібобулочних виробів; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання	3,991	80,9
21.	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	0,876	94,0
22.	Виробництво цукру	1237,924	108,6
23.	Виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів	44,203	176,3
24.	Виробництво готової їжі та страв	1,689	*
25.	Дистиляція, ректифікація та змішування спиртних напоїв	1,204	186,4

1	2	3	4
26.	Виробництво безалкогольних напоїв; виробництво мінеральних вод та інших вод, розлитих у пляшки	34,634	111,9
27.	Виробництво фанери, дерев'яних плит і панелей, шпону	16,880	235,1
28.	Виробництво інших основних органічних хімічних речовин	0,155	100,6
29.	Виробництво пластмас у первинних формах	2,260	129,1
30.	Виробництво фарб, лаків і подібної продукції, друкарської фарби та мастик	73,640	109,1
31.	Виробництво плит, листів, труб і профілів із пластмас	10,339	*
32.	Виробництво цегли, черепиці та інших будівельних виробів із випаленої глини	321,869	100,0
33.	Виготовлення виробів із бетону для будівництва	1,275	178,3
34.	Виробництво абразивних виробів	8,658	182,8
35.	Виробництво інших кольорових металів	43,733	*
36.	Лиття чавуну	8,714	67,6
37.	Виробництво будівельних металевих конструкцій і частин конструкцій	19,800	233,5
38.	Кування, пресування, штампування, профілювання; порошкова металургія	0,245	86,0
39.	Виробництво сталевих бочок і подібних контейнерів	10,411	100,0
40.	Виробництво електророзподільної та контрольної апаратури	13,448	115,3
41.	Виробництво гідравлічного та пневматичного устаткування	45,318	109,6
42.	Виробництво інших pomp і компресорів	4,623	183,4
43.	Виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства	9,083	84,8
44.	Виробництво меблів для офісів і підприємств торгівлі	11,068	95,3
45.	Виробництво матраців	79,534	83,6
46.	Виробництво електроенергії	1,836	121,3
47.	Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	300,628	110,4
48.	Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	14,147	523,8
49.	Оптова торгівля іншими проміжними продуктами	7,657	100,0
50.	Роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	0,487	*
51.	Роздрібна торгівля пальним	24,353	146,7

1	2	3	4
52.	Вантажний залізничний транспорт	63,624	101,7
53.	Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	0,021	420,0
54.	Вантажний автомобільний транспорт	0,209	100,0
55.	Складське господарство	87,892	68,3
56.	Допоміжне обслуговування наземного транспорту	157,497	366,7
57.	Надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна	13,303	128,4
58.	Інша професійна, наукова та технічна діяльність, н.в.і.у.	2,466	134,6
59.	Ветеринарна діяльність	0,309	76,3
60.	Державне управління загального характеру	5,750	96,9
61.	Регулювання у сферах охорони здоров'я, освіти, культури та інших соціальних сферах, крім обов'язкового соціального страхування	17,946	94,0
62.	Регулювання та сприяння ефективному веденню економічної діяльності	8,140	82,9
63.	Діяльність у сфері оборони	3,543	113,7
64.	Діяльність у сфері охорони громадського порядку та безпеки	111,355	1017,2
65.	Діяльність пожежних служб	0,155	100,0
66.	Діяльність у сфері обов'язкового соціального страхування	11,871	2462,9
67.	Загальна середня освіта	29,291	87,2
68.	Професійно-технічна освіта	8,162	100,0
69.	Фахова передвища освіта	2,061	51,0
70.	Діяльність лікарняних закладів	50,585	63,9
71.	Загальна медична практика	8,771	110,9
72.	Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	12,433	96,1
73.	Надання послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб з розумовими вадами та хворих на наркоманію	1,063	*
74.	Надання послуг догляду із забезпеченням проживання для осіб похилого віку та інвалідів	6,054	75,3
75.	Надання інших послуг догляду із забезпеченням проживання	12,650	791,1

* У зв'язку з тим, що підприємства за 2022 рік не були залучені до сукупності з даним видом економічної діяльності, відсоток неможливо порахувати.

Основні забруднювачі атмосферного повітря за 2023 рік

Таблиця 2.1.2.2

№ з/п	Назва об'єкта	Частка викидів забруднюючої речовини			Частка оснащення джерел викидів газоочисними установками (ГОУ)	Ефективність роботи ГОУ, %	Зменшення обсягів викидів за рахунок впровадження природоохоронних заходів, т/рік *	
		усього викидів, т/рік	до загального обсягу викидів	об'єкта, % до загального обсягу викидів населеного пункту, %			очікуване	фактичне
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	ТОВ «Марлен-КД»	799,871	100	22,5	1	88,1	****	****
2.	ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат»	645,179	100	25,6	**	**	**	**
3.	ТОВ «Новомиргородський цукор»	637,966	100	59,0	10 %	80	2,9	1,35
4.	ТОВ «Олександрійський цукровий завод»	599,533	100	23,8	10	90	0,284	0,284
5.	ПРАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод»	452,083	100	12,7	20,3 %	91,2-94,2	****	****
6.	ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод»	448,384	100	12,6	33,64 %	92,01-99,62	****	****
7.	ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1»	321,869	100	9,1	100 %	90	350,01	321,9
8.	ТОВ «УкрАгроКом»	254,011	100	10,1	5	91,0-95,8	0,9	0,06
9.	КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради	204,363	100	5,8	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	заходи не передбачено	заходи не передбачено
10.	ТОВ «ОЕЗ Градолія»	194,966	100	5,5	47%	96 - 98	****	****
11.	ТОВ «Фалькон Агро Груп»	175,535	100	4,9	29,27%	92,395	0,01	0,01
12.	ПП «Віктор і К»	169,772	100	6,7	35	95,7	63,5	55,2
13.	ТОВ «Відродження»	148,624	100	34,5	35	90	заходи не передбачено	заходи не передбачено

1	2	3	4	5	6	7	8	9
14.	ТОВ ВКФ «Велта»	135,940	100	12,6	100 %	94,7	0,249	0,196
						97,2	1,352	1,324
						96,6	1,458	1,424
						96,4	1,533	1,497
						94,9	1,549	1,498
15.	КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради	80,156	100	3,2	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	****	****
16.	ТОВ «Катеринославські меблеві майстерні»	79,534	100	3,2	2	89,1	0,874	0,236
						99	0,069	0,0017
17.	ТОВ «Кіровоградпостач»	73,640	100	2,1	100%	92.9-97	0,2	0,2
18.	ТОВ «Гідросенд»	63,563	100	2,5	6	97,69	3,56	2,38
19.	ТОВ «Прогрес»	61,551	100	1,7	100%	100	2	2
20.	ФГ «ВК і К»***	60,952	100	2,4	ГОУ відсутня	ГОУ відсутня	****	****
21.	ПСП «Зарічне»	60,618	100	2,4	5%	81,8- 87,3	0,001	переви- щення відсутні
22.	Новокостянтинівська шахта ДП «Східний гірничо- збагачувальний комбінат»	58,017	100	5,4	1,7%	94,26	****	****
23.	Філія ТОВ «Верес»	56,111	100	2,2	100%	94,6- 96,9	****	****
24.	Локомотивне депо Знам'янка філії «Одеська залізниця»	54,174	100	1,5	4	75,8 – 86	заходи не викону- вались (відсу- тність фінансу- вання)	заходи не викону- вались (відсу- тність фінансу- вання)
25.	ТОВ «Капро Ойл»	53,304	100	1,5	20	84,4- 92,5	****	****
26.	ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат»**	43,733	100	10,2	100	99,8	**	**

*Графи 8, 9 заповнюються тільки щодо виконаних заходів.

** Суб'єкт господарювання віднесено до об'єктів I групи підприємств, дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами видано Міндовкілля України.

*** Інформація наведена згідно дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

**** Відсутні перевищення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

2.2 Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані є ключовою правовою та інституційною базою Організації Об'єднаних Націй. Вона була підписана у 1979 році та стала першим міжнародним договором для сприяння розвитку політики чистого атмосферного повітря. Конвенція набула чинності для України 16 березня 1983 року.

Перший протокол, який був підписаний в рамках Конвенції, це Женевський протокол 1984 року про довгострокове фінансування Спільної програми моніторингу та оцінки поширення забруднювачів повітря на великі відстані в Європі (ЄМЕП). Протокол підписали 47 сторін, для України він набув чинності ще 28 січня 1988 року.

ЄМЕП надає урядам інформацію про викиди, перенесення та осадження забруднюючих речовин.

Звіт України про викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2020 рік по протоколу ЄМЕР підготовлено відповідно до Керівних принципів оцінки та надання даних про викиди та за підтримки експертів проєкту «Підтримка України в наближенні до природоохоронних норм ЄС (якість атмосферного повітря та управління відходами)», APENA 2, що фінансується Європейським Союзом.

Міндовкілля підготувало щорічний Звіт про викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря згідно з протоколом Спільної програми моніторингу та оцінки поширення забруднювачів повітря на великі відстані в Європі (ЄМЕП). Незважаючи на широкомасштабне російське вторгнення в Україну, документ у встановлені строки направили до Керівного органу ЄМЕП та він вже опублікований на їх офіційному сайті.

Згідно із розрахунковими даними, порівняно з 2019 роком у 2020-му в Україні на 11 % підвищились обсяги викидів оксидів азоту, на 9 % – викиди неметанових летких органічних сполук, дещо зросли викиди важких металів (свинець, кадмій, ртуть, золото, хром, мідь, нікель, селен та цинк) – на 6 %.

Разом з тим, на 13 % зменшились викиди оксидів сірки – з 821 тис. тонн до 728 тис. тонн. Викиди оксиду вуглецю майже не змінились та станом на 2020 рік складають 1514 тис. тонн (на 0,5 % менше, ніж у 2019 році).

Водночас експерти вже намагаються прогнозувати, якими будуть обсяги викидів за поточний рік. Ворожі снаряди, які щодня влучають у нашу критичну інфраструктуру та житлові будинки, спричиняють значні загоряння, у тому числі лісових та інших насаджень. Це призводить до значного забруднення атмосферного повітря небезпечними речовинами.

За попередніми підрахунками, за час ведення бойових дій на території України обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря можна прирівняти до щорічного обсягу викидів одного металургійного підприємства.

Забруднене повітря не має державних кордонів: викиди в атмосферне повітря, що були спричинені воєнною агресією РФ на території України, переносяться, осідають та мають вплив на території інших держав, іноді на

відстані в тисячі кілометрів. Тож наслідки від дій агресора впливають не лише на Україну.

Крім цього, з 2 по 16 грудня 2022 року в Женеві проходило 42-ге засідання Виконавчого органу Конвенції Європейської Економічної Комісії ООН про трансграничне забруднення повітря на великі відстані. Порядок денний заходу передбачав огляд імплементації положень Конвенції та Протоколів до неї, виконання Плану роботи на 2022-2023 роки, питання фінансового забезпечення діяльності у рамках Конвенції. У своєму виступі під час засідання делегація України привернула увагу до негативних наслідків триваючої агресії російської федерації для екології України та Європи, зокрема у контексті забруднення атмосферного повітря. Із засудженням дій РФ та на підтримку України виступили делегації США, Великої Британії, Канади та ЄС.

2.3 Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Контроль за якістю атмосферного повітря в населених пунктах області проводить лабораторія спостереження за забрудненням атмосфери II групи Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології на трьох стаціонарних постах спостережень визначають:

у місті Кропивницькому: пил неорганічний, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид азоту, сажа, оксид вуглецю, розчинні сульфати, формальдегід;

у місті Олександрії: пил неорганічний, діоксид сірки, діоксид азоту, сажа та розчинні сульфати;

у місті Світловодську: пил неорганічний, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, формальдегід.

До найбільш розповсюджених видів промислового забруднення повітря відносяться: пил, діоксид сірки, розчинні сульфати, оксид азоту, сажа, формальдегід, бенз(а)пірен, оксид вуглецю, діоксид азоту.

Дізнатися поточний стан атмосферного повітря за категоріями та ключові рекомендації в місті Кропивницькому по пунктах спостереження (із зображенням на карті міста) можна на офіційному сайті департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації або за посиланням [Eco-City.org.ua](https://eco-city.org.ua) (Громадський моніторинг стану якості повітря).

Окрім цього, актуальні дані про головного забрудника повітря – дрібнодисперсного пилу фракції PM2.5 у містах України можна дізнатися на сайті [SaveEcoBot](https://saveecobot.org) (Єдина екологічна система України).

Варто зазначити, що великий вплив на забруднення повітря міста спричиняє його промислова зона, а також використання підприємствами та споживачами старого та несправного автотранспорту.

*Рівні забруднюючих речовин в атмосферному повітрі в зоні та агломерації
(агломераціях)*

Таблиця 2.3.1

Назва забруднюючої речовини	Номер пункту спостережень	Річне середнє значення забруднюючої речовини,	Зафіксовані перевищення граничних рівнів або цільових показників забруднюючих речовин	Зафіксовані перевищення інформаційного або порогів небезпеки забруднюючих речовин в ГДК
м. Кропивницький				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	0,2	0,4	0,8
Діоксид сірки		0,019	0,042	0,1
Оксид вуглецю		2,3	7,0	1,4
Діоксид азоту		0,03	0,06	0,3
Сажа		0,05	0,15	1,0
Формальдегід		0,0035	0,011	0,3
Пил неорганічний	ПСЗ-2	0,2	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,019	0,059	0,1
Оксид вуглецю		2,5	8,0	1,6
Діоксид азоту		0,03	0,12	0,6
Оксид азоту		0,02	0,07	0,2
Сажа		0,02	0,10	0,7
Пил неорганічний	ПСЗ-4	0,2	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,018	0,069	0,1
Розчинні сульфати		0,01	0,03	*
Оксид вуглецю		2,0	6,0	1,2
Діоксид азоту		0,025	0,09	0,45
Сажа		0,02	0,13	0,9
м. Олександрія				
Пил неорганічний	ПСЗ-6	0,2	0,6	1,2
Діоксид сірки		0,019	0,057	0,1
Розчинні сульфати		0,01	0,03	*
Діоксид азоту		0,03	0,08	0,4
Сажа		0,05	0,20	1,3
м. Світловодськ				
Пил неорганічний	ПСЗ-1	0,1	0,2	0,4
Діоксид сірки		0,016	0,183	0,4
Розчинні сульфати		0,06	0,02	*
Оксид вуглецю		1,2	3,0	0,6
Оксид азоту		0,03	0,12	0,3
Діоксид азоту		0,04	0,10	0,5
Формальдегід		0,002	0,023	0,7

* За інформацією Кіровоградського обласного центру з гідрометрології значення ГДК по сульфатам не визначено

2.4 Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

За результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології, значення радіаційного фону за останні роки не перевищують рівнів природного фону та становлять 9-13 мкР/год (при контрольному рівні природного гамма-фону 25 мкР/год).

*Середньорічне значення гамма-фону за населеними пунктами
Кіровоградської області, мкР/год*

Таблиця 2.4.1

№	Населений пункт	2021 рік	2022 рік	2023 рік
1	м. Світловодськ	0,010	0,010	0,009
2	м. Новомиргород	0,012	0,012	0,012
3	м. Знам'янка	0,012	0,012	0,012
4	м. Кропивницький	0,014	0,013	0,013
5	м. Гайворон	0,011	0,012	0,011
6	м. Помічна	0,012	0,012	0,012
7	м. Долинська	0,012	0,012	0,012
8	м. Бобринець	0,013	0,013	0,013

*Радіоактивні випадки з атмосфери (за даними спостережень метеостанції
м. Бобринця)*

Таблиця 2.4.2

Показник	Щільність випадків, Бк/кв.м- місяць												Сума за 2023р
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
¹³⁷ Cs	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	2,3
⁹⁰ Sr	I кв-0,11			II кв-0,20			III кв-0,02			IV кв-0,06			0,39

2.5 Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

На теперішній час налічуються тисячі забруднюючих речовин газоподібного стану, що потрапляють до атмосфери. Всі забруднюючі речовини, які потрапляють в атмосферне повітря більшою чи меншою мірою негативно впливають на здоров'я людини. Вони потрапляють в організм людини переважно через систему дихання. Органи дихання страждають від забруднення найбільше, оскільки близько 50 % часток домішок радіусом 0,01-0.1 мкм, проникаючи в легені осідають в них. Проникаючи в організм частки викликають токсичний ефект, оскільки вони отруйні (токсичні) по своїй хімічній або фізичній природі; служать перешкодою для одного або декількох механізмів, за допомогою яких нормально очищається респіраторний (дихальний) шлях; служать носієм поглиненої організмом отруйної речовини.

Дослідження атмосферного повітря на території Кіровоградської області здійснюється лабораторіями Державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я»

(Кропивницьким та Олександрійським районними відділами, Світловодським та Гайворонським відділеннями).

Моніторингові дослідження атмосферного повітря в м. Кропивницькому проводяться на маршрутному посту у фіксованій точці, яка знаходиться на території житлової забудови по вулиці Тобілевича, 24. Лабораторні дослідження здійснюються санітарно-гігієнічною лабораторією Центру.

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні, вимірювання проводяться щоденно (2 рази на день). Атмосферне повітря досліджується на вміст пилу, сажі, аміаку, азоту діоксиду, сірчистого ангідриду, вуглецю оксиду, кислоти сірчаної, метану, сірководню, солі важких металів (хром, марганець), фенолу, формальдегіду, хлору. За період дії воєнного стану Центром досліджено більше ніж 11000 зразків атмосферного повітря. Усі дослідження відповідали нормативним значенням.

Кропивницьким, Олександрійським районними відділами, Світловодським та Гайворонським відділеннями дослідження атмосферного повітря проводяться за заявками населення.

Протягом 2023 року лабораторіями Центру було досліджено 5844 проби, в тому числі 726 проб атмосферного повітря міських поселень. На території сільських поселень досліджено 1118 проб атмосферного повітря. Усі дослідження відповідали нормативним значенням.

За результатами лабораторних досліджень, упродовж 2023 року відмічалися сезонні коливання концентрації хімічних показників, що визначалися. Зафіксовані перевищення середньомісячних концентрацій пилу в місті Кропивницькому в 1,6 рази. Головним джерелом забруднення атмосферного повітря є викиди від автотранспорту, вони становлять 65 % від усіх шкідливих речовин, що потрапляють у повітря. Вплив промислових підприємств на стан атмосферного повітря регіону значно зменшився в зв'язку зі зниженням потужності роботи промислових підприємств з введенням воєнного стану в країні.

Для покращення стану атмосферного повітря від викидів автотранспорту необхідно забезпечити впровадження системи утилізації старих автомобілів, впровадити системи оподаткування автомобілів за принципом «забрудник платить»: дорожче для авто з високим рівнем викидів, дешевше з низьким і нульовим рівнем викидів; удосконалити збір даних по викидах від пересувних джерел забруднення для моніторингу показників викидів. Розвивати велосипедну інфраструктуру, створювати стимули користування велосипедами.

Науково доведено, що забруднення навколишнього середовища і, насамперед, атмосферного повітря у населених пунктах (особливо у містах), хімічними речовинами різного походження, може призвести до зростання рівнів захворюваності населення. Тривалий вплив забруднення атмосферного повітря токсичними речовинами: формальдегідом, пилом, діоксидом сірки, діоксидом азоту та іншими хімічними сполуками, негативно впливає на здоров'я людини. При цьому зростає загальна захворюваність населення, зумовлена ураженням, перш за все, органів дихання (бронхіальна астма, хронічний бронхіт, алергічний риніт та інші неспецифічні хвороби легень).

Особливо викиди шкідливих речовин, як від стаціонарних, так і пересувних джерел, є небезпечними для здоров'я дітей. За умов забруднення атмосферного повітря, знижуються адаптивні можливості дитячого організму, що призводить до зміни дихальних функцій і збільшення рівня легеневої патології.

Проведення моніторингових досліджень стану якості атмосферного повітря має дуже важливе значення для вивчення міграції атмосферних мас та їх впливу на здоров'я населення.

Моніторинг за атмосферним повітрям буде продовжуватися для подальшого вивчення та встановлення зв'язку впливу забруднюючих речовин атмосферного повітря на стан здоров'я населення області.

Антропогенний вплив на стан природного довкілля має комплексний характер, що ускладнює його відстеження, оцінку безпеки, прогноз змін та контролювання впливу в рамках екологічних нормативів. Характерний перерозподіл ефекту впливу та неоднозначність прояву реакції природних екосистем на сукупну дію комплексу чинників потребують інтегральної оцінки дії всіх негативних факторів на різних рівнях біологічної організації екосистем.

За причини неузгодженості окремих цілей або відсутності системного підходу у господарюванні, обліку ресурсів наразі виникає багато ускладнень щодо збереження біорізноманіття. Ще більше невирішених питань у сфері діагностики трансформації природних екосистем в умовах комплексного впливу антропогенних та природних факторів.

2.6 Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

Одним з найактуальніших завдань сьогодення є проблема збереження, поліпшення та відновлення, сприятливого для життя, стану атмосферного повітря. Серед пріоритетних завдань, які вирізняються, є розв'язання проблем правової охорони атмосферного повітря. Атмосферне повітря, як природний компонент, має свої особливості, пов'язані водночас і з фізичними показниками, і з формами використання його людьми. Являючись основою для існування всього живого на Землі, воно виконує найважливіші екологічні функції: життєзабезпечуючі, кліматорегулюючі, захисні, теплорегулюючі, енергоресурсові тощо. Атмосферне повітря має значну соціальну цінність, здійснюючи вирішальний вплив на здоров'я людини, якість навколишнього середовища, визначаючи його санітарно-гігієнічні характеристики. Основними причинами забруднення атмосфери є використання технологій, велика частина яких не відповідає сучасним екологічним вимогам, невиконання у встановлені терміни атмосферозахисних заходів щодо зниження шкідливих викидів, низький рівень експлуатації пилогазоочисних споруд. Терміни експлуатації технологічного устаткування, у першу чергу у чорній і кольоровій, хімічній та вугільній промисловості, значно перевищують установлені норматив, що є наслідком повільного впровадження нових маловідходних технологій. Кризова екологічна ситуація, що існує зараз в Україні, об'єктивно є результатом загальної несприятливої ситуації соціально-економічних обставин і політики

природокористування в країні, що склалася. У сучасних умовах стало очевидним, що проблеми навколишнього середовища й економічного розвитку не можуть розглядатися відокремлено. Потрібним є також врахування того факту, що забруднення повітря, викиди в атмосферу тепла і токсичних речовин носять трансграничний характер і заподіюють значний збиток навколишньому середовищу не тільки однієї, а й багатьох країн. Інтенсивне забруднення повітря, проблеми зменшення озонового шару, утворення кислотних опадів, запобігання зміні клімату потребують негайного вирішення. Зазначені питання викликають найбільше занепокоєння, саме тому їм повинна приділятися ретельна увага на регіональному, державному та міжнародному рівнях.

Забруднення атмосфери, як глобальна проблема, вимагає від України зусиль в першу чергу в міжнародно-правовій площині. Україна є учасником більшості міжнародних Конвенцій та інших нормативних актів, спрямованих на захист атмосферного повітря, серед яких Монреальський протокол про речовини, що виснажують озоновий шар, Рамкова конвенція ООН про зміну клімату та інші. Відповідно до міжнародних зобов'язань наша держава розробила ряд важливих документів, що сприяють розвитку національного повітроохоронного законодавства. Попри позитивні дії українське законодавство з питань охорони атмосферного повітря потребує подальшого розвитку і приведення його до міжнародних стандартів. Ще одним з напрямків розвитку національного повітроохоронного законодавства є його зближення з відповідним законодавством Європейського Союзу, оскільки вступ України до ЄС проголошено однією з основних цілей зовнішньої політики нашої держави.

Правова охорона атмосферного повітря в Україні будується на досить розгалуженій системі нормативних актів різної юридичної сили. Правовою основою використання та охорони атмосферного повітря виступає Конституція України, де у статті 13 проголошується право власності українського народу на атмосферне повітря, а також право на користування ним. Норми Конституції є основоположними, загальними щодо тих норм, які містяться в екологічних законах, у першу чергу в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища».

До комплексних екологічних законів, які містять норми щодо охорони атмосферного повітря, належить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Він є визначальним для усієї галузі екологічного права, оскільки містить чимало положень принципового характеру, встановлюючи тим самим основні напрями державної політики у сфері взаємодії суспільства і природи. Правові, організаційні та екологічні вимоги в галузі охорони і використання атмосферного повітря визначені Законом України «Про охорону атмосферного повітря».

Закон визначає загальні положення, а також регулює питання стандартизації і нормування в галузі охорони атмосферного повітря, організаційно-правових заходів щодо охорони атмосферного повітря, дотримання правових вимог при проектуванні, будівництві та реконструкції промислових об'єктів. Значне місце в законі приділено питанням регулювання відносин у галузі використання атмосферного повітря, економічного механізму

забезпечення його охорони та контролю, державного обліку й моніторингу охорони атмосферного повітря, а також питанням правопорушень щодо атмосферного повітря і відповідальності за них.

У законодавстві про охорону атмосферного повітря визначені важливі умови, які повинні виконуватися суб'єктами господарювання, які здійснюють вплив на атмосферне повітря. До таких умов належать: необхідні заходи, які забезпечують мінімально необхідне використання атмосферного повітря; здійснення обліку обсягів атмосферного повітря, яке витрачається на виробничі потреби; додержання названих вимог при проектуванні нових підприємств, споруд, удосконаленні технологічних процесів і обладнання; заборона використання атмосферного повітря, як сировини з перевищенням встановлених обсягів; обмеження, тимчасова заборона або зупинення використання атмосферного повітря у названих цілях у випадках порушення умов дозволів і вимог нормативів.

До заходів дозвільного характеру належить отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, який видається спеціально уповноваженими органами. Крім цього, дозволи на експлуатацію (спеціальне використання атмосферного повітря) видаються у разі устаткування з визначеними рівнями впливу фізичних та біологічних факторів на стан атмосферного повітря, діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери та атмосферних явищ у господарських цілях.

Основними забруднювачами атмосферного повітря по області за 2023 рік є: ТОВ «Марлен-КД», ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ТОВ «Новомиргородський цукор», ТОВ «Олександрійський цукровий завод», ПрАТ «Кропивницький олійноекстракційний завод», ТОВ «Придніпровський олійноекстракційний завод», ТОВ «Кіровоградський завод будівельних матеріалів № 1», ТОВ «УкрАгроКом», КП «Теплоенергетик» Кропивницької міської ради, ТОВ «ОЕЗ Градоля», ТОВ «Фалькон Агро Груп», ПП «Віктор і К», ТОВ «Відродження», ТОВ ВКФ «Велта», КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради, ТОВ «Катеринославські меблеві майстерні», ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ «Гідросенд», ТОВ «Прогрес», ФГ «ВК і К», ПСП «Зарічне», Новокостянтинівська шахта ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат», філія ТОВ «Верес», Локомотивне депо Знам'янка філії «Одеська залізниця», ТОВ «Капро Ойл», ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат».

Вищезазначеними суб'єктами господарювання здійснюється ряд заходів задля збереження та поліпшення якості атмосферного повітря.

ТОВ «Марлен-КД» здійснює свою діяльність на підставі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, виданих уповноваженим органом у 2018 році.

З метою зменшення та недопущення перевищення викидів ТОВ «Марлен-КД» постійно веде контроль за станом газоочисного обладнання, здійснює економне використання природних ресурсів та регулярно проводить регламентні роботи на устаткуванні, від якого здійснюються викиди. Також, відповідно до умов, які встановлені у дозволах на

викиди, підприємством проводяться, не рідше ніж раз на квартал, інструментальні вимірювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів, крім цього, відповідні вимірювання проводяться і на межі санітарно-захисної зони.

За результатами інструментальних вимірювань, вміст забруднюючих речовин за 2023 рік у викидах ТОВ «Марлен-КД» знаходились в межах норми та не перевищували гранично допустимі концентрації.

За даними ТОВ «Олександрійський цукровий завод», підприємством у 2023 році проведено наступні заходи, спрямовані на зменшення забруднюючих речовин в атмосферне повітря:

замінено змішувачи нижнього ступеня водяного економайзера парового котла ТП 35/39 ст. № 2, що зменшило використання природного газу на 20 000 куб. м;

здійснено ремонт та модернізацію дифузійного апарата, що зменшило використання природного газу на 20 000 куб. м.

Внаслідок цього на об'єкті зменшився обсяг викидів по азоту діоксиду – 0,096 тонн, оксиду вуглецю – 0,046 тонн, діоксиду вуглецю 39,055 тонн, діазоту оксиду – 0,00007 тонн та метану – 0,0007 тонн.

На ТОВ «УкрАгроКом» у 2023 році здійснено посилений контроль за технічним станом та експлуатацією обладнання. Згідно правил технічної експлуатації установок очистки газу, затверджених наказом Мінприроди від 06 лютого 2009 року № 52, проведено технічний огляд та здійснено перевірку на відповідність проектним характеристикам фактичної роботи усіх газоочисних установок. За допомогою лабораторних вимірів здійснено контроль по дотриманню нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

На ТОВ «ОЕЗ Градолія» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у 2023 році здійснювалися наступні заходи:

все пилогазоочисне обладнання і установки піддавалися технічному огляду, налагодженню та перевірці на ефективність, згідно з графіком;

постійно дотримувалися норми технологічного режиму при роботі обладнання для дотримання нормативів ГДВ викидів в атмосферу;

постійно здійснювався контроль роботи двигунів автотранспорту на території заводу та зменшено їх роботу на підвищених та холостих обертах.

ПП «Віктор і К» для скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2023 році було здійснено наступні заходи:

проводився щоквартальний лабораторно-інструментальний контроль викидів забруднюючих речовин від стаціонарних організованих джерел викидів;

проведено перевірку ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проектним показникам;

проведено контроль за герметичністю обладнання;

призначені відповідальні особи за технічний стан, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

новостворені ГОУ обладнано місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

згідно з вимогами Висновку з оцінки впливу на довкілля від 08 вересня 2021 року № 04.2/20214217728/2, проведено щоквартальний післяпроектний моніторинг.

Всі умови, зазначені у дозволі на викиди від 27 травня 2021 року за № 3510945300-373, ПП «Віктор і К» виконано та подано звіт про їх виконання до компетентного органу.

ТОВ «Відродження», відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, на постійній основі здійснювалось регулярне проведення налагоджувальних робіт ПГОУ та контроль за дотриманням затверджених нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин згідно з розробленим графіком.

КП «Теплокомуненерго» Олександрійської міської ради у 2023 році для спостереження за забрудненням атмосферного повітря використовувало лабораторні, експертні та автоматичні методи вимірювання. Підприємство має сертифіковану лабораторію, яка здійснює моніторинг за допомогою приладу «Кеміст-300» згідно затвердженого плану-графіку, дані фіксуються у Журналі перевірки роботи котельного обладнання. Крім цього, щоквартально або раз на рік, відповідно до умов встановлених у дозволі на викиди, виробничий контроль здійснює стороння сертифікована організація згідно плану-графіку.

ТОВ «Кіровоградпостач» систематично проводяться налагоджувальні роботи на газоочисних установках, посилюється контроль за герметичністю газохідних систем, технічним станом установок та забезпечено профілактичний огляд і ремонт.

ТОВ «Гідросенд» у 2023 році з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля було здійснено наступні заходи:

раз на рік проводилася перевірка ефективності газоочисного обладнання, відповідно до «Правил технічної експлуатації установок очистки газу», затверджених наказом Міндовкілля від 06 лютого 2009 року № 52, показники ефективності відповідають проектним показникам;

проведено контроль за герметичністю обладнання;

призначено відповідальних осіб за технічний стан обладнання, безпечну експлуатацію, проведення поточних ремонтів ГОУ, ведення журналів обліку робочого часу, а також проведено навчання інженерних та обслуговуючих працівників «Правилам технічної експлуатації установок очистки газу»;

новостворені ГОУ обладнані місцями відбору проб згідно з чинним законодавством;

всі умови, зазначені у дозволі на викиди від 20 квітня 2021 року за № 3510945300-371 ТОВ «Гідросенд», виконано згідно з періодичністю, зазначеною у дозволі.

ТОВ «Прогрес» за 2023 рік зменшило обсяг викидів речовин у вигляді суспендованих твердих частинок в атмосферному повітрі на 2 т/рік за рахунок використання при зборі зернових культур сучасної зернозбиральної техніки та своєчасного обслуговування технічного обладнання.

За інформацією ПСП «Зарічне», у 2023 році підприємством було забезпечено оптимальний режим роботи циклонів на джерелах викидів № 1, № 2, № 3, було ліквідовано всі дефекти та підсоси нещільностей циклонів та повітряпроводів. Проведено інструментальні виміри забруднюючих речовин в атмосферне повітря по джерелах викидів та оформлені акти перевірки відповідності фактичних параметрів роботи установок очистки газу проектним.

Згідно з актами перевірки ефективності ГОУ на джерелі № 1 становить – 85,6 %, на джерелі № 2 – 87,3 %, на джерелі № 3 – 81,8 %, що відповідає проектному ступеню очистки для даних типів циклонів.

Відповідно до дозволу на викиди, підприємством проводилися налагоджувальні роботи та дотримання режимів експлуатування обладнання, а також дотримувався термін перебування тварин у приміщенні та їх кількість.

Новоколянтинівською шахтою ДП «СхідГЗК» були проведені наступні заходи, спрямовані на скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля:

дотримано встановлені граничнодопустимі викиди забруднюючих речовин та умови дозволів на викиди;

проведено виробничий лабораторний контроль за станом забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів проммайданчиків;

дотримано режиму експлуатації пилогазоочисного обладнання (перевірка технічного стану ПГОУ та перевірка відповідності фактичних параметрів роботи ПГОУ проектним (ефективність роботи ГОУ), ведення журналу обліку робочого часу ПГОУ, проведення поточних режимів);

здійснено регулярне зрошення технологічних доріг;

здійснено післяпроектний моніторинг.

За інформацією філії ТОВ «Верес», з метою скорочення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та зменшення шкідливого впливу на довкілля у 2023 році здійснювалися наступні заходи:

були на постійному контролі гранично допустимі рівні викидів в атмосферне повітря;

дотримувалися правил пожежної та техногенної безпеки, проводилися превентивні заходи щодо попередження аварійних ситуацій, що можуть призводити до забруднення навколишнього природного середовища;

проведено ремонтні та профілактичні роботи згідно з графіком ремонтних робіт;

періодично проводили планові налагоджувальні роботи двигунів та системи розподілу палива транспорту підприємства;

при зберіганні нафтопродуктів чітко контролювались параметри технологічних процесів (температура, тиск, рівень наливу ПММ в ємності), не допускалося переливів і розливів ПММ;

обладнання для очищення та пересипання зерна не експлуатувалося за несприятливих метеорологічних умов;

був на контролі технічний стан ГОУ, безперебійна робота пилоочисної системи, проводились профілактичні огляди і ремонт, продувка і чистка обладнання;

проведено перевірку відповідності фактичних параметрів роботи установок очистки газу проєктним (ефективність роботи ГОУ);

роботи проводились лише на справному зварювальному устаткуванні, яке має необхідні сертифікати та допуски;

механічна обробка металу проводилася лише на справному устаткуванні і лише справним інструментом з дотриманням технологічних процесів з оброблення металів;

проведено виробничий лабораторний контроль за станом забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів з отриманням протоколів дослідження повітря населених місць.

ТОВ «Капро Ойл» відповідно до дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря для скорочення викидів забруднюючих речовин протягом 2023 року здійснювалось запобігання перевищення встановлених техпроцесом потужностей технологічного обладнання, здійснено зменшення потужності котла при несприятливих метеорологічних умовах, проведено контрольні виміри відповідно до встановленого графіку контролю за дотриманням затверджених нормативів ГДВ.

На ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» у 2023 році виконано проєктні роботи по реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання ТОП № 3, 4 на суму 2 млн 073 тис грн без НДС.

Варто зазначити, що Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення механізму регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря» було розширено перелік зобов'язань суб'єктів господарювання.

Одним із таких зобов'язань було здійснення періодичних та/або автоматизованих інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин пересувних джерел та організованих стаціонарних джерел викидів.

28 березня 2023 року Кабінет Міністрів України затвердив Порядок запровадження обов'язкових автоматизованих систем контролю викидів забруднюючих речовин.

Автоматизовані інструментальні вимірювання проводяться суб'єктами господарювання у разі експлуатації виробництва або технологічного устаткування на новоствореному стаціонарному джерелі та у разі виробничої необхідності за власною ініціативою суб'єкта господарювання шляхом прийняття рішення про проведення таких вимірювань за визначеними ним речовинами та показниками, про що суб'єкт повідомляє Міндовкілля.

Порядком передбачено, що встановити автоматизовані системи контролю необхідно упродовж 5 років після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні. Тому, суб'єкти господарювання матимуть час підготуватися до нововведень.

Крім цього, з 01 січня 2024 року набуває чинності постанова Кабінету Міністрів України від 20 січня 2023 року № 58 «Про затвердження Порядку подання та розміщення звіту суб'єкта господарювання про дотримання умовдозволу на викиди та виконання заходів щодо здійснення контролю за дотриманням установлених гранично допустимих викидів забруднюючих речовин», відповідно до якої суб'єкти господарювання, які отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами мають щороку подавати до дозвільного органу звіт про дотримання умов дозволу. Дозвільний орган після розгляду звіту розміщує його копію на Єдиній екологічній платформі ЕкоСистема.

Згодом, суб'єкти господарювання зможуть самостійно вносити відомості до платформи «ЕкоСистема». Наразі Міндовкілля працює над таким функціоналом.

До набрання чинності вищезазначеної постанови, звіти про виконання умов встановлених у дозволі на викиди суб'єктами господарювання надавалися довільної форми.

У 2023 році за 2022 рік суб'єкти господарювання області подали 160 звітів про виконання умов, які встановлені у дозволі на викиди. Для порівняння у 2022 році за 2021 рік прозвітували лише 74 суб'єкти.

3 ЗМІНА КЛІМАТУ

3.1 Тенденції зміни клімату

Зміна клімату прямо або опосередковано обумовлена діяльністю людини. Основною причиною порушення кліматичного балансу є використання викопного палива та неефективне споживання енергії. Парникові гази CO_2 (вуглекислий газ), CH_4 (метан) та N_2O (закис азоту), що утворюються внаслідок діяльності людини, здатні викликати посилення парникового ефекту. Надмірна кількість газів, які утворюються в результаті діяльності ТЕЦ, транспорту, сільського господарства, промисловості, потрапляючи до атмосфери Землі, утримує сонячне тепло у нижніх шарах атмосфери, не даючи йому повертатися до космосу. Внаслідок чого йде розігрів планети і підвищується середньорічна температура на Землі. Сьогодні клімат на планеті змінюється і стає не тільки гарячим, але і непередбачуваним. Якщо в найближчі роки не зміняться існуючі тенденції, до кінця століття глобальна температура досягне найвищої відмітки. Спалення нафти, вугілля та газу, створення сміттєзвалищ, розвиток автотранспорту, нераціональне сільське господарство призводять до викидів парникових газів (вуглекислий газ, метан, закис азоту), які, потрапляючи до атмосфери Землі, посилюють «парниковий» ефект, який призводить до глобальної зміни клімату.

Найбільшу частку у зміну клімату вносять сполуки, які відносяться до «парникових газів»: насамперед вуглекислий газ (діоксид вуглецю) і метан. Крім того, опустелювання і лісові пожежі, які все частіше пов'язують зі зміною клімату, сприяють концентрації і переносу повітрям твердих забруднюючих частинок. За даними Європейського респіраторного товариства, з підвищенням температури на один градус за Цельсієм ризик смерті серед людей, які мають проблеми з диханням, зростає в 6 разів.

Суттєво змінюються не стільки середні температури, скільки відхилення від них. Сильні перепади температур ми відчуваємо вже зараз. Календар аграрних робіт не відповідає сезонним погодним умовам, які за останні роки зазнали суттєвих змін. Результатом є зниження обсягів збору аграрних культур: урожайність пшениці озимої знизилась в 11 разів, жита озимого в 2 рази, кукурудзи – в 4 рази, цукрових буряків – в 3 рази, винограду – в 2 рази.

Кліматичні прогнози вказують, що на період 2040-2070 років очікується підвищення температури по всій території України. Зокрема очікується ріст температур на 2,5°-2,7 °С. Кількість опадів також збільшиться на 20-40 мм.

Норма 25 % озеленення у містах не забезпечує повного усунення некомфортних температур (>30 °С). Для адаптації до ефектів змін клімату рекомендований рівень озеленення: 35-40 %.

Ще одним проявом зміни клімату є збільшення повторюваності та інтенсивності небезпечних і стихійних явищ погоди. В Україні – це збільшення інтенсивності дощів, злив і снігопадів. Це зумовлює збільшення паводків. Все частішими та інтенсивнішими стають грози, шквали, град, посухи, хвилі тепла.

Темпи зміни клімату у нас не нижчі, а вищі, ніж в Європі. Так, швидкість зростання середньої за рік температури в Україні у 1961-2023 роках становила 0,41 градуса за десять років, а в Європі – 0,34 градуса.

За даними NOAA, Україна потрапила до регіонів планети, за винятком полярних широт, де протягом останнього десятиріччя зростання температури відбувалось найвищими темпами.

Війна росії проти України завдала значних спустошень, зокрема руйнувань або пошкоджень будинків, шкіл, лікарень та інших важливих громадських об'єктів, позбавила громадян необхідних ресурсів, як-от води, електроенергії та медичного обслуговування. Війна також завдала значної шкоди довкіллю, а руйнування греблі в Новій Каховці у червні 2023 року стало однією із найбільш руйнівних подій як для людей, так і для природи. Ця війна впливає на клімат планети через викиди значних обсягів вуглекислого газу та інших парникових газів в атмосферу. Це третє проміжне оцінювання показало, що викиди парникових газів за 18 місяців або 555 днів війни склали 150 млн. т CO₂ екв. Це більше, ніж річні викиди парникових газів у такій високоіндустріальній країні, як Бельгія. Російська федерація повинна нести відповідальність за ці викиди та завдану ними шкоду клімату планети. Застосовуючи середню «тіньову ціну» на викиди вуглецю у 64 дол. США/тонн CO₂ екв. за 2022–2023 роки, загальна шкода клімату, яку російська федерація завдала та має компенсувати, становить 9,6 млрд дол. США.

Отже, актуальними питаннями, що потребують науково обґрунтованих рішень для їх вирішення, є реалізація національних програм спостережень і вивчення зміни клімату, боротьби з деградацією земель та опустелюванням, підвищення лісистості, відновлення та сталого використання торфовищ, збільшення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, використання кращих сучасних практик землекористування та агротехнологій, спрямованих на адаптацію до зміни клімату та пом'якшення її негативних наслідків.

3.2 Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптація до зміни клімату

Глобальна кліматична криза – це системна проблема, тож її вирішення потребує системних кроків на міжнародному та національному рівні. Кліматична політика – це серйозний виклик, але й разом з тим – це унікальна можливість для України стати на шлях сталого розвитку. Це можливість розвивати сучасні чисті технології, створювати робочі місця у нових секторах економіки, підвищувати комфорт українців у власних оселях, піклуватися про сьогоднішні та майбутні покоління – їхній добробут, здоров'я та навколишнє середовище.

На початку 2023 року Європарламент схвалив домовленості, досягнуті між країнами ЄС наприкінці 2022 року щодо кількох ключових законодавчих актів, які є частиною пакету «Fit for 55». Це план ЄС щодо скорочення викидів парникових газів щонайменше на 55 % до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року. І це відповідає основним положенням Європейського Кліматичного Закону.

Депутати Європарламенту прийняли у першому читанні реформи щодо: національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів ЄС, в тому числі в частині, що стосується авіаційного та морського транспорту; механізму вуглецевого коригування на кордоні; нового соціального кліматичного фонду.

Для України ефективна кліматична політика – це ще й питання руху до ЄС та зеленої відбудови. Тому вже визначено першочергові кроки, які наближають країну до цих цілей.

Серед запущених практичних процесів відзначаються наступні:

- оновлення та удосконалення національної системи моніторингу звітності та верифікації викидів парникових газів;

- запланований запуск пілотної системи торгівлі викидами у 2025 році із повним запуском у 2026 році. Це дозволить країні приєднатися до європейської СТВ. Адже ми не хочемо, щоб наші відстрочки по СВМ або будь-які спеціальні умови стали єдиною причиною, чому Україну не візьмуть у ЄС;

- відкриття спільно з німецькими партнерами Кліматичного офісу в Україні. Це майданчик для співпраці в рамках Паризької угоди та інструмент залучення інвестицій для зеленої відбудови;

- готовність України бути учасником карбонмаркету вже сьогодні. Є відповідні домовленості із Швейцарією та на шляху до співпраці з Японією щодо викупу надлишкових квот викидів.

З 30 листопада по 13 грудня 2023 року українська делегація працювала на полях 28-мої Конференції ООН зі зміни клімату, яка стала наймасштабнішою за всю історію кліматичних конференцій ООН. У ній взяли участь понад 100 тисяч представників з усього світу. Різні континенти, різні проблеми через кліматичну кризу. Але всіх об'єднало одне – винайти механізми, які допоможуть запобігти глобальному потеплінню планети.

Цього року Україна вдруге в історії мала на конференції свій павільйон. За весь час періоду COP28 у павільйоні відбулося понад 30 заходів, які відвідали тисячі учасників конференції.

Що ж до результатів Кліматичної конференції COP28:

Сторони досягли історичної згоди щодо введення в дію фонду для відшкодування втрат і збитків від зміни клімату державам, що розвиваються, та механізмів фінансування – вперше суттєве рішення було прийнято в перший день конференції. Зобов'язання перед фондом почали надходити відразу після ухвалення рішення, загальна сума перевищує 700 млн дол. США.

Зелений кліматичний фонд отримав поштовх до свого другого поповнення: шість країн пообіцяли нове фінансування на COP28, а загальна сума обіцянок становить рекордні 12,8 млрд дол. США від 31 країни і очікуються подальші внески.

Вісім урядів-донорів оголосили про нові зобов'язання перед Фондом найменш розвинутих країн і Спеціальним фондом зі зміни клімату на загальну суму понад 174 млн дол. США на сьогодні, тоді як на COP28 було заявлено про нові зобов'язання на загальну суму майже 188 млн дол. США до Фонду адаптації.

На COP28 схвалене рішення, що Азербайджан стане організатором COP29 з 11 по 22 листопада 2024 року, а Бразилія — організатором COP30 з 10 по 21 листопада 2025 року.

На COP29 уряди повинні визначити нову мету кліматичного фінансування, що відображатиме масштаб і терміновість кліматичної проблеми. А на COP30 вони мають підготуватися до нових національно визначених внесків, які стосуються всієї економіки, охоплюють усі парникові гази та повністю відповідають граничній температурі 1,5°C.

Коаліція зі 118 країн, зокрема і Україна, за винятком Китаю, підписала зобов'язання, яке має на меті створити зобов'язання для світу потроїти свої поточні потужності відновлюваних джерел енергії та подвоїти темпи підвищення енергоефективності до 2030 року.

Потроєння глобальних потужностей відновлюваної енергетики до 11 терават при одночасному подвоєнні темпів підвищення енергоефективності – захід, який був ініціативою, започаткованою Європою навесні 2023 року.

Досягнення амбітних цілей зі скорочення викидів парникових газів покладається на міжнародну співпрацю. Погоджені на міжнародному рівні цілі зі скорочення викидів, зокрема в рамках Паризької угоди, стимулюють вищі національні цілі та розробку національної кліматичної політики. Міжнародна співпраця із розробки та передачі технологій у поєднанні із розбудовою спроможності та фінансуванням може пришвидшити поширення кліматичних технологій, практик та політик і на національному, і на місцевому рівнях.

3.3 Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

Зміна клімату та руйнування озонного шару є одними з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними загрозами для глобальної економіки та міжнародної безпеки внаслідок підвищення прямих і непрямих ризиків, пов'язаних з енергетичною безпекою, забезпеченням продовольством і питною водою, стабільним існуванням екосистем, ризиків для здоров'я і життя людей. Низька здатність країни адаптуватися до таких проявів зміни клімату, як повені, посухи, руйнування берегів і тривалі періоди з аномальною спекою, може призвести до соціальної та економічної нестабільності. За останні десятиріччя питання щодо зміни клімату та руйнування озонного шару перетворилися в одну з найбільш гострих проблем світової економіки і політики у контексті вироблення стратегій скорочення викидів озоноруйнівних та парникових газів і поступового переходу до низьковуглецевого розвитку всіх секторів економіки і складових життєдіяльності людини.

Невідкладність розв'язання проблеми у сфері зміни клімату та збереження озонного шару зумовлена:

- необхідністю удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у цій сфері;
- недостатньо чітким розподілом функцій, низьким рівнем координації дій та інституційної спроможності органів державної влади щодо планування і проведення дій у зазначеній сфері;
- неузгодженістю політики у сфері зміни клімату із законодавчими та іншими нормативно-правовими актами в інших соціально-економічних сферах;
- відсутністю системного підходу до створення наукового підґрунтя діяльності у сфері зміни клімату та збереження озонного шару.

Формування і подальша реалізація цілісних державних політик у сфері зміни клімату та збереження озонного шару, гармонізованих з міжнародним законодавством, є складним завданням через мультидисциплінарний характер проблеми. Політично, економічно і науково обґрунтовані рішення з питань зміни клімату та збереження озонного шару повинні прийматися для всіх секторів економіки, включаючи енергетику, промисловість, агропромисловий комплекс, транспорт, водне, лісове і житлово-комунальне господарства, землекористування, а також охорону здоров'я, збереження і відтворення екосистем.

У 2023 році Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України було розроблено законопроект «Про ратифікацію Поправки до Монреальського протоколу про речовини, що руйнують озонний шар».

Закон регулюватиме відносини, які виникають у сфері озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів. Контрольовані речовини, які містяться у холодильному, кондиціонуальному та нагрівальному насосному обладнанні, а також обладнанні, що містить розчинники на основі контрольованих речовин, системах протипожежного захисту та вогнегасниках, високовольтних розподільних пристроях, підлягають рекуперації для

забезпечення їх рециклінгу, регенерації або знешкодження. Рекуперація контрольованих речовин з метою рециклінгу, регенерації або їх знешкодження повинна відбуватися до зняття з експлуатації застарілого обладнання. Товари та обладнання, в яких містяться або використовуються контрольовані речовини, можуть розміщуватися на ринку, імпортуватися або ж експортуватися лише за наявності відповідного маркування.

Правовідносини щодо виробництва, імпорту, експорту, зберігання, використання, розміщення на ринку та поводження з озоноруйнівними речовинами, фторованими парниковими газами, товарами та обладнанням, які їх містять або використовують, що можуть мати руйнівний (негативний) вплив на озоновий шар та/або призвести до негативних змін клімату, регулюються Законом України «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами» та іншими нормативно-правовими актами.

Суб'єкти господарювання зобов'язані відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, скорочувати і в подальшому повністю припинити виробництво та використання хімічних речовин, що шкідливо впливають на озоновий шар, а також проводити роботу щодо зменшення викидів речовин, накопичення яких в атмосферному повітрі може призвести до негативних змін клімату.

4 ВОДНІ РЕСУРСИ

4.1 Водні ресурси та їх використання

4.1.1 Загальна характеристика

Всі водотоки області згідно з водогосподарським районуванням територій України належать до двох басейнів: Південного Бугу та Дніпра. У свою чергу басейн річки Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

Водний фонд області складає 1599 річок: 2 великі річки – Дніпро і Південний Буг, 8 середніх річок: Велика Вись, Висунь, Інгул, Інгулець, Синюха, Тясмин, Чорний Ташлик, Ятрань та 1589 малих річок, загальною довжиною 7233,6 км.

Річка Дніпро в межах області має довжину 68 км, або 6% від усієї її протяжності в межах України. До басейну річки Дніпро відноситься 35% території області. В свою чергу басейн річки Дніпро на території області – це частини суббасейнів Середнього Дніпра та Нижнього Дніпра.

У суббасейні Середнього Дніпра налічується 125 річок сумарною довжиною 680 км, із них:

великі, з водозбірною площею понад 50 тис. кв. км – річка Дніпро;

середні, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річка Тясмин;

малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 123 річки, із яких 17 мають довжину понад 10 км;

109 річок або ж 88% від загальної кількості водотоків, пересихаючі у межений період або повністю пересихаючі.

У суббасейні Нижнього Дніпра налічується 295 річок загальною довжиною 1413,7 км, із них:

дві середні, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річки Інгулець та Висунь;

Малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 293 річки, із яких 26 мають довжину понад 10 км;

279 річок або ж 94 %, від загальної кількості водотоків, пересихаючі у меженний період або повністю пересихаючі.

За своїм водним режимом річки відносяться до східноєвропейського типу річок з переважно сніговим та дощовим живленням.

Відрізок Дніпра, що протікає по території Кіровоградської області, перетворений на «штучні моря» – Кременчуцьке та Кам'янське водосховища. Загальна протяжність берегової лінії Кременчуцького водосховища в межах області складає – 100,1 км, з яких 35,02 км – абразійні береги, Кам'янського – 39,0 км, з яких 9,8 км береги, що розмиваються.

Річка Південний Буг протікає на південному заході області, довжиною 84 км, або 10 % від її загальної довжини. Басейн річки на території області складає 65 %.

У басейні річки Південний Буг налічується 1179 річок, сумарною довжиною 5139,9 км, із них :

великі, з водозбірною площею понад 50 тис. кв. км – річка Південний Буг;

середні, з водозбірною площею від 2 до 50 тис. кв. км – річки: Велика Вись, Ятрань, Чорний Ташлик, Мертвовід, Гнилий Єланець, Інгул, Громоклія та Синюха;

малі, з водозбірною площею до 2 тис. кв. км – 1170 річок, із яких 105 мають довжину понад 10 км;

790 річок або ж 67 %, від загальної кількості водотоків, розташованих на території області, пересихаючі у меженний період або повністю пересихаючі.

Річки басейну належать до Середньобузького гідрологічного району і характеризуються високими весняними повенями та низькою водністю в меженний період, літніми і зимовими паводками. Останні десять років спостерігається низька водність в меженний період та маловиражені невисокі весняні повені.

За своїм водним режимом річки відносяться до східноєвропейського типу річок з переважно сніговим та дощовим живленням.

Область малозабезпечена місцевими водними ресурсами. Характерним для області є те, що більшість обсягу річкового стоку, до 80 %, припадає на період повені, а в періоди літньої межени близько 70 % річок пересихають.

Наявні водні ресурси не забезпечують у повному обсязі потреби населення та галузей економіки, оскільки водні ресурси по території області розподілені нерівномірно. Усунення територіальної і часової нерівномірності розподілу річного стоку здійснюється за допомогою ставків та водосховищ.

За даними останньої інвентаризації в області налічується 3006 ставків загальною площею водного дзеркала 18,4355 тис. га та об'ємом 260,9384 млн куб. м та 57 водосховищ площею 8,597 тис. га та об'ємом 208,565 млн куб. м.

У басейні Південного Бугу побудовано в різні часи 2301 ставок та 46 водосховищ, в суббасейні Нижнього Дніпра – 470 ставків та 9 водосховищ та у суббасейні Середнього Дніпра – 235 ставків та 2 водосховища.

Покриття дефіциту водних ресурсів здійснюється шляхом забору води з річки Дніпро та її подачею в маловодні регіони.

Характеристика водних об'єктів

Таблиця 4.1.1.1

Кількість річок				Довжина в межах області			
Загальна кількість, (од.)	Великі, (од.)	Середні, (од.)	Малі, (од.)	Всього, тис.км	Великі, тис.км	Середні, тис.км	Малі, тис.км
1	2	3	4	5	6	7	8
1599	2	8	1589	7,2336	0,1307	0,7845	6,3184

Озера			Ставки			Водосховища		
Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, га	Обсяг води при НПР*, тис. м ³	Загальна кількість, (од.)	Площа дзеркала, тис.га	Обсяг води при НПР*, млн м ³	Загальна кількість, од.	Площа дзеркала, тис. га	Обсяг води при НПР*, млн м ³
9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	16,00	-	3006	18,435	206,9384	57	8,597	208,565

* - НПР- нормальний підпиртий рівень

Гідрогеологічні умови області малосприятливі для формування запасів підземних вод, оскільки область розташована в зоні Українського кристалічного масиву. Це є причиною того, що близько 30 % пробурених свердловин – безводні, інші мають низькі дебіти, що дає можливість забезпечувати в основному лише потреби сільськогосподарського виробництва.

4.1.2 Водокористування та водовідведення

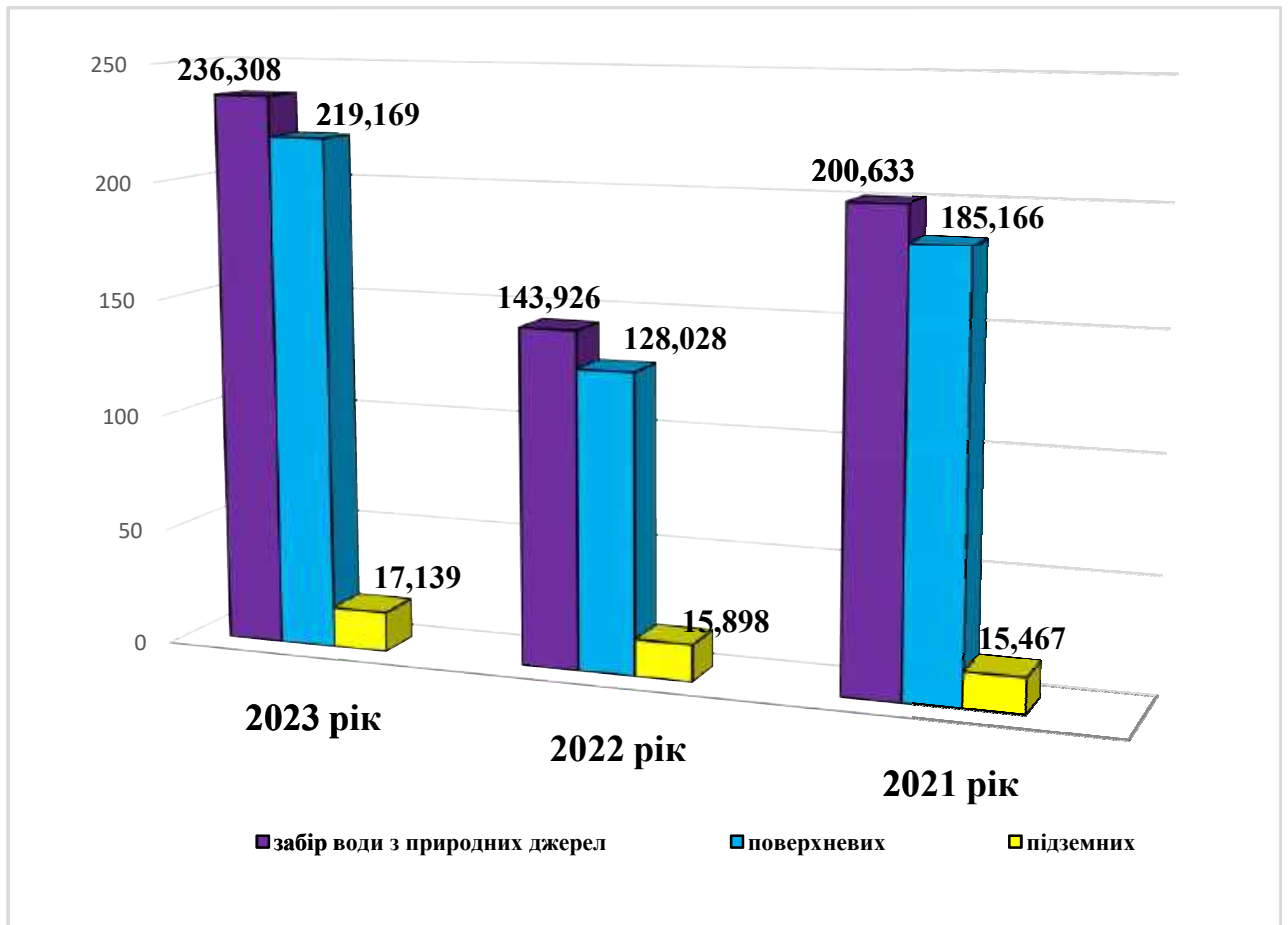
За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2023 році було забрано 236,308 млн куб. м води, що на 92,382 млн куб. м або на 64,2% більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 219,169 млн куб. м та із підземних – 17,139 млн куб. м.

За 2023 рік обсяг піднятої води з поверхневих джерел склав 92,7% до загального обсягу піднятої води, з підземних джерел – 7,3%.

Використання свіжої води в 2023 році склало 45,04 млн куб. м, в тому числі на виробничі потреби – 25,071 млн куб. м, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 16,32 млн куб. м води, зрошення – 3,411 млн куб. м.

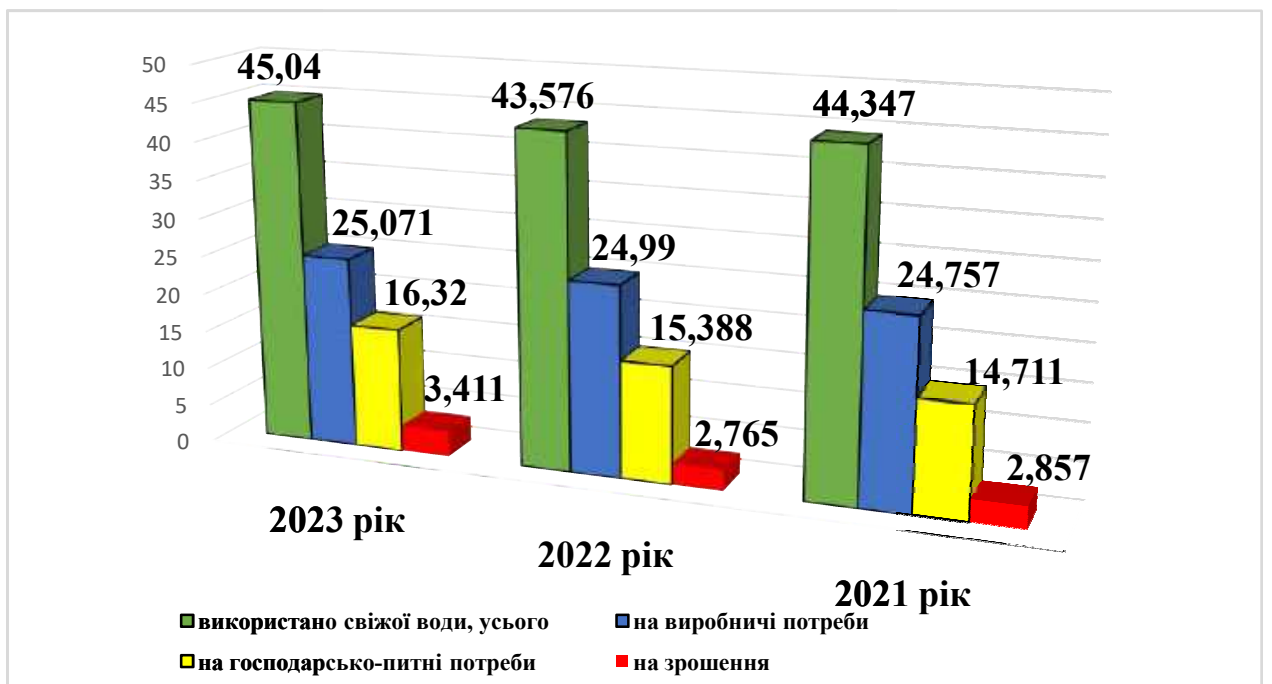
Загальне водовідведення в 2023 році склало 38,882 млн куб. м води, у тому числі: 33,597 млн куб. м – скид зворотних вод у поверхневі водні об'єкти.

Динаміка водозабору з природних об'єктів по області, млн м³

Діаграма 4.1.2.1

Динаміка використання свіжої води з природних об'єктів, млн м³

Діаграма 4.1.2.2

Найбільшими споживачами в області є комунальне господарство – 21,496 млн куб. м, промисловість – 6,314 млн куб. м та сільське господарство – 4,92 млн куб. м.

Обсяг оборотної, повторної і послідовно використаної води

Таблиця 4.1.2.1

Види економічної діяльності	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної	усього, млн м ³	% економії свіжої води за рахунок оборотної
Усього за регіоном	44,347	70,17	43,576	63,80	45,040	34,302
промисловість	10,29	*	7,698	*	6,314	*
сільське господарство	5,971	*	5,885	*	4,92	*
житлово-комунальне господарство	18,287	*	19,978	*	21,496	*

* Дані відсутні, у зв'язку зі зміною подання звітності.

Дані надані Регіональним офісом водних ресурсів у Кіровоградській області

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів міст: Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з річки Сутокля), селищ: Побузьке (з річки Південного Бугу), Смолине (з річки Синюхи);

із змішаних водозаборів міст: Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); Помічна (з р.Чорний Ташлик та водозабірних свердловин); селище Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання 4 міст та притрасових населених пунктів є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград».

Жителі міста Долинська, 2 сіл Долинської громади, 10 сіл Устинівської громади та частково самого селища Устинівка, 15 сіл Новоукраїнського району і частина жителів міста Новоукраїнки користуються привозною водою.

Централізованим водопостачанням забезпечені 12 міст (100%), 23 селища, крім Єлизаветградка, Знам'янка Друга, Капітанівка та Павлиш або 82% та 217 сіл із 991 (22%).

4.2 Забруднення поверхневих вод

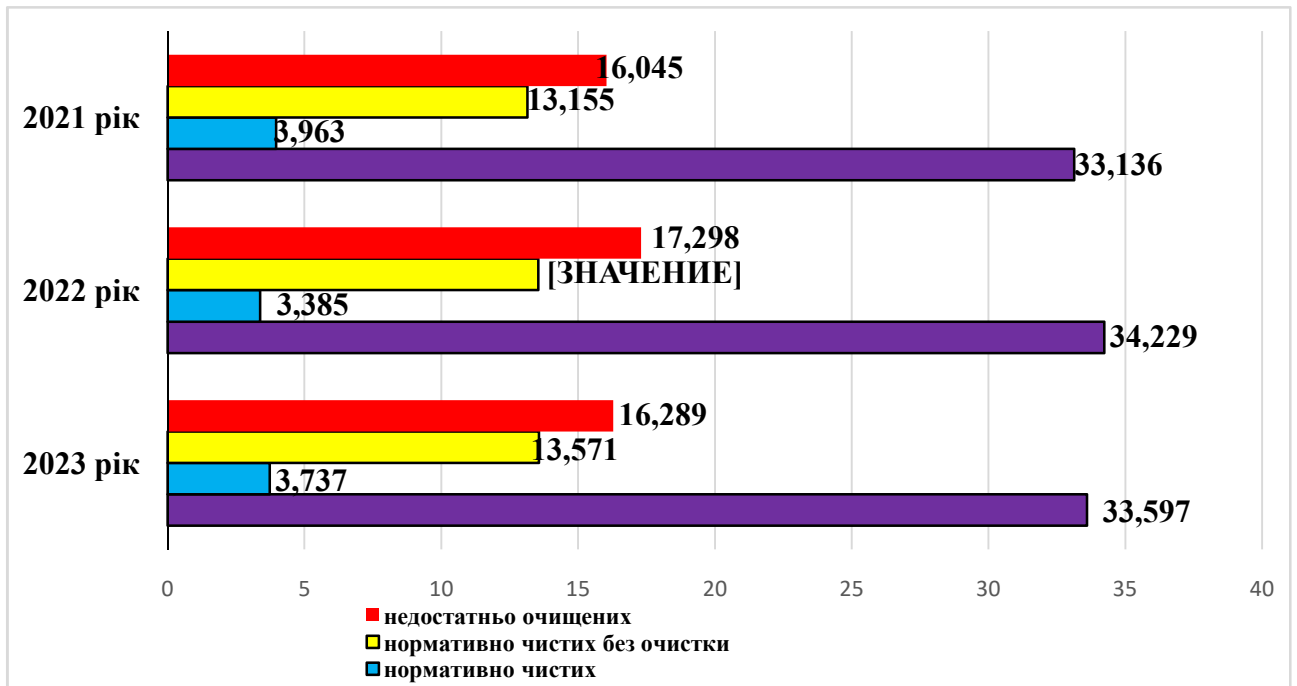
4.2.1 Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, згідно до статистичної звітності 2-ТП (водгосп) у 2023 році на території області не забезпечили нормативної очистки зворотних вод 24 підприємства.

Скидання недостатньо очищених вод, у порівнянні з минулим роком, зменшилося на 1,009 млн куб. м.

У поверхневі водні об'єкти за 2023 рік відведено 33,597 млн куб. м зворотних вод, з них нормативно очищених на очисних спорудах – 3,737 млн куб. м, що пройшли очистку на біологічних та механічних очисних спорудах, нормативно чистих без очищення – 13,571 млн куб. м, недостатньо очищених вод – 16,289 млн куб. м, що складає 48,5 % від загального обсягу.

Динаміка скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, млн м³

Діаграма 4.2.1.1

Динаміка скидання забруднюючих речовин із зворотними водами у поверхневі водні об'єкти

Таблиця 4.2.1.1

Забруднююча речовина, що скидається разом із зворотними водами	2021 рік	2022 рік	2023 рік
	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т	обсяг забруднюючих речовин, тис. т
1	2	3	4
Азот амонійний	0,03500	0,04860	0,0447
БСК 5	0,20170	0,21220	0,2077
Жири, масла	0,01601	0,01859	0,016774
Завислі речовини	0,26150	0,25740	0,2925
Залізо	0,00359	0,00429	0,004551
Нафтопродукти	0,00138	0,0013119	0,0012247
Нітрати	0,56970	0,43120	0,348
Нітрити	0,00450	0,00640	0,0064
СПАР	0,00176	0,0016628	0,0013144
Сульфати	3,62000	3,1724	3,1454
Сухий залишок	11,53920	10,9162	11,3407

1	2	3	4
Фосфати	0,06643	0,0690946	0,0732472
Хлориди	3,36320	3,3785	3,7215
ХСК	1,05410	1,0812	1,0481
Кальцій	0,23017	0,199132	0,166163
Магній	0,02264	0,003713	0,0037519
Мідь	0,00009	0,0000956	0,0001707
Нікель	0,00004	0,0000484	0,0000417

4.2.2 Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

Основними причинами забруднення поверхневих вод Кіровоградської області є скид забруднених комунально-побутових і промислових стічних вод безпосередньо у водні об'єкти та через систему міської каналізації, а також надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин у процесі поверхневого стоку води із забудованих територій та сільгоспугідь.

За результатами узагальнення звітів про використання води за 2023 рік у галузевому розрізі, найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів Кіровоградської області є секція Е (Водопостачання; каналізація, поводження з відходами) видів економічної діяльності, якими скинуто 13,444 млн куб. м забруднених стічних вод та секція С (Переробна промисловість) – скинуто 2,731 млн куб. м.

Протягом 2023 року 24 підприємства-водокористувача здійснювали скид недостатньо-очищених зворотних стічних вод у поверхневі водні об'єкти Кіровоградської області. Найбільше скинуто недостатньо очищених стічних вод у річку Інгул та річку Інгулець.

До забруднювачів, які протягом 2023 року здійснювали скид недостатньо очищених (забруднених) зворотних вод належать підприємства-забруднювачі: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Знам'янське ВКГ, Кропивницьке ВКГ, Смолінське ВКГ та Олександрійське ВКГ), КП «Мала Виска Водоканал», КП «Нілот», БМКП «Міськводоканал», Голованівський комбінат комунальних підприємств, КНП «ОКПЛ КОР», КНП «Голованівська ЦРЛ», КП «Обрій», ДП «СхідГЗК» (Інгульська шахта), Новоукраїнське ЖКП, АТ «Гайворонський спецкар'єр», КП «Теплоенергетик» КМР», КНП «Кіровоградський обласний фтизіопульмонологічний медичний центр Кіровоградської обласної ради» КП «Комунальник – 2016», КП «Гайворонський комунальник», КП «Созонівський комунальник», КП Первозванівської сільської ради «Добробут», Суботцівське СКП «Сількомунгосп» Кропивницького району Кіровоградської області, КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» КОР, ДКП «Комунальник», КП «Оберіг-Аква».

До рейтингу «ТОП-100 найбільших підприємств-забруднювачів стічних вод» за 2023 рік, який створений на підставі даних офіційної статистики, сформованої за результатами поданої підприємствами звітності про обсяги скидів, увійшли підприємства Кіровоградської області, а саме: ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницьке ВКГ, Знам'янське ВКГ та

Олександрійське ВКГ), ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (Інгульська шахта).

В розрізі галузей економіки найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів є комунальне господарство – 15,676 млн куб. м та промисловість – 6,531 млн куб. м забруднених зворотних вод.

Водовідведення у поверхневі об'єкти за сферами діяльності у 2023 році

Таблиця 4.2.2.1

Назва видів діяльності	Кількість підприємств	Водовідведення у поверхневі водні об'єкти, млн м ³			
		Всього	з них забруднених зворотних вод	нормативно чистих без очистки	нормативно очищених на очисних спорудах
Комунальне господарство	28	15,676	13,444	2,199	0,033
Промисловість	27	6,531	2,731	0,181	3,619

За моніторинговим спостереженням щодо якості вод спостерігається також забруднення від дифузних джерел.

Централізованим водовідведенням забезпечені споживачі: 11 із 12 міст (крім м. Благовіщенське), що складає - 91,7 %, 18 із 27 селищ міського типу (крім Вільшанка, Салькове, Знам'янка Друга, Капітанівка, Єлисаветградка, Нова Прага, Приютівка, Павлиш, Устинівка), тобто 67 % від загальної кількості селищ міського типу, та 6 сільських населених пунктів, або 0,6 %.

Технічний стан практично всіх каналізаційних очисних споруд потребує їх модернізації або реконструкції.

4.2.3 Транскордонне забруднення поверхневих вод

На території Кіровоградської області транскордонне забруднення поверхневих вод відсутнє.

4.3 Стан поверхневих вод

4.3.1 Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

Державний моніторинг вод здійснюється відповідно до Порядку здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758.

Державний моніторинг вод здійснюється з метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів.

Об'єктами державного моніторингу вод є:

масиви поверхневих вод (поверхневі водні об'єкти або їх частини), в тому числі прибережні води та зони (території), які підлягають охороні;

масиви підземних вод (підземні водні об'єкти або їх частини), в тому числі зони (території), які підлягають охороні;

морські води в межах територіального моря та виключної морської економічної зони України, в тому числі зони (території), які підлягають охороні.

Залежно від цілей та завдань державного моніторингу вод встановлюються такі процедури:

процедура діагностичного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;

процедура операційного моніторингу масивів поверхневих та підземних вод;

процедура дослідницького моніторингу масивів поверхневих вод;

процедура моніторингу морських вод.

Державний моніторинг масивів поверхневих вод складається з діагностичного, операційного та дослідницького моніторингу, що здійснюється за біологічними, фізико-хімічними, хімічними та гідроморфологічними показниками з метою встановлення екологічного стану масивів поверхневих вод.

Моніторинг якості поверхневих вод на території області здійснюється за басейновим принципом.

Басейн річки Дніпро – 2 створи: річка Інгулець, Іскрівське водосховище, суббасейн Нижнього Дніпра, селище Петрове, на відстані 393 км від гирла; річка Дніпро, правий берег Кременчуцького водосховища, суббасейн Середнього Дніпра місто Світловодськ, на відстані 580 км від гирла.

Басейн річки Південний Буг – 4 створи: річка Синюха, Новоархангельське водосховище, селище Новоархангельськ, на відстані 94 км від гирла; річка Чорний Ташлик, ліва притока річки Синюхи, місто Помічна на відстані 51 км від гирла; річка Інгул, Кіровоградське водосховище, місто Кропивницький, на відстані 318 км від гирла; річка Сугоклея, права притока річки Інгул, місто Бобринець, на відстані 26 км від гирла.

Програмою державного моніторингу вод (в частині діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод), затвердженої наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 17 січня 2023 року № 27 (далі – Програма), визначено перелік пунктів моніторингу, відповідальних виконавців, показники та періодичність вимірювань.

На території області у 2023 році спостереження за станом поверхневих вод здійснювались у 20 пунктах моніторингу, із них: 6 розташовані на масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних та господарсько-питних потреб населення, та 14 – на масивах поверхневих вод, де є ризик недосягнення екологічних цілей.

Згідно Програми, дослідження якості води проводилося на біологічні, фізико-хімічні і хімічні показники та на пріоритетні і специфічні забруднюючі речовини.

4.3.2 Хімічний стан масивів поверхневих вод

Визначення хімічного стану масиву поверхневих вод здійснюється на підставі екологічних нормативів якості (ЕНЯ).

ЕНЯ встановлюється на двох рівнях: ЕНЯ_{мах} – максимально допустима концентрація і ЕНЯ_{ср} – середньорічна концентрація.

ЕНЯ_{мах} означає, що будь-яке виміряне значення забруднюючої речовини не може перевищувати значення максимально допустимої концентрації.

ЕНЯ_{ср} означає, що середньорічне (середнє арифметичне) значення концентрації речовини у будь-якій репрезентативній точці не може перевищувати наведене значення ЕНЯ_{ср}.

Методика віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод, затверджена наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 14 січня 2019 року № 5, з урахуванням екологічних нормативів якості, визначених у додатку 8 Методики та відповідно до Директиви 2013/39/ЄС від 12 серпня 2013 року.

Для класифікації хімічного стану масиву поверхневих вод використовуються два класи.

Для графічного відображення кожен з класів позначається відповідним кольором: 1 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «добрий», позначається синім кольором; 2 клас хімічного стану, що відповідає хімічному стану «недосягнення доброго», позначається червоним кольором. Визначення загального стану масиву поверхневих вод проводиться за найгіршим показником.

У рамках виконання діагностичного моніторингу, для встановлення хімічного стану масивів поверхневих вод на території області протягом 2023 року, проводилися дослідження на 22 масивах поверхневих вод по 60 забруднюючих речовинах.

За результатами проведених досліджень визначено, що із 22 масивів поверхневих вод, на яких здійснювався моніторинг, 4 масиви поверхневих вод відповідають II класу хімічного стану «недосягнення доброго» та 16 масивів відповідають I класу хімічного стану «добрий».

Ведення державного моніторингу поверхневих вод, в зоні діяльності регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області, здійснює лабораторія моніторингу вод та ґрунтів. Дані досліджень лабораторії моніторингу вод та ґрунтів за Програмою моніторингу вод доступні для всіх у відкритому доступі на онлайн-ресурсі Держводагентства «Моніторинг та екологічна оцінка водних ресурсів України».

У рамках соціально-гігієнічного моніторингу лабораторний контроль якості води поверхневих водойм проводився фахівцями державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

Протягом 2023 року оцінка якості поверхневих вод проводилася за 28 показниками: 5 санітарно-мікробіологічних показників (лактозопозитивні кишкові палички (ЛПКП), E.Coli, стафілокок, колифаги, сальмонела-шигела); 16 санітарно-хімічних показників (водневий показник (рН), завислі речовини, сухий залишок, ХСК, БСК, розчинений кисень, нафтопродукти, хлориди, залізо, сульфати, фосфати, марганець, фтор, азот амонійний, нітрити, нітрати); 5 токсикологічних показників (цинк, мідь, свинець, кадмій, ртуть); 2 паразитологічних (яйця гельмінтів та цисти патогенних кишкових найпростіших).

Усього з поверхневих водойм протягом 2023 року за санітарно-хімічними показниками було досліджено 242 проби. З водойм 2-ї категорії не відповідали 79 із 234 досліджених проб, що складає 34 %.

За бактеріологічними показниками було досліджено 277 проб. Із водойм 2-ї категорії не відповідали нормативам 49 з 268 проб, що становить 18,2 %.

Кількість проб води з водойм I категорії, які не відповідали нормам, у 2023 році за хімічними показниками становила 12 % (1 із відібраних та досліджених 8 проб; у 2022 році – усі проби відповідали нормативам за всіма показниками), за мікробіологічними показниками – усі з 9 досліджених проб відповідали нормативам за всіма показниками.

У рамках державного моніторингу лабораторний контроль якості води у 14 контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення проводився фахівцями Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології.

Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів за 2023 рік (мг/дм³)

Таблиця 4.3.2.1

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей												
	Завислі речовини	БСК ₅	Сухий залишок	Сульфати	Хлориди	Амоній сольовий	Нітраги	ХСК	Нітриги	Фосфати	Кальцій	Магній	Розчинений кисень
р. Інгулець, Іскрівське водосховище, питний водозабір, смт Петрове	0	3,80	730,1	199,6	64,73	0,19	0,51	47,9	0,02	0,45	80,57	46,75	9,57
р. Інгул, питний водозабір, м. Кропивницький	0	3,43	785,25	189,1	76,92	0,18	0,432	40,42	0,013	0,224	67,63	49,19	9,99
р. Сугоклія, м. Бобринець, питний водозабір	0	3,52	1271	460,29	101,61	0,143	0,464	38,73	0,014	0,105	80,24	70,47	9,67
р. Чорний Ташлик, питний водозабір, м. Помічна	0	3,56	1017	299,02	98,259	0,16	1,54	48,13	0,028	0,14	65,71	61,05	9,12
р. Синюха, Новоархангельське водосховище. смт Новоархангельськ, питний водозабір, с-ще Смоліно	0	3,27	534,8	50,7	49,51	0,144	0,30	48,42	0,01	0,47	65,79	40,33	7,76
р. Дніпро, Кременчуцьке водосховище, правий берег, питний водозабір, м. Світловодськ, (ОКВП «Дніпро-Кіровоград»)	0	3,63	229,3	30,68	17,82	0,14	0,195	42,52	0,015	0,123	46,17	12,46	10,07
р. Інгулець, дослідницький моніторинг, (Олександрійське ВКГ ОКВП «Дніпро-Кіровоград»)		3,57	586,2	147,92	53,62	0,24	1,91	42,9	0,052	0,553	0	0	9,72

Дані Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області

*Середньорічні концентрації речовин у контрольних створах водних об'єктів за 2023 рік (мг/л)
місьць масового відпочинку*

Таблиця 4.3.2.2

Місце спостереження за якістю води	Показники складу та властивостей																
	завислі речовини	БСК ₅	мінералізація	сульфати	хлориди	амоній сольовий	нітрати	нафтопродукти	ХСК	розчинений кисень	фосфати	цинк	марганець	фториди	залізо	нітриди	мідь
м. Кропивницький, р. Інгул, «Ковалівський пляж»	156,3	3,5	836	303,8	93,2	0,26	3,21	<0,3	28	6,4	3,2	0,029	0,013	0,63	0,14	0,29	0,015
м. Кропивницький, р. Інгул, «Новомиколаївський пляж»	179,9	2,8	765,7	274,2	75,2	0,31	0,85	<0,3	32,6	6,1	2,9	0,018	0,01	0,7	0,15	0,031	0,016
м. Кропивницький, р. Сугоклея, «Міський сад»	167,58	4,2	1046,0	384,6	87,7	0,35	0,85	<0,3	36,3	6,3	<0,2	0,008	0,005	1,05	0,17	0,04	0,022
Значення ГДК(ОБРВ)*	-	3	1000	500	350	2	45	0,3	30	4	3,5	1	0,1	1,5	0,3	3,3	1

Дані державної установи «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України».

** Узагальнений перелік граничнодопустимих концентрацій (ГДК) та орієнтовно безпечних рівнів (ОБРВ) шкідливих речовин для рибогосподарських водойм.*

Середньорічні концентрації забруднюючих речовин у контрольних створах водних об'єктів рибогосподарського призначення у Кіровоградській області за 2023 рік (мг/дм³)

Таблиця 4.3.2.3

Місце спостереження за якістю води	температура	кисень розчинний	магній	хлориди	сульфати	мінералізація	твердість	гідрокарбонати	натрій	кальцій	окисл, біхромат	БСК ₅	нітроген нітритний	нітроген амонійний	нітроген нітратний	сума сполук нітрогену мінерального	фосфати	питома електропровідність	фосфор загальний
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Інгул, с. Клишці	11,8	7,31	35,1	197,33	320,80	1326,4	8,30	401,2	231,60	108,5	43,02	4,340	0,063	0,874	0,278	1,215	0,468	1374,60	0,858
р. Сугоклея, м. Кропивницький	12,3	7,98	46,6	155,50	365,67	1347,6	7,64	420,6	282,08	76,3	50,0	4,367	0,036	0,678	0,143	0,884	0,139	1453,50	0,513
р. Орлова, м. Знам'янка	12,7	8,04	41,6	176,09	155,51	1006,5	6,78	375,7	197,57	67,2	41,67	4,017	0,023	0,572	0,127	0,722	0,104	941,67	0,361
р. Жовта, с. Ганнівка	13,5	8,42	44,4	178,65	587,17	1704,8	7,88	407,6	405,42	84,8	40,45	4,113	0,018	0,605	0,062	0,685	0,107	1607,60	0,324
р. Бокова, с. Гурівка	12,7	6,50	102,6	282,50	985,58	2445,6	17,87	439,8	433,98	189,0	45,18	2,882	0,019	1,083	0,059	1,162	0,164	266,80	0,406
р. Кам'янка, с. Новомиколаївка	10,8	7,10	122,3	326,17	1102,50	2734,1	20,38	483,3	492,67	206,8	41,53	4,111	0,023	0,986	0,098	1,107	0,210	253,68	0,575
р. Боковенька, с. Зелений гай	14,1	8,68	89,9	197,67	739,50	1916,3	16,02	419,9	299,42	172,9	41,17	3,867	0,020	1,071	0,086	1,177	0,201	2027,40	0,491
р. Велика Вись, м. Новомиргород	10,8	5,24	46,7	121,33	165,33	1164,7	8,39	551,9	187,92	91,3	40,76	2,054	0,012	0,542	0,056	0,611	0,501	1065,90	0,916

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
р. Добра, с-щеДобровеличківка	11,8	7,43	37,0	148,84	187,08	1202,8	6,11	509,3	258,58	61,5	51,42	3,862	0,031	0,421	0,122	0,574	0,160	960,92	0,306
р. Інгулець, с. Веселий Кут	10,7	7,68	35,3	143,50	434,50	1364,3	6,22	363,3	308,67	66,4	43,25	3,543	0,019	0,453	0,119	0,591	0,146	856,83	0,403
р. Плетений Ташлик, с. Войнівка	12,9	8,19	53,1	143,33	248,75	1254,4	8,34	501,4	227,92	79,5	45,27	5,418	0,029	0,575	0,101	0,704	0,209	1370,80	0,383
р. Інгул, с. Оситняжка	8,8	5,47	32,3	119,74	121,42	1028,9	6,62	492,5	184,07	79,5	40,36	2,372	0,019	0,453	0,099	0,571	0,451	880,00	1,073
р. Мокрий Ташлик, Орнітологічний заказник «Редьчине»	12,2	7,11	24,8	119,53	117,04	855,2	4,78	363,6	178,0	54,9	47,85	3,450	0,032	1,015	0,101	1,148	0,209	661,17	0,486
р. Кільтень, с-ще Смоліно	15,0	7,93	36,9	123,13	167,17	1062,0	5,39	459,2	243,17	47,1	37,92	4,653	0,038	0,683	0,228	0,949	0,103	974,92	0,335
Значення ГДК (ОБРВ)	-	6,0	40,0	300	100	1000	-	-	-	180	30,0	6,0	0,020	0,390	9,1	-	-	5000	-

Дані надані Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології.

4.3.3 Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

Епідемічна ситуація з інфекційних захворювань в області в 2023 році по більшості інфекцій була відносно стабільною. Не зареєстровано спалахів та групових випадків захворювань, пов'язаних з об'єктами водопостачання.

За 2023 рік зареєстровано 147726 випадків інфекційних захворювань (інт. пок. – 16346,58) проти 121615 випадків за 2022 рік (інт. пок. – 13309,98), рівень загальної захворюваності збільшився на 22,8 % за рахунок збільшення кількості захворювань на гострі інфекції верхніх дихальних шляхів (збільшення на 23,1 %).

Впродовж літнього епідсезону 2023 року з об'єктів довкілля проводилось дослідження води відкритих водойм на холерні вібріони.

Зразки прісної води з відкритих водоймищ та стічної води з інфекційних стаціонарів для досліджень на холеру відбираються із затверджених стаціонарних точок, згідно затвердженого плану моніторингових досліджень, із кратністю 1 раз на 2 тижні з червня до жовтня.

У перелік стаціонарних точок забору зразків води для дослідження на холеру в області на 2023 рік усього було включено 51 точку, з них прісна (річкова) вода – 44 та стічна вода – 7.

Усього на збудники холери протягом 2023 року було досліджено 390 проб води, у тому числі стічних вод - 55 проб та з відкритих водоймищ населених пунктів з місць масового рекреаційного використання – 355 проб.

За результатами досліджень - в 11-ти пробах з 4-х точок відкритих водоймищ виділено *Vibrio Cholerae* non 01 I група Хейберга:

Кропивницький район: Новгородківська територіальна громада – став «Квітуча балка» та Дмитрівська територіальна громада – став Новомиколаївка;

Голованівський район: Новоархангельська територіальна громада, р. Синюха, селищний пляж (пляж Кучери);

Новоукраїнський район: Добровеличківська територіальна громада, селище Добровеличківка, верхній став.

За результатами повторного дослідження проб води з вказаних водоймищ, холерних вібріонів *Vibrio Cholerae* non група 1 – не виділено. Епідемічна ситуація з гострих кишкових інфекцій на вказаних адміністративних територіях була відносно стабільною, захворюваність на кишкові інфекції носить спорадичний характер.

Якість води річки Дніпро є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення.

Водопостачання населених пунктів області здійснюється з відкритих, змішаних та підземних водозаборів, а саме:

з відкритих водозаборів – місто Знам'янка, Олександрія, Світловодськ (з Кременчуцького водосховища), Бобринець (з річки Сугоклея), селище Побузьке (з річки Південного Бугу), Смоліне (з річки Синюхи);

зі змішаних водозаборів – місто Кропивницький (з магістрального районного водопроводу «Дніпро-Кіровоград» та із підземного водозабору «Холодні Ключі»); Помічна (з річки Чорного Ташлика та водозабірних

свердловин); селище Петрове (з Іскрівського водосховища та підземного водозабору).

Основним джерелом водопостачання є районний водопровід «Дніпро-Кіровоград». Жителі міста Долинської (187 споживачів), 2-х сіл Долинської територіальної громади, 10 сіл Устинівської територіальної громади та частково самого селища Устинівка, 15 сіл Новоукраїнського району і частина жителів міста Новоукраїнки користуються привозною водою.

Централізованим водопостачанням охоплені всі 12 міст області, 22 з 27 селищ (81,5 %) та 217 із 991 сільського населеного пункту (21,9 %). Відсутнє централізоване водопостачання у селищах Знам'янка Друга, Єлизаветградка Кропивницького району, Капітанівка Новоукраїнського району, Павлиш Олександрійського району.

Найбільшим підприємством області, яке забезпечує послугами водопостачання 4 міста обласного значення та притрасових населених пунктів є ОКВП «Дніпро-Кіровоград».

Дослідження якості питної води здійснюються акредитованими лабораторіями, підпорядкованими державній установі «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» та Головному управлінню Держпродспоживслужби в області, а також лабораторіями ОКВП «Дніпро-Кіровоград» (Кропивницького, Олександрійського, Світловодського, Знам'янського та Смолінського ВКГ), КП «Теплоенергетик» (селище Нове), КП «Петрівське», КП «Долинський міськкомунгосп» та ТОВ «Побузький феронікелевий комбінат».

Перелік показників, які контролюються лабораторіями, терміни і частота відбору проб води визначені Планом лабораторного контролю та робочою програмою, розробленими відповідно до ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

У 2023 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» забезпечено якість питної води відповідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 без внесення коректив у технологію очистки питної води.

Під державним наглядом (контролем) Головного управління Держпродспоживслужби в області станом на 01 січня 2024 року перебувало 275 водогонів, які забезпечують населення централізованим водопостачанням, та 2011 джерел нецентралізованого водопостачання (свердловин, колодязів, каптажів).

Більшість водогонів забезпечуються водою з підземних джерел. Але більша частина населення області користується водою міжрайонного водогону, джерелом якого є поверхнева водойма Кременчуцького водосховища. Поверхневими джерелами централізованого водопостачання в області є 7 водоймищ, підземними – 418 артезіанських свердловин та колодязів.

Протягом 2023 року перевірено/обстежено 1790 об'єктів (232 централізованого, що складає 84,3 % від загальної кількості та 1558 нецентралізованого – 77,5 %) водопостачання. У ході проведених перевірок/обстежень на 1281 об'єкті водопостачання (71,6 %) виявлені порушення.

При обстеженні 232 об'єктів централізованого водопостачання порушення виявлені на 159 водогонах (68,5 %).

Основні порушення, виявлені на водогонах, – це: не визначений балансоутримувач, відсутній проєкт із визначеними зонами санітарної охорони джерел централізованого водопостачання, не визначена та не облаштована зона суворого режиму навколо джерела водопостачання по водогонах, в зоні суворого режиму розташовані водойма, садибна забудова, приватні городи, що заборонено, не забезпечується герметичність джерел, на водонапірних баштах злущена фарба, наявні сліди іржі, не організовано проведення профілактичної дезінфекції споруд та мереж, відсутній технологічний регламент з експлуатації споруд та мереж централізованого водопостачання (виробництво питної води та її водопідготовка, транспортування, постачання споживачам), не здійснюється виробничий лабораторний контроль питної води, не дотримується періодичність виробничого лабораторного контролю, територія водоочисних споруд не спланована, не благоустроєна.

Кількість водогонів, де не визначені зони санітарної охорони, становить 51 проти 50 у 2022 році (у Гайворонській громаді – 1, Соколівській громаді – 2, Великосєверинівській громаді – 2, Заваллівській громаді – 2, Катеринівській громаді – 7, Глодоській громаді – 1, Великоандрусівській громаді – 2, Суботцівській громаді – 12, Дмитрівській громаді – 5, Компаніївській громаді – 11, Помічнрянській громаді – 1, Вільшанській громаді – 5); санітарно-технічний стан зон санітарної охорони незадовільний, благоустрій їх не виконаний на 23 водогонах, проти 26 у 2022 році (Суботцівській громаді – 12, Кетрисанівській громаді – 1, Дмитрівській громаді – 5, Добровеличківській громаді – 1, Новомиргородській громаді – 1, Знам'янській громаді – 2, Помічнрянській громаді – 1, Глодоській громаді – 1).

Виробничий лабораторний контроль води, яка подається населенню, у 2023 році організовано на 86,6 % водогонів (у 2022 році – 72,2%).

Низький відсоток охоплення лабораторним контролем водогонів виявлено у Благовіщенській (80 %), Гайворонській (80 %), Заваллівській (66,7 %), Маловисківській (94 %), Олександрівській (91,7 %), Олександрійській (75 %), Первозванівській (88,9 %), Петрівській (54,5 %), Приютівській (80 %), Суботцівській (50 %) громадах. Вкрай низький відсоток охоплення у Компаніївській громаді (6,7 %), взагалі не проводиться лабораторний контроль на водогонах в Устинівській громаді.

Розроблені програми виробничого лабораторного контролю на підприємствах питного водопостачання згідно до вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» на 227 водогонах, 82,5 % проти 82,7 % у 2022 році, не складені графіки та не погоджені програми виробничого лабораторного контролю по 48 водогонах: 1 – Олександрійська громада, 3 – Благовіщенська громада, 1 – Гайворонська громада, 2 – Бобринецька громада, 3 – Знам'янська громада, 1 – Заваллівська громада, 1 – Катеринівська громада, 1 – Аджамська громада, 12 – Суботцівська громада, 1 – Помічнрянська громада, 10 – Петрівська громада, 2 – Устинівська

група, 1 – Приютівська група, 2 – Новопразька група, 5 – Дмитрівська група, 1 – Маловисківська група, 1 – Олександрівська група.

За результатами досліджень зразків питної води, відібраних під час здійснення державного нагляду (контролю) та за інформацією балансоутримувачів про результати виробничого лабораторного контролю на 82 водогонях (у 2022 році – 65) питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», затвердженим наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12 травня 2010 року № 400, 29,8 % (у 2022 році – 23,4 %). Високий відсоток невідповідності відмічається у Аджамській, Бобринецькій, Долинській, Злинській, Кетрисанівській, Новоукраїнській, Первозванівській (100 %), Соколівській (81,8 %), Кропивницькій, Великосєверинівській, Попельнастівській (50 %), Великоандрусівській (44,4 %), Дмитрівській, Благовіщенській (40 %), Світловодській, Онуфріївській (25 %), Компаніївській, Гайворонській (20 %), Суботцівській, Олександрівській (8,3 %) групах.

На 200 водогонях (72,7 %) проведена профілактична дезінфекція (2022 - 54,5 %), не проведена дезінфекція на 75 водогонях: 1 – у Кропивницькій, 1 – Приютівській, 1 – Знам'янській, 1 – у Олександрівській, 3 – у Надлацькій, 6 – у Підвисоцькій, 9 – у Петрівській, 14 – у Компаніївській, 8 – у Суботцівській, 1 – у Дмитрівській, 7 – у Новоархангельській, 5 – у Благовіщенській, 1 – у Олександрівській, 8 – у Маловисківській, 7 – у Великоандрусівській, 2 – у Мар'янівській групах.

При обстеженні 1558 об'єктів нецентралізованого водопостачання порушення виявлені на 1122 водогонях (72 %).

Основними порушеннями для об'єктів нецентралізованого водопостачання є: незадовільний санітарно-технічний стан колодязів (зруйновані зруби, відсутні навіси, кришки, відмостки в тріщинах, їх верхній шар зруйнований, потребують заміни або відсутні відра), не здійснюється виробничий контроль безпечності та якості питної води, відсутні санітарні паспорти на джерела водопостачання, не проводиться щорічне чищення та дезінфекція колодязів, не визначений балансоутримувач.

Із 2011 джерел нецентралізованого водопостачання не визначені балансоутримувачі 957 джерел (громадських колодязів), у 2022 році – 901.

Відсутні балансоутримувачі громадських колодязів: Аджамська група – 57, Великосєверинівська група – 38, Вільшанська група – 34, Добровеличківська група – 83, Катеринівська група – 82, Компаніївська група – 64, Кропивницька група – 113, Маловисківська група – 48, Олександрівська група – 4, Піщанобридська група – 103, Помічнська група – 65, Світловодська група – 44, Смолінська група – 44, Соколівська група – 54, Суботцівська група – 58, Тишківська група – 66.

Всього протягом 2022 року по області паспортизовано 429 (21,3 %) громадських колодязів, свердловин (у 2022 році – 22,5 %). 100% джерел нецентралізованого водопостачання паспортизовано в Благовіщенській, Гайворонській, Заваллівській, Голованівській, Перегонівській, Побузькій, Новоархангельській, Підвисоцькій, Надлацькій, Долинській, Гурівській,

Новгородківській, Глодоській, Олександрівській, Пантаївській, Приютівській, Новопраській громадах, в Устинівській громаді відсоток паспортизації становить 12,4 %, по інших громадах джерела нецентралізованого водопостачання не паспортизовані.

Виробничий лабораторний контроль (мікробіологічні та санітарно-хімічні показники) організований на 384 об'єктах нецентралізованого водопостачання, 19,1 % (у 2022 році – 13,7 %), кількість громадських колодязів та свердловин, де питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 за інформацією балансоутримувачів про результати виробничого лабораторного контролю, становила на 154 об'єктах (7,7 %). Відхилення виявлено в Кропивницькій (50,4 %), Аджамській (100 %), Бобринецькій (14,6 %), Новоархангельській (50 %), Долинській (67,7 %), Гурівській (28,6 %), Знам'янській (19,1 %), Надлацькій (75 %), Новоукраїнській (76,9 %) громадах за наступними показниками: за санітарно-хімічними (загальна жорсткість, сухий залишок, залізо загальне, сульфати, фториди, хлориди, нітрати) та мікробіологічними показниками (колі-форми, кишкова паличка).

Протягом 2023 року в області проведено чищення 320 та дезінфекція в 702 джерелах нецентралізованого водопостачання, що складає 15,9 % та 34,9 % відповідно від загальної кількості (у 2022 році 36,1 % та 39,9 %).

Проведено профілактичну дезінфекцію 100 % громадських колодязів на території Благовіщенської, Голованівської, Перегонівської, Побузької, Соколівської, Первозванівської, Великосєверинівської, Катеринівської, Аджамської, Новоукраїнської, Глодоської, Рівнянської, Олександрівської, Пантаївської, Приютівської, Новопраської, Гурівської, 92,3 % Устинівської, 88,9 % Долинської, 79,6 % Кропивницької громад.

Вкрай низький відсоток проведення профілактичної дезінфекції нецентралізованого водопостачання у Кетрисанівській (5,4 %), Суботцівській (8,6 %), Дмитрівській (2,8 %), Знам'янській (6,4 %), Гайворонській (7,1 %), Новгородківській (8,5 %), Маловисківській (12,5 %), Смолінській (8,5 %), Мар'янівській (16,3 %) громадах. Взагалі не проводилась профілактична дезінфекція об'єктів нецентралізованого водопостачання у Бобринецькій, Олександрійській, Світловодській, Попельнастівській, Заваллівській, Вільшанській, Компаніївській, Новоархангельській, Надлацькій, Підвисоцькій, Добровеличківській, Піщанобридській, Тишківській, Помічнлянській, Ганнівській, Петрівській громадах.

Кількість колодязів, свердловин, балансоутримувачами яких є лікувально-профілактичні заклади – 70, з них паспортизовано 34, 48,6 % (у 2022 році – 43,2 %). В 2023 році проведено чищення 35 джерел, 50 % (у 2022 році – 41,9 %), дезінфекцію – 37, 52,9 % (у 2022 році – 50 %), лабораторний контроль організовано на 29 об'єктах, 41,4 % (у 2022 році – 17,6 %). У 3, 4,3 % питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 (у 2022 році – 4,1 %).

Кількість колодязів, свердловин, балансоутримувачами яких є заклади освіти – 258, з них паспортизовано 199, 77,1 % (у 2022 році – 68,8 %). В 2023 році проведено чищення 131 джерела, 50,8 % (у 2022 році – 48,9 %), дезінфекцію – 221, 85,7 % (у 2022 році – 76,4 %), лабораторний контроль

організовано на 254 об'єктах, 98,4 % (у 2022 році – 77,5 %). У 38, 14,7 % питна вода не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 (у 2022 році – 12,7 %).

У 2023 році Кіровоградською регіональною державною лабораторією Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) проведено 1634 дослідження. У 45 дослідженнях виявлено відхилення за санітарно-хімічними та мікробіологічними показниками, що складає 2,8 % (у 2022 році проведено 792 дослідження, виявлено 34 дослідження з відхиленнями, що складає 4,3 %) від загальної кількості проведених досліджень.

Із 1230 досліджень води питної виявлено 45 (3,6 %) відхилень за санітарно-хімічними та органолептичними показниками: перманганатна окиснюваність та запах на 1 об'єкті централізованого водопостачання, загальна жорсткість, сухий залишок, сульфати, хлориди у 28 закладах освіти.

Із 346 досліджень води питної за мікробіологічними показниками та 58 за радіологічними показниками (цезій, стронцій) відхилень не виявлено.

Державною установою «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», з метою моніторингу якості питної води, що подається населенню із мереж централізованого водопостачання, протягом 2023 року за санітарно-хімічними показниками досліджено 4404 проби питної води (30931 досліджень), з яких 826 проб (1540 досліджень) не відповідали вимогам гігієнічних нормативів, що становить 19,0 %, при 12 % в 2022 році:

347 із 1485 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (23,3 % при 9,0 % у 2022 році);

479 із 2919 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (16,4 % при 15 % у 2022 році).

Значні обсяги підземної води подаються з відхиленням від стандарту, що обумовлено геологічними особливостями території області, у переважній більшості, визначались відхилення за органолептичними (каламутність) та санітарно-хімічними показниками (залізо загальне, загальна жорсткість, сульфати, сухий залишок).

За мікробіологічними показниками досліджено 7445 проб води, з яких 138 відповідали вимогам гігієнічних нормативів (2,0 % при 6,3 % у 2022 році):

27 із 1573 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є поверхневі водойми (2,0 % при 1,0 % у 2022 році);

111 із 5872 проб з водогонів, джерелом водопостачання яких є підземні джерела (2,0 % при 3,0 % у 2022 році).

Незадовільною є ситуація з водопостачанням сільських населених пунктів області, адже переважна їх більшість забезпечена підземною питною водою (з колодязів), більша половина якої не відповідає вимогам гігієнічних нормативів.

За результатами досліджень 66,3 % проб питної води із джерел нецентралізованого водопостачання були з відхиленнями за санітарно-хімічними показниками (досліджено 1069 проб, із них 709 проб не відповідали вимогам гігієнічних нормативів), у тому числі з колодязів – 1044 проби, де з відхиленнями 704 проби (67,4 % при 69 % в 2022 році). Найчастіше

невідповідності реєструвалися за показниками загальна жорсткість, сухий залишок, каламутність, кольоровість, загальне залізо, нітрати.

Крім того, половина (53,4 %) досліджених проб води з колодязів області не відповідає вимогам за вмістом нітратів (551 проба з відхиленням від нормативу з 1031 проб, досліджених на нітрати). Найчастіше це відмічалось по 3 громадам, а саме: місто Знам'янка, селище Знам'янка Друга, село Петрове, село Суслово Знам'янської територіальної громади; Попельнастівська територіальна громада – селище Приютівка, село Войнівка, село Червона Кам'янка, село Добронадіївка, село Куколівка, село Попельнасте; Великоандрусівська територіальна громада – селище Пантаївка, селище Нова Прага, село Калантаїв.

У 2023 році у Кіровоградській області було зареєстровано випадок захворювання на водно-нітратну метгемоглобінемію через отруєння нітратами (село Млинок Онуфрієвської територіальної громади Олександрівського району). Вживання води, забрудненої нітратами, особливо небезпечно дітям до 1 року – адже призводить до виникнення водно-нітратної метгемоглобінемії, внаслідок якої можуть бути летальні випадки. Крім того, в організмі людини нітрати в процесі хімічних реакцій відновлюються до нітритів, які в подальшому, реагуючи з амінами й амідами, беруть участь в утворенні нітрозамінів, які мають канцерогенні властивості. Саме тому вживання води з наднормативним вмістом нітратів сприяє підвищенню ризику щодо онкогенної захворюваності.

Із 861 дослідженої проби води з нецентралізованих джерел 195 не відповідали вимогам за мікробіологічними показниками, що становить 23 % при 20,3 % у 2022 році. У тому числі з колодязів – 840 проб, з яких 195 проб з відхиленням (23 % при 21,3 % у 2022 році).

4.3.4 Радіаційний стан поверхневих вод

Однією особливістю області є підвищений вміст у підземній воді природних радіоактивних елементів (уран, радій, радон). Протягом 2023 року Радіологічною лабораторією ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» на вміст радіоактивних речовини досліджено 203 проби води, з яких 15 проб з відхиленням (7,3 % при 12 % у 2022 році).

4.4 Екологічний стан Азовського та Чорного морів

Територія Кіровоградської області не прилягає до Азовського та Чорного морів.

4.5 Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері розвитку водного господарства, управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів є Державне агентство водних ресурсів України (Держводагентство). Його діяльність спрямовується і координується Кабінетом

Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері управління, використання та відтворення поверхневих водних ресурсів, розвитку водного господарства, гідротехнічної меліорації земель у межах Кіровоградської області здійснює Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області.

З метою забезпечення збирання, обробки, збереження, узагальнення та аналізу інформації про стан водних об'єктів, прогнозування його змін та розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень у галузі використання, охорони вод та відтворення водних ресурсів здійснюється Державний моніторинг вод відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 року № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод».

Загальна координація та організація державного моніторингу вод здійснюються Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України.

До заходів ощадливого і раціонального використання водних ресурсів належать: впровадження систем зворотного водопостачання та безстічного водокористування (із циклом повного очищення відпрацьованих вод); розробка і впровадження науково обґрунтованих норм зрошення; заміна водяного охолодження агрегатів повітряним; зменшення у структурі господарства України частки водоемних виробництв; проведення комплексу заходів щодо охорони поверхневих і підземних вод від забруднення, зокрема стічними водами, збереження якості природних вод тощо.

Для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів в області здійснюються заходи Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021–2025 роки, затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами).

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у 2023 році здійснювалися наступні природоохоронні заходи з охорони водних ресурсів, а саме:

«Нове будівництво каналізаційної насосної станції по вул. Дружби, 70 Б, смт Новгородка. Коригування». Збудовано нову каналізаційну насосну станцію. Роботи завершені. Планується введення об'єкта в експлуатацію у поточному році;

«Реконструкцію каналізаційного колектора Ду 1200 мм по проїжджій частині вул. Героїв України, м. Кропивницький». Кошти використані на співфінансування початку робіт по реконструкції зазначеного каналізаційного колектора. Кошти використані відповідно до технічного завдання до договору. Роботи на об'єкті потребують продовження;

«Реконструкція частини каналізаційних мереж КНП «Обласна клінічна психіатрична лікарня Кіровоградської обласної ради» (з виготовленням проектно-кошторисної документації)». Проведена реконструкція частини зазначених каналізаційних мереж. Роботи завершені. Планується введення об'єкта в експлуатацію у поточному році;

«Виготовлення робочого проєкту щодо розробки заходів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річки Велика Вись, спрямованих на природонаближене її відновлення». Кошти використані у повному обсязі на виготовлення робочого проєкту.

Крім того, у 2023 році за рахунок підприємств та коштів місцевих бюджетів здійснено ремонт та реконструкцію 11,843 км водопровідних мереж, 2,6 км каналізаційних мереж, ремонт об'єктів 9 од. водопровідного та 12 од. каналізаційного господарства, заміну та ремонт насосного обладнання та водонапірних башт. Роботи проводились на водопровідно-каналізаційних об'єктах міст: Кропивницький, Знамянка, Світловодськ, Благовіщенське, Бобринець, селищ Нове та Вільшанка.

Бобринецьким міським комунальним підприємством «Міськводоканал» проведено наступні заходи з охорони навколишнього природного середовища у сфері охорони водного середовища за 2023 рік: проведено чистку та ремонт аератора № 1 та освітлювача № 2; здійснено ремонт повітрядувок № 2 та № 3; проведено заміну мулопровода № 2; здійснено заміну насосного обладнання та встановлення автоматики на КНС № 3 та № 4.

Департаментом екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації погоджено місця та періодичність відбору проб, перелік контрольованих показників графіків контролю відбору проб 15 підприємствам; поточні індивідуальні технологічні нормативи використання питної води 9 підприємствам.

Сектором Державного агентства водних ресурсів України у Кіровоградській області протягом 2023 року видано 113 дозволів на спеціальне водокористування та анульовано 47 дозволів за заявами водокористувачів.

Інформація щодо дозволів на спеціальне водокористування доступна на сайті Держводагенства (www.davr.gov.ua) у розділі «Діяльність», «Дозвільна діяльність», «Перелік дозволів».

5 ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОЛОГІЧНОГО ТА ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ, РОЗВИТОК ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

5.1 Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

Біологічне та ландшафтне різноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку.

Експерти Всеукраїнської екологічної ліги зазначають, що до складу природно-заповідного фонду України входять найцінніші екосистеми, які мають велике значення для підтримки балансу природних процесів на території нашої країни.

Різнманіття насамперед рослинного світу, який є автотрофним блоком біосфери і початковою ланкою всіх процесів, які відбуваються в екосистемах, забезпечує функціонування, стабільність та екорівновагу біосфери. Негативний вплив техногенних факторів призвів до значної деградації екосистем та екологічної кризи глобального характеру, а саме – зміни клімату, зменшення товщини озонового шару, забруднення екотопів важкими металами, нафтопродуктами, хімічними речовинами, випадання кислотних дощів і поширення явищ спустелення, унаслідок чого 65 відсотків екосистем світу вже знищено або істотно змінено.

Біологічне різноманіття є результатом тривалого процесу еволюції органічного світу та живих організмів Землі на всіх рівнях організації живого і в усіх просторово обмежених середовищах існування (наземних, прісноводних, морських). На нього значно впливає діяльність людини, яка знищує чи істотно змінює еконіші видів організмів (вирубання лісів, насадження монокультур, пожежі, випас, розорювання земель, осушування боліт, зрошування, створення водосховищ, забруднення середовища, фрагментація екосистем транспортними магістралями, забудова території, використання надр і т. ін.) або надмірно використовує цінні види рослин і тварин, не враховуючи їхніх самовідновлювальних можливостей.

Ландшафтним різноманіттям є реально існуюча на земній поверхні множинність створених природою цілісних дискретно-континуальних структур – ландшафтних комплексів будь-якого розміру та ієрархічного рангу – від ландшафтних фацій і урочищ до ландшафтних районів, мезо-, макро- та мегарегіонів і їхньої генеральної структури – ландшафтної сфери Землі. Воно визначається кількістю природних географічних комплексів – ландшафтів, як сукупностей рельєфу, клімату, вод, ґрунтів, об'єктів рослинного й тваринного

світу, які знаходяться у складній взаємодії і взаємозумовленості та утворюють однорідну за умовами розвитку і єдину цілісну систему.

Екомережа – єдина територіальна система, яка включає ділянки природних ландшафтів та інших територій, що мають особливе значення для збереження та відновлення довкілля.

Формування територіально єдиної екосистеми, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій є головною метою створення екомережі області.

Для досягнення екологічної збалансованості території України, з метою припинення процесів погіршення стану навколишнього природного середовища необхідно збільшити площі земель екомережі, що є стратегічним завданням та визначено Основними засадами (стратегією) державної екологічної політики України на період до 2030 року.

5.1.2 Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Здорове навколишнє середовище становить величезну економічну, естетичну та етичну цінність. Підтримання здоров'я навколишнього середовища означає збереження в хорошому стані всіх його складових: екосистем, спільнот, видів і генетичного різноманіття.

В наш час відбувається значне скорочення біологічного різноманіття за рахунок елімінації видів. Під впливом антропогенних факторів швидкість вимирання видів у багато разів перевищила природну швидкість. Відбувається незворотній і некомпенсований процес руйнування унікального генофонду планети. Дестабілізація біоти може призвести до втрати здатності біосфери підтримувати необхідну якість середовища і, в кінцевому підсумку, сталий розвиток цивілізації.

Проблема збереження і раціонального використання природного біорізноманіття стала однією з пріоритетних для розвинутих країн світу. До її вирішення залучені авторитетні міжнародні організації, наукові установи, прогресивна світова спільнота. Від успіхів у цій складній справі залежить майбутнє країн, їх сталий розвиток, збереження моральної і етичної платформи цивілізації.

Загрози біорізноманіттю пов'язані з деградацією оселищ. Природні екосистеми погано збереглися, проте їхня трансформація продовжується. Незбалансованість структури землекористування, надмірна розорюваність, степи, які значно розширили площі свого первинного поширення та розбиті на тисячі ділянок, низький рівень лісистості є також факторами вразливості щодо кліматичних змін.

Основні загрози біологічному різноманіттю, що впливають з діяльності людини, полягають у руйнуванні, фрагментації та деградації місцезростань, (включаючи забруднення), глобальних змінах клімату, надмірній експлуатації

видів людиною, вторгненні екзотичних видів, інвазійність видів, зростаючому поширенні хвороб.

5.1.3 Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Стратегічним напрямом держави, що закладений на міжнародному рівні і реалізується в конкретних національних програмах, є охорона, збалансоване і виправдане використання біологічного різноманіття як національного багатства кожної країни. Збереження та невиснажливе використання біорізноманіття визнано одним з пріоритетів державної політики України у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля, невід'ємною умовою поліпшення його стану та екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку. Ключовим підходом до збереження біологічного різноманіття на всіх його рівнях (видовому, популяційному, ценотичному, генетичному) є збереження різноманіття місць мешкання і різноманіття життєздатних популяцій, що, в свою чергу, закладено в основу концепції екологічної мережі.

Основною метою створення екомережі є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття, близького до притаманного їм природного стану, та формування їх територіально єдиної системи, побудованої відповідно до забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин, яка б забезпечувала збереження природних екосистем, видів рослинного і тваринного світу та їх популяцій. При цьому національна екологічна мережа має відповідати вимогам щодо її функціонування у Всеєвропейській екологічній мережі та виконувати функції щодозбереження біологічного різноманіття.

На виконання вимог Закону України «Про екологічну мережу України» рішенням Кіровоградської обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 затверджено Регіональну схему екологічної мережі Кіровоградської області. Подальша деталізація регіональної схеми екологічної мережі області на локальному рівні з виділенням структурних елементів екомережі не проводилась, кошти з місцевих бюджетів на дані роботи не виділялися.

Виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного та обласного бюджетів по 7 напрямках, у тому числі заходів щодо збереження та розширення природно-заповідного фонду передбачено Комплексною програмою, затвердженою рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86.

Для забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85 затверджено «Регіональну екологічну програму «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки».

Для підтримання загального екологічного балансу, збереження найбільш цінних природних комплексів, різноманітності ландшафтів і генофонду

рослинного й тваринного світу Кіровоградської області за період 2023 року проведено наступні природоохоронні заходи:

створено 11 територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення області загальною площею 431,3742 га:

рішенням Кіровоградської обласної ради від 04 липня 2023 року № 351 «Про оголошення територій такими, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення»—ландшафтні заказники місцевого значення: «Балка Громоклеївська», площею 52,0 га, «Балка Крутоярка», площею 20,0 га, «Балка Оленівська», площею 21,0 га, «Балка Степівська», площею 61,0 га, «Урочище Роздільське», площею 21,5 га, «Урочище Осикувате», площею 35,0 га, ботанічний заказник місцевого значення «Балка Польова», площею 0,75 га, комплексна пам'ятка природи місцевого значення «Урочище Солоне озеро», площею 111,0 га;

рішенням Кіровоградської обласної ради від 06 жовтня 2023 року № 393 «Про оголошення території такою, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення»: ландшафтний заказник місцевого значення «Джерело», площею 51,1242 га;

рішенням Кіровоградської обласної ради від 21 грудня 2023 року № 437 «Про оголошення територій такими, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення»—ландшафтний заказник місцевого значення «Бузький», площею 25,0 га та заповідне урочище місцевого значення «Голубові кринички», площею 33,0 га.

Протягом 2023 року видані розпорядження голови обласної державної адміністрації про затвердження 46 положень про природно-заповідні території місцевого значення та оформлено і направлено 161 охоронне зобов'язання користувачам територій природно-заповідного фонду області.

Погоджено та затверджено проекти землеустрою щодо організації та встановлення меж територій природно-заповідного фонду стосовно:

ландшафтного заказника місцевого значення «Садове», загальною площею 72,2 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, село Златопілля);

комплексної пам'ятки природи місцевого значення «Урочище «Червона гірка», загальною площею 3,2 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, село Лозоватка);

геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Слони», загальною площею 5,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, село Полум'яне);

геологічної пам'ятки природи місцевого значення «Інгульська жила», загальною площею 2,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, в 40 км на південь міста Кропивницького на правому березі річки Інгул, на південній околиці села Інженерівка, за 20 км на схід від шосе Кропивницький – Миколаївка);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Макарівський», загальною площею 6,3 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, село Солонцюватка);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Травневський велетень», загальною площею 0,01 га (за адресою: Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, село Травневе);

ландшафтного заказника місцевого значення «Бобринківська балка», загальною площею 21,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівської сільської ради, біля села Бобринка);

заповідного урочища місцевого значення «Кам'яна балка», загальною площею 26,4 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, неподалік села Мар'ївки);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Тернова балка», загальною площею 10,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, на відстані 600 м на південь від села Зеленого);

зоологічного заказника місцевого значення «Гнила балка», загальною площею 80,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, на південно-західній околиці села Сасівки);

заповідного урочища місцевого значення «Кіліповське», загальною площею 22,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, біля ставу, на відстані 500 м у північно-західному напрямку від села Покровки);

заповідного урочища місцевого значення «Розлитий камінь», загальною площею 25,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Компаніївська селищна рада, у південній частині села Софіївки);

ландшафтного заказника місцевого значення «Варламівська балка», загальною площею 12,0 га (за адресою: Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, біля села Варламівки);

заповідного урочища місцевого значення «Мертвоводдя», загальною площею 20,1 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, село Витязівка);

заповідного урочища місцевого значення «Юр'ївська балка», загальною площею 15,0 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Кетрисанівська сільська рада, село Ударне);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Новопавлівська балка», загальною площею 31,8094 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Помічнлянська міська рада);

заповідного урочища місцевого значення «Шавліїва балка», загальною площею 4,5 га (Кіровоградська область, Кропивницького район, Олександрівська селищна рада, за межами сіл Ніжні Верещаки та Вищі Верещаки);

ландшафтного заказника місцевого значення «Ново-Михайлівський», площею 1 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Катеринівська сільська рада);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Польовий садок», загальною площею 3,3 га (Кіровоградська область, Кропивницький район, Катеринівська сільська рада);

ботанічного заказника місцевого значення «Балка Троянівська», загальною площею 44,2091 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Новомиргородська міська рада);

ботанічного заказника місцевого значення «Острів», загальною площею 22,5 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Новомиргородська міська рада, за межами населеного пункту);

ботанічного заказника місцевого значення «Гусиний острів», загальною площею 8,60 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Новомиргородська міська рада, за межами населеного пункту);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дивосил-Зілля», загальною площею 1 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Новомиргородська міська рада, за межами населеного пункту);

комплексної пам'ятки природи місцевого значення «Кам'яна стінка», загальною площею 18 га (Кіровоградська область, Олександрійського район, Приютівська рада);

гідрологічної пам'ятки природи місцевого значення «Вила», загальною площею 5 га (Кіровоградська область, Новоукраїнський район, Новомиргородська міська рада, за межами населеного пункту).

Загалом, розширення, відновлення, збереження, підтримання загального екологічного балансу та приведення площі природоохоронних територій до європейського рівня є одним із пріоритетів роботи органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

5.1.4 Формування національної екомережі

Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі в Україні була прийнята у 2000 році. Відповідно до програми екологічна мережа має стати складною системою, що взаємопов'язує різні за величиною природоохоронні території. Саме тому було прийнято Закони України «Про екологічну мережу України», «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки».

Основними елементами екологічної мережі є так звані ключові території, які забезпечують збереження найбільш цінних і типових для відповідного регіону компонентів ландшафтного різноманіття.

З метою збереження на Кіровоградщині біологічного та ландшафтного різноманіття, за поданням обласної державної адміністрації, рішенням Кіровоградської обласної ради від 24 січня 2003 року № 141 була затверджена обласна програма формування національної екологічної мережі на території Кіровоградської області на 2003-2015 роки.

Прийняття даної програми надало можливість залучити до проведення досліджень території області науковців обласного еколого-експертного центру «Довкілля». Протягом 2004-2006 років було проведено наукові польові обстеження території області за адміністративними районами, у ході яких зібрано фактичний матеріал з обґрунтування можливості розміщення різних складових елементів екологічної мережі у відповідних місцях області. За

матеріалами польових досліджень було складено попередні схеми регіональної екомережі області в межах обстежених районів і складено відповідні звіти.

У 2007 році було проведено узагальнення даних та уточнення схеми складових елементів екомережі за результатами наукових досліджень за попередні роки і складено текстову частину проєкту регіональної схеми національної екологічної мережі на території Кіровоградської області, проведено оцінку її ефективності та виготовлено картографічні матеріали.

Регіональна схема екологічної мережі Кіровоградської області була затверджена рішенням обласної ради від 23 червня 2017 року № 329 та нараховує 99 регіональних центрів біорізноманіття та 186 екологічних коридорів.

Всі ключові території створені на основі існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Режим територій природно-заповідного фонду, які увійшли до складу ключових територій, визначається відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та Положень про ці об'єкти.

5.1.5 Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

Біобезпека є однією з найважливіших складових екологічної та національної безпеки України. З розвитком сучасних біотехнологій виникає загроза біологічного походження, що призводить до посилення негативного впливу біологічних чинників на населення та довкілля.

З різних видів забруднень довкілля сферу проблем біологічної безпеки визначає біологічне забруднення, що відбувається через свідоме або випадкове вселення нових видів організмів.

Якісна відмінність біологічного виду забруднення від інших полягає у здатності його компонентів до розмноження, адаптації та передачі спадкової інформації в довкіллі. Крім того, таке забруднення набуває таких рис, як мобільність і агресивність, що робить його особливо небезпечним.

У сучасних умовах науково-технічного прогресу, поширення новітніх технологій, а також сфер їх застосування, невід'ємним складником екологічної безпеки стає біологічна безпека при поводженні з генетично модифікованими організмами. За останні роки генетична інженерія досягла високого технічного рівня. Провідні біотехнологічні компанії зацікавлені у просуванні своєї продукції на ринок України. Найбільшого поширення в суспільстві набули продуценти генної інженерії – генетично модифіковані організми, що відомі за своєю скороченою назвою – ГМО.

Однією з екологічних небезпек неконтрольованого забруднення навколишнього середовища є поширення генів, вбудованих в геном мікроорганізмів. Зміни у морфології мікроорганізмів та їх особливостях взаємодії з іншими компонентами екосистеми зумовлюють негативний вплив на навколишнє середовище, що може призвести до порушення екологічного балансу та виникнення загрози біологічному різноманіттю.

Тому, на сьогодні, основними принципами державної політики у галузі генетично-інженерної діяльності та поводженні з ГМО, як, в цілому в Україні, так і на території Кіровоградської області, є:

пріоритетність збереження здоров'я людини і охорони навколишнього природного середовища у порівнянні з отриманням економічних переваг від застосування ГМО;

забезпечення заходів щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях;

контроль за ввезенням на митну територію України ГМО та продукції, отриманої з їх використанням, їх реєстрацією та обігом;

загальнодоступність інформації про потенційні ризики від застосування ГМО, які передбачається використовувати у відкритій системі, та заходи щодо дотримання біологічної і генетичної безпеки;

державна підтримка генетично-інженерних досліджень та наукових і практичних розробок у галузі біологічної і генетичної безпеки при створенні, дослідженні та практичному використанні ГМО в господарських цілях.

5.2 Охорона, використання та вітворення рослинного світу

5.2.1 Загальна характеристика рослинного світу

Своєрідність рослинного покриву та різноманітність рослинних угруповань на території Кіровоградської області обумовлені її географічним положенням. З південного заходу на північний схід територію області перетинає умовна межа між лісостеповою та степовою зонами. Саме цим і зумовлений неоднорідний світ рослин Кіровоградщини. Понад 70 % лісостепової частини області розорано, ліси та лісонасадження займають лише 7,2 % території області. Природна рослинність займає 15-16 % площі території області та представлена лісовим, степовим, лучним, болотним і водним типами рослинності.

У північній та північно-західній частині області степові ділянки змінюються лісовими, широколистяними, і сформували типовий український лісостеп. Лісова рослинність представлена породами: сосна, ялина, дуб, клен польовий, клен гостролистий, акація, тополя, каштан, ясен, липа, береза, чорна горобина, вільха, обліпиха, верба, дика вишня, у підліску бересток, терен, калина, глід, ожина.

Природна степова рослинність багата, різноманітна, зберігається на схилах річкових долин та балок, на узліссях. Степоварослинність представлена багаторічними травами, злаками: вузьколистий та тонконіг лучний, типчак, тимофіївка, ковила, ромашка, стоколос, волошка, молочай, пирійповзучийтощо.

Досить добре збереглася лучна та болотна рослинність в заплавах річок. В заплавах поширені очерет і осики (гостра, омська, лисяча та інші), вербозілля звичайне, м'ята польова, півники болотні, ситник Жерарда, тризубець морський, солончакова айстра звичайна.

У флорі Кіровоградщини є чимало рідкісних видів, які занесені до Червоної книги України: ковила волосиста, ірис злаколистий, ірис понтичний, лілія лісова, астрагал шерстистоквітковий, сон великий, барвінок малий, валеріана лікарська, звіробій звичайний, конвалія звичайна, льон жовтий, підсніжник звичайний та ін.

5.2.2 Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів

Ліси мають важливе значення для розвитку людства, як головний наземний компонент підтримки природної рівноваги в біосфері, джерело відновлювальних біотичних ресурсів. Їх роль особливо важлива у час глобальних змін клімату.

Ліс завжди відіграє велику роль у житті людини. Нині неможливо назвати галузь господарства, де б не використовувалась основна продукція лісу – деревина. Це найдосконаліший природний комплекс, який формувався протягом століть, і який має загрозу зникнути протягом наступних поколінь.

Тому Організація Об'єднаних Націй проголосила 2021-2030 роки «Десятиліттям відновлення екосистем» аби зупинити деградацію екосистем та посприяти досягненню цілям сталого розвитку.

Українська земля щедро обдарована природою. Майже 4500 видів вищих рослин вплелися в різнобарвний смарагдовий вінок флори України.

Кіровоградщина небагата на ліси, проте вони тут дуже різноманітні. Основні лісові масиви зосереджені у Придніпровській частині.

На території Кіровоградської області ведення лісового господарства здійснюють 4 філії Державного господарського спеціалізованого підприємства «Ліси України» (ДП «Ліси України») та 1 установа дослідно-селекційний дендрологічний лісовий центр «Веселі Боковеньки», що входять до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України. До складу лісогосподарських підприємств входять більш дрібні структурні лісогосподарські підрозділи – 27 лісництв та 180 майстерських дільниць.

Загальна площа земель лісового фонду, що перебуває в постійному користуванні ДП «Ліси України», складає 131,1002 тис. га. Структура лісового фонду на даний час така: хвойні насадження складають – 7 %; твердолистяні насадження – 90 %; м'яколистяні насадження – 2 %; інші деревні породи та чагарники – 1 %.

На базі філії «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України» функціонує насіннево – селекційний центр з вирощування стандартного садівного матеріалу з закритою кореневою системою.

Філіями ДП «Ліси України» в 2023 році створено 382,9 га лісових культур в лісовому фонді, в тому числі шляхом лісорозведення 223,7 га та шляхом лісовідновлення 159,2 га.

Для створення нових лісів власним садівним матеріалом філіями ДП «Ліси України» вирощено 2,4 млн одиниць сіянців. Заготовлено 30,044 тонн лісового насіння, в тому числі жолудів дуба звичайного – 29,34 тонн.

У 2023 році в області проведено інвентаризацію земель та земельних ділянок лісогосподарського призначення державної власності площею 4074,0076 тис. га.

Лісистість області складає 7,4 % при оптимальній 11 %.

В підвідомчих лісах у 2023 році сталося 4 випадки лісових пожеж на площі 4,93 га. З метою попередження та не розповсюдження вогню на значні території створено 363,2 км мінералізованих смуг, проведено догляд за ними на території протяжністю 3480,8 км, перекрито 922 позапланові дороги, виставлено 218 одиниць наглядної агітації. Проведено 1750 рейдів з виявлення порушників Правил пожежної безпеки в лісах.

За 2023 рік виявлено 55 випадків незаконних рубок, об'єм яких становив 224,2 куб.м, державі завдано збитків на суму 2643,6 тис. грн. До правоохоронних органів передано матеріали по 34 випадках незаконних рубок.

Розрахункова лісосіка по філіях ДП «Ліси України» на рубках головного користування становить 28,250 тис. куб.м.

У 2023 році від усіх видів рубок заготовлено 238,8 тис. куб.м деревини.

В області вздовж доріг загальнодержавного значення обладнано 16 рекреаційних пунктів для громадян.

На території філій ДП «Ліси України» виділено 56 об'єктів природно-заповідного фонду, в тому числі дендрологічний парк, заповідні урочища, заказники, пам'ятки природи загальною площею 22215,7 га, що складає 17,6 % площі філій та 0,9 % площі області. Серед них 11 об'єктів загальнодержавного

значення та 45 об'єктів місцевого значення. Щороку мережа природно-заповідного фонду розширюється.

Землі лісогосподарського призначення

Таблиця 5.2.2.1

№ з/п		Одиниця виміру	Кількість
1.	Загальна площа земель лісогосподарського призначення	тис. га	131,1
	у тому числі:		
1.1.	площа земель лісогосподарського призначення державних лісогосподарських підприємств	тис. га	131,1
1.2.	площа земель лісогосподарського призначення комунальних лісогосподарських підприємств	тис. га	0
1.3.	площа земель лісогосподарського призначення власників лісів	га	0
1.4.	площа земель лісогосподарського призначення, що не надана у користування	га	0
2.	Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю	тис. га	113,5
3.	Загальний запас деревини	тис. куб.м	20956,67
4.	Запас деревини у розрахунку на один гектар земель лісогосподарського призначення	тис. куб.м	0,16
5.	Площа лісів у розрахунку на одну особу	га	0
6.	Запас деревини у розрахунку на одну особу	куб.м	0
7.	Лісистість (відношення покритої лісом площі до загальної площі регіону)	%	7,4

Лісовідновлення за 2023 рік

Таблиця 5.2.2.2

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	лісовідновлення, га			
		у тому числі:			усього
		посадка лісу, га	Посів лісу, га	природне поновлення лісу, га	
1.	ДП «Ліси України»	132,5	26,7	37,6	196,8
1.1.	Філія «Голованівське лісове господарство» ДП «Ліси України»	3,8	16,4	0,7	20,9
1.2.	Філія «Долинське лісове господарство» ДП «Ліси України»		5,4	27,4	32,8
1.3.	Філія «Оникіївське лісове господарство» ДП «Ліси України»	78,4	4,9	1,5	84,8
1.4.	Філія «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України»	50,3		8	58,3

Лісорозведення (створення нових лісових насаджень) за 2023 рік

Таблиця 5.2.2.3

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів,	Створення нових лісових насаджень, га							природне самозаліснення земель, га	усього створено нових лісів, га
		лісорозведення, га								
		посадка, га	посів, га	у тому числі						
заліснення малопродуктивних земель, га	заліснення ярів, балок, кар'єрів, га			створення нових полезахисних лісових смуг, га	заліснення інших земель, га					
1.	Філія «Голованівське лісове господарство» ДП «Ліси України»	1,1	11,6					12,7	12,7	
2.	Філія «Долинське лісове господарство» ДП «Ліси України»	158 комбінований					158		158	
3.	Філія «Оникіївське лісове господарство» ДП «Ліси України»	22,8	2,8					25,6	25,6	
4.	Філія «Чорноліське лісове господарство» ДП «Ліси України»		27,4					27,4	27,4	
	Усього по ДП «Ліси України»	23,9	41,8				158	65,7	223,7	

Використання лісових ресурсів за 2023 рік

Таблиця 5.2.2.4

№ з/п	Органи державної влади, постійні лісокористувачі, власники лісів	Другорядні лісові матеріали							Другорядні лісові матеріали							
		Ліміт							Ліміт							
		фактично заготовлено							фактично заготовлено							
		гриби	ягоди	лікарські рослини	плоди	горіхи	випас худоби	сінокосіння	підстилка	очерет	живиця	пні	луб	деревні соки	деревна зелень, тон	новор. ялінка тис. шт
1.	Філія «Голованівське лісове господарство»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/0	3,5/1,9
2.	Філія «Долинське лісове господарство»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6/0	15/3,7
3.	Філія «Оникіївське лісове господарство»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2/0	21/7,176
4.	Філія «Чорноліське лісове господарство»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11/0	20/1,350
5.	ДСДЛЦ «Веселі Боковеньки»	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3/0	8/2,7
	Усього	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	67,5/16,826

Проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних із вирубуванням деревини за 2023 рік
(Рубки формування та оздоровлення лісів)

Таблиця 5.2.2.5

Категорія лісів	Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		У т. ч. за господарствами								
		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дров'яна деревина тис.м ³	хвойні		твердолистяні			м'яколистяні			
				Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³		Площа рубки, га	Заготівля ліквідної деревини тис. м ³	
					Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дров'яна деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дров'яна деревина тис.м ³		Лісоматеріали круглі тис.м ³	Дров'яна деревина тис.м ³
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Усього рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства												
1	1690,6	7,658	41,848	83,8	0,366	0,383	1606,7	7,282	41,455	0,1	0,01	0,01
2	654,1	3,973	14,775	273,1	3,306	4,919	370,2	0,661	9,721	10,8	0,006	0,135
3	5538,7	17,157	128,58	242,5	4,22	6,3	5270,2	12,789	121,479	26	0,148	0,801
Разом	7883,4	28,788	185,203	599,4	7,892	11,602	7247,1	20,732	172,655	36,9	0,164	0,946
у тому числі: 1. Рубки догляду												
1	322,3	0,53	1,418	60,2	0	0	262,1	0,53	1,418	0	0	0
2	114,6	1,394	1,659	92	1,393	1,491	22,6	0,001	0,168	0	0	0
3	908,1	2,385	11,609	95,8	1,771	2,25	810,5	0,602	9,293	1,8	0,012	0,066
Разом	1345	4,309	14,686	248	3,164	3,741	1095,2	1,133	10,879	1,8	0,012	0,066
з них 1.1 освітлення												
1	122,4	0	0	39,2	0	0	83,2	0	0	0	0	0
2	6,8	0	0	0	0	0	6,8	0	0	0	0	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
3	144,8	0	0	0	0	0	144,8	0	0	0	0	0
Разом	274	0	0	39,2	0	0	234,8	0	0	0	0	0
1.2 Прочищення												
1	131,1	0	0	21	0	0	110,1	0	0	0	0	0
2	24,7	0	0,005	14,7	0	0,005	10	0	0	0	0	0
3	315,9	0	0,168	21,3	0	0,027	294,4	0	0,139	0,2	0	0,002
Разом	471,7	0	0,173	57	0	0,032	414,5	0	0,139	0,2	0	0,002
1.3 Прорідження												
1	22,6	0	0,153	0	0	0	22,6	0	0,153	0	0	0
2	8,5	0	0,08	5,5	0	0,041	3	0	0,039	0	0	0
3	190,8	0	3,478	21	0	0,165	169	0	3,307	0,8	0	0,006
Разом	221,9	0	3,711	26,5	0	0,206	194,6	0	3,499	0,8	0	0,006
1.4 Прохідні рубки												
1	46,2	0,53	1,265	0	0	0	46,2	0,53	1,265	0	0	0
2	74,6	1,394	1,574	71,8	1,393	1,445	2,8	0,001	0,129	0	0	0
3	256,6	2,385	7,963	53,5	1,771	2,058	202,3	0,602	5,847	0,8	0,012	0,058
Разом	377,4	4,309	10,802	125,3	3,164	3,503	251,3	1,133	7,241	0,8	0,012	0,058
2. Санітарні рубки – всього												
1	1366,6	7,128	40,411	23,6	0,366	0,383	1342,9	6,752	40,018	0,1	0,01	0,01
2	507,3	2,578	12,645	181,1	1,913	3,428	315,4	0,659	9,082	10,8	0,006	0,135
3	4498,1	14,617	110,204	146,7	2,449	4,05	4327,3	12,032	105,421	24,1	0,136	0,733
Разом	6372	24,323	163,26	351,4	4,728	7,861	5985,6	19,443	154,521	35	0,152	0,878
2.1 Вибіркові санітарні рубки												
1	1352,2	6,26	38,124	22,6	0,01	0,269	1329,5	6,24	37,845	0,1	0,01	0,01
2	503,2	2,352	12,125	180,2	1,856	3,369	312,2	0,49	8,621	10,8	0,006	0,135
3	4498,1	14,617	110,204	146,7	2,449	4,05	4327,3	12,032	105,421	24,1	0,136	0,733
Разом	6353,5	23,229	160,453	349,5	4,315	7,688	5969	18,762	151,887	35	0,152	0,878

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2.2 Суцільні санітарні рубки												
1	14,4	0,868	2,287	1	0,356	0,114	13,4	0,512	2,173	0	0	0
2	4,1	0,226	0,52	0,9	0,057	0,059	3,2	0,169	0,461	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Разом	18,5	1,094	2,807	1,9	0,413	0,173	16,6	0,681	2,634	0	0	0
3. Лісовідновні рубки												
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	28,5	0	0,434	0	0	0	28,5	0	0,434	0	0	0
3	108,3	0,052	5,961	0	0	0	108,3	0,052	5,961	0	0	0
Разом	136,8	0,052	6,395	0	0	0	136,8	0,052	6,395	0	0	0
4. Інші рубки, пов'язані з веденням лісового господарства												
1	1,7	0	0,019	0	0	0	1,7	0	0,019	0	0	0
2	3,7	0,001	0,037	0	0	0	3,7	0,001	0,037	0	0	0
3	24,2	0,103	0,806	0	0	0	24,1	0,103	0,804	0,1	0	0,002
Разом	29,6	0,104	0,862	0	0	0	29,5	0,104	0,86	0,1	0	0,002
5. Інші рубки, не пов'язані з веденням лісового господарства												
1	1	0	0,004	0	0	0	1	0	0,004	0	0	0
2	1,5	0,005	0,07	1,2	0,005	0,058	0,3	0	0,012	0	0	0
3	9	0,044	0,099	0	0	0	9	0,044	0,099	0	0	0
Разом	11,5	0,049	0,173	1,2	0,005	0,058	10,3	0,044	0,115	0	0	0
Усього	7894,9	28,837	185,376	600,6	7,897	11,66	7257,4	20,776	172,77	36,9	0,164	0,946

5.2.3 Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Важливою формою охорони рослинного світу є охорона рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та типових природних рослинних угруповань. Відповідно до Закону України «Про рослинний світ» рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення, види рослин, які зростають у природних умовах на території України, підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України та міжнародних червоних списків.

З метою охорони та збереження видів рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення, рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498 затверджено Переліки видів судинних рослин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області.

У 2021 році наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15 лютого 2021 року № 111 затверджено Перелік видів рослин та грибів, що заносяться до Червоної книги України (рослинний світ) та перелік видів рослин та грибів, що виключені з Червоної книги України (рослинний світ).

Тюльпан дібровний (Tulipa quercetorum Klokov et Zoz)

Перелік видів флори, що охороняється в регіоні станом на 01 січня 2023 року

Таблиця 5.2.3.1

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально-рідкісні види	CITES	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Аденофора лілієлиста (<i>Adenophora lilifolia</i> (L.) Ledeb. ex A.DC)			V			
Азинеума сіривата (<i>Asyneuma canescens</i> (Waldst. & Kit.) Griseb. & Schenk)			V			
Аїр звичайний (<i>Acorus calamus</i> L.)			V			
Аконіт шерстистовустий (<i>Aconitum lasiostomum</i> Rchb. ex Besser)			V			
Анемона лісова (<i>Anemone sylvestris</i> L.)			V			
Аспленій колосовидний (<i>Asplenium trichomanes</i> L.)			V			
Аспленій мурів (<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.)			V			
Аспленій північний (<i>Asplenium septentrionale</i> L.)			V			
Астрагал безстрілковий (<i>Astragalus exscapus</i>)	V					
Астрагал блідий (<i>Astragalus pallescens</i> Bieb.)			V			
Астрагал Геннінга (<i>Astragalus henningii</i> (Steven) Boriss)	V				V	V
Астрагал одеський (<i>Astragalus odessanus</i> Besser)	V					
Астрагал понтійський (<i>Astragalus ponticus</i> Pall)	V					
Астрагал шерстистоквітковий (<i>Astragalus dasyanthus</i>)	V				V	V
Багатоніжка звичайна (<i>Polypodium vulgare</i> L.)			V			
Багатоніжка проміжна (<i>Polypodium interjectum</i> Shivas)			V			
Барбарис звичайний (<i>Berberis vulgaris</i> L.)			V			
Безщитник жіночий (<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth)			V			
Белевалія сарматська (<i>Bellevalia sarmatica</i> (Pallas ex Georgi) Woronow)			V			
Берека (горобина берека) (<i>Sorbus torminalis</i> (L.)	V					
Билинець довгорогий (<i>Gymnadenia conopsea</i> (L.) R.Br)	V			V		V

1	2	3	4	5	6	7
Брандушка різнобарвна (пізньоцвіт різнобарвний) (<i>Bulbocodium versicolor</i>)	V					
Бруслина карликова (<i>Euonymus nana</i> M. Bieb)	V				V	
Буквиця лікарська (<i>Betonica officinalis</i> L.)			V			
Валеріана російська (<i>Valeriana rossica</i> P.Smironov)			V			
Вечорниці плакучі(<i>Hesperis tristis</i> L.)			V			
Виноград лісовий (<i>Vitis sylvestris</i> C.C.Gmelin)			V			
Вишня магалєбська (<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Miller)			V			
Вишня степова (<i>Cerasus fruticosa</i> (Pallas) Woronow)			V			
Водяний горіх плаваючий (<i>Trapa natans</i> L. s.l.)			V			
Воловик несправжньо-блідожовтий (<i>Anchusa pseudochroleuca</i> Des.-Shost.)			V			
Волошка дніпровська (<i>Centaurea borysthenica</i> Gruner)			V			
Волошка руська (<i>Centaurea ruthenica</i> Lam.)			V			
Гадюча цибулька занедбана (<i>Muscari neglectum</i> Guss. ex Ten)			V			
Гвоздика Андржійовського (<i>Dianthus andrzejowskianus</i> (Zapal .) Kulcz.)			V			
Гвоздика бузька (<i>Dianthus hypanicus</i> Andrz)	V	V			V	
Гвоздика картезіанська (<i>Dianthus carthusianorum</i> L.)			V			
Гвоздика розчепірена (<i>Dianthus squarrosus</i> Bieb)			V			
Гіацинтик білий (<i>Hyacinthella leucophaea</i> (C.Koch) Schur)			V			
Гіацинтик Палласів (<i>Hyacinthus pallasianus</i> Steven)	V					V
Глечики жовті (<i>Nuphar lutea</i> (L.) Smith)			V			
Гніздівка звичайна (<i>Neottia nidus-avis</i> (L.)	V			V		
Гоніолімон Бессера (<i>Goniolimon besseranum</i> (Schultes ex Reichenb.) Kusn.)			V			
Гоніолімон татарський (<i>Goniolimon tataricum</i> (L.) Boiss.)			V			
Гравілат річковий (<i>Geum rivale</i> L.)			V			
Горицвіт весняний (<i>Adonis vernalis</i> L.)	V			V		
Горицвіт волзький (<i>Adonis wolgensis</i> Steven ex DC.)	V					
Громовик великощетиnistий (<i>Onosma macrochaeta</i> Klokov & Dobroch)			V			
Грушанка круглолиста (<i>Pyrola rotundifolia</i> L)			V			
Зозулинець шоломоносний (<i>Orchis militaris</i> L.)	V			V		
Егоніхон фіолетово-голубий (<i>Aegonychon purpureo-caeruleum</i> (L.) J.Holub)			V			

1	2	3	4	5	6	7
Ефедра двоколодкова (<i>Ephedra distachya</i> L.)			V			
Живокіст Бессера (<i>Symphytum microcalyx</i> Opiz)			V			
Жовтозілля Швецова (<i>Senecio schvetzovii</i> Korsh.)			V			
Зірочки південнобузькі (<i>Gagea hypanica</i> Sobko)			V			
Зозулині сльози яйцеподібні (<i>Listera ovata</i> (L.) R.Br)	V			V		
Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) (<i>Dactylorhiza incarnata</i> (L.) Soos.l.)	V			V		
Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) (<i>Dactylorhiza majalis</i> (Rchb.))	V			V		
Золототисячник звичайний (<i>Centaureum erythraea</i> Rafn)			V			
Кадило сарматське (<i>Melittis sarmatica</i> Klokov)			V			
Карагана скіфська (<i>Caragana scythica</i> (Kom.) Pojark)	V				V	
Катран татарський (<i>Crambe tataria</i> Sebeók)	V					
Кермек замшевий (<i>Limonium alutaceum</i> (Steven) O.Kuntze)			V			
Кермек Мейєра (<i>Limonium meyeri</i> (Boiss.) O.Kuntze)			V			
Кизил справжній (<i>Cornus mas</i> L.)			V			
Ковила волосиста (<i>Stipa capillata</i> L.)	V					
Ковила вузьколиста (<i>Stipa tirsia</i> Steven)	V					
Ковила гранітна (<i>Stipa graniticola</i> Klokov)	V					
Ковила Лессінга (<i>Stipa lessingiana</i> Trin. et Rupr.)	V					
Ковила найкрасивіша (<i>Stipa pulcherrima</i> K. Koch)	V					
Ковила пірчаста (<i>Stiparpennata</i> L.)	V					
Ковила пухнастолиста (<i>Stipa dasphylla</i> (Czern. Ex Lindem.) Trautv.)	V					
Ковила українська (<i>Stipa ucrainica</i> P. Smirn)	V					
Козлятник лікарський (<i>Galega officinalis</i> L.)			V			
Конвалія звичайна (<i>Convallaria majalis</i> L.)			V			
Конюшина паннонська (<i>Trifolium pannonicum</i>)			V			
Коручка болотна (<i>Eriopactis palustris</i> L.) Crantz	V			V		
Коручка темно-червона (<i>Eriopactis atrorubens</i>)	V			V		
Коручка чемерникоподібна (коручка широколиста) (<i>Eriopactis helleborine</i> (L.) Crantz)	V			V		
Косарики тонкі (<i>Gladiolus tenuis</i> M. Bieb)	V					

1	2	3	4	5	6	7
Ласкавець серповидний (<i>Vupleurum falcatum</i> L.)			V			
Леопольдія тонкоцвіта (<i>Leopoldia tenuiflora</i> L.)			V			
Леопольдія чубкувата (<i>Leopoldia comosa</i> (L.) Parl.)			V			
Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i> L.)	V					
Льон Черняєва (<i>Linum czerniaëvii</i> Klokov)			V			
Льон шорсткий (<i>Linum hirsutum</i> L.)			V			
Любка дволиста (<i>Platanthera bifolia</i> (L.) Rich)	V			V		
Любка зеленоквіткова (<i>Platanthera chlorantha</i> (Cust.))	V			V		
Мигдаль степовий (<i>Amygdalus nana</i> L.)			V			
Молодило руське (<i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittspahn & C.B.Lehm.)			V			
Наперстянка великоцвіта (<i>Digitalis grandiflora</i> Miller)			V			
Оман високий (<i>Inula helenium</i> L.)			V			
Оман мечолистий (<i>Inula ensifolia</i> L.)			V			
Осока вузьколиста (<i>Carex stenophylla</i> Wahlenb.)			V			
Осока Гартмана (<i>Carex hartmanii</i> Cajander)			V			
Осока дворядна (<i>Carex disticha</i> Hudson)			V			
Осока житня (<i>Carex secalina</i> Willd. Ex Wahlenb)	V					
Осока остюкова (<i>Carex atherodes</i> Sprengel)			V			
Осока парвська (<i>Carex brevicollis</i> DC.)			V			
Осока ячменевидна (<i>Carex hordeistichos</i> Vill)			V			
Оставник одеський (гімноспермій одеський) (<i>Gymnospermium odessanum</i> (DC.)	V					V
Очиток Борисової (<i>Sedum borissovae</i> Balk.)			V			
Первоцвіт весняний (<i>Primula veris</i> L.)			V			
Пирій ковилолистий (<i>Elytrigia stipifolia</i> (Czern. exNevski) Nevski)	V				V	V
Півники болотні (<i>Iris pseudocorus</i> L)			V			
Півники борові (<i>Iris pineticola</i> Klokov)	V					
Півники злаколисті (<i>Iris graminea</i> L.)			V			
Півники карликові (<i>Iris pumila</i> L)			V			
Півники понтичні (<i>Iris pontica</i> Zapal.)	V					
Півники сибірські (<i>Iris sibirica</i> L.)	V					

1	2	3	4	5	6	7
Півники солелюбні (<i>Iris halophila</i> Pallas)			V			
Півники угорські (<i>Iris hungarica</i> Waldst. & Kit.)			V			
Півонія тонколиста (<i>Paeonia tenuifolia</i> L.)	V	V				
Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний) (<i>Galanthus nivalis</i> L.)	V					
Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) (<i>Anacamptis palustris</i> (Jacq.))	V			V		
Плодоріжка рідковіткова (зозулинець рідковітковий) (<i>Anacamptis laxiflora</i>)	V			V		
Повстянка дніпровська (цимбохазма дніпровська) (<i>Cymbochasma borysthena</i>)	V				V	
Проліска дволиста (<i>Scilla bifolia</i> L.)			V			
Проліска сибірська (<i>Scilla siberica</i> Haw)			V			
Пухирник ламкий (<i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.)			V			
Пухирник малий (<i>Utricularia minor</i> L.)	V					
Пухівка багатоголоскова (<i>Eriophorum angustifolium</i> Honckeney)			V			
Ранник весняний (<i>Scrophularia vernalis</i> L.)	V					
Рябчик малий (<i>Fritillaria meleagroides</i> Patrin ex Schult. et Schult. f.)	V					
Рябчик руський (<i>Fritillaria ruthenica</i> Wikstr)	V					
Ряст Маршалла (<i>Corydalis marschalliana</i> (Pallas) Pers)			V			
Рястка Буше (<i>Ornithogalum boucheanum</i> (Kunth) Asch)	V					
Рястка Гуссона (<i>Ornithogalum gussonei</i> Ten.)			V			
Рястка торочкувата (<i>Ornithogalum fimbriatum</i> Willd.)			V			
Рястка Фішера (<i>Ornithogalum fischeranum</i> Krasch)			V			
Сальвінія плаваюча (<i>Salvinia natans</i> (L.) All)			V			
Скополія карніолійська (<i>Scopolia carniolica</i> Jacq)	V					
Смілка поникла (<i>Silene nutans</i> L.(<i>Silene nutans</i> L.)			V			
Смовдь піскова (<i>Tenipetalum arenarium</i> (Waldst. & Kit.) V.N. Tichomirov)			V			
Сокироносиця струнка (взяіль стрункий) <i>Securigera elegans</i> (Pančić)	V					
Солодка гола (<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.)	V		V			
Сон великий (<i>Pulsatillagrandis</i> Wender. (<i>Anemone grandis</i> (Wender.) Kerner)	V					
Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) <i>Pulsatilla pratensis</i> (L.)	V					
Сон розкритий (<i>Pulsatilla pantens</i> (L.) Mill. s.l.)	V					
Суниці мускусні (<i>Fragaria moschata</i> Duchesne)			V			

1	2	3	4	5	6	7
Теліптерис болотний (<i>Thelypteris palustris</i> Schott)			V			
Тюльпан бузький (<i>Tulipa hypanica</i>)	V	V				
Тюльпан дібровний (<i>Tulipa quercetorum</i> Klokov et Zoz)	V					
Тюльпан гранітний (<i>Tulipa graniticola</i> (Klokov et Zoz))	V					
Фізалис звичайний (<i>Physalis alkekengi</i> L.)			V			
Хвощ великий (<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.)			V			
Цибуля ведмежа (черемша) (<i>Allium ursinum</i> L.)	V					
Цибуля круглонога (<i>Allium sphaeropodum</i> Klokov)	V					
Шафран сітчастий (<i>Crocus reticulatus</i> Stevenex Adams)	V					
Чебрець Черняєва (<i>Thymus tschernjajevii</i> Klokov & Schost.)			V			
Шипшина найболючіша (<i>Rosa spinosissima</i> L.)			V			
Шоломниця весняна (<i>Scutellaria verna</i> Besser)	V					
Шоломниця висока (<i>Scutellaria altissima</i> L.)			V			
Шолудивник Кауфмана (<i>Pedicularis kaufmannii</i> Pinzger)			V			
Щитник гребенястий (<i>Dryopteris cristata</i> (L.) A.Gray)			V			
Щитник чоловічий (<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott)			V			
Щитник шартрський (<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P.Fuchs)			V			
Юринея вапнякова (<i>Jurinea calcarea</i> Klokov)		V	V			
Усього	64	4	95	14	7	6

5.2.4 Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

Охорона рослинного світу передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на збереження просторової, видової та ценотичної різноманітності і цілісності об'єктів рослинного світу, охорону умов їх місцезростання, збереження від знищення, пошкодження, захист від шкідників і хвороб, а також невиснажливе використання.

Зелена книга — форма науково обґрунтованої охорони рослинних угруповань, яка запроваджує сучасний підхід до збереження біорізноманіття з акцентом на ценотичний аспект. Ідея створення Зеленої книги виникла в Україні, а у 1987 році здійснено перше неофіційне її видання у вигляді монографії. Зелена книга є основою для розроблення охоронних заходів щодо збереження, відтворення та використання занесених до неї природних рослинних угруповань. Охорона цих угруповань не тільки забезпечить збереження відповідних ценозів, а й популяцій рідкісних видів рослин та екосистем.

Це офіційний Державний документ, у якому зведено відомості про сучасний стан 800 рідкісних, таких, що перебувають під загрозою зникнення, та типових природних рослинних угруповань, які підлягають охороні.

Рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України, охороняються в межах території та об'єктів природно-заповідного фонду Кіровоградської області.

Відповідно матеріалів Зеленої книги України в межах Кіровоградської області на територіях забезпечується охорона рідкісних угруповань, які перебувають під загрозою зникнення на території:

ботанічної пам'ятки природи загальнодержавного значення «Ковилові гори під Поповим»: сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (*Pulsatilla pratensis*);

ландшафтного заказника місцевого значення «Кам'яногірський»: ковила волосиста (*Stipa capillata*), ковила пірчаста (*Stipapennata*) та ковила пухнастолиста (*Stipa dasyphylla*);

ландшафтного заказника місцевого значення «Кошаро-Олександрівський» - ковила волосиста (*Stipa capillata*);

ландшафтного заказника місцевого значення «Бузький»: ковила волосиста (*Stipa capillata*);

ландшафтного заказника місцевого значення «Кінські острови»: сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (*Pulsatilla pratensis*);

ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Степовий горб»: ковила волосиста (*Stipa capillata*), ковила Лессінга (*Stipa lessingiana*);

ботанічному заказнику місцевого значення «Кудинове»: ковила волосиста (*Stipa capillata*), ковила пірчаста (*Stipapennata*), ковила вузьколиста (*Stipa tirsia* Steven), сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) (*Pulsatilla pratensis*);

зоологічної пам'ятки природи місцевого значення «Поселення Сиворахші»: ковила волосиста (*Stipa capillata*).

5.2.5 Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Забезпечення збереження та відновлення зелених насаджень у межах населених пунктів області здійснюється відповідно до рішення Кіровоградської обласної ради від 21 березня 2014 року № 617, згідно якого органам місцевого самоврядування та районним державним адміністраціям рекомендовано:

забезпечити повне проведення інвентаризації зелених насаджень населених пунктів області та місць рекреації (парки, сквери, зелені зони) зі здійснення наукового обґрунтування їх еколого-санітарних параметрів, паспортизації зелених насаджень і місць рекреації та ведення реєстрів зелених насаджень у межах населених пунктів області з розробкою відповідних рекомендацій щодо перспективного розширення зелених зон;

розробити і затвердити заходи щодо посилення контролю за станом належного утримання зелених насаджень у населених пунктах області та забезпечити їх виконання;

вжити заходів щодо недопущення фактів неконтрольованого, самовільного вирубування зелених насаджень у населених пунктах області та здійснення відновлювальних (компенсаційних) посадок дерев і чагарників з урахуванням особливостей місць їх розташування (вулиця, сквер, площа) і забезпечення повноцінного розвитку;

скласти вікову та якісну характеристику існуючих зелених насаджень у межах населених пунктів, визначити необхідність їх розміщення з урахуванням екологічних і санітарних параметрів та пристосувальних можливостей до забрудненого навколишнього середовища, а також асиміляційних можливостей щодо поліпшення стану атмосферного повітря у населених пунктах області;

вивчити питання необхідності розробки та затвердження програм розвитку і збільшення площі територій під зеленими насадженнями у межах окремих населених пунктів з урахуванням ступеню радіаційного впливу та атмосферного забруднення викидами транспортних засобів, забезпечення догляду за безхазяйними територіями;

налагодити ведення реєстрів видалених зелених насаджень у межах населених пунктів.

На території області вживаються заходи щодо недопущення фактів самовільного вирубування зелених насаджень у населених пунктах області та здійснюються відновлювальні (компенсаційні) посадки дерев і чагарників з урахуванням особливостей місць їх розташування і забезпечення повноцінного розвитку.

З початку 2023 року філіями ДП «Ліси України» проведено 1750 рейдів по виявленню несанкціонованої вирубки в лісових масивах. З початку року було виявлено 55 випадків незаконної рубки в лісових масивах обсягом 224,2 куб.м, завдана шкода склала 2643,6 тис.грн, в тому числі невиявленими особами 28 куб.м на суму 1919,3 тис.грн, відшкодовано 141,5 тис.грн (відсоток відшкодування склав – 5%). 34 справи – передано до правоохоронних органів в Кіровоградській області об'ємом 215,7 куб.м на суму 2323,3 тис.грн.

З метою недопущення виникнення лісових пожеж філіями ДП "Ліси України" влаштовано 363,2 км мінералізованих смуг, проведено догляд за мінералізованими смугами та розривами протяжністю 3480,8 км, перекрито 922 позапланових дороги, проведено 493 лекцій та бесід.

Також органами місцевого самоврядування постійно проводиться роз'яснювальна робота з населенням району щодо недопущення фактів неконтрольованої, самовільної рубки зелених насаджень у населених пунктах району і за його межами.

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) постійно плануються та здійснюються заходи державного контролю з попередження, недопущення та виявлення фактів незаконних вирубувань зелених насаджень у межах населених пунктів області.

При проведенні заходів державного нагляду (контролю) щодо недопущення та виявлення фактів незаконних вирубувань зелених насаджень державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища протягом січня-грудня 2023 року проведено перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства, до адміністративної відповідальності притягнуто 114 осіб, накладено адміністративне стягнення на суму 63,41 тис. грн (сплачено 55,998 тис.грн).

Загальна сума розрахункових збитків становить 6686,708 тис. грн. З ознаками кримінального правопорушення до правоохоронних органів передано 17 матеріалів, відкрито 17 кримінальних проваджень.

5.2.6 Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці

Антропогенна діяльність призводить до знищення рослинного покриву Землі і порушує динамічну рівновагу планети.

Одночасно із збідненням, уніфікацією регіональних флор інтенсивно відбувається вторгнення сторонніх (адвентивних) видів, які найчастіше натуралізуються у порушених екотопах. Саме адвенти є невід'ємним компонентом флори міст і їх дослідження з метою прогнозу змін, моделювання розвитку та оптимізації рослинного блоку урбоєкосистеми є надзвичайно актуальними.

У теперішній час вивчення адвентивних видів необхідне згідно з вимогами Конвенції про збереження біорізноманіття (Rio de Janeiro, 1992), Конвенції ООН з проблеми неаборигенних видів (UN/Norway Conference on Alien Species, Trondheim, 1996), Міжнародного форуму з екологічних проблем фітоінвазій (4 th International Conference on Ecology of Invasione of Alien Plants, Berlin, Germany, 1997) та відповідної міжнародної стратегії (Global Strategy on Invasive Alian Spesies Montreal, 2001).

Адвентивна флора «забруднює» генофонд, витісняє аборигенні види із рослинних угруповань, веде до космополітизації флори.

Агресивність та масовість цього адвента викликана такими особливостями: висока насіннева продуктивність (80-100 тис. насінин з однієї рослини); насіння швидко дозріває (насіння молочної та воскової стиглості здатне дозрівати); до 40 років насіння не втрачає життєздатності в ґрунті, що обумовлює утворення значного за обсягом банку насіння; потужна коренева система (до 4м), що обумовлює конкурентні переваги за основні умови існування; на утворення 1 т сухої речовини із ґрунту виноситься 15,5 кг азоту, 1,5 кг фосфору, 800-1000 кг води; добре витримує (до 2 тижнів) підйом води, формуючи додаткові коріння; висока регенеративна здатність, що робить скошування – неефективним методом; при скошуванні до трьох разів дає нові паростки, які утворюють суцвіття і формують життєве насіння; має високу пластичність до екологічних факторів.

Серед адвентивних видів рослин є багато злісних бур'янів, шкідливих для тварин, отруйних та таких, що викликають алергію у людей. Але є і цінні у господарському відношенні види: кормові, лікарські, декоративні рослини, хороші медоноси, біоіндикатори та ін. Значна кількість адвентивних видів є важливими компонентами рослинності техногенних екотопів.

Інформація про інвазійні (чужорідні) види рослин

Таблиця 5.2.6.1

Назва виду (українська, латинська)	Занесення виду до карантинного списку	Заходи із запобігання розповсюдженню виду
Амброзія полинолиста (<i>Ambrosiaartemisiifolia</i> L.)	так	Агротехнічні, хімічні методи
Повитиця польова (<i>Cuscutacampestris</i> Yunck)	так	Агротехнічні, хімічні методи

5.3 Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1 Загальна характеристика тваринного світу

Незважаючи на значне господарське освоєння, тваринний світ Кіровоградської області залишається відносно багатим. Із 413 видів наземних хребетних тварин, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепоного зоогеографічного району, на території Кіровоградщини виявлено 368 видів тварин.

Тваринний світ області представлений чисельною групою ссавців (65 видів): косуля, лось, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, вовк, горностаї, куниця, ондатра, видра, єнотоподібний собака, їжак, бобр річковий, кріт, кажани тощо. Найбільш багата на види група – гризуни (25 видів). Найбільшим представником ссавців в області є лось, найменші – бурозубка і білозубка.

Птахів, які є найбільш різноманітною у видовому відношенні і численною групою хребтових тварин Кіровоградщини (279 видів), враховуючи особливості їх біології, можна поділити на 5 груп – осілі (42 види), перелітні (120 видів), пролітні (64 види), що прилітають на зимівлю (13 видів), залітні (40 видів).

У видовому відношенні найбільшою групою птахів (142 види) є горобині, до якої відносяться горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Друга за кількістю видів група (28 видів) – хижі птахи, більшість з них належить до категорії рідкісних тварин. Це яструб великий, канюк звичайний та сокіл-дербник. Третє місце за кількістю видів займають кулики (23 види). Це типові навколводні птахи, більшість з них з'являються під час сезонних міграцій. На гніздуванні – чайка (чибіс), травник, веретенник великий і зуйок малий. Досить різноманітною групою птахів є також качині (21 вид), які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконоска та чернь червоноголова. Досить різноманітною групою є сови (9 видів): сова сіра, сова вухата та болотяна, сич хатній. Багато чапель, а саме: чапля сіра та руда, квак, бугай і бугайчик.

На території Кіровоградщини виявлено 13 видів плазунів. Це ящірка прудка, ящірка зелена, вуж звичайний, ящірка живородяча, черепаха болотяна, вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревий, гадюка степова.

Серед 11 видів земноводних найбільш численні жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночеревна.

На території області представлені такі рідкісні тварини та птахи: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська, зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна, сіра чапля та інші.

5.3.2 Стан і ведення мисливського господарства

Ведення мисливського господарства в Кіровоградській області здійснюють 30 користувачів мисливських угідь на площі 1960,053 тис. га.

ДП «Ліси України» (філії «Голованівське лісове господарство», «Долинське лісове господарство», «Оникіївське лісове господарство» та «Чорноліське лісове господарство») здійснюють ведення мисливського господарства на площі 47633,7 га (2,4 % від загальної площі), 24 організації «Українського товариства мисливців та рибалок» – 1865932 га (95,2 % від загальної площі), фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України в Кіровоградській області – 15000 га (0,8 % від загальної площі) та громадська організація Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 31488 га (1,6 % від загальної площі).

Загальні витрати на ведення мисливського господарства в 2023 році становили 5725,7 тис. грн. Загальні витрати по філіям ДП «Ліси України» складають 1925,1 тис. грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 3258,2 тис. грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 32,4 тис. грн, громадській організації «Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 510,0 тис. грн.

Разом з тим вклад коштів на 1 тис. га мисливських угідь з витрат на охорону та відтворення мисливських тварин по філіям ДП «Ліси України» становить –7108 грн, організаціям «Українського товариства мисливців та рибалок» – 541 грн, фізкультурно-спортивному товариству «Динамо» України в області – 0 грн, громадській організації Товариство мисливців і рибалок «Сапсан» – 16197 грн.

Надходження від ведення мисливського господарства в 2023 році відсутні, причиною стало не відкриття сезону полювання в області, у зв'язку з введенням воєнного стану на всій території України.

В 2023 році спеціалізованими рейдовими бригадами проведено 525 рейдів з охорони державного мисливського фонду та боротьби з браконьєрством, участь в яких взяли 1333 чоловік. Зафіксовано 7 випадків незаконного полювання, всі 7 випадків було зафіксовано представниками державної лісової охорони. Порушників притягнуто до адміністративної відповідальності. Накладено штрафів на суму 2550 грн.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.1

Види мисливських тварин	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Кабан	559	588	686
Козуля	6456	6126	6373
Олень	361	348	344
Заєць-русак	71524	68888	66776

Добування основних видів мисливських тварин (голів)

Таблиця 5.3.2.2

Рік	Види мисливських тварин	Затверджений ліміт добування	Видано ліцензій	Добуто	Не використано ліцензій	Причина невикористання
2021	Кабан	102	105	66	9	Користувач не відкривав полювання
	Козуля	269	232	205	37	
	Олень	16	16	14	1	
2022	Кабан	-	-	-	-	Полювання в 2022 році заборонено
	Козуля	-	-	-	-	
	Олень	-	-	-	-	
2023	Кабан	105-	-	-	-	Полювання в 2023 році заборонено
	Козуля	172	-	-	-	
	Олень	14	-	-	-	

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.3

Виявлено фактів браконьєрства, од.	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Тваринний світ			
Держлісагентство	96	18	7
УТМР	8	1	-
Громадські інспектори	7	-	-
Держекоінспекція	67	-	14
Всього:	178	19	21

Динаміка вилову риби

Таблиця 5.3.2.4

Рік	Назва водного об'єкта	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
2021	Кременчуцьке водосховище	345,598	725,461
	Кам'янське водосховище	265,095	537,834
	Разом	610,693	1263,295
2022	Кременчуцьке водосховище	487,801	972,600
	Кам'янське водосховище	247,243	594,804
	Разом	735,044	1567,404
2023	Кременчуцьке водосховище	905,114	1126,863
	Кам'янське водосховище	756,000	883,646
	Разом	1661,114	2010,509

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Таблиця 5.3.2.5

Роки	Виявлено фактів браконьєрства, од.
2021 рік	824
2022 рік	481
2023 рік	491

5.3.3 Стан і ведення рибного господарства

За інформацією Управління Державного агентства з розвитку меліорації, рибного господарства та продовольчих програм у Кіровоградській області (Кіровоградський рибоохоронний патруль) протягом 2023 року на території Кіровоградської області 13 користувачів уклали договори на право спеціального використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) та оформили дозволи на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах) для здійснення промислового рибальства, в тому числі:

на Кременчуцькому водосховищі 4 користувача: КСРП ТОВ «Дніпровське», ТОВ «Рибопромислова Артіль «Андрусівська», ФОП Піценко О.В., ФОП Сіненко Є.В.;

на Кам'янському водосховищі 9 користувачів: ФОП Яшна І.О., ФОП Лихвар С.А., ФОП Боженко Є.І., ФОП Охінько Ю.І., ФОП Калайда О.В., ФОП Шиба О.Я., ТОВ «Станція Придніпровська», ТОВ «Риболовний Альянс», ТОВ «Аква-Кремінь».

За 2023 рік по Кременчуцькому водосховищу: дозволений загальний обсяг водних біоресурсів, на які користувачі отримують право на спеціальне використання, становив 905 114 кг, а загальний вилов лімітованої риби становив – 888 242 кг, що становить 98 % від дозволеного обсягу вилову лімітованої риби.

За 2023 рік по Кам'янському водосховищу: дозволений загальний обсяг водних біоресурсів, на які користувачі отримують право на спеціальне використання, становив – 756 000 кг, а загальний вилов лімітованої риби становив – 695 453 кг, що становить 92 % від дозволеного обсягу вилову лімітованої риби.

Управлінням спільно з департаментом агропромислового розвитку обласної військової адміністрації було розроблено та рішенням Кіровоградської обласної ради 21 грудня 2023 року № 436 затверджено обласну Програму розвитку рибного господарства у Кіровоградській області на 2024-2027 роки.

Основна мета Програми:

відновлення рибогосподарського потенціалу природних водойм області через їх повномасштабне зариблення;

збереження та збільшення запасів промислових видів риб;

впровадження комплексних заходів з підвищення продуктивності водойм.

Основні напрями Програми:

забезпечення сталого промислового рибальства та раціонального використання потенціалу водних об'єктів;

підтримка суб'єктів господарювання рибної галузі;

охорона водних біоресурсів у природних та штучних водоймах області;

створення умов для розвитку рекреаційного рибальства.

5.3.4 Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

На території Кіровоградської області багатий тваринний світ. Із 413 видів наземних хребетних тварин, відомих для Дніпровсько-Бузького лісостепового зоогеографічного району, на Кіровоградщині виявлено 317 видів тварин.

Тваринний світ області представлений чисельною групою ссавців (65 видів): косуля, лось, дикий кабан, заєць-русак, лисиця, вовк, горностай, куниця, ондатра, видра, енотоподібний собака, їжак, бобр річковий, кріт, кажани тощо. Найбільш багата на види група – гризуни (25 видів). Найбільшим представником ссавців в області є лось, найменші – бурозубка і білозубка.

Птахів, які є найбільш різноманітною у видовому відношенні і численною групою хребтових тварин Кіровоградщини (279 видів), враховуючи особливості їх біології, можна поділити 5 груп: осілі (42 види), перелітні (120 видів), пролітні (64 види), що прилітають на зимівлю (13 видів), залітні (40 видів).

У видовому відношенні найбільшою групою птахів (142 види) є горобині, до якої відносяться горобці, шпаки, синиці, ластівки, щиглики, снігурі, а також гави, сороки. Друга за кількістю видів група (28 видів) – хижі птахи, більшість з них належить до категорії рідкісних тварин. Це яструб великий, канюк звичайний та сокіл-дербник. Третє місце за кількістю видів займають кулики (23 види). Це типові навколо-водні птахи, більшість з них з'являються під час сезонних міграцій. На гніздуванні звичайні: чайка (чибіс), травник, веретенник великий і зуйок малий. Досить різноманітною групою птахів є також качині (21 вид), які належать до мешканців водно-болотного комплексу. Найбільш численні представники групи – крижень, чирок-тріскунок, широконоска та чернь червоноголова. Досить різноманітною групою є сови (9 видів): сова сіра, сова вухата та болотяна, сич хатній. Багато чапель, а саме: чапля сіра та руда, квак, бугай і бугайчик.

На території Кіровоградщини виявлено 13 видів плазунів. Це ящірка прудка, ящірка зелена, вуж звичайний, ящірка живородяча, черепаха болотяна, вуж водяний, мідянка, полоз жовточеревий, гадюка степова.

Серед 11 видів земноводних найбільш численні жаби озерна та ставкова, а також кумка червоночеревна.

У регіоні представлені такі рідкісні тварини та птахи: борсук, свиня дика, заєць сірий, їжак звичайний, козуля європейська, зяблик, славка чорноголова, дрізд чорний, соловейко східний, синиця велика, жулан, малинівка, вівсянка звичайна, сіра чапля та інші.

Переліки видів тварин, які підлягають особливій охороні на території Кіровоградської області затверджені рішенням Кіровоградської обласної ради від 08 червня 2018 року № 498.

Наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 19 січня 2021 року № 29 затверджено Перелік видів тварин, що заносяться до Червоної книги України (тваринний світ) та Перелік видів тварин, що виключені з Червоної книги України (тваринний світ).

Перелік видів фауни, що охороняються в регіоні станом на 01 січня 2024 року

Таблиця 5.3.4.1

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кільчасті черви								
П'явка аптекарська (<i>Hirudo verbana</i>)	V							
П'явка медична (<i>Hirudo medicinalis</i> Linnaeus)	V	V	V				V	
Багатоніжки								
Багатозв'яз гірський український (<i>Polydesmus montanus</i> Daday)	V							
Кільчаста сколопендра (<i>Scolopendra cingulata</i> Latreille)								
Мухоловка звичайна (<i>Scutigera coleoptrata</i>)	V							
Павукоподібні								
Аргіопа тигрова (<i>Argiope bruennichi</i> Scopoli)								
Тарантул південноруський (<i>Lycosa singoriensis</i> Laxmann)								
Комахи								
Бабака перев'язана (<i>Sympetrum pedemontanum</i>)	V							
Бджола еуцера довговуса (<i>Eucera longicornis</i> Linnaeus)								V
Бджола осмія рудочерева (<i>Osmia cornuta</i> Latreille)								V
Бембекс носатий (<i>Bembix rostrata</i> Linnaeus)								V
Богомол звичайний (<i>Mantis religiosa</i> Linnaeus)								V
Бражник дубовий (<i>Marumba quercus</i>)	V							
Бражник мертва голова (<i>Acherontia atropos</i>)								
Бражник прозерпіна (<i>Proserpinus proserpina</i>)	V	V					V	V
Бражник скабіозовий (<i>Hemaris tityus</i>)	V							
Бронзівка мармурова (<i>Protaetia marmorata</i> Fabricius)								
Бронзівка мідна (<i>Protaetia metallica</i> Herbst)								
Водяний скорпіон (<i>Nepa cinerea</i> Linnaeus)								V
Вусач великий дубовий (<i>Cerambyx cerdo</i>)	V	V					V	
Вусач земляний хрестоносець (<i>Dorcadionequestre</i>)	V							
Вусач мускусний (<i>Aromia moschata</i>)	V							
Вусач-червонокрил Келера (<i>Purpuricenus kaehleri</i>)	V							
Джміль вірменський (<i>Bombus (Thoracobombus) armeniacus</i> Radoszkowski)	V							
Джміль глинистий (<i>Bombus (Megabombus) argillaceus</i> Smith)	V							
Джміль кам'яний (<i>Bombus lapidarius</i> Linnaeus)								
Джміль лезус (<i>Bombus (Thoracobombus) laesus</i> Morawitz)	V							
Джміль маховий (<i>Bombus (Bombus) muscorum</i>)	V							
Джміль пахучий (<i>Bombus (Subterraneobombus) fragrans</i>)	V							
Дибка степова (<i>Saga pedo</i>)	V	V					V	
Дозорець-імператор (<i>Anax imperator</i>)	V							
Дукачик обочень (<i>Lucycaena virgaureae</i> Linnaeus)								
Евмен тонкий (<i>Eumenes coarctatus</i> Linnaeus)								
Ендроміс березовий (<i>Endromis versicolora</i>)								
Жук-олень (<i>Lucanus cervus</i>)	V	V						V

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Турун лісовий (<i>Carabus nemoralis</i> O. F. Müller)								
Турун фіолетовий (<i>Carabus violaceus</i> Linnaeus)								
Турун шагреновий (<i>Carabus coriaceus</i> Linnaeus)								
Хвостюшок підзелень (<i>Callophrys rubi</i> Linnaeus)								
Хвостюшок сливовий (<i>Satyrus pruni</i> Linnaeus)								
Хвостюшок терновий (<i>Satyrus spini</i> Fabricius)								
Молюски								
Агатівка широка (<i>Cochlicopa nitens</i> Gallenstein 37)								
Равлик береговий малий (<i>Carychium minimum</i> Muller 32)								
Равлик голчастий гладенький (<i>Acicula polita</i> Hartman 30)								
Равлик двозубий звичайний (<i>Perforatella bidentata</i> Gmelin 108)								
Слизняк великий жовтий (<i>Malacolimax tenellus</i> Muller 131)								
Земноводні (амфібії)								
Тритон гребінчастий або гребенястий (<i>Triturus cristatus</i> Laurenti)	V	V						
Кумка червоночерева (<i>Bombina orientalis</i> Linnaeus)		V						V
Часничниця звичайна або землянка звичайна (<i>Pelobates fuscus</i> Laurenti)		V						V
Риби								
Бистрянка звичайна (<i>Alburnoides bipunctatus</i>)	V	V						
Марена дніпровська (<i>Barbus borysphenicus</i>)	V							
Мінога українська (<i>Eudontomyzon mariae</i>)	V	V					V	
Осетер російський (<i>Acipenser gueldenstaedtii</i> Brandt et Ratzeburg)	V	V	V				V	V
Судак волзький, Берш (<i>Sander volgensis</i>)	V	V					V	V
Рептилії								
Гадюка Нікольського (<i>Vipera nikolskii</i>)		V						
Гадюка степова (<i>Vipera renardi</i>)	V	V					V	V
Мідянка звичайна (<i>Coronella austriaca</i>)	V	V						
Полоз жовточеревий, каспійський (<i>Hierophis caspius</i>)	V	V						V
Полоз лісовий, ескулапів (<i>Zamenis longissimus</i>)	V	V						
Ящірка зелена (<i>Lacerta viridis</i>)	V	V						
Плазуни(рептилії)								
Веретільниця ламка (<i>Anguis fragilis</i> Linnaeus)								
Вуж водяний (<i>Natrix tessellata</i> Laurenti)								
Птахи								
Балабан (<i>Falco cherrug</i> Gray)	V	V	V				V	V
Беркут (<i>Aquila chrysaetos</i>)	V	V	V					
Боривітер звичайний (<i>Falco tinnunculus</i> Linnaeus)		V		V				V
Веретенник великий або грицик великий (<i>Limosa limosa</i> Linnaeus)								V
Гагара червоношия (<i>Gavia stellata</i> Pontoppidan)		V		V	V			
Гагара чорношия або чорновола (<i>Gavia arctica</i>)		V		V	V			
Гаршнеп (<i>Lymnocyrtus minimus</i> Brunnich)								V
Гоголь (<i>Bucephala clangula</i>)	V	V		V	V			
Гуска мала білолоба (<i>Anser erythropus</i>)	V	V			V		V	
Дербник або Підсоколик малий (<i>Falco columbarius</i> Linnaeus)								V
Деркач (<i>Crex crex</i> Linnaeus)		V					V	V
Дрохва (<i>Otis tarda</i> Linnaeus)	V	V	V				V	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дятел сивий (<i>Picus canus</i> Gmelin)								V
Журавель сірий (<i>Grus grus</i>)	V	V	V	V	V			
Змієїд (<i>Circus gallicus</i>)	V	V	V	V				
Кам'янка звичайна (<i>Oenanthe oenanthe</i> Linnaeus)		V						V
Канюх степовий (<i>Buteo rufus</i>)	V	V	V	V				
Кібчик (<i>Falco vespertinus</i> Linnaeus)		V	V	V			V	V
Костогриз (<i>Coccothraustes coccothraustes</i> Linnaeus)		V						V
Кулик-довгоніг (ходуличник) (<i>Himantopus himantopus</i>)	V	V		V	V			
Кулик-сорока (<i>Haematopus ostralegus</i>)	V	V					V	V
Кульон великий (кроншнеп великий) (<i>Numenius arquata</i>)	V	V			V			
Лелека чорний (<i>Ciconia nigra</i>)	V	V	V	V	V			
Лунь польовий (<i>Circus cyaneus</i>)	V	V	V				V	
Лунь степовий (<i>Circus macrourus</i>)	V	V	V					V
Мала біла чапля або чепура мала (<i>Egretta garzetta</i> Linnaeus)		V						V
Могильник (<i>Aquila heliaca</i> Savigny)	V	V	V	V			V	V
Норець чорноший (<i>Podiceps nigricollis</i> Brehm)								V
Норець червоноший (<i>Podiceps auritus</i> Linnaeus)								V
Огар (<i>Tadorna ferruginea</i>)	V	V			V			
Орел-карлик (<i>Hieraaetus pennatus</i>)	V	V	V	V				
Орлан-білохвіст (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	V	V	V	V				V
Осоїд (<i>Pernis apivorus</i> Linnaeus)		V	V	V				V
Підкоришник (<i>Certhia familiaris</i> Linnaeus)		V						V
Підорлик малий (<i>Aquila pomarina</i>)	V	V	V					
Плавунець круглодзьобий (<i>Phalaropus lobatus</i> Linnaeus)								V
Побережник малий або кулик-горобець (<i>Calidris minuta</i> Leisler)								V
Пугач (<i>Bubo bubo</i>)	V	V	V					
Сапсан (<i>Falco peregrinus</i> Tunstall)	V	V	V					
Сиворакша (<i>Coracias garrulus</i>)	V	V		V				
Синьошийка (<i>Luscinia svecica</i> Linnaeus)		V	V					V
Синиця довгохвоста (<i>Aegithalos caudatus</i> Linnaeus)		V						V
Скопа (<i>Pandion haliaetus</i>)	V	V	V					
Снігур (<i>Pyrrhula pyrrhula</i> Linnaeus)								V
Сова болотяна (<i>Asio flammeus</i>)	V	V	V					
Сова сіра (<i>Strix aluco</i> Linnaeus)		V	V					V
Совка (<i>Otus scops</i>)	V	V	V					
Сорокопуд сірий (<i>Lanius excubitor</i>)	V	V		V				
Турухтан (<i>Philomachus pugnax</i> Linnaeus)								V
Уліт великий або коловодник великий (<i>Tringa nebularia</i> Gunnerus)								V
Фіфі або коловодник болотяний (<i>Tringa glareola</i> Linnaeus)								V
Чапля руда (<i>Ardea purpurea</i> Linnaeus)		V		V	V			V
Чеглок або підсоколик великий (<i>Falco subbuteo</i> Linnaeus)								V
Шпак рожевий (<i>Sturnus roseus</i>)	V	V						
Шуліка рудий (<i>Milvus milvus</i>)	V	V	V				V	
Щоголь або коловодник чорний (<i>Tringa erythropus</i> Pallas)								V
Ссавці								
Білозубка мала (<i>Crocodylus suaveolens</i> Pallas)								V
Борсук європейський або лісовий (<i>Meles meles</i> Linnaeus)		V						V

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Вечірниця мала (<i>Nyctalus leislers</i>)	V	V		V		V		V
Вечірниця руда (<i>Nyctalus noctula</i>)	V	V		V		V		V
Видра річкова (<i>Lutra lutra</i>)	V	V	V				V	V
Вовчок сирій або соня сіра (<i>Glis glis Linnaeus</i>)		V						V
Вухань звичайний (<i>Plecotus auritus</i>)	V	V				V		V
Горностай (<i>Mustela erminea</i>)	V	V						V
Кажан пізній (<i>Eptesicus serotinus</i>)	V	V		V		V		V
Кіт лісовий (<i>Felis sylvestris Schreber</i>)	V	V	V					V
Кутора звичайна (<i>Neomys fodiens Pennant</i>)		V						V
Кутора мала (<i>Neomys anomalus</i>)	V	V						V
Ласиця або ласка мала (<i>Mustela nivalis Linnaeus</i>)								V
Лилик двоколірний (<i>Vespertilio murinus</i>)	V	V		V		V		V
Мишівка степова (<i>Sicista subtilis</i>)	V	V				V		V
Мишка лучна або Миша-крихітка (<i>Micromys minutus Pallas</i>)								V
Мідиця звичайна або бурозубка звичайна (<i>Sorex araneus Linnaeus</i>)		V						V
Мідиця мала (<i>Sorex minutus Linnaeus</i>)								V
Нетопир звичайний (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	V	V		V		V		V
Нетопир Натузюса (<i>Pipistrellus nathusii</i>)	V	V				V		V
Нічниця водяна (<i>Myotis daubentonii</i>)	V	V				V		V
Нічниця вусата (<i>Myotis mystacinus</i>)	V	V				V		V
Нічниця ставкова (<i>Myotis dasycneme</i>)	V	V				V		V
Норка європейська (<i>Mustela lutreola</i>)	V	V						V
Перегузня (<i>Vormela peregusna</i>)	V	V						V
Сліпак подільський (<i>Spalax zemni</i>)	V							V
Соня лісова або вовчок лісовий (<i>Dryomys nitedula Pallas</i>)		V						V
Тушканчик великий (<i>Allactaga major</i>)	V							V
Тхір степовий (<i>Mustela eversmanni</i>)	V	V						V
Хом'ячок сирій (<i>Cricetulus migratorius</i>)	V							V
Широковух європейський (<i>Barbastella barbastellus</i>)	V	V				V		V
Усього	101	87	27	2 2	10	12	23	79

Совасіра Strix aluco Linnaeus*Сансан Falco peregrinus Tunstall*

5.3.5 Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

Охорона, використання і відтворення водних біоресурсів проводиться відповідно до річного плану Управління. Проведення рибоохоронних рейдів по виявленню порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів (незаконний вилов, незаконне придбання і збут, продаж заборонених знарядь лову тощо) на підконтрольних внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах та території в межах адміністративних районів Кіровоградської області здійснюється відповідно до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 23 жовтня 2018 року № 512 «Про затвердження Порядку проведення рибоохоронних рейдів», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 15 листопада 2018 року за № 1296/32748.

У 2023 році державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля викрито 491 порушення законодавства про охорону рибних запасів в тому числі:

за ст.85 ч.3 КУпАП – 222 порушення; за ст.85 ч.4 КУпАП – 154 порушення;
за ст.86-1 КУпАП – 7 порушень.

Під час незаконного продажу риби на ринках та місцях стихійної торгівлі на території області державними інспекторами було викрито 41 порушення за ч.1 ст.88-1 КУпАП та вилучено риби з її незаконним збутом в кількості – 488 кг.

Складено 67 актів виявлення та вилучення майна, власник якого не встановлений. Затримано 424 порушника природоохоронного законодавства.

Державними інспекторами Кіровоградського рибоохоронного патруля розглянуто 229 адміністративних справ (ч.3.ст.85 КУпАП-222 справи, ст.86-1 КУпАП-7 справ, експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням), винесено 17 попереджень, накладено штрафів по 212 справам на загальну суму 36 924 грн, сплачено штрафів порушниками добровільно на загальну суму 35 188 грн.

Станом на 01 січня 2024 року до судів області направлено 157 справ про порушення Правил рибальства на 157 осіб. Прийнято рішень судами Кіровоградської області про накладання штрафів по 115 справам на загальну суму 78 030 грн (по 2 справам накладено штрафи в розмірі 17 000 грн). Сплачено штрафів порушниками за постановами судів по 39 справам на загальну суму 13 260 грн.

За звітний період державними інспекторами нараховано збитків, заподіяних незаконним виловом риби на загальну суму 6 762 960 грн, по 45 справам та по 5 справам нараховано збитки за методикою на користувачів водних біоресурсів на загальну суму 1 454 868 грн.

Управлінням до ВП ГУНП в Кіровоградській області передано 38 справ на 46 осіб на загальну суму нарахованих збитків 5 571 763 грн для вирішення питання про притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Виявлено та вилучено 476 одиниць знарядь лову та 3 265 кг водних біоресурсів.

5.3.6 Інвазійні чужородні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці

Чужорідними називають види тварин, випадково занесених людиною в нові для них регіони, де вони успішно приживаються, починають розмножуватись і захоплювати нові території. Чужорідні види негативно впливають на місцеву флору та фауну, від чого стають шкідниками і карантинними об'єктами. Їх поява має глобальні екологічні, економічні, а інколи й соціальні наслідки.

Більшість інвазивних видів можуть мати негативний вплив на навколишнє природне середовище і можуть вплинути на біорізноманіття. Часто з метою запобігання інтродукції або вивільнення вищезазначених видів потрібно контролювати або знищувати їх.

Майже всі представники інвазивних видів є паразитами та здатні вражати представників тваринного світу на різних стадіях розвитку. В разі масового зараження представників фауни, інвазії здатні вражати і свійських тварин, чим викликають загрозу зараження людини.

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області на території Кіровоградської області розповсюджені наступні карантинні організми: американський білий метелик (*Huphantria cunea*) та західний кукурудзяний жук (*Diabrotica virgifera virgifera* Le Conte).

Американський білий метелик розповсюджений майже у всіх районах області. Гусениці американського білого метелика завдають шкоди лісовим і плодовим деревам. У його харчовому раціоні відмічені близько 300 видів рослин. Найбільш сприятливими є клен американський, шовковиця, яблуня, слива, айва, черешня, горіх, бузина, хміль. Поширюється американський білий метелик транспортними засобами при перевезенні сільськогосподарської продукції та промислових вантажів. Дефоліація насаджень викликана гусеницями, призводить до ослаблення та загибелі рослин, особливо при багатократному пошкодженні.

Західний кукурудзяний жук стрімко поширюється територією області. Вперше в області цього шкідника виявили в колишніх Благовіщенському та Гайворонському районах в 2018 році на площі 750 га, наразі спостерігається збільшення.

Для локалізації та ліквідації американського білого метелика та західного кукурудзяного жука застосовуються агротехнічний, хімічний та механічний методи боротьби.

5.4 Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

Геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Каскади»

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Козутівка»

Ландшафтний заказник загальнодержавного значення «Монастирище»

5.4.1 Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кіровоградської області

У Кіровоградській області розвиток і розширення заповідних територій розглядається як головний засіб для комплексного вирішення важливих екологічних проблем, таких як збереження біорізноманіття, відновлення і підтримка екологічного балансу в біосфері в умовах техногенного забруднення.

Станом на 01 січня 2024 року в регіоні налічується 244 території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ), загальною площею 101950,9409 га, з них 26 територій та об'єктів, площею 5909,8 га, мають статус загальнодержавного значення, решта (218 територій та об'єктів), площею 96041,1409 га – місцевого значення. Показник заповідності від загальної площі області становить 4,1 %.

З 26 територій та об'єктів ПЗФ, що мають статус загальнодержавного значення, виділяють категорії: усього 21 заказник, у тому числі: 7 – ландшафтних, 1 – лісовий, 9 – ботанічних, 1 – загальнозоологічний, 2 – орнітологічних, 1 – гідрологічний. Усього 2 пам'ятки природи, у тому числі: 1 – комплексна, 1 – гідрологічна, 1 – дендрологічний парк та 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

З 218 територій та об'єктів ПЗФ, що мають статус місцевого значення, виділяють усього 100 заказників, у тому числі: 64 – ландшафтних, 7 – лісових, 20 – ботанічних, 3 – загальнозоологічні, 5 – орнітологічних, 1 – ентомологічний. Усього 53 пам'ятки природи, у тому числі: 9 – комплексних, 29 – ботанічних, 2 – зоологічні, 10 – гідрологічних, 3 – геологічні, 56 заповідних урочищ, 7 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва та 2 регіональні ландшафтні парки.

Динаміка структури природно-заповідного фонду

Таблиця 5.4.1.1

Категорії територій та об'єктів природно-заповідного фонду	На 01 січня 2023 року		На 01 січня 2024 року	
	кількість, од,	площа, га	кількість, од	площа, га
Природні заповідники	0	0	0	0
Біосферні заповідники	0	0	0	0
Національні природні парки	0	0	0	0
Регіональні ландшафтні парки	2	78758,08	2	78758,08
Заказники загальнодержавного значення	21	5728,00	21	5728,00
Заказники місцевого значення	91	13009,54	100	13296,9186
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	9,10	2	9,10
Пам'ятки природи місцевого значення	52	528,69	53	639,69
Заповідні урочища	55	3197,10	56	3230,0
Ботанічні сади загальнодержавного значення	0	0	0	0
Ботанічні сади місцевого значення	0	0	0	0
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	1	109,00	1	109,00
Дендрологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Зоологічні парки загальнодержавного значення	0	0	0	0
Зоологічні парки місцевого значення	0	0	0	0
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення	2	63,70	2	63,70
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення	7	116,46	7	116,4523
РАЗОМ	233	101519,67	244	101950,9409

Протягом 2023 року було створено (оголошено) 11 територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення області рішеннями Кіровоградської обласної ради від 04 липня 2023 року № 351 «Про оголошення територій такими, що належать до природно-заповідного фонду місцевого значення»; від 06 жовтня 2023 року № 393 «Про оголошення території такою, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення» та від 21 грудня 2023 року № 437 «Про оголошення територій такими, що належить до природно-заповідного фонду місцевого значення», а саме:

- ландшафтний заказник «Балка Громоклеївська», площею 52,0 га;
- ландшафтний заказник «Балка Крутоярка», площею 20,0 га;
- ландшафтний заказник «Балка Оленівська», площею 21,0 га;
- ландшафтний заказник «Балка Степівська», площею 61,0 га;

ландшафтний заказник «Урочище Роздільське», площею 21,5 га;
 ландшафтний заказник «Урочище Осикувате», площею 35,0 га;
 ландшафтний заказник «Джерело», площею 51,1242 га;
 ландшафтний заказник «Бузький», площею 25,0 га
 ботанічний заказник «Балка Польова», площею 0,75 га;
 комплексна пам'ятка природи «Урочище Солоне озеро», площею 111,0 га;
 заповідне урочище «Голубові кринички», площею 33,0 га.

Отже, у 2023 році площа природно-заповідного фонду місцевого значення області збільшилася на 431,3742 га.

Структура природно-заповідного фонду області станом на 01 січня 2023 року
 Таблиця 5.4.1.2

№ з\п	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти природно-заповідного фонду					
		Загальнодержавного значення		Місцевого значення		Всього	
		Кількість	Площа	Кількість	Площа	Кількість	Площа
1.	Дендрологічні парки	1	109,00	-	-	1	109,00
2.	Регіональні ландшафтні парки	-	-	2	78758,08	2	78758,08
3.	Заказники – всього, в т.ч.:	21	5728,00	100	13296,9186	121	19024,9186
	Ландшафтні	7	3844,40	64	10295,749	71	14140,149
	Лісові	1	43,50	7	1102,10	8	1145,60
	Ботанічні	9	741,50	20	938,0696	29	1679,57
	загальнозоологічні	1	27,00	3	220,30	4	247,30
	Орнітологічні	2	503,60	5	736,40	7	1240,00
	Гідрологічні	1	568,00	-	-	1	568,00
	загальногеологічні	-	-	-	-	-	-
	Ентомологічні	-	-	1	4,30	1	4,30
4.	Пам'ятки природи – всього, вт.ч.	2	9,10	53	639,69	55	648,79
	Комплексні	1	7,10	9	242,41	10	249,51
	Ботанічні	-	-	29	331,55	29	331,55
	Гідрологічні	1	2,00	10	55,83	11	57,83
	Зоологічні	-	-	2	0,40	2	0,40
	Геологічні	-	-	3	9,50	3	9,50
5.	Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	2	63,70	7	116,4523	9	180,1523
6.	Заповідні урочища	-	-	56	3230,1	56	3230,1
	РАЗОМ	26	5909,80	218	96041,1409	244	101950,9409

5.4.2 Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В Україні порядок надання статусу водно-болотних угідь міжнародного значення визначений постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1287.

Порядок визначає процедуру відповідно до критеріїв Конвенції про водно-болотні угіддя, яка відома під назвою «Рамсарська конвенція», що має міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів.

Під водно-болотними угіддями, відповідно до конвенції, розуміють «райони маршів, боліт, драговин, торфовищ чи водойм – природних або штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відпливу не перевищує 6 метрів», які головним чином є середовищем існування водоплавних птахів.

Для визначення угідь, які можуть бути заявлені до спеціального Переліку водно-болотних угідь міжнародного значення, розроблені критерії, серед яких: типовість та унікальність екосистем для біогеографічного регіону, цінність угіддя для підтримання біологічного різноманіття регіону, існування ендемічних, рідкісних та на межі зникнення видів рослин і тварин, місце регулярного перебування понад 20 тис. водних птахів або важливе місце для нересту, нагулу і зимівлі місцевих видів риб.

В області відсутні водно-болотні угіддя міжнародного значення.

5.4.3 Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Перелік об'єктів Всесвітньої природної спадщини та перелік біосферних резерватів ЮНЕСКО не містять природних об'єктів на території Кіровоградської області.

5.4.4 Формування Смарагдової мережі

Смарагдова мережа Європи – ряд територій особливого природоохоронного значення, які визначають і зберігають біологічне різноманіття. Смарагдова мережа створена рішенням Бернської конвенції. Україна приєдналася до конвенції у 1996 році.

Смарагдова мережа України – українська частина Смарагдової мережі Європи, розробляється з 2009 року. Визначаючи цінні природоохоронні території, наша країна бере на себе відповідальність щодо їх збереження, а інші європейські країни розраховують, що ці території будуть виконувати свою роль у збереженні європейської природи.

Мета Смарагдової мережі – забезпечити охорону оселищ та видів, наведених у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції. Збереження оселищ та видів у межах Смарагдової мережі реалізується через біогеографічний підхід. Це значить, що оцінка достатності визначених територій Смарагдової мережі для

довгострокового збереження видів і оселищ проводиться в межах біогеографічних регіонів.

Територія України розподіляється між континентальним біогеографічним регіоном (приблизно співпадає із Поліською та Лісостеповою кліматичними зонами), степовим (співпадає із Степовою кліматичною зоною та зоною субтропиків у Гірському Криму), альпійським (Українські Карпати) та паннонським біогеографічним регіоном, до якого входить рівнинна частина Закарпатської області.

Положення Бернської конвенції є обов'язковими для України, яка ратифікувала дану конвенцію. Не дивлячись на те, що в Україні питання управління Смарагдовими територіями на сьогодні не врегульовано, згідно положень конвенції, наша країна має зобов'язання з охорони визначених територій Смарагдової мережі.

Визначивши території Смарагдової мережі, держава бере на себе відповідальність за непогіршення стану збереження включених до Резолюцій 4 та 6 Бернської конвенції рідкісних в Європі видів та оселищ, зокрема шляхом врахування стану їх збереження в плануванні будь-якої діяльності.

У 2020 році був зареєстрований проєкт Закону про території Смарагдової мережі. В пояснювальній записці до проєкту зазначено, що Україна, як сторона Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) виконує зобов'язання щодо створення Смарагдової мережі.

На сьогодні в Україні перелік територій Смарагдової мережі складається з 377 територій, площею близько 8 млн га. Ця мережа не є повною і потребує розширення в частині виявлення нових територій для збереження окремих видів і природних оселищ.

5.5 Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Кіровоградська область завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких належать природні території та об'єкти, що використовуються або можуть бути використані для відпочинку, туризму, а також для оздоровлення та лікування населення.

Завдяки помірно континентальному клімату, геолого-геоморфологічним умовам територій, унікальним природним та антропогенним ландшафтам, Кіровоградщина володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом.

До потенційних переваг можна віднести: географічне положення – в центрі країни; сприятливі кліматичні умови для лікування захворюваності органів дихання та системи кровообігу; наявність радонових мінеральних вод, наявність потенційно вільних територій для розвитку рекреації, мережі природно-заповідних територій та унікальних археологічних пам'яток.

Значна увага в області приділяється розвитку екскурсійної діяльності. Основу для відвідування складають музейні заклади області, мережа яких налічує 29 музеїв – юридичних осіб та 121 громадський музей.

В Кіровоградській області рекреаційна сфера представлена ландшафтними заказниками «Чорноліський» та «Монастирище» у селі Завтуровому Кропивницького району, «Велика і Мала Скелі» у селі Протопопівці Олександрійського району, урочищем «Каскади» у селі Злинці Новоукраїнського району, ландшафтним парком «Світловодський» Олександрійського району тощо.

Найпопулярнішими об'єктами показу серед екскурсантів є Кропивницькі обласні краєзнавчий та художній музеї, заповідник-музей І.К.Тобілевича (Карпенка-Карого) «Хутір Надія» в селі Миколаївці Кропивницького району, дендропарки у місці Кропивницькому та «Веселі Боковеньки» ім. М. Давидова в селі Іванівці Кропивницького району, пам'ятка садово-паркової архітектури ХІХ століття «Онуфріївський дендропарк», музей ракетних військ стратегічного призначення в селищі Побузькому Голованівського району, Хресто-Воздвиженський храм у селі Іскрівці Олександрійського району, цілющі джерела в Голованівському та Олександрійському районах.

Дослідно-селекційний дендрологічний центр «Веселі Боковеньки» ім. М. Давидова

*Ландшафтний заказник місцевого значення «Велика і мала скелі»
Пам'ятка природи садово-паркового мистецтва Онуфривський парк*

Ландшафтний заказник місцевого значення Великі і мала скелі

*Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва
загальнодержавного значення Хутір Надія*

5.6 Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Біорізноманіття є національним багатством України, збереження та невиснажливе використання якого визнано одним з пріоритетів державної політики в сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони довкілля.

Біорізноманіття – це сукупність усіх видів живих організмів, включаючи тварин, рослин, водних жителів, птахів, водоростей, грибів, які взаємодіють між собою та утворюють екосистеми.

Основними загрозами біорізноманіттю є діяльність людини та знищення природного середовища існування флори і фауни, зменшення площі територій водно-болотних угідь, степових екосистем, природних лісів. Знищення навколишнього природного середовища відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів з подальшою зміною цільового призначення земель, осушення або обводнення територій, промислового, житлового та дачного будівництва. З метою припинення процесів погіршення стану навколишнього природного середовища необхідно збільшувати площі територій під заповідання.

Створення природно-заповідного фонду є найкращим способом збереження біорізноманіття. Природно-заповідний фонд України – це «золотий запас» української природи. Це ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу довкілля.

Законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання.

Збереження біорізноманіття вкрай важливе для нормального функціонування екосистем – наших лісів, водойм, лук, боліт, степів.

На сьогодні в Україні схвалена Концепція Загальнодержавної програми збереження біорізноманіття на 2005-2025 роки. Основними завданнями Програми є: мінімізація негативного впливу на біорізноманіття; максимальне зміцнення природної основи біорізноманіття; проведення відповідних наукових досліджень, виховання екологічно освіченого громадянина та формування розуміння населенням фундаментальної ролі біорізноманіття в життєдіяльності людини і суспільства.

6 ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ТА ҐРУНТИ

6.1 Структура та стан земель

6.1.1 Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Кіровоградська область розташована в центральній частині України на межі переходу лісостепу у степ. У ґрунтовому покриві області переважають чорноземи, які характеризуються високою природною родючістю.

Із загальної площі Кіровоградської області 2458,8 тис.га, до сільськогосподарських угідь відноситься – 2031,4 тис.га (82,6 %), з них: рілля – 1769 тис. га (71,9 %), ліси і інші вкриті лісом площі – 154,3 тис. га (6,2 %), забудовані землі – 134,0 тис. га (5,5 %), води – 76,8 тис. га (3,1 %) та інші землі – 51,7 тис. га (2,1 %).

Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25 жовтня 2021 року № 300, який зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09 листопада 2021 року за № 1473/37095, визнано таким, що втратив чинність наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 30 грудня 2015 року № 337 «Про затвердження форм адміністративної звітності з кількісного обліку земель (форми №№ 11-зем, 12-зем, 15-зем, 16-зем) та Інструкцій щодо їх заповнення».

За даними Головного управління Держгеокадастру у Кіровоградській області відомості щодо власників/користувачів земельних ділянок проходять верифікацію.

Зрошувані землі

Таблиця 6.1.1.1

Зрошувальні землі	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі
Площа зрошуваних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем	6,7	16,5	6,1	15,0	6,1	15,0
у тому числі систем крапельного зрошення	0,6	1,5	0,6	1,5	0,7	1,8

6.1.2 Стан ґрунтів

Головне природне багатство Кіровоградщини – її земельні ресурси, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю. У сполученні з теплим степовим кліматом вони формують високий агропромисловий (сільськогосподарський) потенціал регіону.

У північній частині області переважають чорноземи потужні малогумусні із вмістом гумусу 5,0 % та середньогумусні із вмістом гумусу трохи більше 5,5 %. Значні площі тут займають чорноземи в різному ступені реградуровані, а також чорноземи опідзолені, темно-сірі опідзолені та сірі опідзолені ґрунти.

Для південно-східних районів найпоширенішими ґрунтами є чорноземи звичайні, середньо- та малогумусні, а в південній частині – чорноземи звичайні малогумусні малопотужні, присутні незначні поклади карпатських ґрунтів.

За механічним складом ґрунти північних районів – важкосуглинкові, південних – легкосуглинкові, а в Придніпров'ї – легко- та середньосуглинкові. У всіх районах області на схилах залягають еродовані аналоги ґрунтів.

Висока розораність території області та екстенсивне освоєння земель у минулому призвели до їх деградації та зниження родючості. Найвагомими трансформувальними процесами, які зумовили порушення структурно-функціональної організації ландшафтів, були заміна природних еколого-стабілізувальних угідь орними землями та формування антропогенних типів ландшафтів – агроландшафтів, які належать до спрощених та нестабільних систем із низькою здатністю до саморегуляції.

Для переходу на ґрунтозахисне і екологічнобезпечне землеробство потрібно частину орних земель вивести з обробітку під ліси, луки, пасовища, водоймища, заповідні і рекреаційні зони. Рекомендовано у землеробстві Кіровоградської області, в сівозмінах, вводити посіви багаторічних трав, зернобобових культур,

сидеральні пари. В якості органічного добрива використовувати соломку і поживні рештки інших культур з метою покращення балансу гумусу і поживних речовин в ґрунтах області.

Законом України «Про охорону земель» визначено обов'язкове проведення ґрунтово-агрохімічного обстеження та агрохімічної паспортизації земель через кожні 5 років. Відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 20 квітня 2018 року № 234-р «Про контроль за використанням і охороною земель сільськогосподарського призначення» Кіровоградською філією ДУ «Держґрунтохорона» у 2023 році в області проводилися роботи з агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення Кропивницькому та Олександрійському районах. За 2023 рік проведено обстеження сільськогосподарських угідь на площі 45,123 тис. га, відібрано 3,306 тис. зразків ґрунту; за матеріалами обстеження виконано 22,358 тис. аналітичних досліджень, а саме: агрофізичних та агрохімічних, вмісту макро та мікроелементів, визначенню вмісту важких металів та радіонуклідів. Крім того, виготовлено агрохімічних картограм на площі 45,123 тис. га, виготовлено 291 агрохімічний паспорт поля. Забезпечено ефективне застосування мінеральних добрив. Це дозволить підвищити продуктивність зернових культур та стабілізувати родючість ґрунтів, в тому числі й такого важливого показника, як уміст гумусу.

Характеристика ґрунтів за вмістом гумусу

Таблиця 6.1.2.1

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
дуже низький < 1,1	низький 1,1 - 2,0	середній 2,1 - 3,0	підвищений 3,1 - 4,0	високий 4,1 - 5,0	дуже високий > 5,0	
0	0,18	4,66	42,19	51,20	1,76	4,01

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту, що легко гідролізується

Таблиця 6.1.2.2

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький < 100	низький 101,0 - 150,0	середній 151,0 - 200,0	підвищений > 200	
23,52	68,95	7,24	0,3	115,6

Характеристика ґрунтів за вмістом азоту за нітрифікаційною здатністю

Таблиця 6.1.2.3

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту
дуже низький < 5	низький 5 - 8	середній 9 - 15	підвищений 16 - 30	високий 31 - 60	дуже високий > 60	
1,67	4,56	34,55	55,63	3,50	0,09	17,06

*Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук фосфору**Таблиця 6.1.2.4*

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21 - 50	середній 51 - 100	підвищений 101 - 150	високий 151 - 200	дуже високий > 200	
0,02	2,83	67,12	25,35	3,93	0,75	91,8

*Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію**Таблиця 6.1.2.5*

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький ≤ 20	низький 21 - 40	середній 41 - 80	підвищений 81 - 120	високий 121 - 180	дуже високий > 180	
0	0,01	1,56	26,80	65,65	5,99	136,7

6.1.3 Деградація земель

Деградація земель та опустелювання – одні з найбільших загроз для сталого розвитку людства. Вони призводять до серйозних проблем – зміни клімату, втрати біорізноманіття, нестачі води, поширення бідності, голоду та масових міграцій населення.

Опустелювання розглядається як процес деградації земель під впливом будь-яких природних та антропогенних чинників. Деградація земель – природне або антропогенне спрощення ландшафту, погіршення стану, складу, корисних властивостей і функцій земель та інших органічно пов'язаних із землею природних компонентів. Деградація ґрунтів – це зменшення їх родючості або втрата властивостей, характерних їм як природному тілу (підкислення, засолення, вилуговування, ерозія, підтоплення, заболочення, забруднення, опіщанення тощо). Глобальною екологічною проблемою сьогодні є постійне зменшення в ґрунтах вмісту гумусу. Основна причина – споживацький підхід до землі, намагання якнайбільше з неї взяти і якнайменше їй повернути.

Ерозія – це процес руйнування ґрунту вітром, водою та іншими факторами з переміщенням продуктів ерозії за межі її виникнення. Вона обумовлюється як природними, так і антропогенними факторами. Еродовані землі характеризуються гіршими фізичними, фізико-механічними, агрохімічними й біологічними властивостями, внаслідок чого на них недобирається значна частина врожаю.

За свідченням вчених, через кліматичні зміни Україна переходить у зону надвисоких температур і погодних катаклізмів. І вже у найближчі 30-40 років країні загрожує опустелювання великих територій.

В Україні тривають заходи щодо боротьби з деградацією земель, які проводяться у рамках впровадження Цілей Сталого Розвитку та Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням. Зокрема, затверджений Національний план дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням до 2025 року. Створена Координаційна рада з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням.

6.2 Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Основними антропогенними факторами, що впливають на стан земельних ресурсів та ґрунтів є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт та оборонна діяльність. У сучасних умовах виникає необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодінь і землекористувань та посилення охорони земельних ресурсів.

Формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують десятки тисяч гектарів орних земель, призводить до максимального спрощення агроландшафтів. На великих площах земель, зайнятих зерновими культурами, відсутнє належне чергування сільськогосподарських культур у сівознах. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель.

У деяких районах Кіровоградщини розораність сільськогосподарських угідь сягнула понад 90%. Проблеми відтворення і підвищення родючості ґрунтів не можна вирішувати ізольовано від проблеми ерозії та зсуву ґрунтів.

Законом України «Про охорону земель» визначено основні напрями охорони земель із метою раціонального використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захисту від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів та продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного й історико-культурного призначення.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

6.3.1 Практичні заходи

Питання раціонального використання земель та їх охорони належать до пріоритетних напрямів державної політики у сфері природокористування, екологічної безпеки та охорони навколишнього природного середовища та є неодмінною умовою збалансованого економічного й соціального розвитку країни.

Нормативно-правове забезпечення охорони земель в Україні визначається положеннями Конституції України, Земельного кодексу України, Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель»,

«Про землеустрій» та інших нормативно-правових актів, які приймаються відповідно до них.

У 2021 році прийнято Закон України від 28.04.2021 № 1423-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин», яким, зокрема, удосконалено деякі засади здійснення охорони земель та передбачено розробку відповідних нормативно-правових актів у цій сфері. Так, на виконання цього Закону прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2021 року №1325 «Про затвердження нормативів гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також переліку таких речовин», яка є одним із важелів для забезпечення ефективного державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення й охорони земельних ресурсів, вжиття заходів щодо запобігання забрудненню земель небезпечними речовинами, додержання суб'єктами господарювання екологічних нормативів у сфері використання та охорони земель, притягнення винних до відповідальності.

Здійснення агрохімічного обстеження земель сільськогосподарського призначення дозволяє виконувати функції державного контролю за їх використанням, а саме дотриманням товаровиробниками законів землеробства щодо ефективного і раціонального використання земельних угідь, підвищення їх родючості та екологічної безпеки.

Інформація про стан родючості ґрунтів України формується шляхом здійснення їх моніторингу, основною складовою якого є агрохімічне обстеження сільськогосподарських угідь, яке здійснює уповноважена Мінагрополітики державна установа «Інститут охорони ґрунтів України», а у Кіровоградській області – Кіровоградська філія ДУ «Держґрунтохорона».

За результатами аналітичних досліджень середньозважений показник вмісту гумусу в обстежених ґрунтах Кіровоградської області становить 4,01 %, що відповідає підвищеному його вмісту. У порівнянні з попереднім туром цей показник зменшився на 0,1 % (у X турі середньозважений показник вмісту гумусу становив 4,11 %).

6.3.2 Нормативно-правове, фінансове та інституційне забезпечення, міжнародне співробітництво

Правове регулювання у сфері охорони земель здійснюється відповідно до Конституції України, Земельного кодексу України, законів України «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням та охороною земель» та інших нормативно-правових актів. Фінансування заходів щодо охорони земель і ґрунтів здійснюється коштом Державного бюджету України, місцевих бюджетів, у тому числі коштів, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва, від плати за землю, а також коштів землевласників і землекористувачів та інших джерел, не заборонених законом.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону земель», охорона земель—система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

7.1 Мінерально-сировинна база

7.1.1 Стан та використання мінерально-сировинної бази

Кіровоградщина належить до найбільш насичених мінеральними ресурсами регіонів України. Це обумовлено розташуванням у центрі Українського кристалічного щита. На території області налічується більше 390 родовищ корисних копалин, з яких 341 враховано державним балансом України. Мінерально-сировинна база області на 16 % складається з паливно-енергетичних корисних копалин (буре вугілля, горючі сланці, уранові руди), на 58 % – із сировини для виробництва будівельних матеріалів, 26 % загальних запасів надр складають руди чорних, кольорових та рідкісних металів, а також запаси прісних і мінеральних вод.

Надра області характеризуються наявністю ряду унікальних складових, передусім для розвитку енергетики (уранові руди, буре вугілля), чорної металургії (залізо, хром, нікель, кобальт), нерудних корисних копалин (каолін, трепел, графіт), декоративно-облицювальних і будівельних матеріалів.

На території області до складу Олександрійського та Ватутінського геолого-промислових районів Дніпровського буровугільного басейну входять 44 ділянки бурого вугілля у складі 12 родовищ.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану. Розвідано 16 родовищ, з яких розробляється чотири, це Мічуринське і Центральне родовища на території Кропивницького району та Ватутінське і Новокостянтинівське родовища на території Новоукраїнського району.

На території області наявні 7 родовищ руд заліза, з яких розробляється два – Петрівське та Артемівське, які розташовані на території Олександрійського району.

Також на території Кіровоградської області наявні два родовища руд хрому – Капітанівське та Липовеньківське, з яких розробляється одне.

На території області розташовано 4 комплексні родовища нікелю і кобальту: Липовеньківське (ділянки Західна і Шкільна), Капітанівське, Грушківське та Пушковське, з яких, на підставі спеціального дозволу на користування надрами, розробляється Капітанівське.

Руди дорогоцінних металів наявні на території Клишківського та Юрківського родовищ, з яких розробляється одне.

На території області виявлені руди літію, це Полохівське родовище та ділянка Добра, з яких розробляється одне.

Розвідані та розробляються два родовища титанових руд: Бирзулівське, Лікарівське.

Графітові руди наявні на трьох розвіданих родовищах, з яких розробляються Заваллівське та Балахівське родовища.

На території області розвідано 8 родовищ каоліну, придатних для використання у якості нерудної сировини для металургії, з них експлуатуються три: Обознівське, Балашівське та Вікнинське родовища вторинного каоліну.

Кварцит та кварц для вогнетривів представлені Малоскелівським родовищем, яке поки що не розробляється.

Корисні копалини для будівництва в області представлені 11 видами та налічується 195 родовищ.

Розвідано 19 родовищ будівельного піску, розробляється 5 родовищ – Кремгесівське, Грузьке-2, Шостаківське, Обознівське та Балашівське родовище.

Підприємства області повністю забезпечені сировиною для виробництва було-щебеневої продукції та облицювального каменю. Розвідано 76 родовищ будівельного каменю, з яких розробляється 31 родовище та 11 родовищ облицювального каменю, з яких розробляється 6.

Кіровоградська область багата покладами цегельно-черепичної сировини. На території області налічується 61 родовище, з яких лише 4 розробляється, а саме: Веселівське родовище суглинку, Новоукраїнське 1 родовище глини, Соколівське родовище суглинку та Ганнівське родовище суглинку та глини.

Води питні і технічні на території області розвідані на 43 ділянках родовищ, з яких 7 розробляється.

Підземні мінеральні води області належать до типу радонових і використовуються для зовнішнього застосування у лікувальних цілях, вони розвідані на трьох ділянках. Експлуатуються Петрівська ділянка КП «Знам'янська обласна бальнеологічна лікарня» та Вербівська сільськогосподарським товариством з обмеженою відповідальністю «Зоря».

Мінерально-сировинна базастаном на 01 січня 2024 року *

Таблиця 7.1.1.1

Види корисних копалин	Загальна кількість родовищ	Родовища, що розробляються
1. Горючі корисні копалини		
<i>Тверді корисні копалини</i>		
а) Буре вугілля	44 об'єкти (розрізи, шахти, ділянки)	1
2. Металічні корисні копалини		
<i>2.1. Руди чорних металів</i>		
а) Руди заліза	7	2
б) Руди хрому	2	1
<i>2.2. Руди кольорових металів</i>		
а) Руди нікелю	4	1
б) Руди титану	2	2
<i>2.3. Руди рідкісних металів</i>		
б) Руди літію	2	1
в) Руди кобальту	4	1
г) Руди танталу і ніобію	1	1
<i>2.4. Руди радіоактивних металів</i>		
а) Уранові руди**	16	4
<i>2.5. Руди дорогоцінних металів</i>		
а) Руди золота**	2	1
3. Неметалічні корисні копалини		
<i>3.1. Гірничорудні корисні копалини</i>		
а) Графіт	3	2
б) Сировина польвошпатована	1	1
в) Каолін	8	3
г) Сировина абразивна	1	1
<i>3.2. Нерудні корисні копалини для металургії</i>		
а) Глини для вогнетривів	1	0
б) Кварцит та кварц для вогнетривів	1	0
в) Пісок формувальний	1	0
4. Будівельні корисні копалини		
а) Сировина цементна	3	0
б) Сировина крем'яна	2	1
в) Сировина карбонатна для виробництва вапна	1	0
г) Пісок будівельний	19	5
д) Сировина для закладання виїмкового простору	4	4
е) Камінь облицювальний	11	6
є) Камінь будівельний	76	31
ж) Камінь пиляльний	1	1
з) Керамзитова сировина	1	0
и) Сировина цегельно-черепична	61	4
і) Бітум	16	0
5. Підземні води		
а) Води питні і технічні	43	7
б) Води мінеральні	3	2

*- за інформацією Державної служби геології та надр України

** - за наявною інформацією

7.2 Система моніторингу геологічного середовища

Геологічним середовищем називають гірські породи верхньої частини літосфери, що перебувають під впливом інженерно-господарської діяльності людей. З одного боку, воно є мінерально-сировинною базою для виробничої діяльності, а з другого – фундаментом всієї господарської діяльності людства. Адже саме на гірських породах формуються ґрунтовий і рослинний покриви, вони є первинною основою всіх будівель та інженерних споруд.

Державний моніторинг геологічного середовища в обов'язковому порядку передбачає моніторинг підземних вод та небезпечних геологічних процесів у межах геологічних структур, басейнів, стратиграфічних комплексів, водоносних горизонтів, родовищ корисних копалин і водозаборів підземних вод.

Верховною Радою України прийнято Закон України від 20 березня 2023 року № 2973-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної системи моніторингу довкілля, інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та інформаційного забезпечення управління у сфері довкілля» (Закон), який покликаний на створення та забезпечення функціонування державної системи моніторингу довкілля, вдосконалення правового регулювання інформації про стан довкілля (екологічної інформації) та механізмів забезпечення доступу до неї, визначення правових засад інформаційного забезпечення управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Законом внесено зміни до низки нормативно-правових актів, зокрема і до Водного кодексу України, Закону України «Про державну геологічну службу України», Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Так статтею 4 Закону України «Про державну геологічну службу» передбачено, що моніторинг геологічного середовища здійснюється державною геологічною службою України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Моніторинг геологічного середовища є складовою державної системи моніторингу довкілля.

З метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, забезпечення прозорості даних та обміну інформацією щодо стану геологічного середовища, а також інших інформаційних потреб управління у сфері охорони та раціонального користування надрами використовуються сучасні інформаційні технології, зокрема автоматизовані інформаційні системи у сфері охорони та раціонального користування надрами.

У межах інформації, що отримується у сфері охорони та раціонального користування надрами і використовується для інформаційних потреб управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку забезпечується технологічна сумісність та здійснюється інформаційна взаємодія автоматизованих інформаційних систем у сфері охорони та раціонального користування надрами із загальнодержавною екологічною автоматизованою інформаційно-аналітичною системою

забезпечення прийняття управлінських рішень та доступу до екологічної інформації та її мережі.

З метою забезпечення належного виконання вимог Закону, врегулювання окремих положень державного моніторингу геологічного середовища, а також удосконалення нормативно-правового регулювання відносин у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення моніторингу геологічного середовища».

Проектом постанови пропонується затвердити Порядок здійснення моніторингу геологічного середовища, яким передбачається:

- визначити об'єкти моніторингу геологічного середовища, його структуру;
- визначити принципи, порядок проведення моніторингу геологічного середовища;
- запровадити види та форми результатів моніторингу геологічного середовища, їх оприлюднення.

7.2.1 Підземні води: ресурси, використання, якість

Питні та технічні підземні води в Кіровоградській області для господарсько-питного і виробничо-технічного водопостачання розвідані на 43 ділянках родовищ підземних вод, з яких експлуатується 7. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів питних та технічних вод складає 224,951 тис. куб. м на добу за категоріями А+В+С₁.

Залягання й поширення підземних вод пов'язане з геологічною будовою території. Головним джерелом прісної води в Кіровоградській області є водоносний горизонт, що лежить біля основи порід бучакської свити палеогенового віку. Водомісткі породи представлені різнозернистими кварцовими пісками з потужністю до 25 м. Водоносний горизонт в бучакських відкладеннях експлуатується колодзями та свердловинами.

Основні водоносні горизонти Кіровоградської області

Таблиця 7.2.1.1

Геологічний індекс водовмісних порід	Кількість прогнозних ресурсів, тис. м ³ /добу	Кількість експлуатаційних запасів, тис. м ³ /добу
1	2	3
Q	21,200	19,070
Q	8,100	-
aQ	13,100	15,600
aQ ₃₋₄	-	3,470
N	0,300	-
N ₁ S	0,300	-
Pg	307,400	151,846
Pg	-	6,950
Pg ₂ bc+aQ	-	46,300
Pg ₂₋₃ +N ₁	-	2,200
Pg ₃ -N ₁ pl	9,000	-
Pg+N+Q	-	8,000
Pg ₂₊₃	-	12,600
Pg ₂₋₃ hr	33,200	-
Pg ₂ bc+ Pg ₂₋₃ hr	-	0,830
Pg ₂ kv	2,000	0,595
Pg ₂ bc	132,300	74,371
Pg ₁₊₂	130,900	-
K	7,200	7,250
K ₂ S+Q	-	4,050
K ₂ S	7,200	3,200
AR-PR	68,500	46,785
AR-PR ₁	68,500	44,700
PCM	-	2,085
Всього	404,600	224,951

**За інформацією Державної служби геології та надр України.*

За хімічним складом ґрунтові води Кіровоградської області належать до гідрокарбонатних, гідрокарбонатно-сульфатних, деколи сульфатно-гідрокарбонатних, калієвих та натрієвих. Загальна жорсткість води складає – 1,5-8 мг-екв. на куб. дм.

Підземні мінеральні води Кіровоградської області належать до типу радонових, які використовуються для бальнеолікування, а також як природно-столові води, придатні для розливу. Розвідано на 3 ділянках родовищ мінеральних вод, з яких експлуатується 2.

Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів мінеральних вод складає 483,0 куб. м на добу за категоріями А+В+С₁.

7.2.2 Екзогенні геологічні процеси

Екзогенні процеси – геологічні процеси, що відбуваються на поверхні Землі та в її приповерхневих шарах (вивітрювання, денудація, абразія, ерозія, діяльність льодовиків, підземних вод) та зумовлені, головним чином, енергією сонячної радіації, силою тяжіння і життєдіяльністю організмів.

За наявною інформацією, в межах області спостерігаються екзогенні геологічні процеси (далі - ЕГП), розвиток яких відбувається як в природних, так і в техногенно порушених умовах. Це зсуви, підтоплення, карст, просідання лесових ґрунтів, осідання земної поверхні над гірничими виробками (табл.7.2.2.1, рис.1).

Поширення екзогенних геологічних процесів на території Кіровоградської області*

Таблиця 7.2.2.1

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, км ²	Кількість проявів, шт.	Ураженість, %
1.	Зсуви	3,04	140	0,01
2.	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: покритого типу перекритого типу	1 120,0	-	4,6
		20,0		0,1
		1 100,0		4,5
3.	Підтоплення	57,0	51**	0,2
4.	Лесові ґрунти, що здатні до просідання, з них: I типу II типу	20 330,0	-	82,6
		13 500,0		54,9
		6 830,0		27,8
5.	Осідання над гірничими виробками	10,0***		0,04

*) За інформацією Державної служби геології та надр України протягом 2022 року моніторингові спостереження в межах області не проводились (вказана інформація отримана у 2021 році).

***) Населений пункт

***) діючі шахти закриті у 2005 році

Зсуви на території області поширені в північній та північно-східній частині на схилах долин рік Тясмин, Інгулець, Інгул. На теперішній час Державною службою геології та надр України обстежено 140 зсувів, загальною площею

3,04 кв. км. Але на території Кіровоградської області методами аерофотозйомки зафіксовано ще 256 зсувів, загальною площею 7,616 кв. км, які після обстеження та картування поповнять кадастр зсувів. Більшість з них належить до басейну Дніпра та його приток (р. Тясмин - 79, р. Інгулець – 57, р. Омельник – 38, р. Цибульник – 18, інші притоки Дніпра – 36), лише близько 11 % – до басейну Південного Бугу (р. Інгул – 20, р. Велика Вись – 8).

За даними останніх обстежень спостерігається стабілізація зсувного процесу. Така тенденція пояснюється задернуванням та зарослями чагарників й дерев на зсувах.

Карст - породи, що здатні до карстування, поширені на площі 1,12 тис. кв. км (4,6 %). Карст, в основному, перекритого типу (1,1 тис. кв. км), процес карстоутворення розвитку не має, карстопрояви відсутні.

Підтоплення земель, обумовлене зниженням дренажної здатності ґрунту та балок, характерне для сходу, південного сходу та заходу Кіровоградської області, де переважає рівнинний рельєф та слабке ерозійно-долинне розчленування.

Природно-техногенне підтоплення відмічається в межах 51 населеного пункту, з них 8 міст (площа підтоплення 6,8 кв. км), 4-х селищ міського типу (1,5 кв. км), 39 сіл (48,7 кв. км).

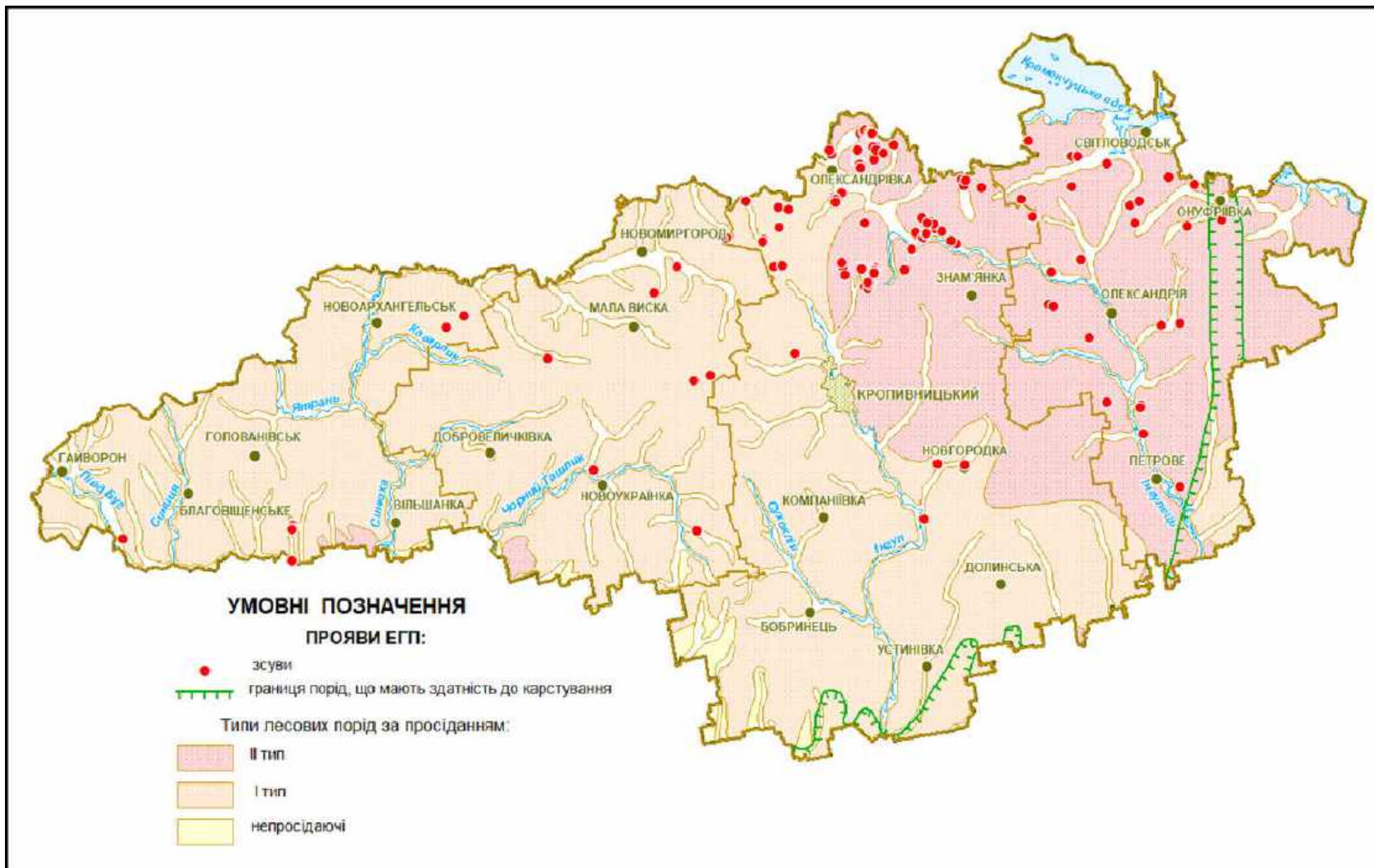
Від підтоплення страждають міста Кропивницький (2,5 кв. км), Світловодськ (до 1 кв. км), Новомиргород, Олександрія, Долинська, Онуфріївка та ін.

У весняний період незначний розвиток процесів підтоплення можливий в межах забудованих прирічкових ділянок та в зонах впливу (підпору) водосховищ і ставків, на слабо дренажних рівнинних територіях із затрудненим поверхневим стоком.

В результаті підпору зі сторони Кременчуцького і Дніпродзержинського водосховищ площа підтоплення становить 10-15 кв. км.

Лесові ґрунти, що мають здатність до просідання, в межах області займають площу 20,33 тис. кв. км, що становить 82,6 % її території, з них на площі 13,50 тис. кв. км поширені ґрунти, які характеризуються I типом ґрунтових умов за просіданням. Леси, що характеризуються II типом ґрунтових умов, займають площу 6,83 тис. кв. км. На площі 0,29 тис. кв. км поширені непросідаючі лесові ґрунти.

Осідання земної поверхні над гірничими виробками внаслідок вироблення вугільних пластів було зафіксовано в межах шахт Олександрійського буровугільного басейну та на шахті Новомиргородській. По багатьох ділянках спостерігались доволі значні просідання земної поверхні (до 3 м). Площа осідання становить 10 кв. км (0,04 % території області). З 2005 року всі шахти закриті, тож актуальним стало питання не просідання порід над гірничими виробками, а розвиток процесів підтоплення внаслідок підйому рівнів після припинення відкачок. У результаті збільшуються площі надмірно зволжених земель, затоплюються та підтоплюються сільськогосподарські угіддя, важливі народногосподарські об'єкти, будинки й споруди.

7.3 Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Відповідно до статті 4 Кодексу України про надра, надра є виключною власністю українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради.

Відповідно до статті 19 Кодексу України про надра, право користування надрами надається шляхом надання спеціального дозволу на користування надрами.

При укладенні угод про розподіл продукції надра надаються у користування на підставі угоди про розподіл продукції з оформленням спеціального дозволу на користування надрами.

Користування надрами здійснюється без надання спеціального дозволу на користування надрами у випадках, передбачених цим Кодексом.

Облік ділянок надр, наданих у користування, ведеться в єдиній державній електронній геоінформаційній системі, забезпечення ведення якої здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. Порядок ведення єдиної державної електронної геоінформаційної системи затверджується Кабінетом Міністрів України і має передбачати можливість внесення до неї інформації про видані спеціальні дозволи на користування надрами та гірничі відводи, зокрема за ініціативою користувачів надр.

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються переможцям аукціонів, крім випадків, визначених Кабінетом Міністрів України, спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр (Державною службою геології та надр України).

Згідно зі статтею 14 Кодексу України про надра, надра надаються у користування для:

геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки корисних копалин з подальшим видобуванням корисних копалин (промисловою розробкою родовищ);

видобування корисних копалин;

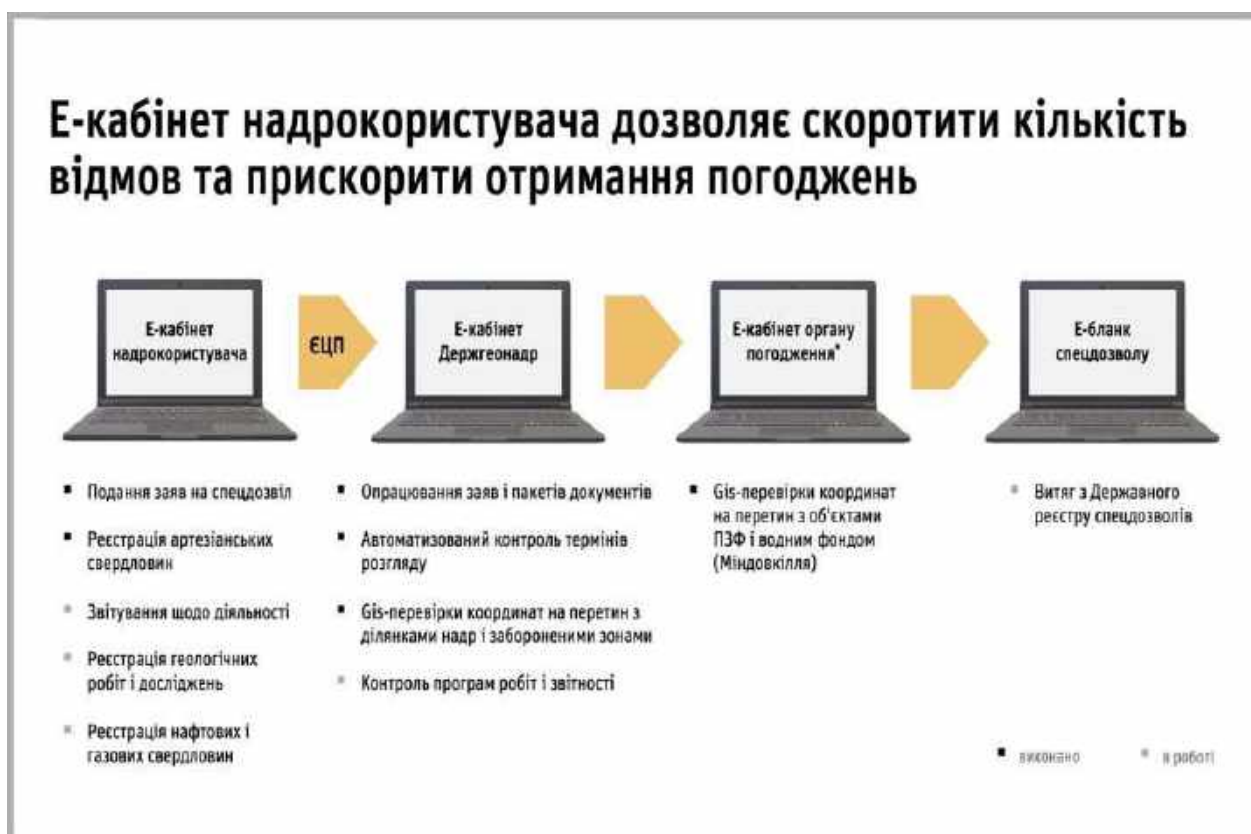
будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод, отримання геотермальної енергії (теплової енергії надр), експлуатації підземних споруд, пов'язаної із запобіганням підтопленню навколишнього природного середовища внаслідок закриття шахт;

створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади) (крім нафтогазоносних надр);

виконання робіт (провадження діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції.

Основними напрямками роботи у сфері надрокористування в умовах воєнного часу та відновлення економіки країни є створення вільного доступу до надр, забезпечення ефективного та ощадливого надрокористування. Створення комфортних умов для бізнесу у воєнний та післявоєнний період – це надважливо для обороноздатності та відновлення економіки нашої країни.

З метою скорочення відмов заявникам через технічні помилки, прискорення розгляду заяв та поступового впровадження цифрування адміністративних послуг із надання спеціальних дозволів на користування надрами розроблений «Електронний кабінет надрокористувача».

Порядок функціонування «Електронного кабінету надрокористувача» затверджено наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 28 березня 2023 року № 177.

Система створена для забезпечення умов взаємодії заявників / надрокористувачів з Держгеонадрами через відповідні автоматизовані робочі місця, що реалізується через портальне рішення із застосуванням ПС, сервісів, інформаційних ресурсів та програмно-апаратних рішень. Дозволяє створювати, вносити зміни, переглядати, надсилати, використовувати електронні

документи. Відкритий і безоплатний доступ до кабінету здійснюється через Державний геологічний веб-портал.

Функціонал «Електронного кабінету надрокористувача» дозволяє подавати заяви та документи в електронній формі для отримання, продовження строку дії спеціального дозволу на користування надрами, внесення змін до нього, а також вносити зміни до угоди про умови користування надрами, ініціювати ділянки надр для виставлення на електронні торги, подавати заяви та документи для реєстрації артезіанських свердловин. Також протягом 2023 року затверджено оновлені форми звітності щодо обліку запасів корисних копалин 5-ГР, 6-ГР, 7-ГР та розроблено сервіс подачі звітності онлайн. Функціональними можливостями кабінету передбачені онлайн реєстрації робіт і досліджень з геологічного вивчення надр 3-ГР, реєстрації нафтових і газових свердловин.

Спеціальний дозвіл на користування надрами надається у формі витягу із Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами в електронній формі. До створення та забезпечення належного функціонування Державного реєстру спеціальних дозволів на користування надрами спеціальний дозвіл публікується на офіційному вебсайті Держгеонадр, а його електронний образ розміщується в автоматизованому робочому місці надрокористувача.

Доступ до е-кабінету надається користувачам після проходження процедури електронної ідентифікації/автентифікації в установленому законодавством порядку. Подати документи на розгляд можна й уповноваженим представникам суб'єкта господарської діяльності після накладення його цифрового підпису на довіреність для третьої особи.

Функціонування «Електронного кабінету надрокористувача» забезпечує сумісність та електронну інформаційну взаємодію у режимі реального часу з електронними інформаційними системами та мережами, що становлять інформаційні ресурси органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Також, у грудні 2022 року, було прийнято Закон №2805-Х, який набрав чинності 28 березня 2023 року та вніс відповідні зміни до кодексу України про надра. Ці зміни стали законодавчою основою для недопущення та виключення росіян зі сфери надрокористування.

У березні 2023 року розпочалась масштабна модернізація та дерегуляція правил роботи у сфері надрокористування – за європейським зразком. З 28 березня 2023 року вступили в силу норми Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами» від 01 грудня 2022 року № 2805-ІХ (Закон). Головна мета – забезпечити стале надрокористування в Україні, зберегти баланс із захистом довкілля, залучити необхідні інвестиції у сектор та встановити ефективний державний контроль.

Що передбачено у вказаному законі для спрощення роботи бізнесу:

1. Спрощуються дозвільні процедури. Скасовуються дублюючі дозволи, зокрема гірничого відводу (гірничий відвід надається виключно для гірничих

об'єктів, розробка родовищ корисних копалин на яких здійснюється підземним способом, а саме шахт та рудників), погодження органів місцевого самоврядування надання надр у користування для розробки родовищ корисних копалин місцевого значення. Як результат – спецдозвіл можна буде отримати втричі швидше та розпочати видобуток на ділянці вже через 5 місяців.

Впроваджено наскрізні ліцензії, тобто можливість отримати один дозвіл одразу і на геологічне вивчення, і на видобування корисних копалин.

Введено можливість отримання поза аукціоном спецдозволу на користування надрами для корисних копалин місцевого значення для власників земельних ділянок, в межах яких розташована ділянка надр площею до 25 га.

2. Цифровізація діалогу з державою та вільний доступ до геологічних даних.

Передбачено створення Єдиної державної інформаційної системи користування надрами, до якої будуть інтегровані всі наявні реєстри з геологічною інформацією.

Підприємства не лише подаватимуть документи онлайн для отримання дозволів, але і звітуватимуть про роботу через е-кабінет надрокористувача.

3. Впроваджено гарантії прогнозованості роботи для надрокористувачів. Часті зміни до підзаконних нормативних актів завжди впливають на роботу бізнесу. Щоб уникнути таких ситуацій, законом передбачено закріпити всі процедурні питання саме на рівні Кодексу України про надра, внесення змін до якого є більш складним процесом.

4. Запроваджено вичерпний перелік підстав для зупинки дії чи анулювання спеціального дозволу на користування надрами винятково на підставі рішення суду.

5. Надрокористувач, що має спеціальний дозвіл на користування надрами, може повністю або частково відчужувати права на користування надрами, надані йому спеціальним дозволом на користування надрами, іншій юридичній особі чи фізичній особі-підприємцю шляхом укладення договору купівлі-продажу таких прав або вносити такі права як вклад до статутного капіталу, створеного за його участю суб'єктом господарювання, за умови що на таку юридичну особу чи фізичну особу-підприємця або суб'єкта господарювання не поширюються обмеження, встановлені чинним законодавством.

6. Внесено зміни до Земельного кодексу України щодо удосконалення механізму вилучення земельних ділянок для надрокористування.

Також у Законі визначено інструменти захисту національних інтересів. Зокрема, встановлено заборону на користування українськими надрами для громадян та резидентів країни-агресора.

Інформація щодо виданих суб'єктам господарювання спеціальних дозволів на користування надрами на території Кіровоградської області розміщена на офіційному вебсайті Державної служби геології та надр України, <https://www.geo.gov.ua> у розділі Надрокористування → Видані спецдозволи та угоди. Однак, на вимогу підпункту 4 пункту 1 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 березня 2022 року №263, «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, публічних електронних

реєстрів в умовах воєнного стану» та з метою відведення загрози національної безпеки, тимчасово призупинено доступ до вказаної інформації.

За інформацією Державної служби геології та надр України, протягом 2023 року видано 7 спеціальних дозволів на користування надрами, включаючи надані за результатами проведення аукціону (електронних торгів) та без проведення аукціону (електронних торгів), що розташовані на території Кіровоградської області.

7.4 Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Державний контроль за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та за раціональним і ефективним використанням надр України здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр.

Орган державного геологічного контролю перевіряє:

- 1) виконання вимог щодо охорони надр під час ведення робіт з їх вивчення;
- 2) виконання державних програм геологорозвідувальних робіт, геологічних завдань і замовлень;
- 3) обґрунтованість застосування методик і технологій, якість, комплексність, ефективність робіт з геологічного вивчення надр;
- 4) виконання рішень з питань методичного забезпечення робіт з геологічного вивчення та використання надр;
- 5) дотримання нормативів, правил та інших вимог щодо геологічного вивчення та використання надр, умов спеціальних дозволів на користування надрами та угод про умови користування надрами;
- 6) повноту вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, геолого-екологічних та інших умов вивчення родовищ корисних копалин;
- 7) відповідність геологорозвідувальних робіт і наукових досліджень державним контрактам і замовленням, а також проєктам щодо проведення таких робіт;
- 8) використання технічних засобів і методів ведення робіт з геологічного вивчення надр, які виключають невиправдані втрати корисних копалин або погіршення їх якості;
- 9) своєчасність та відповідність установленим вимогам введення в експлуатацію розвіданих родовищ корисних копалин;
- 10) дотримання під час дослідно-промислової експлуатації родовищ корисних копалин технологій, які забезпечують необхідне їх вивчення, не знижуючи при цьому промислову цінність;
- 11) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин для розробки родовищ корисних копалин, збереження геологічної документації, зразків порід, дублікатів проб, які можуть бути використані для подальшого вивчення надр;

12) обґрунтованість напрямів пошукових, розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення надр;

13) своєчасність і правильність державної реєстрації робіт з геологічного вивчення і використання надр, наявність спеціальних дозволів на користування надрами і виконання передбачених ними умов;

14) повноту і вірогідність вихідних даних про кількість та якість запасів основних та спільнозалягаючих корисних копалин, компонентів, що містяться в них, а також надання підприємствами та організаціями звітних балансів корисних копалин;

15) облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів;

16) ведення пошуково-розвідувальних та інших робіт з геологічного вивчення підземних вод.

Орган державного геологічного контролю в межах своєї компетенції забезпечує вирішення інших питань щодо геологічного вивчення надр.

Орган державного геологічного контролю має право:

1) припиняти всі види робіт по геологічному вивченню надр, що проводяться з порушенням стандартів та правил і можуть спричинити псування родовищ, суттєве зниження ефективності робіт або призвести до значних збитків;

2) зупиняти діяльність підприємств і організацій, що займаються геологічним вивченням надр без спеціальних дозволів або з порушенням умов, передбачених цими дозволами;

3) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення недоліків і порушень під час геологічного вивчення надр.

Органу державного геологічного контролю відповідно до законодавства України може бути надано й інші права щодо запобігання і припинення порушень правил і норм геологічного вивчення надр.

Порядок здійснення державного геологічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Орган державного гірничого нагляду перевіряє:

1) повноту вивчення родовищ корисних копалин, гірничо-технічних, інженерно-геологічних, гідрогеологічних та інших умов їх розробки, будівництва та експлуатації підземних споруд, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва;

2) виконання вимог щодо охорони надр при встановленні кондицій на мінеральну сировину та експлуатації родовищ корисних копалин;

3) правильність розробки родовищ корисних копалин;

4) повноту видобування оцінених запасів корисних копалин і наявних у них компонентів;

5) додержання встановленого порядку обліку запасів корисних копалин, обґрунтованість і своєчасність їх списання;

6) додержання правил проведення геологічних і маркшейдерських робіт під час розробки родовищ корисних копалин;

7) додержання правил та технологій переробки мінеральної сировини з метою забезпечення більш повного вилучення корисних компонентів та поліпшення якості кінцевої продукції;

8) правильність і своєчасність проведення заходів, що гарантують безпеку людей, майна і навколишнього природного середовища, гірничих виробок і свердловин від шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами;

9) готовність державних воєнізованих гірничорятувальних служб та формувань і диспетчерських служб до локалізації та ліквідації наслідків аварій;

10) вирішення інших питань щодо нагляду за використанням та охороною надр в межах своєї компетенції.

Орган державного гірничого нагляду має право:

1) давати обов'язкові для виконання вказівки (приписи) про усунення порушень норм і правил ведення робіт під час геологічного вивчення надр, їх використання та охорони;

2) в порядку, встановленому законодавством України, припиняти роботи, пов'язані з користуванням надрами, у разі порушень відповідних норм і правил;

3) вимагати від користувачів надр обґрунтування списання запасів корисних копалин;

4) давати рекомендації щодо впровадження нових прогресивних технологій переробки мінеральної сировини.

Органу державного гірничого нагляду законодавством України може бути надано й інші права з метою запобігання порушенням законодавства про надра та їх припинення.

Порядок здійснення державного гірничого нагляду визначається Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 року № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» припинено проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». Враховуючи викладене, заходи державного нагляду (контролю) діяльності користувачів надр, які здійснюють користування надрами на території Кіровоградської області, протягом 2023 року не проводили.

Інформація у сфері надрокористування

Таблиця 7.4.1

№ з/п	Спеціальні дозволи користування надрами	За роками		
		2021	2022	2023
1	Кількість виданих	8	3	7
2	Кількість анульованих	1	4	-

* - за інформацією Державної служби геології та надр України

7.5 Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

Україна є державою з унікальною мінерально-сировинною базою. В надрах України виявлено значну кількість родовищ і проявів з різними видами мінеральної сировини, які мають промислове значення і враховуються Державним балансом запасів корисних копалин, на базі яких діють гірничодобувні, збагачувальні і переробні підприємства.

З метою забезпечення потреб національної економіки у мінеральних ресурсах за рахунок власного видобутку, зменшення залежності України від імпорту мінеральних ресурсів та збільшення експортного потенціалу країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку, Законом України від 21 квітня 2011 року № 3268-VI затверджено Загальнодержавну програму розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року.

Пріоритетними напрямками розвитку мінерально-сировинної бази є:
паливно-енергетичні ресурси,
металічні корисні копалини,
неметалічні корисні копалини, геологічні,
еколого-геологічні та інші дослідження території України.

Галузь надрокористування регулюється водним кодексом України, земельним кодексом України, кодексом України про надра, гірничим законом України, Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», Законом України «Про видобування і переробку уранових руд», Законом України «Про нафту і газ» та іншими законами та нормативно-правовими актами.

Центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, у галузі управління і контролю за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів є Державна служба геології та надр України, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів.

Міністерство екології та природних ресурсів розробляє та імплементує заходи, спрямовані на застосування кращих світових практик щодо підвищення рівня прозорості в сфері надрокористування, в тому числі в частині недискримінаційного доступу до користування надрами, впровадження електронного документообігу, раціонального використання надр та сталого розвитку, осучаснення та спрощення доступу до геологічної інформації, що надважливо для обороноздатності країни та відновлення її економіки.

8 ВІДХОДИ

8.1 Структура утворення та накопичення відходів

Питання управління відходами є надзвичайно актуальними для Кіровоградської області. За статистичними даними (попередні дані) обсяг утворених відходів в області за 2023 рік становить 517,2 тис. тонн відходів, що на 12,2 % більше порівняно із 2022 роком (461,0 тис. тонн).

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2023 році, найбільшу питому вагу склали тверді побутові відходи, основними компонентами яких є не лише харчові відходи, а й папір, металева і скляна тара, величезна кількість полімерних матеріалів.

На території Кіровоградської області немає жодного облаштованого полігону для зберігання відходів. Сміття вивозиться на тимчасові місця видалення відходів, які займають значні площі земельних ділянок, забруднюють повітря, воду в навколишніх водоймах, ґрунт, спотворюють ландшафт. До негативних наслідків видалення відходів також належить рознесення сміття вітром та неприємний запах.

Відходи є важливим місцевим фактором забруднення та основним джерелом довготривалої негативної дії на довкілля, адже такі компоненти міського сміття, як метал, скло, полімери не розкладаються. Низький рівень використання відходів для переробки призводить до накопичення їх у навколишньому природному середовищі і спричиняє його забруднення.

*Загальний обсяг відходів за класами небезпеки, що знаходяться на зберіганні на об'єктах збирання у 2023 році**

Таблиця 8.1.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість
1	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах, у тому числі:	тис. т	29,1617
2	відходи I класу небезпеки	тис. т	0,0042
3	відходи II класу небезпеки	тис. т	0,1197
4	відходи III класу небезпеки	тис. т	0,0796
5	відходи IV класу небезпеки	тис. т	28,9582

* Відповідно до попередніх даних Державної служби статистики України.

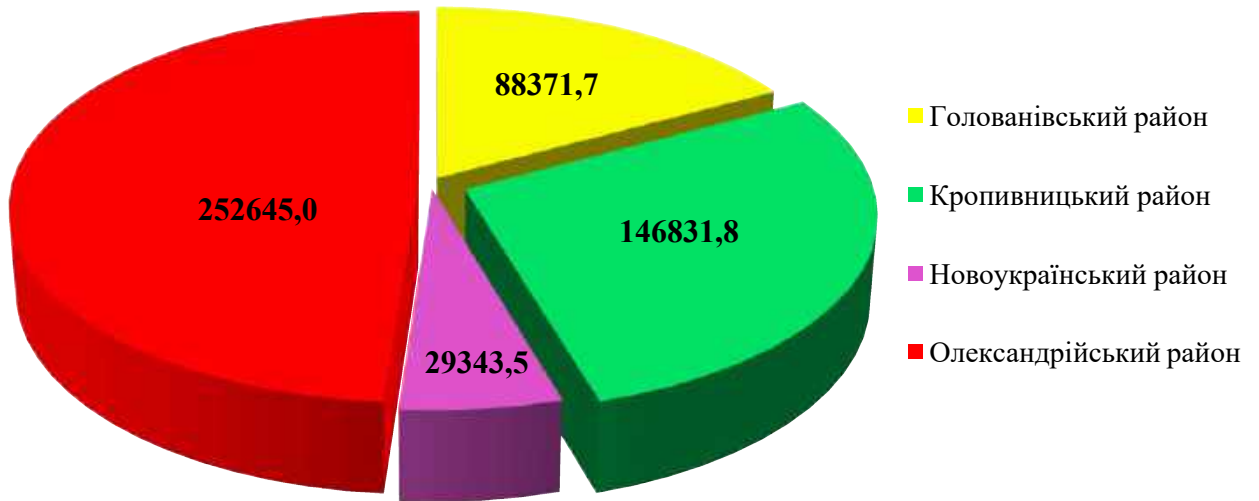
Утворення відходів по районах у 2023 році (попередні дані)

Таблиця 8.1.2

Адміністративно-територіальна одиниця	Загальні обсяги утворення відходів, т	У тому числі, т	
		від економічної діяльності	від домогосподарств
Кіровоградська область	517192,038	371356,000	145836,038
Голованівський район	88371,716	71249,150	17122,566
Кропивницький район	146831,778	59531,538	87300,240
Новоукраїнський район	29343,495	10328,615	19014,880
Олександрійський район	252645,049	230246,697	22398,352

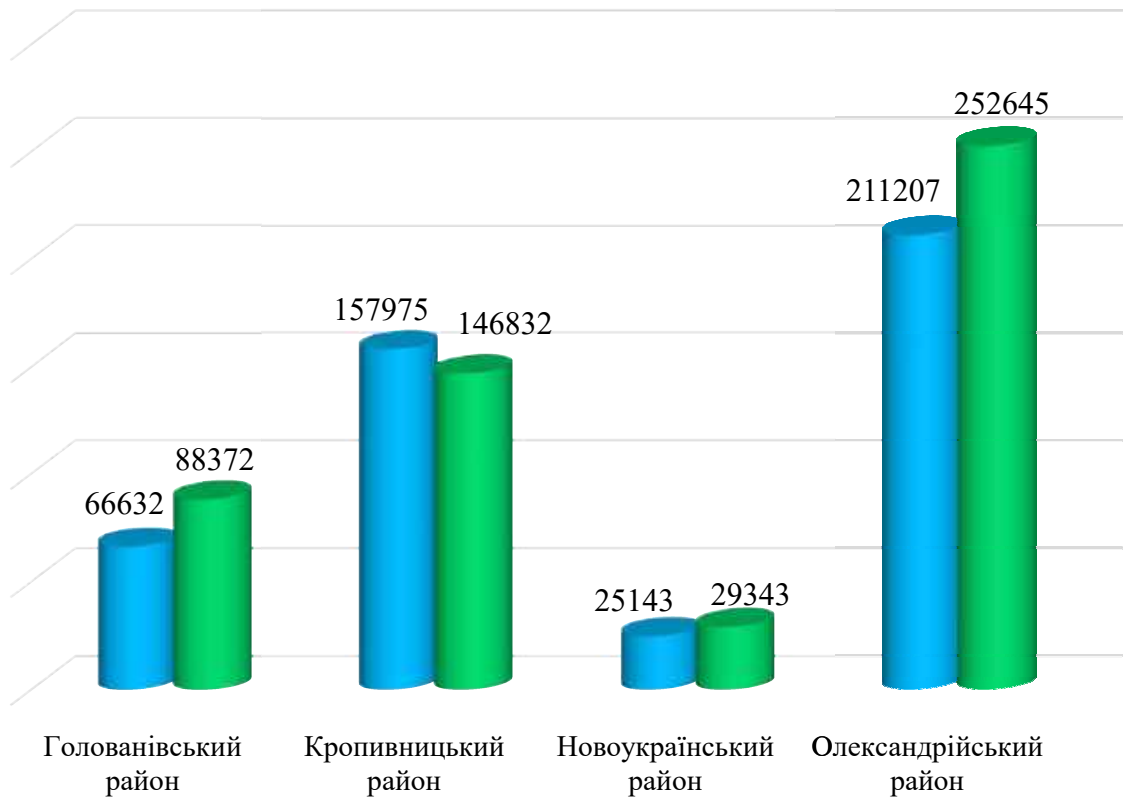
Утворення відходів по районах у 2023 році (попередні дані), тонн

Кіровоградська область

Діаграма 8.1.1

Динаміка утворення відходів по районах у 2022-2023 роках, тонн

Діаграма 8.1.2

Підприємства - основні накопичувачі промислових відходів

Таблиця 8.1.3

№ з/п	Підприємства	Найменування відходу	Клас небезпеки	Накопичено відходів станом на початок звітнього періоду, т	Фактично утворилося відходів на підприємстві за 2023 рік (звітний), т	Накопичено відходів станом на кінець звітнього року, т	Місце накопичення відходів
1.	ТОВ «ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Приютівка, вул. Центральна, буд. 15	Дефекат	0104	-	4173,000	3658,220	Поля фільтрації
2.	ПП «ВІКТОР І К» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Власівка, вул. Висоцького, буд. 2	Лушпиння соняшникове	0104	1382,635	44613,529	-	-
3.	КП «ТЕПЛОЕНЕРГЕТИК «КМР» м. Кропивницький, вул. Сергія Гришина, буд. 23/16	Шлам, що утворюється від освітлення води	0104	975,680	372,630	372,630	Відстійники шламу (вапняного)
4.	ТОВ «ГІДРОСЕНД» Кіровоградська обл., Олександрійський р-н, смт Власівка, вул. Молодіжна, буд. 65	Лушпиння соняшникове	0104	1754,877	41091,454	7273,907	-
		Інші небезпечні відходи, не визначені класифікатором відходів	0104	683,598	1285,599	772,277	-
5.	ТОВ «КОРОЛІВСЬКЕ ХПП» Кіровоградська область, Олександрійський район, с. Королівка, вул. Гагаріна, б.1-Б	Залишки зернові від очищення зерна	0104	0	1672,935	1408,335	-

8.2 Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поведження з відходами, які є одним із найбільших забруднювачів навколишнього природного середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється відсутністю ефективної системи поведження з відходами на рівні регіону, що зумовлює накопичення їх значної кількості у місцях видалення та призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення області.

Небезпечні відходи становлять особливу небезпеку для життя населення та стану навколишнього природного середовища. Через відсутність полігонів для видалення небезпечних відходів та фінансові труднощі щодо передачі відходів часто небезпечні відходи зберігають на території підприємств.

*Динаміка основних показників поведження з відходами I - IV класів небезпеки, тис.т**

Таблиця 8.2.1

№ з/п	Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік**
1.	Утворено	488,0	461,0	517,2
2.	Одержано від інших підприємств	216,8	215,6	211,9
3.	Спалено	46,5	43,6	98,8
3.1.	у т.ч. з метою отримання енергії	46,0	43,2	98,3
4.	Відновлено (утилізовано)***	83,6	68,3	69,4
5.	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	152,7	164,4	167,5
6.	Передано іншим підприємствам	269,6	231,1	227,2
7.	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0	0	0****
8.	Наявність на кінець звітнього року у сховищах організованого складування та на території підприємств	58,3	70,5	29,2

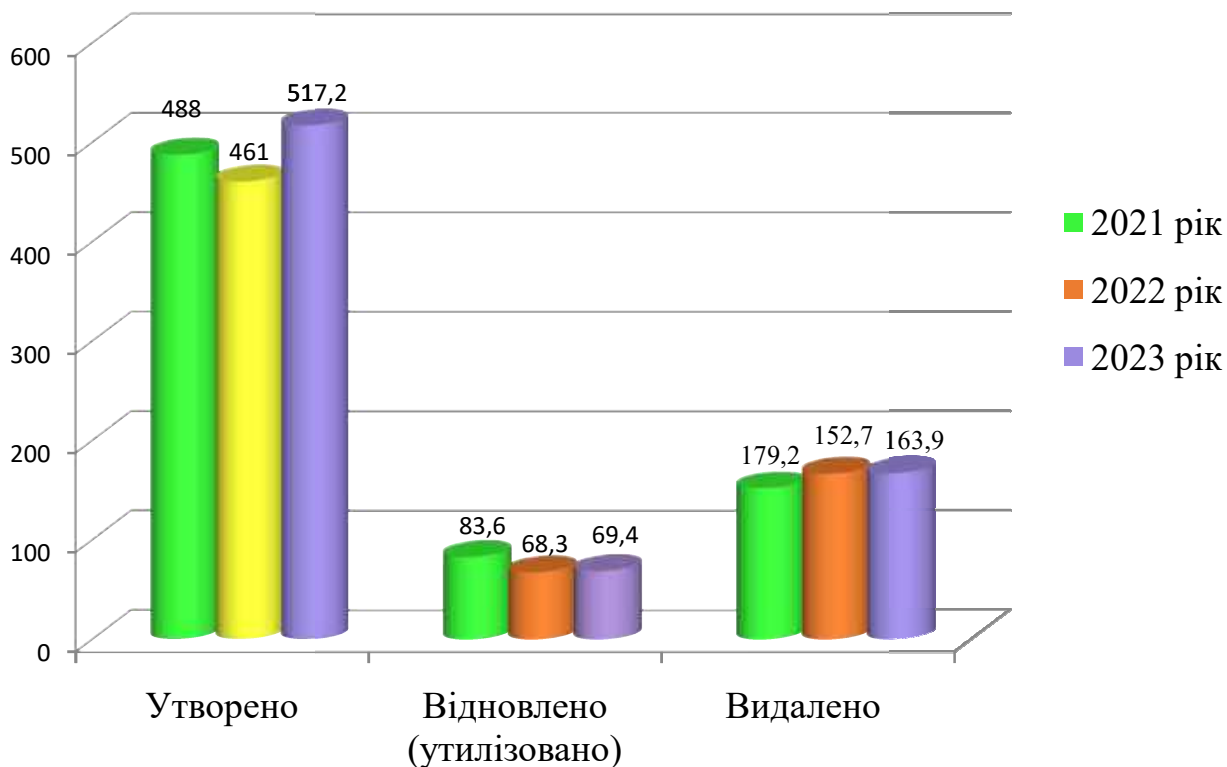
* Дані наведено за місцезнаходженням (реєстрації) підприємств;

** Попередні дані Головного управління статистики у Кіровоградській області;

*** У 2021 – 2022 р.р. обсяг утилізованих відходів;

**** Розробка показника «Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок» Планом державних статистичних спостережень на 2023 рік не передбачена.

*Обсяг утворення та поводження з відходами
I - IV класів небезпеки, тис.т*

Діаграма 8.2.1

За звітними даними органів місцевого самоврядування загальна кількість місць розміщення відходів (сміттезвалищ), станом на 01 січня 2024 року становить 399 од.

Кількість ТПВ, зібраних та перевезених у 2023 році спеціалізованими підприємствами – 0,994 млн куб.м.

Кількість ТПВ, захоронених у 2023 році з врахуванням самовивозу населенням сільських населених пунктів, не охоплених централізованим вивезенням та переробленням і сортуванням корисних компонентів – 0,564 млн куб.м.

Загальна площа полігонів та звалищ 526,49 га.

Кількість підприємств, що працюють у сфері поводження з ТПВ – 49 од., з них 42 комунальних та 7 приватних.

Кількість смітцевозів – 89 од., з них комунальної власності 73 од., приватної 16 од., зношеність спецавтотранспорту – 48,3 %.

Відсоток охоплення населення послугами з вивезення твердих побутових відходів становить 64,8 %. Даний показник має бути значно вищим, однак, такими сільськими громадами, як: Надлацька, Підвисоцька, Гурівська, Катринівська, Злинська, Мар'янівська, Піщаноблідська, Тишківська, Великоандрусівська, Попельнастівська з часу створення громад, підприємства, що мали б змогу надавати послуги у сфері управління побутовими відходами, не створені.

У 2023 році виконано заходів у сфері управління побутовими відходами на суму 72,837 млн грн, що у п'ять разів більше, ніж у 2022 році.

За рахунок цих коштів придбано:

спеціалізованої техніки – сміттєвозів: 14 од. загальною вартістю 46, 941 млн грн, у тому числі:

м. Кропивницький – 1 од. вартістю 4,061 млн грн за кошти ТОВ «Екостайл»;

м. Олександрія – 4 од. загальною вартістю 14,349 млн грн за кошти місцевого бюджету, у тому числі 2 од. із заднім завантаженням, 1 од. з боковим завантаженням та 1 од. порталного типу;

м. Знам'янка – 1 од. з заднім завантаженням вартістю 4,339 млн грн за кошти місцевого бюджету;

м. Долинська – 2 од. загальною вартістю 6,499 млн грн за кошти місцевого бюджету;

м. Новомиргород – 1 од., контейнеровоз вартістю 1,15 млн грн за кошти місцевого бюджету;

м. Мала Виска – 1 од. отримано на безоплатній основі;

Онуфріївська громада – 2 од. загальною вартістю 6,105 млн грн за кошти місцевого бюджету;

Приютівська громада – 1 од. вартістю 5,479 млн грн за кошти місцевого бюджету;

Голованівська громада – 1 од. вартістю 3,589 млн грн за кошти місцевого бюджету.

У 2023 році проведено оновлення контейнерного парку на суму 12,15 млн грн, придбано 1026 спеціалізованих контейнерів для видалення твердих побутових відходів, у тому числі 999 од. для загального збирання твердих побутових відходів та 27 порталних для збирання будівельних та великогабаритних відходів, у тому числі:

для загального збирання громадами:

Бобринецькою – 1 од.,

Голованівською – 17 од.,

Долинською – 15 од.,

Знам'янською – 30 од.,

Кропивницькою – 410 од.,

Олександрійською – 350 од.,

Помічянською – 11 од.,

Приютівською – 80 од.,

Рівнянською – 8 од.,

Світловодською – 77 од.,

та порталного типу для великогабаритних та будівельних відходів:

Олександрійською – 16 од.,

Кропивницькою – 11 од.

Окрім цього, Олександрійською громадою облаштовано 13 од. контейнерних майданчиків.

Також на утримання місць видалення відходів, проведення ремонтних робіт наявного парку спецавтотранспорту, проведення лабораторних

досліджень ґрунтів, повітря та води на територіях сміттєзвалищ, ліквідацію несанкціонованих сміттєзвалищ територіями витрачено 11,518 млн грн.

Із загальної суми коштів, спрямованих на розвиток сфери управління твердими побутовими відходами, 72,836 млн грн з місцевих бюджетів витрачено – 61,802 млн грн, з інших джерел фінансування, у тому числі і за рахунок коштів підприємств – 11,035 млн грн.

Найбільші суми коштів на розвиток сфери поводження з ТПВ спрямовано по громадах:

Олександрійській – 21,918 млн грн,
 Кропивницькій – 9,277 млн грн,
 Долинській - 6,829 млн грн,
 Онуфріївській – 6,153 млн грн,
 Приютівській – 6,067 млн грн,
 Голованівській – 6,015 млн грн,
 Знам'янській – 5,478 млн грн,
 Новопразькій – 2,602 млн грн,
 Добровеличківській – 1,371 млн грн,
 Новомиргородській – 1,15 млн грн,
 Петрівській – 0,803 млн грн,
 Гайворонській – 0,39 млн грн,
 Світловодській – 0,362 млн грн,
 Великосєверинівській – 0, 324 млн грн,
 Новгородківській – 0,3 млн грн.

Протягом року реалізовано послуг управління твердими побутовими відходами на суму 174,386 млн грн, з них: населенню – 129,975 млн грн (сплачено 87,3 %), бюджетним організаціям – 9,150 млн грн (сплачено 83,7 %), іншим споживачам – 35,260 млн грн (сплачено 103,3 %).

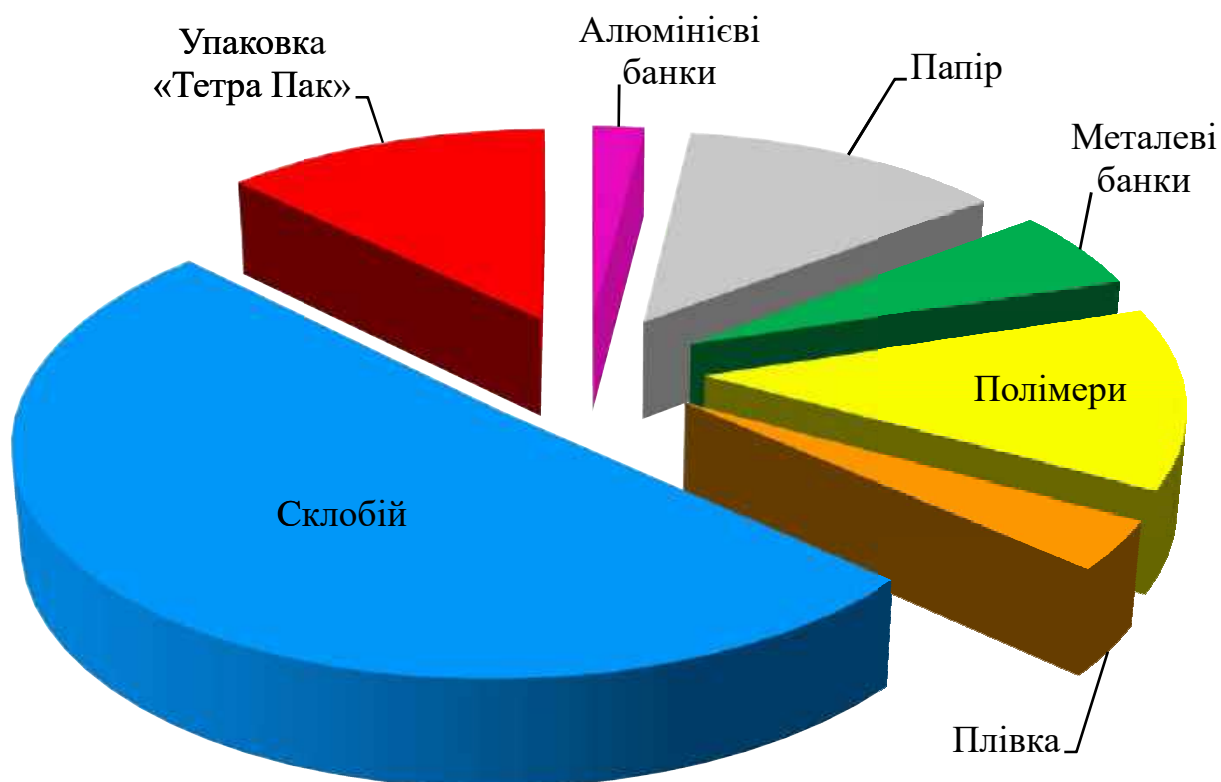
На території області частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара), які постачаються до переробних підприємств. Збирання здійснюється із застосуванням спеціалізованих контейнерів. На територіях Благовіщенської, Голованівської, Гайворонської, Гурівської, Долинської, Дмитрівської, Знам'янської, Новоукраїнської, Новомиргородської, Онуфріївської, Олександрівської, Помічнлянської, Побузької, Петрівської, Пантаївської, Світловодської, Суботцівської, Смолінської громад частково впроваджено роздільне збирання або збір корисних компонентів побутових відходів (скло, папір, картон, пластик, ПЕТ-тара) із застосуванням спеціалізованих контейнерів. Всього роздільним збиранням охоплено 35 населених пунктів області на територіях 19 громад. Для забезпечення роздільного збирання використовуються 1376 спеціалізованих контейнерів, протягом 2023 року спеціалізовані контейнери для роздільного збирання твердих побутових відходів громадами не придбавалися.

За кошти інвестора ТОВ «ЕКОСТАЙЛ» на території сміттєзвалища твердих побутових відходів міста Кропивницького встановлено сортувальну лінію з відбору вторинної сировини. За підсумками 2023 року обсяг відходів,

направлених на сортувальні лінії, становить 61929 тонн, обсяг відсортованих відходів 4055 тонн, або 6,55 %, у тому числі розподіл за фракціями наступний:

алюмінієві банки – 0,417 %, 258,253 тонн;
 папір – 0,894 %, 553,629 тонн;
 металеві банки – 0,456 %, 282,315 тонн;
 полімери – 0,549 %, 340,216 тонн;
 плівка – 0,373 %, 230,876 тонн;
 скlobій – 2,938 %, 1819,186 тонн;
 упаковка «ТетраПак» – 0,922 %, 571,235 тонн.

Розподіл вторсировини по фракціях

Діаграма 8.2.2

На території Кіровоградського міського сміттєзвалища з 2019 року реалізовано проект «Будівництво комплексної інженерної споруди з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів для виробництва електроенергії». Споруда розрахована на вироблення 630 кВт/год. На даний час установка працює цілодобово, що забезпечує Кіровоградське міське сміттєзвалище від самозаймань та забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2023 року вироблено 4,327 млн кВт електроенергії.

На виконання доручень голови облдержадміністрації здійснюється моніторинг стану ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ та стихійних смітників, які утворюються на територіях населених пунктів області.

Протягом 2023 року ліквідовано 389 сезонних та стихійних несанкціонованих сміттєзвалищ орієнтовним обсягом 0,0683 млн куб.м побутових відходів, на виконання таких робіт використано 3,579 млн грн та складено 236 адміністративних протоколів.

*Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів)
станом на 01 січня 2024 року**

Таблиця 8.2.2

№ з/п	Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону	Кількість сміттєзвалищ	Кількість паспортизованих МВВ, внесених до обласного реєстру, од.
1	2	3	4
Сміттєзвалища			
Всього		402	308
1.	Голованівський район:	91	63
	Вільшанська селищна ТГ	18	7
	Гайворонська міська ТГ	7	11
	Голованівська селищна ТГ	14	15
	Заваллівська селищна ТГ	5	5
	Перегонівська сільська ТГ	4	3
	Підвисоцька сільська ТГ	9	3
	Побузька селищна ТГ	4	4
	Благовіщенська міська ТГ	18	7
	Новоархангельська селищна ТГ	7	4
	Надлацька сільська ТГ	5	4
	2.	Кропивницький район:	157
Бобринецька міська ТГ		-	1
Кетрисанівська сільська ТГ		29	25
Великосеверинівська сільська ТГ		4	2
Гурівська сільська ТГ		7	7
Катеринівська сільська ТГ		7	4
Кропивницька міська ТГ (ТОВ «ЕКОСТАЙЛ»)		1	1
Первозванівська сільська ТГ		8	7
Соколівська сільська ТГ		10	8
Аджамська сільська ТГ		7	3
Знам'янська міська ТГ		1	2
Суботцівська сільська ТГ		6	2
Дмитрівська сільська ТГ		4	1
Долинська міська ТГ		13	12
Олександрівська селищна ТГ		15	11
Устинівська селищна ТГ		15	10
Новгородківська селищна ТГ		13	12
Компаніївська селищна ТГ		17	13
3.	Новоукраїнський район:	84	64
	Новоукраїнська міська ТГ	6	6
	Ганнівська сільська ТГ	5	5

1	2	3	4
	Рівнянська сільська ТГ	7	7
	Глодоська сільська ТГ	4	4
	Добровеличківська селищна ТГ	12	5
	Помічнлянська міська ТГ	2	2
	Піщанобрудська сільська ТГ	7	5
	Тишківська сільська ТГ	3	3
	Злинська сільська ТГ	3	3
	Маловисківська міська ТГ	4	2
	Мар'янівська сільська ТГ	4	2
	Смолінська селищна ТГ	7	4
	Новомиргородська міська ТГ	20	16
4.	Олександрійський район:	70	60
	Олександрійська міська ТГ	4	4
	Приютівська селищна ТГ	9	6
	Новопразька селищна ТГ	4	3
	Попельнастівська ТГ	11	9
	Пантаївська ТГ	2	1
	Світловодська міська ТГ	4	1
	Великоандрусівська сільська ТГ	8	5
	Онуфріївська селищна ТГ	13	13
	Петрівська селищна ТГ	15	18
Полігони			
	Всього	-	-
Заводи по переробці твердих побутових відходів			
	Всього	-	-

* Інформація наведена відповідно до інвентаризації звалищ твердих побутових відходів, проведеної у 2016 році (без урахування місць видалення промислових відходів).

На підставі укладеної угоди між Міністерством екології та природних ресурсів України та ТОВ «С.І. Груп Консорт ЛТД» від 31 травня 2012 року № 14/7 усі наявні на території області непридатні та заборонені до використання пестициди і агрохімікати протягом 2012 року були вивезені за межі області з метою їх знешкодження. Роботи виконані за рахунок Державного фонду охорони навколишнього природного середовища.

8.3 Транскордонне перевезення небезпечних відходів*

Державний екологічний контроль за транскордонним перевезенням відходів здійснюється згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2000 року № 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленнями і Жовтого та Зеленого переліків відходів».

*Інформація щодо транскордонного перевезення небезпечних відходів Державною службою статистики України не надана.

8.4 Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами

09 липня 2023 року набув чинності Закон України «Про управління відходами», згідно з яким, в Україні:

впроваджується ієрархія управління відходами, пріоритетними напрямками якої є запобігання утворенню відходів, їхнє повторне використання та відновлення (рециклінг), і лише потім – видалення, у т.ч. захоронення на полігонах, які відповідають вимогам екологічної безпеки;

планування системи управління відходами на національному, регіональному та місцевому рівнях;

запровадження системи розширеної відповідальності виробника;

поступове створення сучасної інфраструктури та об'єктів збирання та оброблення відходів;

удосконалення процесів управління відходами, у т.ч. ліцензійної і дозвільної системи, інформаційного забезпечення в сфері управління відходами.

Відповідно до Закону України «Про управління відходами», постанови Кабінету Міністрів України від 30 червня 2023 року № 667 «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами» розроблятиметься Регіональний план управління відходами в Кіровоградській області.

Про виконання комплексного плану заходів з охорони навколишнього середовища у сфері поводження з відходами за 2023 рік

Таблиця 8.4.1

№ з/п	Найменування заходу	Термін виконання	Статус реалізації заходу
1	2	3	4
ТОВ «ОЕЗ ГРАДОЛІЯ»			
1.	Забезпечення ведення первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари»	Постійно	Виконано
2.	Здійснення контролю за утворенням і зберіганням відходів, організувати вчасну передачу відходів за договорами	Постійно	Виконано
3.	Утримання місць тимчасового зберігання відходів відповідно до санітарних норм	Постійно	Виконано
4.	Проведення інвентаризації відходів виробництва при утворенні нових видів відходів	Протягом року	Виконано
5.	Не допускати розміщення відходів у несанкціонованих місцях	Протягом року	Виконано
6.	Не допускати засмічення ґрунту промисловими, побутовими та іншим видами відходів, а також стічними водами, нафтопродуктами та іншим шкідливими речовинами	Протягом року	Виконано

1	2	3	4
7.	Не допускати спалювання побутових відходів та опалого листя на території	Вересень-листопад	Виконано
8.	Не допускати змішування побутових відходів з картоном та іншими ресурсоцінними відходами	Протягом року	Виконано
9.	Проводити роботи по фарбуванню контейнерів для відходів не рідше двох разів на рік, навесні і восени, з нанесенням маркування та класу небезпеки	Протягом року	Виконано
10.	Завантаження, перевезення та розвантаження відходів 1-3 класу небезпеки повинні бути механізовані, перевозити в неушкодженій тарі та не допускати розсипання чи розливання їх чи забруднення навколишнього середовища	Протягом року	Виконано
11.	Розроблення та затвердження «Інструкції щодо збирання і тимчасового розміщення відходів на підприємстві	Протягом року	Виконано
12.	Подавати звіт про утворення та поведження з відходами № 1-відходи	Протягом року	Виконано
ТОВ «ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД»			
1.	Укладання договорів з ліцензованими підприємствами про переробку, розміщення та утилізацію відходів виробництва та споживання	Щорічно	1. Зниження потенційної можливості забруднення навколишнього середовища. 2. Зниження ступеня негативного впливу на оточуюче середовище
2.	Укладання договору на утилізацію відходів 1-4 класу небезпеки	Щорічно	
3.	Проведення регулярного прибирання території	Постійно	
4.	Дотримання граничного обсягу накопичення відходів виробництва та споживання	Постійно	
5.	Контроль за своєчасним вивезенням відходів	Постійно	-
ТОВ «ГІДРОСЕНД»			
1.	Забезпечення ведення первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари»	Постійно	Виконано
2.	Здійснення контролю за утворенням і зберіганням відходів, організувати вчасну передачу відходів за договорами	Постійно	Виконано
3.	Утримання місць тимчасового зберігання відходів відповідно до санітарних норм	Постійно	Виконано
4.	Проведення інвентаризації відходів виробництва при утворенні нових видів відходів	Протягом року	Виконано
5.	Не допускати розміщення відходів у несанкціонованих місцях	Протягом року	Виконано
6.	Не допускати засмічення ґрунту промисловими, побутовими та іншим видами відходів, а також стічними водами, нафтопродуктами та іншим шкідливими речовинами	Протягом року	Виконано

1	2	3	4
7.	Не допускати спалювання побутових відходів та опалого листя на території	Вересень-листопад	Виконано
8.	Не допускати змішування побутових відходів з картоном та іншими ресурсоцінними відходами	Протягом року	Виконано
9.	Проводити роботи по фарбуванню контейнерів для відходів не рідше двох разів на рік, навесні і восени, з нанесенням маркування та класу небезпеки	Протягом року	Виконано
10.	Завантаження, перевезення та розвантаження відходів 1-3 класу небезпеки повинні бути механізовані, перевозити в неушкодженій тарі та не допускати розсипання чи розливання їх чи забруднення навколишнього середовища	Протягом року	Виконано
11.	Розроблення та затвердження «Інструкції щодо збирання і тимчасового розміщення відходів на підприємстві»	Лютий 2023 року	Виконано
12.	Подавати звіт про утворення та поводження з відходами № 1-відходи	Лютий 2023 року	Виконано
ПРАТ «КРОПИВНИЦЬКИЙ ОЕЗ»			
1.	Забезпечення актуалізації нормативно-правової документації щодо поводження з відходами, контроль актуальності	Щомісяця, до 5-го числа	Виконано (зміни фіксуються в Реєстрі документів зовнішнього походження)
2.	Своєчасна організація та передача відходів для подальшого поводження організаціям, які мають відповідні дозволи (ліцензії) на виконання даних робіт	По мірі накопичення	Виконано (акти прийому-передачі по кожній операції переданих відходів)
3.	Проведення щорічних навчань персоналу з питань поводження з відходами на підприємстві	Протягом II кварталу	Виконано (за результатами проходження працівниками електронного курсу навчання на порталі KernelHub)
4.	Контроль забезпечення Базової програми управління відходами	Щомісяця	Виконано (акти)
5.	Зменшення кількості утворення відходів I класу шляхом заміни люмінесцентних ламп на світлодіодні	Протягом року	Виконано (зменшення кількості утворених у 2023 році на 9,45 % в порівнянні з 2022 роком)
6.	Контроль забезпечення роздільного збирання та недопущення змішування відходів, проведення моніторингу місць тимчасового зберігання відходів	Постійно	Виконано (порушень протягом звітного періоду не виявлено)

1	2	3	4
ТОВ «НОВОМИРГОРОДСЬКИЙ ЦУКОР»			
1.	Укладання договорів з ліцензованими підприємствами про переробку, розміщення та утилізацію відходів виробництва та споживання	Щорічно	1. Зниження потенційної можливості забруднення навколишнього середовища. 2. Зниження ступеня негативного впливу на оточуюче середовище.
2.	Укладення договору на утилізацію відходів 1-4 класу небезпеки	Щорічно	
3.	Проведення регулярного прибирання території	Постійно	
4.	Дотримання граничного обсягу накопичення відходів виробництва та споживання	Постійно	
5.	Контроль за своєчасним вивезенням відходів	Постійно	
ПРАТ «ЦЕНТРАЛЬНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ»			
1.	Утримувати місця складування відходів I-IV класів небезпеки у відповідності до санітарних норм та правил	Протягом 2023 року	Виконано у повному обсязі
2.	Вести повний облік утворення, окреме складування, збір, зберігання, рух утилізації та розміщення промислових відходів	Протягом 2023 року	Виконано у повному обсязі
3.	Не допускати втрат відходів виробництва, які мають сировинну цінність (брухт чорних та кольорових металів, макулатура, склобій, полімери, ГТВ, шини, конвеєрні стрічки та ін.)	Протягом 2023 року	Виконано у повному обсязі
4.	Проводити моніторинг навколишнього природного середовища в районах місць видалення відходів	Протягом 2023 року	Виконано у повному обсязі підрядною організацією

9 ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

9.1 Екологічна безпека як складова національної безпеки

Відповідно до статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей.

Екологічна безпека є компонентом національної безпеки, що гарантує захищеність життєво важливих інтересів людини, суспільства, держави та довкілля від реальних чи потенційних загроз, що їх створюють природні чи антропогенні чинники шляхом здійснення широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. До того ж, екологічна складова кожного із зазначених видів безпеки може стати тим інтегратором, що об'єднає їх у систему національної безпеки, допоможе знайти їх оптимальне співвідношення в цій системі. Більше того, сьогодні вже не викликає сумніву, що будь-який аспект національної безпеки, чи то економічний, технологічний чи то оборонний, втрачає свій сенс у разі непридатності довкілля для життя і діяльності людини. Саме тому екологічну безпеку слід розглядати не як одну із складових національної безпеки суспільства, як інтегратор, який здатний, з одного боку, консолідувати суспільство, а з іншого – забезпечити його прогресивний поступ.

Глобальний масштаб викликів екологічній безпеці зумовив ключову роль в їх розв'язанні. Попри прийняття протягом останніх десятиліть значного масиву міжнародних актів в сфері екологічної безпеки, у міжнародному праві існує велика кількість прогалин, що стосуються питань екологічної безпеки, особливо щодо притягнення до відповідальності за заподіяну довкіллю шкоду.

Закон України «Про національну безпеку України» свідчить, що національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Крім того, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Природоохоронна робота в області спрямовується насамперед на забезпечення екологічної безпеки для життєдіяльності населення, яка

здійснюється з врахуванням конкретної екологічної обстановки, техногенного навантаження на природні ресурси.

9.2 Об'єкти підвищеної небезпеки

В області наявна низка підприємств, які в процесі своєї діяльності, природних чи соціальних умов характеризуються певним рівнем екологічного ризику і таким чином створюють потенційну або пряму загрозу для довкілля, життя та здоров'я людини.

Протокольним рішенням регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій від 08 січня 2024 року № 2 за поданням Головного управління ДСНС України в області затверджено перелік хімічно небезпечних об'єктів області. До зазначеного переліку ввійшло 19 підприємств.

Після прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2022 року № 1030 «Деякі питання ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки» перелік потенційно небезпечних об'єктів в області не формується і не виноситься на затвердження регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

9.3 Радіаційна безпека

Відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» радіаційна безпека – дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки.

Радіаційна безпека персоналу, населення і оточуючого середовища вважається забезпеченою, якщо дотримано основні принципи радіаційної безпеки (виправданості, оптимізації) і вимоги радіаційного захисту, встановлені діючими нормами радіаційної безпеки та санітарними правилами.

Радіаційна безпека населення забезпечується:

створенням умов життєдіяльності людей, які відповідають вимогам діючих норм і правил радіаційної безпеки;

встановленням квот на опромінення від різних джерел випромінювання;

організацією радіологічного контролю;

ефективністю планування та проведення заходів з радіаційного захисту в нормальних умовах та у випадку радіаційної аварії;

організацією системи інформації про радіаційний стан.

На Кіровоградщині ризики у сфері радіаційної безпеки обумовлені виробничою діяльністю підприємств уранодобувної промисловості, а саме підрозділами державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» (ДП «Схід ГЗК»).

ДП «Схід ГЗК» є підприємством, що здійснює видобуток і переробку уранових руд.

Основними завданнями ДП «Схід ГЗК» є:

видобування уранових та торієвих руд;
переробка, збагачення, технологічне та аналітичне супроводження видобування та переробки уранових та торієвих руд: радіометричне сортування уранової руди, виробництво та зберігання концентрату природного урану, виробництво продукту купного, підземного блокового, кислотно-свердловинного підземного вилуговування уранової руди;

поводження з радіоактивними, іншими небезпечними речовинами та їх відходами (в т.ч. їх перевезення);

придбання, володіння, використання та експлуатація джерел іонізуючого випромінювання;

проведення рекультиваційно-відновлювальних робіт на радіоактивно забруднених територіях та інше.

Гірничовидобувний комплекс ДП «Схід ГЗК» представлений відокремленими підрозділами Смолінською, Новокостянтинівською та Інгульською шахтами, які здійснюють підземний видобуток уранових руд на базі розвіданих запасів Ватутінського, Новокостянтинівського, Мічурінського і Центрального родовищ урану.

Для видобування уранової руди родовищ використовуються підземні і поверхневі технологічні комплекси, розташовані на проммайданчиках вказаних уранових об'єктів.

Видобування уранової руди здійснюється на шахтах підземним способом камерно-системної розробки з заповненням порожнин твердіючою сумішшю. В підземних умовах руда подрібнюється і транспортується на поверхневий комплекс, де відбувається її радіометричне сортування на радіометричних збагачувальних фабриках або установках, накопичення на складі, навантаження в залізничні вагони і транспортування для подальшої переробки на Гідрометалургійний завод у м. Жовті Води.

Територіально Смолінська, Новокостянтинівська та Інгульська уранові шахти розташовані в Кіровоградській області.

Переробний комплекс ДП «Схід ГЗК» представлений Гідрометалургійним заводом (ГМЗ), до складу якого входить залізничний цех та діюче хвостосховище у балці «Щербаківська», яке є невід'ємною частиною технологічного процесу переробки уранових руд. Територіально ГМЗ розташовано у місті Жовті Води Дніпропетровської області.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами підприємства здійснюються на підставі дозволів, виданих Міндовкілля України та обласною державною адміністрацією.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та основні забруднювачі атмосферного повітря за видами економічної діяльності наведено в таблиці 9.3.1.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та основні забруднювачі атмосферного повітря за видами економічної діяльності

Таблиця 9.3.1

	Кількість викидів забруднюючих речовин					
	2021 рік		2022 рік		2023 рік	
	тис. тонн	% до загального обсягу викидів	тис. тонн	% до загального обсягу викидів	тис. тонн	% до загального обсягу викидів
Усього	0,623452	100	0,27527	100	0,482498	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	0,158492	25,42	0,031047	11,28	0,095956	19,89
у тому числі						
Добування інших корисних копалин і розроблення кар'єрів	0,158492	25,42	0,031047	11,28	0,014751	3,06
Переробна промисловість	0,295511	47,4	0,170946	62,1	0,386542	80,11
у тому числі						
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	0,295511	47,4	0,170946	62,1	0,267302	55,40

Протягом 2023 року радіаційний фон на території промислових об'єктів підприємства залишився стабільним.

Шахти Смолінська, Інгульська та Новокостянтинівська

Основними радіаційно-небезпечними об'єктами та технологіями, пов'язаними з видобуванням уранових руд, є підземні комплекси видобування і шахтні поверхні обміну вагонів та сортування руди, транспортування руди по території промислових майданчиків шахт, поводження з відходами видобування уранових руд, відкачування підземних вод.

У атмосферне повітря надходять радіоактивні і хімічні речовини з організованих та неорганізованих джерел промислових викидів.

Радіаційний стан на територіях промислових майданчиків Новокостянтинівської, Смолінської та Інгульської шахт, в їх санітарно-захисних зонах та зонах спостереження характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужностей еквівалентної дози гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони, яка становить 500 м від межі промислового майданчика шахт, потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10/0,19 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахт значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11/0,18 мкЗв/год.

За результатами вимірювання потужності еквівалентної дози зовнішнього гамма-випромінювання узбіччя автомобільного шляху за напрямом руху транспорту з рудою по маршруту Новокостянтинівська шахта-Інгульська шахта встановлено, що в межах промислового майданчика ПЕД становить 0,16/0,21 мкЗв/год, в зоні спостереження 0,14/0,19 мкЗв/год, автошляхи – 0,11/0,18 мкЗв/год.

Гідрометалургійний завод

Основними радіаційно-небезпечними об'єктами ДП «Схід ГЗК», пов'язаними з переробкою уранових руд, є:

гідрометалургійний завод;

хвостосховища у балці «Щербаківська» та КБЗ;

пульпопровід;

поводження з відходами переробки уранових руд.

У процесі переробки уранової руди і отримання уранового концентрату на гідрометалургійному заводі у атмосферне повітря надходять радіоактивні речовини з організованих джерел промислових викидів дільниці сорбції та екстракту цеху основного виробництва – під час технологічних процесів сорбції, десорбції та регенерації, екстракції, реекстракції, прожарювання готової продукції.

Територія санітарно-захисної зони та зони спостереження ГМЗ та хвостосховища у балці «Щербаківська» характеризується наступними показниками:

На території санітарно-захисної зони зовнішнє гамма-випромінювання 0,12-0,15 мкЗв/год, при фоновому – 0,13 мкЗв/год;

На території зони спостереження в межах від 1000 до 4000 м зовнішнє гамма-випромінювання 0,11-0,14 мкЗв/год, при фоновому – 0,13 мкЗв/год.

Визначення рівноважної об'ємної активності радону-222 проводиться на основі проведення спостережень за рівнем активності дочірних продуктів розпаду радону у повітрі.

Новокостянтинівська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Новокостянтинівської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства,

Таблиця 9.3.2

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м x10 ⁻⁴ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОARn, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	<0,26	4,43	0,20	<0,00186	17,56
	СЗЗ	0,26	4,76	0,17	<0,00186	15,37
	ЗС	0,26	4,6	0,10	<0,00186	8,152
2023	Проммайданчик	<0,26	4,43	0,20	<0,00186	28,42
	СЗЗ	0,34	4,57	0,16	<0,00186	14,28
	ЗС	0,306	4,3	0,12	<0,00186	9,149

Смолінська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Смолінської шахти, виконані ЦПГД підприємства

Таблиця 9.3.3

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м $\times 10^{-4}$ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОARn, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	0,6	5,51	0,74	-	19,1
	СЗЗ	0,36	4,2	0,19	-	8,9
	ЗС	0,32	3,51	0,17	-	6,3
2023	Проммайданчик	0,60	-	0,74	<0,00186	8,71
	СЗЗ	0,29	-	0,15	<0,00186	5,69
	ЗС	<0,26	-	0,12	<0,00186	<5,0

Інгульська шахта

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо Інгульської шахти, виконані ЦПГДЛ підприємства та ФХЛ Інгульської шахти

Таблиця 9.3.4

Рік	Об'єкти	Пил мг/куб.м сер.річні	Σα-акт Бк/куб.м $\times 10^{-4}$ сер.річні	ПЕД, мкЗв/год, сер. річні	U прир., мг/куб.м сер.річні	ЕРОARn, Бк/куб.м сер.річні
2022	Проммайданчик	<0,26	5,6	0,20	<0,00186	<5
	СЗЗ	<0,26	4,93	0,17	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	3,46	0,15	<0,00186	<5
2023	Проммайданчик	<0,26	6,6	0,20	<0,00186	<5
	СЗЗ	<0,26	4,6	0,12	<0,00186	<5
	ЗС	<0,26	3,9	0,13	<0,00186	<5

Гідрометалургійний завод

Результати радіоекологічного контролю якості атмосферного повітря навколо гідрометалургійного заводу та хвостосховища у балці «Щербаківська» виконані ЦПГДЛ відповідно до затвердженої Програми моніторингу навколишнього середовища.

Результати досліджень атмосферного повітря навколо хвостосховища за 2023 рік

Таблиця 9.3.5

№ з/п	Місце відбору проб	Атмосферне повітря		ПЕД мкЗв/год
		Пил, мг/куб.м	ЕРО Арадону, Бк/куб.м	
1	2	3	4	5
Границя санітарно-захисної зони (1000м)				
1	Границя за напрямком с. Ганнівка	<0,26	<5,0	0,15

1	2	3	4	5
2	Границя за напрямком с. Володимирівка	<0,26	<5,0	0,13
3	Границя за напрямком с. Козацьке	<0,26	<5,0	0,12
Зона спостереження				
4	с. Ганнівка вул. Леніна, 1	<0,26	<5,0	0,13
5	с. Володимирівка вул. Калініна, 2	<0,26	<5,0	0,12
6	с. Козацьке вул. Шкільна, 11/2	<0,26	<5,0	0,11
	Фонова	ГДК-0,5	-	0,10

Земельні ресурси та ґрунти, рослинність і продукти харчування

Визначався вміст радіонуклідів ^{238}U , ^{232}Th , ^{226}Ra , ^{40}K , сумарна альфа- і бета- активність. Визначення вмісту радіонуклідів в ґрунтах проводили в лабораторії радіоспектрометрології та радіохімії ЦПГДЛ та ЦНДЛ.

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Новокосятинівської шахти за 2023 рік

Таблиця 9.3.6

Перелік шкідливих речовин	Промисловий майданчик	Санітарно-захисна зона	Зона спостереження	Фонові значення
Сумарна альфа активність, Бк/кг	824,19	570,02	360,96	389,5
Калій-40, Бк/кг	578,4	565,5	534,83	549,0
Радій-226, Бк/кг	59,43	26,34	24,25	77,0
Торій-232, Бк/кг	39,76	32,22	30,89	37,0
Сумарна ефективна активність, Бк/кг	160,68	116,22	110,17	171,0
Уран, мг/кг	1,2	<1,0	<1,0	<1,0

Результати радіаційного контролю проб ґрунту проммайданчиків в СЗЗ та ЗС Інгульської шахти

Таблиця 9.3.7

Рік	Місце відбору	Питома активність, Бк/кг				
		$\Sigma\alpha$ -акт. сер.	^{40}K сер.	^{226}Ra сер.	^{232}Th сер.	С еф. сер.
Навколо шахти Інгульська						
2022	Проммайданчик	187,2	652,2	53,1	59,48/	243,6
	СЗЗ	131,37	549,2	34,95	37,95	124,4
	ЗС	108,13	496,38	24,16	31,69	100,2
Навколо шахти Центральна						
2023	СЗЗ	160,8	427,0	43,77	34,44	125,17
	ЗС	111,2	380,0	89,04	32,48	163,89

Водні ресурси

Водокористування та водовідведення

У 2023 році з природних джерел шахтами підприємства у басейні Південного Бугу забрано 5587,8 тис. куб.м води, у тому числі 5345,4 тис. куб.м шахтних вод.

У минулому році використано 358,3 тис. куб. м зворотних вод, у т.ч 135,8 тис. куб.м шахтних вод.

У системах оборотного та повторно–послідовного водопостачання налічувалось 2023,5 тис. куб.м води.

Втрати при транспортуванні на власні потреби склали 19,0 тис. куб.м води (0,34 % від забраної).

Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

У 2023 році у поверхневі водні об'єкти Кіровоградської області шахтами підприємства (секція В (добувна промисловість і розроблення кар'єрів) та секція Е (водопостачання, каналізація, поводження з відходами) скинуто 5238,4 тис. куб. м стічних вод, у тому числі: забруднені складають 2603,5 тис. куб.м (49,7 %), нормативно-очищені – 2634,9 тис. куб.м (50,3 %).

Порівняльні характеристики скидів зворотних (стічних) вод за період 2021-2023 роки

Таблиця 9.3.8

Обсяги скинутих зворотних вод, тис. куб.м	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Усього	5639,4	5332,0	5238,8
Забруднені	2640,1	2486,9	відсутні
Нормативно- очищені	2999,3	2845,1	2634,9
Недостатньо очищені	відсутні	відсутні	2603,5
Потужність очисних споруд, тис.куб.м/рік	11464,9	11464,9	11464,9

Скид забруднюючих речовин у розрізі видів діяльності за 2023 рік

Таблиця 9.3.9

Назва виду діяльності	Азот амонійний	БСК5	Завислі речовини	Залізо	Нафтопродукти	Нітраги	Нітриги	СПАР	Фосфати	ХСК
	т	т	т	кг	кг	т	т	кг	кг	т
[В] Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,6	14,4	82,4	1090,9	175,6	76,7	1,0	34,0	3160,4	128,3
[Е] Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-	0,1	1,2	0,9	5,7	0,1	-	2,5	303,5	1,1

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Новокостянтинівської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Мала Вись за 2023 рік

Таблиця 9.3.10

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
р. Мала Вись 500 м вище скиду	0,12	0,20	0,23	0,22	0,19 (4,79)
Місце скиду Випуск №1	0,26	0,24	0,24	0,29	0,26 (6,55)
р. Мала Вись 500 м нижче скиду	0,20	0,22	0,24	0,18	0,21 (5,29)

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Інгульської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Інгул за 2023 рік

Таблиця 9.3.11

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
р. Інгул 500 м вище скиду	0,028	0,042	0,045	0,044	0,04 (1,0)
Місце скиду Випуск №2	0,23	0,30	0,27	0,18	0,245 (6,17)
р. Інгул 500 м нижче скиду	0,077	0,095	0,092	0,073	0,084 (2,12)

Результати вимірювань якості складу шахтних вод Смолінської шахти, що скидаються, та поверхневих вод р. Кільтень за 2023 рік

Таблиця 9.3.12

Зразок	Вміст урану в контрольованих створах, Бк/куб. дм				
	1-й квартал	2-й квартал	3-й квартал	4-й квартал	Рік
р.Кільтень 500 м вище скиду	0,20	0,10	0,01	0,02	0,083 (2,09)
Місце скиду Випуск №2	0,20	0,13	0,16	0,20	0,173 (4,36)
р.Кільтень 500 м нижче скиду	0,10	0,04	0,04	0,06	0,06 (1,51)

Роботи щодо радіаційно-екологічного моніторингу підприємства проводилися відповідно до вимог нормативних документів «Норми радіаційної безпеки України» (НРБУ-97), «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України» (ОСПЗРБУ-05) та нормативних документів з охорони атмосферного повітря.

Проведений протягом року радіоекологічний контроль вмісту природних радіонуклідів в атмосфері на території СЗЗ й ЗС уранових шахт підприємства та хвостосховища у балці «Щербаківська» показав, що джерела радіоактивного забруднення атмосферного повітря не чинять негативного впливу на його якість. Вміст у повітрі природних радіонуклідів не перевищує затверджених регламентів для населення у порівнянні з фоновим значенням.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території СЗЗ та ЗС уранових об'єктів підприємства наднормативного рівня впливу не виявлено.

Усі виміряні значення потужності дози гамма-випромінювання на територіях СЗЗ та ЗС перебувають у межах коливань природного фону.

За результатами контролю якості показників рівня вмісту природних радіонуклідів уранового і торієвого рядів у рослинності, ґрунтах і харчових продуктах у районі розташування уранових шахт та хвостосховища у балці «Щербаківська» перебувають на рівні природного фону.

Таким чином ці території відповідають встановленим радіоекологічним критеріям і вимогам.

Виробничі комплекси Смолінської, Інгульської і Новокостянтинівської шахт є основним джерелом техногенного впливу на поверхневі води прилеглої території. Основним фактором техногенного впливу на поверхневі води є скид після очищення шахтних вод в р. Інгул, р. Кільчень та р. Мала Вись. Скид здійснюється відповідно до затверджених гранично-допустимих скидів (ГДС). Внаслідок скиду підвищення у поверхневих водах вмісту радіоактивних компонентів не відбувається.

У всіх населених пунктах у воді джерел господарсько-питного водопостачання активність урану природного не перевищує рівні дії для природних радіонуклідів, визначених нормативами НРБУ-97.

Хвостосховище гідрометалургійного заводу (ГМЗ) у балці «Щербаківська» є місцем видалення відходів переробки уранових руд – «хвостів».

Конструкція хвостосховища та застосовувана технологія складування хвостів забезпечують безпечну експлуатацію споруди. Гідротехнічні споруди хвостового господарства, включаючи системи гідротранспорту та оборотного водопостачання, знаходяться у задовільному стані й забезпечують безаварійну експлуатацію хвостосховища і ГМЗ. Дренажні системи обох секцій хвостосховища працюють стабільно. Виклинювання фільтраційних вод на низовий схил огорожуючих дамб хвостосховища відсутні.

Вода, що надходить у хвостосховище, практично в повному об'ємі використовується системою водооборотного циклу на технологічні потреби ГМЗ.

Аналіз даних багаторічних спостережень за радіохімічним складом і властивостями річкової води, отриманих у системі моніторингу, не виявив впливи фільтраційних вод хвостосховища на якість річкових вод. Як показують результати аналізів річкової води, її радіохімічний склад в зоні потенційного впливу хвостосховища практично не зазнає змін.

Оскільки водооборотний цикл ГМЗ замкнутий, організовані скидання (випуски) забруднених стічних вод у водні об'єкти на площадці хвостосховища відсутні.

За результатами радіаційно-екологічних досліджень об'єктів довкілля на території СЗЗ та ЗС уранових об'єктів підприємства наднормативного рівня впливу не виявлено.

Таким чином впроваджені підприємством протирадіаційні та природоохоронні заходи забезпечують дотримання нормативних рівнів впливу діяльності підрозділів на довкілля та на умови проживання населення.

9.3.1 Стан радіоактивного забруднення області

Радіоактивне забруднення характеризується збільшенням природного радіоактивного фону в результаті використання людиною природних і штучних радіоактивних речовин, які переносяться повітряними потоками, водними течіями та живими організмами.

Стан радіоактивного забруднення залежить від об'єктів виробничої діяльності підприємств уранодобувної промисловості.

Існують радіаційні ризики від можливих аварій з реакторами типу ВВЕР-1000 Південноукраїнської, Запорізької та Хмельницької атомних станцій.

Кіровоградська область має сировинну базу атомної енергетики – уранодобувну промисловість, яка включає три родовища уранової руди. Видобуток уранової руди здійснюється на трьох шахтах – Інгульській, Новокостянтинівській та Смолінській.

Державне підприємство «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокостянтинівській шахтах. Рудник Северинівський знаходиться на консервації. Шахти, які розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, смт. Смоліне Новоукраїнського району; Мічуринське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокостянтинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

Смолінська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Смолінської шахти характеризуються наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території (на відстані 3-4 км від промислового майданчика шахти) становить 0,15 мкЗв/год;

у межах санітарно-захисної зони (території головної вентиляційної установки, шурф допоміжний, відомчі автошляхи та ін.) потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,11- 0,30 мкЗв/год.

На іншій території санітарно-захисної зони відзначаються рівні гамма-випромінювання: на території колишнього відвалу пустих порід і забалансових руд – 0,11-0,5 мкЗв/год., на території ГЗК – 0,10-0,25 мкЗв/год.

У зоні спостереження (в житловій забудові) рівні гамма-випромінювання змінюються в межах 0,11-0,18 мкЗв/год.

Середнє значення об'ємної активності радону в атмосферному повітрі санітарно-захисної зони (СЗЗ) і зони спостереження (ЗС) становить

29,9±5,3 Бк/куб. м, що відповідає середнім значенням по Кіровоградській області (34 Бк/ куб. м).

Всі вимірювані значення потужності дози гамма-випромінювання в зоні спостереження шахти перебувають у межах природного фону.

Інгульська шахта

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Інгульської та Центральної шахт характеризується наступними рівнями потужності еквівалентної дози випромінювання:

фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Кіровоградського району (фонові), 2014 рік» дорівнює 0,14-0,24 мкЗв/год.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні: 0,12-0,22 мкЗв/год.

На території зони спостереження Інгульської шахти значення потужності еквівалентної дози становить 0,12-0,23 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Кропивницького району.

Новокостянтинівська шахта

Фонове значення потужності еквівалентної дози досліджуваної території Новокостянтинівської шахти за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Маловисківського району Кіровоградської області (фонові), 2014 рік» складає 0,11-0,17 мкЗв/год.

Радіаційний стан на території санітарно-захисної зони та зони спостереження Новокостянтинівської шахти характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні 0,10-0,13 мкЗв/год.

Значення потужності еквівалентної дози гамма-випромінювання на автошляху шахта – виїзд на трасу Кропивницький-Умань становить 0,15-0,24 мкЗв/год.

На території зони спостереження шахти Новокостянтинівська (с. Олексіївка, с. Лутківка, с. Мануйлівка) значення потужності еквівалентної дози становлять 0,10-0,24 мкЗв/год., що відповідає коливанням природного радіаційного фону території Новоукраїнського району.

На автошляхах, якими транспортується уранова руда, значення потужності еквівалентної дози становлять 0,11-0,16 мкЗв/год.

9.3.2 Поводження з радіоактивними відходами

Поводження з промисловими відходами, які є джерелами надмірного іонізуючого випромінювання, є вкрай актуальною темою для Кіровоградської області. Адже саме в цьому регіоні діють єдині, на рівні країни, уранові шахти,

які здійснюють видобуток уранової руди. Шахти накопичують значні обсяги різноманітних відвалів.

Одними з найбільших суб'єктів, які забруднюють Кіровоградську область промисловими відходами, є шахти Державного підприємства «Східний гірничо-збагачувальний комбінат». До підприємства входять три уранові шахти, три заводи та близько 20 допоміжних підрозділів. Всі шахти діють виключно на території Кіровоградської області.

ДП «Схід ГЗК» здійснює видобуток уранових руд, які є природним радіоактивним матеріалом, на Смолінській, Інгульській та Новокосятинівській шахтах. Шахти розташовані в Кіровоградській області (Ватутінське родовище, с-ще Смоліне Новоукраїнського району; Мічурінське та Центральне родовище, с. Неопалимівка Кропивницького району; Новокосятинівське родовище, с. Олексіївка Новоукраїнського району). Переробка уранових руд здійснюється на гідрометалургійному заводі (ГМЗ) підприємства в м. Жовті Води Дніпропетровської області.

*Обсяги утворення та накопичення відходів ДП «Схід ГЗК»
за 2022-2023 роки*

Таблиця 9.3.2.1

Рік	Обсяг утворення відходів	Обсяг утилізованих відходів	Обсяг видалених відходів у спеціально відведені місця та об'єкти	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях та об'єктах
2022	156,322723	0,606624	154,946575	56122,48797
у т.ч. відходи I-III класів небезпеки	0,51471	0,344765	-	-
2023	312,320544	0,678129	311,372805	56433,860775
у т.ч. відходи I-III класів небезпеки	0,027753	0,015061	-	-

Обсяги утворення відходів за класифікаційними угрупованнями державного класифікатора відходів (ДК 005-96)

Таблиця 9.3.2.2

Найменування відходів за класифікаційними угрупованнями державного класифікатора відходів (ДК 005-96)	Код за ДК 005-96 (група, код)	Роки					
		2021		2022		2023	
		Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%	Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%	Обсяг утворених відходів, тис. тонн	%
1	2	3	4	5	6	7	8

1	2	3	4	5	6	7	8
Усього		766,955173	100	156,322723	100	312,320544	100
відходи видобування та збагачення руд уранових і торієвих	A.6 12	759,670605	99,1	155,433625	99,4	311,372805	99,7
відходи виробництва хімікалій, продукції хімічної та волокна штучного	A.18 24	0,498671	0,07	0,03483	0,02	0,947739	0,3

9.4 Екологічна безпека на територіях, які зазнали впливу внаслідок збройної агресії проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії, визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 (Порядок).

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Визначення шкоди та збитків по цим показникам здійснюється відповідно до методик, затверджених наказами Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України за поданням Держекоінспекції за погодженням з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Згідно з Порядком розроблено та затверджено відповідні методики розрахунку збитків.

9.4.1 Шкода, завдана земельним ресурсам

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресіїросійської федерації у 2023 році:

за забруднення ґрунтів площею 15658,76 кв. м та засмічення земельних ресурсів площею 73707,36 кв. мна загальну суму 4 778 963,796 тис. грн.

9.4.2 Втрати надр

Відповідно до підпункту 10 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрата надр, що включає втрати надр, завдані самовільним їх користуванням.

Основні показники, які оцінюються:

обсяг самовільного, зокрема незаконного, користування надрами;
збитки, завдані внаслідок самовільного користування надрами.

Визначення збитків від самовільного, зокрема незаконного, користування надрами здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держгеонадр за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальними за визначення збитків за наведеним показником є Держгеонадра.

9.4.3 Збитки, завдані водним ресурсам

Відповідно до підпункту 11 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком водні ресурси, що включає забруднення, засмічення, вичерпання та інші дії щодо водних ресурсів, які можуть погіршити умови водопостачання, завдати шкоди здоров'ю людей, спричинити зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, погіршення умов існування диких тварин, зниження родючості ґрунтів та інші несприятливі явища внаслідок зміни фізичних і хімічних властивостей вод, зниження їх здатності до природного очищення, порушення гідрологічного і гідрогеологічного режиму вод.

Основні показники, які оцінюються:

збитки, заподіяні внаслідок забруднення та засмічення вод;

збитки, заподіяні внаслідок самовільного, зокрема незаконного, користування водними ресурсами;

збитки, заподіяні навколишньому природному середовищу в межах територіального моря, виключної (морської) економічної зони та внутрішніх морських вод України в Азовському та Чорному морях.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методик, затверджених наказами Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

9.4.4 Шкода, завдана атмосферному повітрю

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації у 2023 році:

за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 239 606,049 тис. грн.

9.4.5 Втрати лісового фонду

Відповідно до підпункту 13 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком втрати лісового фонду, що включає втрати і пошкодження лісів і лісових ділянок, та пов'язані із ними витрати.

Основні показники, які оцінюються:

втрати лісогосподарського виробництва, спричинені обмеженням прав землекористувачів;

втрати лісокористувачів, заподіяні тимчасовим зайняттям земельних ділянок, встановленням обмежень щодо їх використання та неодержанням доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держлісагентства за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальним за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держлісагентство.

Відповідно до Порядку та наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 05 жовтня 2022 року № 414 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії російської федерації», розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 08 червня 2023 року № 642-р затверджено склад комісії з визначення шкоди та збитків, заподіяних земельним ділянкам лісогосподарського призначення, захисним насадженням лінійного типу, лісовим розсадникам, лісовим культурам та мисливським угіддям на території Кіровоградської області внаслідок збройної агресії російської федерації та Положення про комісію.

9.4.6 Збитки, завдані природно-заповідному фонду

Відповідно до підпункту 14 пункту 2 вказаного Порядку, визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за напрямком природно-заповідного фонду, що включає збитки, завдані територіям та об'єктам природно-заповідного фонду, та пов'язані із ними витрати.

Основним показником, який оцінюється, є збитки, завдані природним територіям та об'єктам внаслідок їх пошкодження чи знищення.

Визначення шкоди та збитків здійснюється відповідно до методики, затвердженої наказом Міндовкілля за поданням Держекоінспекції за погодженням з Мінреінтеграції.

Відповідальною за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Держекоінспекція.

Відповідно до Порядку та наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 13 жовтня 2022 року № 424 «Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду внаслідок збройної агресії російської федерації», розпорядженням начальника обласної військової адміністрації від 08 червня 2023 року № 643-р затверджено склад комісії з визначення шкоди та збитків, завданих територіям та об'єктам природно-заповідного фонду на території Кіровоградської області внаслідок збройної агресії російської федерації та Положення про комісію.

9.5 Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Державна екологічна політика – це діяльність державних органів, спрямована на забезпечення конституційного права кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Екологічну політику також можуть мати окремі підприємства чи організації.

Основу екологічного законодавства становить Конституція України та Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та ін.

Основними засадами державної екологічної політики є:

сприяння збалансованому (сталому) розвитку шляхом досягнення збалансованості складових розвитку (економічної, екологічної, соціальної), орієнтування на пріоритети збалансованого (сталого) розвитку;

інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку та у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля;

міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін;

запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, оцінки впливу на довкілля, а також комплексного моніторингу стану навколишнього природного середовища;

забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, підвищення рівня екологічної безпеки в зоні відчуження;

забезпечення невідворотності відповідальності за порушення природоохоронного законодавства;

застосування принципів перестороги, превентивності (запобігання), пріоритетності усунення джерел шкоди довкіллю, «забруднювач платить»;

відповідальність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за доступність, своєчасність і достовірність екологічної інформації;

стимулювання державою вітчизняних суб'єктів господарювання, які здійснюють скорочення викидів парникових газів, зниження показників енерго- та ресурсоемності, модернізацію виробництва, спрямовану на зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище, у тому числі вдосконалення системи екологічного податку за забруднення довкілля та платежів за використання природних ресурсів;

упровадження новітніх засобів і форм комунікацій та ефективної інформаційної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Державна екологічна політика спрямована на досягнення стратегічних цілей.

1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва.

2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України.

3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України.

4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення.

5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Нормативно-регулятивні заходи в механізмі правового забезпечення представляють собою діяльність уповноважених державних органів із створення системи нормативно-правових актів, спрямованих на досягнення екологічної безпеки через визначення принципів державної політики у галузі екологічної безпеки, визначення пріоритету життя та здоров'я людини, встановлення нормативно-технічних показників і регламентація діяльності екологічно небезпечних об'єктів. До них належать: розробка стандартів у галузі екологічної безпеки; зонування екологічно небезпечних територій; розробка обґрунтування нормативів екологічної безпеки, нормування лімітування екологічно небезпечної діяльності; впровадження нормативно-економічних засобів забезпечення екологічної безпеки.

10 ПРОМИСЛОВІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

10.1 Структура та обсяги промислового виробництва

Промисловий комплекс Кіровоградської області забезпечує розвиток матеріального виробництва, створює нові робочі місця, є джерелом наповнення бюджетів усіх рівнів. Промисловість у військовий час є однією з найважливіших структурних ланок економіки області і країни.

До оголошення в країні військового стану у складі промислового комплексу області функціонувало понад 2200 підприємств, близько 360 з них формували по обсягам виробництва облікове коло і забезпечували майже 80 % обсягу промислового виробництва.

Повномасштабна війна з росією спричинила значну кризу в цій галузі, яка має багато причин, основні з яких – це безпекова ситуація (обстріли та руйнування окупантами виробничої інфраструктури підприємств, які були задіяні у виробничому процесі підприємств області), труднощі із логістикою, постачанням сировини та збутом продукції, особливо для експортоорієнтованих галузей) також брак обігових коштів, дефіцит робітничих кадрів та ін.

Промисловість забезпечує відтворення всіх секторів економіки за рахунок масового виготовлення засобів виробництва та споживчих товарів, а відтак, забезпечує економічну стійкість країни, зокрема, зайнятість у суміжних сферах, передусім у транспорті і торгівлі.

Через воєнний стан, бойові дії, форс-мажорні обставини порушилися логістичні ланцюжки, що ускладнило як закупівлю сировини, так і поставку готової продукції замовникам. Відбулось стрімке скорочення ринків збуту, девальвація гривні, ускладнився доступ до кредитних ресурсів, виникли проблеми з кадрами через мобілізацію. Як результат, багато підприємств були вимушені призупинити свою діяльність.

Відключення електроенергії (періоди повних блек-аутів) також призвели до уповільнення роботи промисловості. Низка підприємств не поспішала відновлювати потужності, побоюючись нових втрат через проблеми з електропостачанням.

Руйнування виробничих потужностей в зоні активних бойових дій суттєво позначилися на зміні структури виробництва багатьох секторів переробної промисловості, особливо у сільськогосподарському машинобудуванні, металургії та підприємствах, що виробляють будівельні матеріали.

Усі ці проблеми суттєво вплинули на роботу таких провідних підприємств як ПАТ «НВП Радій», АТ «Ельворті», підприємств АТ «Гідросила Груп», ТОВ «АК «Фаворит», ПП «ВК Технополь», ТДВ «Інтерресурси», ТДВ «Дніпроенергобудпром», ТОВ «ВКФ «Велта», ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат», ТОВ «ЗПТУ «Віра-Сервіс Інтермаш», ТОВ «Олександрійська машинобудівна група», ТОВ «Торговий дім «Укрнасоссервіс», БМЗ «Бетон», ТОВ «Світловодський завод залізобетонних

виробів», ТОВ «Світловодський завод металевих конструкцій», ТОВ «ВАТ «Олімп» та ін.

Більшість промислових підприємств працюють із завантаженістю на 30-40 %. У зв'язку із цим зменшились обсяги виробництва, обсяги реалізованої продукції в грошовому виразі збільшились.

Згідно із Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

Тобто з 24 лютого 2022 року повна статистична звітність не оприлюднюється, тому реальну картину по підгалузях промисловості проаналізувати неможливо. Надані органами статистики статистичні дані, обраховані по неповному колу підприємств, наступні. У 2023 році індекс промислової продукції в області (оперативні дані) склав 116,5 % до 2022 року.

За оперативними статистичними даними збільшено обсяги виробництва промислової продукції, зокрема у: добувній промисловості і розробленні кар'єрів у 1,8 рази, у переробній промисловості – на 10,2 % (зокрема у: виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 40,1 %, виробництві харчових продуктів, напоїв – на 29,8 %, виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – на 15,2 %, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 7,2 %), постачанні електроенергії, газу, пари – на 15,6 %.

Зменшення обсягів виробництва у 2023 році відбулось за рахунок підприємств металургійного виробництва, де індекс виробництва становив – 6 %, у поліграфічній діяльності, виробництва паперу та виготовлення виробів з деревини - 82,8 %, у машинобудуванні – 87 %, виробництві хімічних речовин і хімічної продукції – 99,0 %.

Обсяги реалізованої промислової продукції у грошовому виразі збільшились в основному за рахунок зростання таких складових як собівартість продукції, у 2023 році цей показник становив 56,0 млрд. грн, що на 18,9 % більше ніж в аналогічному періоді минулого року (2022 рік – 47,1 млрд грн).

Станом на 01 січня 2024 року до області релокувалось 20 підприємств переробної промисловості, з них ті, що займаються:

- виробництвом машин та устаткування, кранів та клапанів – 5 од.;
- встановленням машин та устаткування - 4 од.;
- виробництво одягу – 3 од.;
- механічна обробка металевих виробів – 1 од.;
- виробництво будівельних матеріалів – 2 од.;
- ремонт та технічне обслуговування транспортних засобів – 3 од.;
- встановлення та монтаж машин та устаткування – 2 од.

Структура та обсяги промислового виробництва

Таблиця 10.1.1

Галузева структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами економічної діяльності	Структура обсягу реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) без ПДВ та акцизу, у % до всієї реалізованої продукції
Промисловість*	100
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3,9
Переробна промисловість	68,4
з неї:	
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	53,4
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	0,2
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	1,3
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	к
виробництво хімічних речовин та хімічної продукції	1,4
виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	0,2
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	2,4
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім виробництва машин та устаткування	1,7
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	5,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	26,3
Водопостачання, каналізація, поводження з відходами	1,4

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області. Дані за видами промислової діяльності сформовані за функціональним принципом (по однорідних продуктах), з урахуванням уточнень підприємств станом на кінець лютого наступного за звітним роком на підставі місячних даних короткотермінової статистики промисловості.

к - дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику» щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Окремі показники роботи промисловості

Таблиця 10.1.2

Показник	2021 р.*	2022 р. *	2023 р.*
Обсяг реалізованої промислової продукції*, млн грн	46697,9	47100,8	56048,9
Індекс промислової продукції, %	81,7	76,0	116,5
Обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу*, грн	51208,3	51650,1	61461,9

* Інформацію надано Головним управлінням статистики у Кіровоградській області. Дані за видами промислової діяльності сформовані за функціональним принципом (по однорідних продуктах), з урахуванням уточнень підприємств станом на кінець наступного за звітним роком на підставі місячних даних короткотермінової статистики промисловості.

Зважаючи на відсутність звітів у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення, органи державної статистики призупинили оприлюднення статистичної інформації.

10.2 Вплив на навколишнє середовище

Діяльність будь-яких підприємств пов'язана з виділенням забруднюючих речовин в атмосферне повітря, водоспоживанням та водовідведенням, утворенням відходів.

У 2023 році обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел по регіону в порівнянні з попереднім 2022 роком, за даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, зменшився на 0,92 тис. тонн і становить 7,5 тис. тонн (попередні дані).

Основними забруднювачами довкілля області є підприємства, що здійснюють виробництво олії і тваринних жирів (1681,171 тонн) та виробництво цукру (1237,924 тонн).

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Кіровоградській області в 2023 році для потреб переробної промисловості забрано з поверхневих та підземних джерел 6,314 млн куб. м, обсяг скиду стічних вод склав 2,731 млн куб. м.

10.2.1 Гірничодобувна промисловість

Геологічне середовище є важливою частиною навколишнього середовища, з ним щільно пов'язані інші природні компоненти глобальної соціоекосистеми.

Геологічне середовище використовується людством у трьох напрямках:
як джерело мінеральної сировини, необхідної для народного господарства;
як місце нагромадження відходів виробництва.

Лише 10 % мінеральної сировини, що людина добуває з надр планети, перетворюється на готову продукцію, решта 90 % забруднює біосферу.

При нераціональному використанні геологічного середовища руйнується не лише це середовище, а й пов'язані з ним інші компоненти біосфери: ґрунтовий та рослинний покрив, поверхневі та підземні води тощо. При цьому мають місце не лише процеси механічного руйнування та засмічення навколишнього середовища, але й його геохімічного забруднення. Адже хімічні елементи в товщі нашої планети розподілені нерівномірно. Живі організми пристосувалися до тих елементів, які найбільш поширені в приповерхневих шарах земної кори. Однак людська діяльність піднімає з глибин Землі величезні маси ендегенних мінералів, збагачених рідкісними для поверхні хімічними елементами – важкими металами, радіонуклідами тощо, навіть незначні концентрації яких небезпечні для живих організмів. Внаслідок видобутку, збагачення та переробки корисних копалин, нагромадження пустої породи та відходів виробництва відбувається концентрація цих шкідливих елементів на значних площах, що призводить до тяжких захворювань і навіть масової загибелі рослин, тварин і людей.

Кіровоградська область є єдиною в Україні, де здійснюється розробка уранових родовищ. ДП «Східний гірничо-збагачувальний комбінат» видобуває уранову руду на Центральному, Мічурінському родовищах (Кропивницький район) та Ватутінському і Новокосянтинівському (Новоукраїнський район). У результаті розробки вказаних родовищ відбувається забруднення промислових майданчиків та прилеглої території радіонуклідами природного походження на рівні, що перевищує фонові показники місцевості. Крім того, у результаті підземного видобування уранової руди формуються підземні порожнини та депресія підземних вод, які можуть спровокувати просідання об'єктів денної поверхні та підтоплення житлової забудови і сільськогосподарських угідь після припинення розробки родовищ.

У результаті діяльності добувних підприємств утворюються наступні види відходів:

- пусті породи (знімаються або виймаються для отримання доступу до корисної копалини);

- відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин;

- тверді побутові відходи(виникають у ході повсякденної діяльності об'єкта видобутку);

- небезпечні відходи (утворюються внаслідок використання небезпечних хімічних речовин, зберігання та використання нафтопродуктів тощо).

З вищезазначених видів відходів найбільші за обсягами утворення є пусті породи та відходи, які утворюються у результаті збагачення корисних копалин. Такі відходи найчастіше зберігаються у наземних сховищах, які можуть займати до половини площі, відведеної для видобутку корисних копалин. Основною вимогою до зберігання таких відходів є гарантія безпечного, стабільного та економічно вигідного їх зберігання з незначними ризиками для здоров'я і безпеки населення, а також прийнятно низьким соціальним і екологічним впливом у ході експлуатації та у період після закриття об'єкта.

Ці нагромадження техногенних відкладів у вигляді териконів або відвалів вилучають із природного кругообігу значні площі, псують навколишні ландшафти, а при розмиванні дощовими й талими водами забруднюють навколишнє середовище шкідливими для живих організмів хімічними елементами. Особливо небезпечні нагромадження радіоактивних порід.

При видобутку корисних копалин відкритим способом геологічне середовище порушується виїмками гірських порід (кар'єрами), площа яких може досягати десятків квадратних кілометрів, а глибина – сотень метрів. Щоб запобігти затопленню кар'єру, для пониження рівня підґрунтових вод кар'єр оточують колом гідрогеологічних свердловин, з яких безперервно відкачують воду.

Крім того, в місцях розташування збагачувальних підприємств відбувається геохімічне забруднення навколишнього середовища. Тверді, рідкі та газоподібні відходи виробництва інтенсивно забруднюють на прилеглих територіях ґрунти, рослинність, поверхневі і підземні води та атмосферне повітря. Потужними джерелами забруднення навколишнього середовища виступають також гідровідстойники, шлаконакоплювачі тощо.

У зв'язку з широкомасштабним руйнуванням господарською діяльністю геологічного середовища все більш актуальною стає проблема його раціонального використання. Воно полягає, з одного боку, у максимально повному вилученні і використанні мінеральної сировини при видобутку, збагаченні та переробці корисних копалин, а з другого – у зведенні до мінімуму шкоди, яку завдають ці процеси навколишньому середовищу.

Максимально повне використання мінеральної сировини може бути досягнуто застосуванням нових прогресивних технологій, які дозволятимуть комплексно використовувати родовища корисних копалин, максимально повно добувати з вміщуючих порід і покривних товщ корисні речовини, і, крім основного для даного родовища виду мінеральної сировини, добувати та використовувати супутні види. Іншим шляхом, що веде до тієї ж мети, є максимально повна утилізація залишкової породи, шлаків, шлаків та інших відходів гірничодобувної та переробної промисловості для потреб будівництва, сільського господарства тощо.

Щодо мінімізації шкоди, яку завдає господарська діяльність геологічному і всьому навколишньому середовищу, то вона неможлива без підвищення загальної виробничої культури і суворого виконання всіх природоохоронних правил та норм.

На місці та в околицях ведення геологорозвідувальних та гірничовидобувних робіт слід уникати засмічення території побутовими та виробничими відходами, крім місць, спеціально відведених для нагромадження їх; здійснювати повний збір відходів по кожному виду окремо; обов'язково засипати розвідувальні гірські виробки; оснащувати транспортні засоби гумовими гусеницями та пневмокотками, які завдають значно меншої шкоди ґрунтово-рослинному покриву; скидати у водойми шахтні та бурові води лише після повного очищення їх; переходити до безвибухових методів проходження гірських виробок; застосовувати мікробіологічні препарати для очищення ґрунтів від забруднень нафтопродуктами тощо.

Необхідно здійснювати рекультивацію земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин. Це поняття охоплює весь комплекс робіт, спрямованих на відновлення родючості й народногосподарської цінності порушених земель. У вузькому розумінні рекультивація – це відновлення шару ґрунту, попередньо знятого з ділянок, де передбачається його механічне руйнування або сильне забруднення. Для того, щоб уникнути осідання земель над підземними виробками при видобутку корисних копалин закритим способом, необхідно забутовувати їх після відпрацювання відходами видобутку мінеральної сировини (пустою породою). Ці заходи, крім основного ефекту, допомагають також запобігати додатковому забрудненню навколишнього середовища звалищами відпрацьованої гірської породи на поверхні землі.

Для мінімізації шкоди підприємствами проводиться робота по недопущенню забруднення і засмічення земельних ресурсів, скид кар'єрних вод проводиться після їх очищення, здійснюється рекультивація порушених земель.

З цією метою перед початком розробки родовища підприємство проходить процедуру «Оцінка впливу на довкілля», в якій передбачено заходи по недопущенню погіршення екологічного стану навколишнього середовища.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, від підприємств добувної промисловості та розроблення кар'єрів обсяг викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2023 році складає, а саме:

Таблиця 10.2.1.1

№ з/п	Види економічної діяльності	КВЕД	Всього, т	У % до 2022 року
1	Добування залізних руд	07.10	645,179	89,2
2	Добування уранових і торієвих руд	07.21	97,597	288,2
3	Добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, піску, крейди та глинистого сланцю	08.11	41,173	144,4
4	Добування піску, гравію, глини і каоліну	08.12	99,924	113,1
5	Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	08.99	6,189	224,2

10.2.2 Металургійна промисловість

На сучасному етапі розвитку науково-технічного прогресу неможливо обійтися без кольорових металів, які є незамінними в машинобудуванні і особливо широко використовуються в таких його галузях, як електронна, електротехнічна, приладобудівна та інші.

На території Кіровоградської області налічується 3 підприємства, які займаються металургійним виробництвом: ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат», ПрАТ «Металит», ТОВ «Олександрійська ливарна компанія».

ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» – єдине в Україні підприємство, що виробляє в промисловому масштабі феронікель з бідних окислених феронікелевих руд. Підприємство з потужностями прямої металургійної переробки (без збагачення і згрудкування) до 1,5 млн комплексних природно-легованих руд з отриманням до 100 тис. тонн на рік з різного складу феронікелю (сплав заліза з нікелем, хромом, кремнієм, міддю та інш.), у тому числі нікелю – від 7 до 20 тис. тонн на рік.

З початком війни комбінат зіткнувся з ускладненням логістики. Блокування морських портів агресором, через які комбінат отримував необхідну сировину, призвело до того, що виробничі потужності комбінату не працюють на повну потужність.

Додаткових проблем додають і викликані агресією росії проти України глобальний економічний спад та енергетична криза, які вплинули на запит на готову продукцію комбінату на європейському ринку. Тому комбінат вимушений балансувати на межі зупинки печей.

Після російських атак на енергетичну систему України ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» був змушений призупинити роботу з 01 листопада 2022 року, проте підприємство та створений за його участі благодійний фонд «Розвиток Побужжя» все ж продовжують підтримувати Побузьку територіальну громаду та тимчасових переселенців на її території.

Незважаючи на простій, ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» – за погодженням з інвестором, міжнародною групою Solway, – продовжує виконувати соціальні зобов'язання з підтримання життєдіяльності Побузької громади. Однак, через вимушену зупинку комбінату, керівництву довелося дещо скоригувати соціальну програму, призупинивши реалізацію низки проєктів із розвитку інфраструктури смт Побузьке.

ПрАТ «Металит» (м. Кропивницький) працює на ринку з 2013 року і є одним із провідних металургійних підприємств України. Виготовляє чавунні заготовки шляхом використання методики лиття у піщано-глинисті форми, ця технологія дозволяє створювати деталі з високою якістю поверхні та точними розмірами. Чавунні відливки виготовляються для агропромислового комплексу, гідравлічних систем, автомобільного та залізничного транспорту.

Реалізовано продукції металургійної галузі у 2023 році на 927,4 млн грн, що становило 1,7 % від усього обсягу реалізованої промислової продукції.

У 2023 році індекс виробництва металургійних підприємств, у порівнянні з 2022 роком, становив лише 6 %, у 2022 році цей показник становив – 61 %.

10.2.3 Хімічна та нафтохімічна промисловість

Хімічна промисловість області представлена 22 підприємствами, серед яких провідне місце займають ТОВ «Хімвіскпром», ТОВ «Кіровоградпостач», ТОВ «Прогрес-2010», ТОВ «Герметик», ТОВ «Злотофарба» та інші.

Завдяки використанню передових технологій виробництва та високоякісної сировини, продукція підприємств задовольняє потреби найвибагливіших споживачів та за багатьма показниками перебуває на рівні світових стандартів.

ТОВ «Кіровоградпостач» (м. Кропивницький) входить до складу компанії «Хімрезерв», яка заснована в 1996 році як компанія з виробництва змішаних розчинників для потреб хімічної промисловості України. Сформувався дві виробничі ділянки: лакофарбовий завод і центральний виробничо-складський комплекс, де, крім центрального складу, планувалися цехи з виробництва гальмівних і охолоджуючих рідин, побутових розчинників, автохімії та автокосметики.

На базі старого заводу місцевої промисловості, на якому вироблялися тільки олійні фарби, у 2000 році була проведена повномасштабна модернізація. Було побудовано сучасне виробництво лакофарбових матеріалів, які найбільше користувалися попитом.

У нових цехах почали вироблятися пентафталеві емалі на основі алкідних лаків, швидковисихаючі нітроцелюлозні емалі на основі нітроцелюлози, різні ґрунтовки та просочувачі, меблеві і промислові лаки. Був побудований цех з виробництва вододисперсійних фарб на основі сучасних акрилових дисперсій. Запущено в експлуатацію цех синтезу напівфабрикатних алкідних лаків та смол.

Також, на центральному виробничо-складському комплексі розпочато виробництво та фасування охолоджуючих рідин «Тосол», гальмівних рідин «Нева», «БСК», розчинників Р-647, 646.

Ємності для зберігання сировини повірені органами сертифікації та метрології і забезпечують надійне збереження навколишнього середовища від забруднення.

Також було створено і акредитовано хімічну лабораторію для проведення фізико-хімічних випробувань виробленої продукції та вхідного контролю сировини, що надходить на підприємство.

З 2003 року продукція підприємства сертифікована в системі УкрСЕПРО.

Компанія провела доукомплектацію цехів сучасним обладнанням, яке дозволило виробляти лакофарбові покриття за європейськими стандартами.

ТОВ «Хіміскпром» (м. Олександрія) є виробником продукції на основі переробки бурого вугілля, зокрема: вуглелужні реагенти для буріння нафтогазових свердловин, модельні склади для точного литва на основі воску буровугільного, стимулятори росту рослин (гумати натрію та калію), ґрунтосуміші для теплиць.

У 2023 році реалізовано продукції цієї галузі на 805,7 млн грн, що становило 1,4 % від усього обсягу реалізованої промислової продукції.

10.2.4 Харчова промисловість

Харчова промисловість - одна з провідних галузей промисловості області, яка забезпечує населення продуктами харчування та гарантує продовольчу безпеку держави.

Підприємства області мають вагомий вплив на обсяг виробництва харчових продуктів в Україні. Так, питома вага у загальнодержавному виробництві: олії соняшникової – 14,8 %. Питома вага олії соняшникової у виробництві харчових продуктів по області складає 63,3 %.

На підприємствах області постійно оновлюється асортимент продукції, впроваджуються сучасні технології, виробляється понад 2 тисячі найменувань продуктів.

У 2023 році реалізовано харчових продуктів та напоїв на суму майже 29,9 млрд грн. Питома вага продукції харчової промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції області становила 53,4 %.

10.3 Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

У широкому розумінні, екологізація виробництва – це процес неухильного і послідовного впровадження систем технічних, управлінських та інших рішень, що дають змогу підвищувати ефективність використання природних ресурсів, поліпшувати чи зберігати якість природного середовища на локальному, регіональному і глобальному рівнях.

У соціально-економічному аспекті екологізація потребує переходу від витратного принципу (він включає ефективність не лише фінансово-ресурсних, а й природно-ресурсних витрат) до ресурсозберігаючих методів господарювання, відмови від екстенсивного розширеного споживання природних ресурсів, отримання максимуму корисності за умов мінімального використання сировини і незначного порушення балансу функціонування навколишнього середовища.

Отже, екологізація – це процес постійної і послідовної розробки та впровадження у процес виробництва нових технологічних і управлінських рішень, які дають можливість підвищувати ефективність використання природних ресурсів із збереженням чи поліпшенням якості довкілля. Екологізація промислових підприємств – це складний та довготривалий процес, який потребує підтримки і стимулювання з боку держави.

Можливо виділити наступні основні напрямки екологізації виробництва:

впровадження раціонального природокористування (заощадження природних ресурсів, економія витрат сировини, палива та енергії, використання нетрадиційних джерел енергії тощо);

впровадження прогресивних технологій видобутку природної сировини, вдосконалення та модернізація технології виробництва (запровадження екологічної системи управління на підприємствах, застосування екологічного

аудиту та екологічного маркування, екологічна стандартизація і сертифікація, створення та впровадження маловідходних і безвідходних виробництв, використання відходів в якості вторинної сировини у виробництві тощо);

скорочення та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища (запровадження ефективних методів очищення промислових, комунальних стічних вод та викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, впровадження системи та технологій переробки відходів, використання нових більш безпечних видів сировини, капітальний ремонт, реконструкція очисних споруд та систем очищення викидів тощо);

екологічно прийнятне розміщення і територіальна організація виробництва.

Основним забруднювачем навколишнього природного середовища є промисловість. Істотними чинниками негативного впливу на природні ресурси області є: викиди в атмосферу, скиди недостатньо очищених стічних вод, пропускання та накопичення відходів.

На промислових підприємствах регіону реалізується низка інвестиційних проєктів з підвищення технологічного рівня виробництва, реконструкції і технічного переоснащення підприємств, впровадження сучасних енергоефективних технологій і обладнання та заходів щодо збільшення обсягів виробництва та розширення асортименту товарів, робіт і послуг.

Основним джерелом фінансування капіталовкладень щодо зменшення впливу на довкілля є власні кошти підприємств.

Комплексною програмою охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки, затвердженою рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86, також передбачено виконання природоохоронних заходів для вирішення пріоритетних завдань охорони довкілля області та раціонального використання природних ресурсів за рахунок коштів державного, обласного бюджетів та власних коштів підприємств.

Так, за рахунок власних коштів ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» у 2023 році виготовлено проєкт реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОП №3,4.

За рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища у сумі 23 757,8 тис.грн у 2023 році здійснювалася реалізація природоохоронних заходів з охорони водних ресурсів.

11 СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

11.1 Тенденції розвитку сільського господарства

Кіровоградщина є одним із найбільш потужних агропромислових регіонів України, який включає в себе понад 3,5 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 2,9 тис. – фермерських господарств.

Сільське господарство у Кіровоградській області є важливою складовою регіональної економіки, забезпечує продовольчу безпеку регіону, його потенціал створює сприятливі умови для регіонального розвитку.

Частка надходжень до Зведеного бюджету від сільськогосподарських підприємств області щорічно складає близько третини від загального обсягу надходжень.

У галузі створюється 25,2 % валової доданої вартості області з часткою зайнятого населення 27,8 % від загальної чисельності зайнятих працівників.

У сільськогосподарському виробництві задіяно 1764,5 тис. га ріллі, що складає 5,4 % від загальної площі ріллі України.

За підсумками 2023 року експорт продовольчих товарів та сировини області склав 753,4 млн дол. США, що становить 94,8 % (810,2 млн дол. США) від загального обсягу експорту області.

Найвагомішими складовими експорту продовольчих товарів та сировини у 2023 році залишаються обсяги: жирів та олії тваринного або рослинного походження, продуктів їх розчеплення, готових харчових жирів, восків тваринного або рослинного походження – 49,4 % до усього обсягу експорту продовольчих товарів та сировини та зернових культур – 30,7 %.

У 2023 році відбулось збільшення виробництва валової продукції сільського господарства на 11,9 % порівняно з 2022 роком. Так, індекс сільськогосподарської продукції склав 111,9 % до 2022 року (2022 рік – 86,5 % до 2021 року). Відбулось збільшення індексу обсягу виробництва продукції рослинництва – на 112,4 % та галузі тваринництва – на 1,9 %. Причиною

зростання стала диверсифікація виробництва в галузі рослинництва. Поряд зі значними обсягами виробництва зернових і зернобобових культур та олійних культур зросла частка зернобобових культур в загальному обсязі валового виробництва.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства у всіх категоріях господарств у 2023 році склав 68,2 млрд грн, у тому числі: у рослинництві – 61,9 млрд грн, у тваринництві – 6,3 млрд грн.

Тож, рослинництво залишається однією з основних галузей сільського господарства і є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку суспільства, а також опосередковує фінансово-економічний добробут аграрних товаровиробників. У загальній структурі виробництва зернових і зернобобових та технічних культур переважають три основні сільськогосподарські культури – соняшник, кукурудза та пшениця.

11.2 Вплив на навколишнє середовище

11.2.1 Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

Світовий і вітчизняний досвід свідчить, що за оптимальних умов частка добрив у формуванні приросту валових зборів продукції становить близько 50 %. Використання добрив дає змогу активно регулювати забезпечення рослин поживними речовинами й програмувати умови одержання запланованого врожаю.

За статистичними даними протягом 2023 року сільськогосподарськими підприємствами області в ґрунт було внесено 62,3 тис. тонн поживних речовин мінеральних добрив, що менше проти 2022 року на 29,1 тис. тонн, або на 31,8 %, органічних добрив внесено 114,9 тис. тонн, що менше проти 2022 року на 44,6 тис. тонн, або на 38,8 %.

Дані щодо внесення добрив у ґрунт сільськогосподарськими підприємствами за 2023 рік

Таблиця 11.2.1.1

Загальна посівна площа, тис. га	1204,1
1	2
Мінеральні добрива:	
Всього внесено в поживних речовинах, тис. т	62,3
у тому числі: азотних, тис. т	36,1
фосфорних, тис. т	1,1
калійних, тис. т	1,1
Комплексні	24,0
Удобрена площа під урожай, тис. га:	797,3
% удобреної площі	85
Внесено на 1 га уточненої посівної площі, кг	66
у тому числі: азотних, кг	38,2
фосфорних, кг	1,2
калійних, кг	1,2
Органічні добрива:	

1	2
Всього внесено, тис. т	70,3
Удобрена площа, тис. га	8,3
% удобреної площі	0,9
Внесено на 1 га уточненої посівної площі, т	0,075
на 1 га удобреної площі, т	8,5

11.2.2 Використання пестицидів

Принципи застосування в сільському господарстві гербіцидів, інсектицидів, фунгіцидів та інших пестицидів – діючих засобів у боротьбі з бур'янами та шкідниками – звільняють людину від малопродуктивної ручної праці.

Забруднення земель сільськогосподарського призначення залишковими кількостями пестицидів у Кіровоградській області за 2023 рік

Таблиця 11.2.2.1

Район	Вид забруднювача	Площа, тис. га	Кількість проб, штук			Уміст ЗКП, мг/кг			ГДК, мг/кг	Населений пункт, господарство, де було виявлено перевищення ГДК
			проаналізовано	із них забруднено ЗКП	із вмістом вище ГДК	мінімальний	середній	максимальний		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Голованівський	ДДТ з метаболітами	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ГХЦГ сума ізомерів			-	-	-	-	-	-	-
	2,4-Д амінна сіль			-	-	-	-	-	-	-
Кропивницький	ДДТ з метаболітами	11,3356	11	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Новоукраїнський	ДДТ з метаболітами	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	ГХЦГ сума ізомерів			-	-	-	-	-	-	-
	2,4-Д амінна сіль			-	-	-	-	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Олександрійський	ДДТ з метаболітами	33,7874	31	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено
Усього	ДДТ з метаболітами	45,123	42	0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	ГХЦГ сума ізомерів			0	0	0	0	0	0,1	не виявлено
	2,4-Д амінна сіль			0	0	0	0	0	0,25	не виявлено

11.2.3 Зрошення та осушення земель

Кіровоградська область за кліматичними умовами належить до зони ризикованого землеробства. Це зумовлено недостатньою кількістю опадів та їх нерівномірним випаданням, що спричиняє довготривалі періоди посух. Тому застосування зрошення при вирощуванні сільськогосподарських культур дає можливість зменшувати залежність від несприятливих погодних умов, що відповідно підвищує врожайність культур та мінімізує загрозу втрати врожаю.

Зрошені землі – це потенціал у збільшенні виробництва сільськогосподарських культур, що є гарантією продовольчої безпеки держави, який необхідно використовувати. Власники та користувачі земельних ділянок на меліорованих землях мають можливість використовувати даний потенціал повною мірою, оскільки зрошувальні системи мають стабільне джерело зрошення, що для нашої області дуже актуально, оскільки область належить до регіону малозабезпеченого водними ресурсами.

Особливого значення набуває екологізація ряду аспектів, що утворюються в умовах використання зрошення, серед яких засолення ґрунтів, їх ущільнення, заболочування, втрати гумусу і погіршення фізичних властивостей ґрунту, питання ощадливого використання води на полив.

З метою забезпечення раціонального використання земельних і водних ресурсів, виявлення причин їх незадовільного стану, своєчасного виконання меліоративних заходів з запобігання деградації ґрунтів, охорони вод і земель від забруднення у Кіровоградській області здійснюється моніторинг зрошуваних земель.

У Кіровоградській області еколого-меліоративний моніторинг зрошуваних земель проводиться на площі – 40690 га.

Під час екологічного моніторингу збирається інформація про стан зрошуваних та прилеглих до них земель, що дозволяє своєчасно виявити негативні процеси засолення та осолонцювання ґрунтів, підтоплення земель, поширення екзогенних процесів, та в подальшому розробити необхідні рекомендації й прогнози щодо попередження таких процесів на землях сільськогосподарського призначення.

Основними факторами, що впливають на стан зрошуваних земель, є глибина залягання рівнів ґрунтових вод, мінералізація ґрунтових вод при глибині їх залягання до двох метрів, якість поливної води (за агрономічними критеріями), ступінь засолення та солонцюватості ґрунтів.

Розподіл зрошуваних земель та прилеглих до зрошення територій за середньовегетаційними значеннями глибини залягання рівнів ґрунтових вод у 2023 році

Таблиця 11.2.3.1

Глибина залягання РГВ, м	Площа зрошуваних земель, га	Площа прилеглих до зрошення територій, га
РГВ<1,0	0	5
1,0<РГВ<1,5	0	10
1,5<РГВ<2,0	0	14
2,0<РГВ<3,0	0	44
РГВ>3,0	40690	4221

Розподіл зрошуваних земель за якістю зрошувальної води

Таблиця 11.2.3.2

Якість зрошувальної води (за агрономічними критеріями)	Площа (га)
Води обмежено придатні II класу, фізична площа, всього:	1236
за показниками через:	
небезпеку підлуження	1236
небезпеку вторинного засолення	0
небезпеку токсичного впливу на рослини	1236
небезпеку осолонцювання	0
Води непридатні для зрошення без попереднього поліпшення її якості	1649

Еколого-меліоративний стан зрошуваних земель визначається динамікою залягання рівнів ґрунтових вод, засоленістю та солонцюватістю ґрунтів, якістю зрошувальної води.

Вивчення засоленості та солонцюватості ґрунтів зони аерації, визначення площ зрошуваних земель із різними типами та ступенем засолення, солонцюватості ґрунтів, зміни властивостей ґрунтового покриву під впливом меліорації базується на основі матеріалів ґрунтово-сольових зйомок.

За даними ґрунтово-сольових зйомок за останні п'ять років на зрошуваних масивах області широко розповсюджені землі з незасоленими та несолонцюватими ґрунтами.

У 2023 році у Кіровоградській області еколого-меліоративний стан на 96 % зрошуваних земель оцінено як сприятливий, на 4 % – як задовільний.

11.2.4 Тенденції в тваринництві

Тваринництво – невід’ємна споріднена з рослинництвом галузь, призначення якої – виробництво продуктів харчування тваринного походження в обсягах, які відповідають нормам державної продовольчої безпеки і забезпечують можливість експорту.

Тваринництво області представлене такими основними галузями як скотарство, свинарство і птахівництво. Певною мірою розвинутими є бджільництво, вівчарство й кролівництво. Для галузі тваринництва 2023 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів’я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається також нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частку.

Індекс продукції тваринництва у 2023 році по Кіровоградській області склав 99,3 % в усіх категоріях господарств, у тому числі: в сільськогосподарських підприємствах – 101,9 %.

В усіх категоріях господарств станом на 01 січня 2024 року налічувалось 64,3 тис. голів великої рогатої худоби, у т.ч. корів – 37,5 тис. голів; свиней – 193,4 тис. голів; овець та кіз – 25,0 тис. голів; птиці усіх видів – 3776,3 тис. голів. За 2023 рік усіма категоріями господарств області реалізовано на забій 72,5 тис. тонн худоби та птиці живою вагою, вироблено 271,0 тис. тонн молока та 447,3 млн шт. яєць, а також 1 тонна вовни.

Продуктивність худоби і птиці на 01 січня 2024 року (сільськогосподарські підприємства)

Таблиця 11.2.4.1

	Одиниця виміру	2023 рік	2022 рік	2023 р до 2022 р +, -	в %
Надій на корову (на початок року)	кг	7215	6780	435	106,4
Яйцenessність на курку-несучку	штук	-	-	-	-
Середньодобові прирости:					
ВРХ	грам	-	-	-	-
Свиней	грам	-	-	-	-

Виробництво продукції тваринництва за всіма категоріями господарств на 01 січня 2024 року

Таблиця 11.2.4.2

	Одиниця виміру	2024р.	2 023р.	2024 до 2023 року	
				+, -	в %
1	2	3	4	5	6
1. Жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій					
Всі категорії господарств	тис. т.	72,5	67,1	5,4	108,0

1	2	3	4	5	6
Сільгосп підприємства	тис. т.	25,4	22,88	2,52	111,0
Питома вага	%	35	34		
Господарства населення	тис. т.	47,1	44,22	2,88	106,5
Питома вага	%	65	66		
2. Обсяг виробництва (валовий надій) молока					
Всі категорії господарств	тис. т.	271	273,2	-2,2	99,2
Суспільний сектор	тис. т.	75,8	69,8	6	108,6
Питома вага	%	28	26		
Приватний сектор	тис. т.	195,2	203,4	-8,2	96,0
Питома вага	%	72	74		
3. Кількість одержаних яєць від птиці свійської					
Всі категорії господарств	млн. шт.	447,3	457,4	-10,1	97,8
Суспільний сектор*	млн. шт.	8,6	8,2	0,4	104,9
Питома вага	%	2	2		
Приватний сектор*	млн. шт.	438,7	449,2	-10,5	97,7
Питома вага	%	98	98		
4. Вовна*					
Всі категорії господарств	т.	1	1	0	100
Суспільний сектор	т.	к	к	0	-
Питома вага	%	-	-	0	-
Приватний сектор	т.	к	к	0	-
Питома вага	%	-	-	0	-

*- дані не оприлюднюються, на виконання вимог Закону України «Про офіційну статистику», щодо конфіденційності статистичної інформації (к).

*Підсумки обліку поголів'я худоби та птиці
по всіх категоріях господарств станом на 01 січня 2024 року*

Таблиця 11.2.4.3

1	Одиниця виміру	2024 р.	2023 р.	2024 до 2023 року	
				. + . -	в %
1	2	3	4	5	6
1. Велика рогата худоба					
Всі категорії господарств	тис. гол.	64,3	69,8	-5,5	92,1
Суспільний сектор	тис. гол.	24,9	25,4	0,5	98,0
Питома вага, %	%	39	36	0	-
Приватний сектор	тис. гол.	39,4	44,4	-5,0	88,7
Питома вага, %	%	61	64	0	-
2. в т. ч. Корови					
Всі категорії господарств	тис. гол.	37,5	41,3	-3,8	90,8
Суспільний сектор	тис. гол.	10,4	10,5	-0,1	99,0
Питома вага, %	%	28	25		
Приватний сектор	тис. гол.	27,1	30,8	-3,7	88,0
Питома вага, %	%	72	75		
3. Свині					
Всі категорії господарств	тис. гол.	193,4	189,8	3,6	101,9
Суспільний сектор	тис. гол.	153	141,3	11,7	108,3
Питома вага, %	%	79	74		
Приватний сектор	тис. гол.	40,4	48,5	-8,1	83,3

1	2	3	4	5	6
Питома вага, %	%	21	26		
4. Вівці і кози					
Всі категорії господарств	тис. гол.	25	27,1	-2,1	92,3
Суспільний сектор	тис. гол.	2,2	2,7	-0,5	81,5
Питома вага, %	%	9	10		
Приватний сектор	тис. гол.	22,8	24,4	-1,6	93,4
Питома вага, %	%	91	90		
5. Птиця					
Всі категорії господарств	тис. гол.	3776,3	4130,1	-353,8	91,4
Суспільний сектор	тис. гол.	38,1	22,2	15,9	171,6
Питома вага, %	%	1	1		
Приватний сектор	тис. гол.	3738,2	4107,9	-369,7	91,0
Питома вага, %	%	99	99		

11.3 Органічне сільське господарство

Одним із пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства є органічне сільськогосподарське виробництво, що ґрунтується на принципах збереження природних ресурсів, відтворення ґрунтів, створення умов для формування екологічно стійких агроєкосистем та отримання якісної продукції рослинництва.

Кіровоградська область має всі соціальні, економічні та екологічні передумови для впровадження та ведення органічного землеробства, а саме: високу природну родючість земель та відносно не дуже високий рівень забрудненості полів агрохімікатами, забезпеченість трудовими ресурсами, вигідне географічне розміщення. За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградщина є однією з провідних областей країни.

За даними оперативного моніторингу, проведеного Мінагрополітики шляхом опитування органів іноземної сертифікації, які сертифікували органічне виробництво та обіг органічної продукції в Україні відповідно до стандарту, еквівалентного Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007, та NOP (США), станом на 31 грудня 2022 року в області налічується 11,83 тис.га загальної площі сільськогосподарських земель (органічних та перехідного періоду), у тому числі 11,82 тис. га сільськогосподарських земель з органічним статусом.

Сертифікати з органічного виробництва мають 5 суб'єктів господарської діяльності з різних видів органічного виробництва (виробництво зернових та олійних культур, ягідництво тощо).

11.4 Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства

Сільське господарство виступає одним з найбільших споживачів природних ресурсів та завдає значної шкоди природі, що визначає необхідність переходу його на засади сталого розвитку.

Споживацьке відношення до природних ресурсів, намагання досягти найвищого економічного ефекту, незважаючи на шкоду, яка завдається навколишньому середовищу, відсутність належного фінансування природоохоронних заходів призвели до виснаження, порушення якості природних ресурсів, погіршення стану здоров'я та умов життєдіяльності населення. На фоні позитивних зрушень, що відбуваються в галузі, сьогодні існує багато невирішених проблем.

Економічна та політична нестабільність, недосконалість законодавства, відсутність належної системи державної підтримки підсилюють негативні тенденції, які простежуються в сільському господарстві на протязі тривалого періоду часу. Спостерігається зменшення виробництва окремих видів продукції сільського господарства, зростання залежності від імпорту. Для покращення ситуації необхідно сформулювати новий тип відносин у системі «людина - господарство - природа», здійснити переоцінку цінностей та змінити споживацьке відношення до природи на бережливе і господарське. Екологічні пріоритети у використанні природних ресурсів повинні стати вищими за економічну вигоду.

Використання інноваційних технологій забезпечить підвищення врожайності та продуктивності, зниження втрат при збиранні, транспортуванні, зберіганні та переробці сировини, тобто дозволить підвищити ефективність виробництва. Однак при запровадженні таких технологій необхідно провести оцінку їх впливу на компоненти навколишнього середовища. Лише за умови ресурсозбереження, ресурсовідновлення та зниження екологічного тиску на довкілля реалізуватиметься екологічна компонента сталого розвитку.

Основними причинами погіршення екологічної ситуації є відсутність прогресивних технологій, недотримання науково обґрунтованих сівозмін, перевага монокультури в деяких агропідприємствах, особливо просапних культур; низькі норми внесення органічних добрив; порушення технології застосування мінеральних добрив і пестицидів; значне поширення ерозійних процесів; збільшення площ кислих, засолених, техногенно забруднених земель через призупинення робіт із вапнування та гіпсування ґрунтів.

Традиційна практика ведення сільського господарства не завжди задовольняє потреби населення в екологічно чистих та доступних продуктах харчування. Запровадження органічного землеробства може стати хорошою альтернативою. Споживання якісних, екологічно чистих продуктів харчування матиме позитивний вплив на здоров'я населення. Ведення органічного землеробства не завдаватиме шкоди навколишньому середовищу.

Органічне виробництво дозволяє реалізувати концепцію сталого розвитку агросфери за рахунок соціально-економічної й природно-ресурсної

збалансованості. Його принципи направлені на збереження та відтворення природного середовища і його біорізноманіття, забезпечення екологічної рівноваги довкілля, ресурсозбереження та зменшення енергоємності сільськогосподарського виробництва, збільшення обсягів якісної екологічно чистої продукції, поліпшення здоров'я населення.

Поштовхом для переходу до екологічно орієнтованого виробництва мають стати матеріальне стимулювання та зміна внутрішньої філософії ведення агробізнесу. Подальші перспективи у проведенні екологізації аграрного виробництва в Україні можна визначити як такі, що слідує за міжнародними тенденціями, але враховують специфіку вітчизняного аграрного виробництва, тобто максимальне зменшення шкідливого впливу на ґрунти, зменшення кількості шкідливих відходів, використання новітнього технічного обладнання на виробництвах та збільшення виробництва органічної продукції.

12 ЕНЕРГЕТИКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

На сучасному етапі розвитку людства проблема взаємодії енергетики і довкілля набуває нових ознак, впливаючи на величезні території, більшість річок і озер, на атмосферу й гідросферу Землі. Ще більші масштаби розвитку енергопостачання й енергоспоживання в недалекому майбутньому зумовляють подальше інтенсивне зростання їхніх впливів на всі компоненти природного довкілля в глобальному масштабі.

Останніми роками спостерігається підвищення концентрації CO_2 в атмосфері, наслідком чого є «парниковий ефект» – підвищення температури Землі. Окрім викидів CO_2 , паливоспалювальні і теплоенергетичні установки виробляють викиди теплові (нагрітої води і газів), хімічні (оксиди сірки й азоту), золу і сажу, які зі збільшенням масштабу виробництва також створюють серйозні проблеми. Усунути або хоча б звести до мінімуму ці викиди можна тільки на підставі глибокого розуміння процесів перетворення енергії на всіх етапах, починаючи з видобутку первинних енергоресурсів і завершуючи використанням енергії споживачем у її кінцевому вигляді. Фактично екологія поставила людство перед необхідністю перейти до «безвідходного» енерговиробництва.

Іншою важливою стороною проблеми взаємодії енергетики і довкілля за нових умов є визначальна роль умов природного середовища в розв'язанні практичних завдань енергопостачання (вибір типу енергетичних установок і дислокації підприємств, вибір одиничних потужностей енергетичного устаткування й енергоресурсів, облік їхнього впливу на довкілля, застосування енергозберігаючих технологій і заходів та ін.).

12.1 Структура виробництва та використання енергії

Питання відпуску енергії теплоелектроцентралями, сонячними електростанціями, гідроелектростанціями та теплогенеруючими установками, котельнями опрацьовано з Головним управлінням статистики у Кіровоградській області (Статистика).

За інформацією Статистики відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи під час воєнного стану або стану війни мають право не подавати статистичну та фінансову звітність.

Враховуючи вищевикладене, статистика поновить оприлюднення статистичної інформації після завершення встановленого законом терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

12.2 Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Вирішення проблем зменшення енергозалежності та скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів через впровадження нових енергоефективних проєктів, ресурсозберігаючих технологій дає можливість сталого розвитку економіки області.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Продовжується робота щодо "підключення" нових об'єктів до даної системи.

Значна увага приділяється питанням впровадження енергоефективних рішень у житловому фонді області.

Впровадження енергоефективних заходів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) області здійснюється за державною Програмою підтримки заходів з енергоефективності в багатоквартирних будинках «Енергодім» державної установи «Фонд енергоефективності», в рамках якої ОСББ області реалізуються проєкти з комплексної термомодернізації житлових будинків.

З початком військової агресії російської федерації проти України у 2022 році енергоефективність є єдиним правильним шляхом до енергетичної незалежності попри всі виклики воєнного часу.

Наразі ОСББ області здійснюється реалізація 37 енергоефективних проєктів загальною вартістю проєктів 691,46 млн. грн, які отримали часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 116,64 млн. грн, за рахунок яких здійснюється комплексне утеплення будинків за Пакетом «Б», що якісно впливає на рівень енергоефективності будинків.

Для зменшення фінансового навантаження на ОСББ, що впроваджують комплексні заходи з енергомодернізації житлових будинків, в області діяла Програма підтримки енергомодернізації житлових будинків об'єднань

співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області на 2022-2023 роки, якою передбачалося надання з обласного бюджету фінансової допомоги ОСББ, що є учасниками Програми Фонду енергоефективності «Енергодім» та уклали Грантову угоду з Фондом енергоефективності. Кошти на виконання заходів Програми планувалися в обсязі 7,0 млн. грн. Проте, в умовах воєнного стану в Україні видатки обласного бюджету для надання фінансової допомоги ОСББ на реалізацію проєктів при впровадженні заходів з енергомодернізації в рамках Програми Фонду енергоефективності «Енергодім» не були передбачені.

Програми підтримки ОСББ, які передбачають фінансування заходів з часткового відшкодування вартості здійснених заходів з енергоефективності на реалізацію проєктів за програмою «ЕНЕРГОДІМ», діють у містах Кропивницькому та Олександрії.

У 2023 році котельні, які працюють на альтернативних видах палива, не встановлювалися. Станом на 01 січня 2024 року (з 2012 року) такі котельні встановлено на 270 об'єктах області різної форми власності.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2023 року вироблено 4,327 млн кВт електроенергії.

12.3 Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище

Електроенергетика України – це потужний, складний та багатогранний технологічний комплекс, метою якого є виробництво, передача і розподіл електроенергії між окремими споживачами.

Електроенергетична система, яка поєднує в собі різні типи електроенергетичних об'єктів, має значний різноплановий вплив на компоненти довкілля: атмосферу, гідросферу, літосферу, біосферу, що розподіляється за наступними напрямками:

- забруднення повітря шкідливими речовинами та сполуками;
- викиди парникових газів, що сприяють глобальним змінам клімату;
- теплове забруднення навколишнього середовища;
- споживання великих обсягів кисню і води;

зміна природного режиму водовикористання при спорудженні та експлуатації гідроелектростанцій, теплове та хімічне забруднення води, що споживається на електростанціях;

зміна природного режиму землекористування при розміщенні електростанцій та електричних мереж, вивезення та складування відходів, включаючи тверді, рідкі та радіоактивні відходи;

- радіаційні, акустичні та електромагнітні впливи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на довкілля відбувається на всіх стадіях їх функціонування в електроенергетичній системі, починаючи з будівництва, під час експлуатації та виведення з роботи.

Вплив електроенергетичних об'єктів на земельні ресурси узагальнено зводиться до:

випадіння на поверхню у вигляді твердих частинок і рідких розчинів продуктів викидів в атмосферу, у тому числі кислот і кислотних окислів, металів і їх сполук, канцерогенних і радіоактивних речовин;

складування продуктів спалювання твердих палив (зола, шлаки), продуктів продувок поверхонь нагрівання (сажа, зола), твердих і рідких радіоактивних відходів;

зміни ландшафту при спорудженні різних електроенергетичних об'єктів, у тому числі вирубка лісів, вилучення із сільськогосподарського обігу орних земель, лугів;

вилучення територій (під будівлі, ставки-охолоджувачі, канали, дороги тощо).

Фактори екологічного впливу електроенергетичних об'єктів розподілено на фактори безпосереднього впливу (прямої дії), пов'язані з функціонуванням об'єктів та електроенергетичної системи в цілому, та фактори опосередкованого впливу, обумовлені створенням умов для функціонування цих об'єктів (наприклад, вплив на довкілля при видобуванні та транспортуванні палива, що поставляється на ТЕС, теплоелектроцентралей (ТЕЦ) та АЕС, при виготовленні електроенергетичного обладнання, утилізації відходів).

Фактори як безпосереднього, так і опосередкованого екологічного впливу, у свою чергу, розподіляються на загальні, тобто властиві всім об'єктам електроенергетики (наприклад, відчуження та механічні порушення земельних ресурсів), групові, характерні для типових груп об'єктів електроенергетики (наприклад, теплове та хімічне забруднення води при роботі ТЕС та АЕС, акустичний вплив при роботі обладнання), а також специфічні, властиві певним електроенергетичним об'єктам (наприклад, викиди забруднюючих речовин та парникових газів, утворення золівідвалів та шламонакопичувачів для ТЕС на органічному паливі, утворення твердих, рідких та газоподібних радіоактивних відходів для АЕС).

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, обсяги викидів забруднюючих речовин і парникових газів від стаціонарних джерел забруднення за видами економічної діяльності у 2023 році становлять 7 496,224 тонн.

12.4 Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

У світі відбувається стрімкий розвиток відновлювальної енергетики, що пов'язано з виснаженням запасів традиційних видів енергоресурсів, зростанням негативного впливу енергетики на навколишнє середовище, зростанням цін на традиційні енергоресурси, а також прагненням країн по всьому світу до енергетичної безпеки та незалежності.

Розвиток відновлювальної енергетики має величезне значення з огляду на подальшу долю людства, оскільки горючі корисні копалини, що є основою виробництва енергії на початку XXI ст., мають обмежені запаси, які рано чи пізно буде вичерпано.

Збільшення частки відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі енергетичних потреб – це шлях до розумного використання природних ресурсів. Це піклування про здоров'я майбутніх поколінь і збереження червонокнижних рослин і тварин.

Область має значний потенціал щодо впровадження нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії.

У 2023 році на території області приватними домогосподарствами введено у дію 175 СЕС (розрахунково), потужністю 5,2МВт, загальна кількість яких по області станом на 01 січня 2024 року – 2781 одиниць.

12.5 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище

Серед стратегічних та операційних завдань розвитку області важливе місце займають питання впровадження екологічних та енергозберігаючих технологій і розвиток нетрадиційних та відновлюваних джерел альтернативної енергетики.

Основні напрямки регіональної політики:

1) забезпечення реалізації заходів програми підтримки енергомодернізації житлових будинків об'єднань співвласників багатоквартирних будинків Кіровоградської області на 2022-2023 роки;

2) реалізація механізму енергосервісу для підвищення енергетичної ефективності будівель бюджетних установ, впровадження енергозберігаючих і енергоефективних заходів на об'єктах соціальної інфраструктури, інших закладах, установах і підприємствах комунальної та спільної власності територіальних громад сіл, селищ і міст області;

3) підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів;

4) сприяння у реалізації проєктів щодо виробництва енергії з 36 нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій і обладнання;

5) використання інноваційних технічних, технологічних, організаційних рішень, створення економічно привабливих умов для реалізації інвестиційних проєктів у сфері енергозбереження та енергоефективності.

Стратегічні та програмні документи регіону націлені на забезпечення економії енергоресурсів за рахунок реалізації проєктів з енергоефективності та розвитку нетрадиційних відновлювальних джерел енергії. Ряд проєктів з енергоефективності реалізуються на рівні територіальних громад із залученням всіх можливих інвестиційних джерел.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Продовжується робота щодо «підключення» нових об'єктів до даної системи.

Для здійснення комплексного утеплення будинків та впровадження заходів, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинків, ОСББ області реалізується 40 енергоефективних проєктів загальною вартістю 718,69 млн. грн, які отримали повністю або часткове відшкодування від ДУ «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 135,7 млн. грн.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на

вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2023 року вироблено 4,327 млн кВт електроенергії.

13 ТРАНСПОРТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

13.1 Транспортна мережа області

Транспорт є важливою галуззю господарства, яка безпосередньо впливає на розвиток суспільства, умови життя та господарську діяльність людини, екологічний стан довкілля.

Кіровоградська область має досить розгалужену систему автомобільних доріг загального користування, з них:

державного значення – 38 доріг загальною протяжністю 2 тис. 51 км;

місцевого значення – 592 дороги, з яких 114 – це дороги обласного значення, 478 – районного значення, загальною протяжністю – 4 тис. 274 км;

вулиці та дороги комунальної власності – 11 тис. 400 км.

На території області існує широка автотранспортна маршрутна мережа, яка складає 207 маршрутів, у тому числі: внутрішньообласних міжміських – 109 маршрутів, приміських – 98 (організатор перевезень – обласна державна адміністрація).

Перевезення пасажирів здійснюють 61 автоперевізник, з них 12 – автопідприємства.

Автомобільний транспорт відіграє провідну роль у забезпеченні вантажних (87,3 % від загальнообласного обсягу перевезень вантажів) і пасажирських перевезень (70,3 %). Обсяги перевезення пасажирів автомобільним та тролейбусним транспортом зростають: відповідно на 7 % та у 2 рази порівняно до середнього за останні 4 роки. Територію області перетинають залізничні магістралі, які зв'язують найважливіші промислові та сільськогосподарські регіони Півдня з Південним Заходом і Центром України. Експлуатаційна

довжина залізниці загального користування – 892 км, з них – 622 км електрифіковано.

Автостанційні послуги на території області надають 14 автостанцій, з них - 12 належать ТОВ «К-Автотранс», 2 приватні.

Переважає більшість автобусних перевезень на міжобласних маршрутах здійснюється через Кропивницький АВ-1, Олександрійську та Знам'янську автостанції.

Мережа автомобільних доріг та наявність різного виду транспорту створюють потенційні можливості для розвитку регіону, зокрема, нарощування транзитного потенціалу, обсягів перевезень вантажів і пасажирів, розвитку туристичної діяльності тощо. Разом із цим, технічний стан автомобільних доріг загального користування на території області, повільне оновлення рухомого складу транспорту, недостатнє охоплення регулярним автобусним сполученням сільських населених пунктів створюють обмеження для розвитку регіону через відсутність умов для швидкісного і комфортного руху на переважній більшості автомобільних доріг загального користування тощо.

13.1.1 Структура та обсяги транспортних перевезень

Довідково: Обласна державна адміністрація щороку отримувала інформацію щодо кількості вантажних та пасажирських перевезень області із офіційних даних Головного управління статистики у Кіровоградській області. За 2023 рік така інформація Головним управлінням статистики у Кіровоградській області не оприлюднена.

За інформацією Головного управління статистики у Кіровоградській області, згідно з розділом X «Особливості проведення державного статистичного спостереження в умовах надзвичайних і непереборних обставин (зокрема, в умовах правового режиму воєнного стану в Україні)» методологічних положень державних статистичних спостережень щодо діяльності підприємств наземного транспорту, якими визначено, що в період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення статистична інформація може не поширюватися, зважаючи на відсутність звітів та будь-яких інших документів, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства, від респондентів згідно з положеннями підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

Ураховуючи зазначене, обласна державна адміністрація не може включити необхідну інформацію за 2023 рік у розділ 13.1.1 «Структура та обсяги транспортних перевезень». Інформація наведена за 2021 рік.

Вантажні перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.1

	Вантажооборот		Перевезено (відправлено) вантажів	
	млн т км	у % до 2020р.	тис.т	у % до 2020р.
1	2	3	4	5
Транспорт¹	25505,7	92,0	16069,6	147,3
Автомобільний ²	1035,6	158,9	9783,1	210,3

1	2	3	4	5
водний	к	–	к	–
авіаційний	к	к	к	к

¹ З урахуванням обсягів відправлених вантажів залізничним транспортом, за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням вантажних перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями. к – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Пасажирські перевезення у 2021 році

Таблиця 13.1.2

	Пасажирооборот		Перевезено (відправлено) пасажирів	
	млн пас.км	у % до 2020р.	тис.	у % до 2020р.
Транспорт¹	1570,6	133,3	51709,9	124,3
автомобільний ²	347,3	104,6	28734,3	113,0
водний	-	-	-	-
авіаційний	-	-	-	-
міський електротранспорт	115,0	144,6	21701,9	144,6
у тому числі тролейбусами	115,0	144,6	21701,9	144,6
метрополітенівський	–	–	–	–

¹ З урахуванням кількості відправлених пасажирів залізничним транспортом за даними виробничого підрозділу «Знам'янська дирекція залізничних перевезень» регіональної філії «Одеська залізниця» АТ «Укрзалізниця».

² З урахуванням пасажирських перевезень, виконаних фізичними особами – підприємцями.

13.1.2 Склад парку та середній вік транспортних засобів

Транспорт Кіровоградщини має розвинену транспортну інфраструктуру, яку складають автомобільні дороги, залізниця, водні шляхи сполучення та мости, серед яких особливу роль грають мости через річку Інгул.

Пасажирський автомобільний транспорт – одна з важливих галузей сучасного господарства, невід'ємна частина транспортної системи України, яка задовольняє потреби населення у перевезеннях автомобільними транспортними засобами.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів, які мають електричні двигуни. За даними регіонального сервісного центру ГСЦ МВС в Кіровоградській області, за 2023 рік в області було зареєстровано 610 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2022 році – 269 таких транспортних засобів, у 2021 році – 110 транспортних засобів.

За даними департаменту інфраструктури обласної військової адміністрації, у 2023 році маршрутна мережа області складалася із 207 автобусних маршрутів загального користування, з них:

внутрішньообласних міжміських – 109 маршрутів, приміських – 98 (організатор перевезень – обласна державна адміністрація). Перевезення здійснювали 61 перевізник, з них 12 - автопідприємства.

Органами місцевого самоврядування було організовано перевезення пасажирів за 118 автобусними маршрутами, 39 перевізниками.

Найбільші автопідприємства області: ПП «Урса-Транс», ПП «Олікс», ПрАТ «Світловодське АТП-13507», ПрАТ «Долинське АТП-13541», ТОВ «КД-Транс», ТОВ «Моцний» та ПП «Олександрійський автобусний парк».

Автостанційні послуги на території області надають 14 автостанцій, з них 12 належать ТОВ «К-Автотранс», 2 – приватні. Переважна більшість автобусних перевезень на міжобласних маршрутах здійснюється через Кропивницький АВ-1, Олександрійську та Знам'янську автостанції.

В області працює 143 автобуси, які пристосовані для перевезення осіб з інвалідністю.

Для покращення умов щодо належного обслуговування осіб з інвалідністю будівлі автостанцій ТОВ «К-Автотранс» облаштовано поручнями та пандусами, кнопками виклику працівника, громадськими вбиральнями, пристосованими для осіб з обмеженими фізичними можливостями, інформаційними вказівниками, зручними касами продажу квитків, метрономами, розміщено інформаційні щити та електронні табло. Забезпечено позачергове обслуговування осіб з інвалідністю та супроводжуваних їх осіб у касах автовокзалу. Працівники, які надають допомогу особам з інвалідністю та іншим мало мобільним групам, пройшли відповідне навчання.

Виділені спеціальні місця для паркування транспортних засобів людей з інвалідністю у місцях безкоштовного паркування транспортних засобів.

З метою належного забезпечення транспортними послугами осіб з обмеженими фізичними можливостями у м. Кропивницькому на маршрутах загального користування (міських) використовується спеціальний низькопідлоговий транспорт із висувними трапами для інвалідних візків, 20 автобусів великої пасажиромісткості, 25 автобусів середньої пасажиромісткості, 1 автобус середньої пасажиромісткості для перевезення дітей з обмеженими фізичними можливостями, 41 тролейбус, у тому числі 21 – з автономним ходом.

Вищезазначені транспортні засоби обладнані світлодіодними показниками маршрутів, звуковою системою оголошення зупинок та пристроями для зовнішнього звукового інформування пасажирів із порушенням зору, візуальними (текстовими) системами у салоні транспортних засобів для інформування пасажирів із порушенням слуху, а також обладнані спеціальним пандусом для переміщення осіб з обмеженими фізичними можливостями, які пересуваються на візках.

13.2 Вплив транспорту на навколишнє середовище

У складі транспортної системи виділяють автомобільний, водний, залізничний, авіаційний і трубопровідний транспорт, кожен з яких робить свій внесок у забруднення навколишнього середовища. Автомобільний транспорт є основним видом транспорту переважно для здійснення внутрішньоміських перевезень, а також перевезень міжміських та міжрайонних на порівняно невеликій відстані.

Саме на автомобільний транспорт припадає більше половини усіх шкідливих викидів у навколишнє середовище, які є головним джерелом забруднення атмосфери. Основними токсичними компонентами є оксиди вуглецю, оксиди азоту, альдегіди, вуглеводні, сірчистий газ, сажа та ін. Найбільш смертельний забруднювач повітря – вуглекислий газ в атмосфері, який надходить від автомобілів. Незважаючи на те, що CO₂ необхідний для екологічної стійкості, в надзвичайно високих і концентрованих дозах він робить протилежну дію, викликаючи парниковий ефект.

Автомобільний транспорт має негативний вплив на якість повітря, ґрунту та водойми. Від використання автомобільного транспорту у повітря потрапляє велика кількість шкідливих речовин, які потрапляють в атмосферу та викликають негативний вплив на здоров'я людей та навколишнє середовище.

Використання невідновлюваних джерел енергії, таких як нафта та газ, для виготовлення палива для автомобілів призводить до виснаження природних ресурсів та забруднення навколишнього середовища.

Крім того, зростаюча кількість старих автомобілів, не оснащених або погано оснащених пристроями для зниження викиду, а також часте використання низькоякісного палива призводить до збільшення викидів шкідливих забруднюючих речовин, особливо у міських агломераціях.

Негативний вплив автомобільного транспорту на довкілля також проявляється у великій кількості відходів. Багато деталей автомобілів є не придатними для переробки, тому вони складаються на звалищах та забруднюють навколишнє середовище.

Також значної шкоди навколишньому середовищу завдає залізничний транспорт внаслідок концентрації надмірного шуму, вібрації, теплового та електромагнітного випромінювання вздовж залізничних колій та вокзалів, засмічення територій відпрацьованими газами, паливно-мастильними матеріалами, металевою стружкою, зливною брудною водою, каналами. Внаслідок цього засмічуються прилеглі до залізниці території, насамперед ґрунт та водні ресурси, знижується родючість ґрунту, створюються передумови для ерозії, накопичуються шкідливі речовини на прилеглих сільськогосподарських територіях та знижується якість вирощеної сільськогосподарської продукції.

Залізничний транспорт завдає шкоди рослинному і тваринному світу, оскільки шляхи нерідко прокладаються на перетині шляхів міграції деяких видів тварин, що ускладнює їх існування і розмноження, а іноді призводить до

їх загибелі. Особливо небезпечні аварії на залізницях здатні спричинити значне широкомасштабне забруднення всіх компонентів навколишнього середовища.

Для мінімізації ризиків користування залізничним транспортом потрібно зменшувати до мінімуму вміст шкідливих речовин у відпрацьованих газах дизелів тепловозів за рахунок удосконалення процесу горіння палива в циліндрах, застосовувати антидимові присадки, спеціальні плівки для запобігання забруднення вантажу пилом, вживати заходів для попередження аварій на залізничних коліях, застосовувати технології очистки локомотивів. Необхідно встановити спеціальні ємності для збирання нечистот та запобігання попаданню їх назовні, забезпечити їх подальшу переробку на кінцевих станціях.

З метою зменшення негативного впливу автомобільного транспорту на довкілля можна використовувати більш екологічні види транспорту, такі як електромобілі та гібридні автомобілі, які мають меншу кількість викидів. Також можна розвивати громадський транспорт та сприяти використанню велосипедів та електроскутерів. Важливо також вдосконалювати технології, що дозволять виготовляти більш екологічне паливо, таке як біодизель та водень. Крім того, можна працювати над розвитком інфраструктури для зарядки електромобілів та забезпечення доступності альтернативних видів транспорту для громадськості.

13.3 Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

Екологізація транспорту є актуальною та важливою темою сьогодення. Адже в Україні досить гостро постає проблема забруднення довкілля від транспортної інфраструктури. Автомобільний транспорт є найбільш значним джерелом забруднення атмосферного повітря, в результаті чого негативно впливає на стан здоров'я населення. Транспорт є джерелом небезпечних хімічних забруднень атмосферного повітря, а також шуму та вібрації.

Автомобільний транспорт – невід'ємна частина сучасного життя. Промисловість, сільське господарство, торгівля, будівельна індустрія неспроможні функціонувати без широкого використання автомобілів.

Основними напрямками зниження забруднення довкілля автомобільним транспортом є: застосування нових видів екологічного автотранспорту, раціональна організація та керування транспортними потоками, використання більш якісних екологічно чистих видів палива, застосування досконалих каталізаторів палива та систем шумогасіння.

Технічне вдосконалення двигунів внутрішнього згорання автомобілів спрямоване на економію палива, введення присадок у паливо, використання нових видів палива, очищення газів, що відпрацьовали. Важливу роль системі зниження шкідливих викидів надає використання нейтралізаторів.

Для зниження токсичності відпрацьованих газів застосовують термічні та каталітичні нейтралізатори. Найбільш ефективними для бензинових двигунів є каталітичні нейтралізатори: платино-палладієві та птинородієві.

Альтернативними видами автомобільного транспорту є електромобіль, сонячний електроавтомобіль, автомобіль з інерційним двигуном. Електромобіль – ідеальний автомобіль для міста, так як він майже не містить викидів шкідливих речовин, має великий крутний момент на малих швидкостях, компактніший, простіший в експлуатації, випромінює менший шум, проте він має обмежений ресурс пробігу, малий термін служби джерела струму та низьку енергоємність акумуляторів.

З кожним роком в Україні стає все більше автомобілів, які мають електричні двигуни. В Кіровоградській області за 2023 рік було зареєстровано 610 транспортних засобів, які мають електричні двигуни, у 2022 році – 269 таких транспортних засобів, у 2021 році – 110 транспортних засобів.

Національною транспортною стратегією України на період до 2030 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 430, передбачено виконання наступних завдань:

забезпечення пріоритетності вимог екологічної безпеки, обов'язковості додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів під час провадження господарської, управлінської та іншої діяльності;

впровадження механізму економічного стимулювання переходу вантажних та пасажирських перевезень на більш екологічно чисті залізничний та водний види транспорту;

впровадження системи дорожніх зборів з користувачів автомобільних доріг залежно від екологічного класу автомобіля;

впровадження економічних та інших заходів стимулювання використання в містах екологічно більш чистих видів транспорту, зокрема електромобілів, міського електричного транспорту;

впровадження механізму економічного стимулювання перевізників для зменшення викидів забруднюючих речовин, зниження рівня шумів від транспортних засобів;

стимулювання використання альтернативних джерел енергії, а також екологічних видів транспорту та спецтехніки;

здійснення комплексу регуляторних і фіскальних заходів, зокрема запровадження міжнародних екологічних норм для транспортних засобів, удосконалення механізму використання альтернативних моторних палив, впровадження економічних стимулів під час введення в експлуатацію транспортних засобів більш високого екологічного рівня;

впровадження новітніх технологій тестування транспортних засобів за екологічними параметрами.

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» встановлено, зокрема, що значення викидів забруднювальних речовин у атмосферне повітря від пересувних джерел, умовно приведених до оксиду вуглецю з урахуванням відносної агресивності основних забруднювачів, не повинні перевищувати у 2025 і 2030 роках відповідно 85 % і 70 % від базового рівня, визначеного станом на 2015 рік.

14. СТАЛЕ СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВО

14.1 Тенденції та характеристика споживання

Стале споживання – це використання товарів і послуг, що задовольняють основні потреби і підвищують якість життя з мінімальним використанням невідновлюваних природних ресурсів і з найменшою шкодою для навколишнього середовища.

Головною метою сталого розвитку є, насамперед, підвищення якості життя. Основними пріоритетами мають бути фізичне і моральне здоров'я суспільства, якісна питна вода, атмосферне повітря, безпечні продукти, товари і послуги, безпечні і комфортні умови життя, праці, навчання тощо.

У 2023 році на економічну ситуацію в області мало вплив повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну.

Наслідками воєнних дій в області стало припинення стабільної діяльності багатьох підприємств, порушення логістичних ланцюжків, втрата постачальників та ринків збуту продукції, відсутність сировини для реалізації продукції, відтік працездатного населення з ринку праці, в тому числі до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, за кордон тощо.

Військові дії негативно вплинули на умови життєдіяльності та добробут населення України, зокрема і області.

Індекс промислової продукції в області за 2023 рік склав 116,5 % порівняно з 2022 роком (2022 рік – 76,0 %).

За оперативними статистичними даними збільшено обсяги виробництва промислової продукції, зокрема у: добувній промисловості і розробленні кар'єрів у 1,8 рази, у переробній промисловості – на 10,2 % (зокрема у: виробництві гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – на 40,1 %, виробництві харчових продуктів, напоїв – на 29,8 %, виробництві основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів – на 15,2 %, текстильному виробництві, виробництві одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – на 7,2 %), постачанні електроенергії, газу, пари – на 15,6%.

Водночас, має місце зменшення виробництва промислової продукції в таких галузях переробної промисловості:

металургія – на 94 %;

виготовлення виробів із деревини, виробництво паперу та поліграфічної діяльності – на 17,2 %;

машинобудування – на 13 %;

виробництво хімічних речовин і хімічної продукції – на 1 %.

Підприємствами області у 2023 році реалізовано промислової продукції на суму 56 млрд. грн, що на 8,9 млрд грн більше порівняно з 2022 роком.

14.2 Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

Місією Енергетичної стратегії України до 2050 року є створення умов для сталого розвитку національної економіки через забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії.

До 2050 року енергетичний сектор має бути максимально наближений до кліматичної нейтральності. Це означатиме наявність чистої енергії, подолання енергетичної бідності, розвиток інноваційної та децентралізованої енергосистеми, повноцінне функціонування національних енергетичних ринків і їх інтеграцію в міжнародні.

Ключовими принципами Енергетичної стратегії України є економічна обґрунтованість, екологічність, доступність, соціальна справедливість та ринковість.

Енергетична стратегія базуватиметься на цільових показниках розвитку економіки у відповідності до Національної економічної стратегії на період до 2030 року. А також на міжнародних зобов'язаннях, взятих Україною – в першу чергу, в рамках Угоди про Асоціацію України з ЄС та Паризької кліматичної угоди.

Цілями Енергетичної стратегії України 2050 є:

- досягнення максимального рівня кліматичної нейтральності;
- максимальне скорочення використання вугілля в енергетичному секторі;
- оновлення та модернізація енергетичної інфраструктури;
- підвищення ефективності використання ресурсів в енергетичному секторі;
- всебічна інтеграція з ринками Європейського Союзу та ефективне функціонування внутрішніх ринків;
- забезпечення енергетичного сектору власними ресурсами з урахуванням економічної доцільності;
- розвиток альтернативних джерел енергії, нових продуктів та інноваційних рішень в енергетичному секторі.

З метою співробітництва та збереження проєкту ПРООН в Україні, досягнення ефективного використання енергоносіїв бюджетними установами, зниження енерговитрат 31 травня 2022 року між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та ТОВ «БІС-СОФТ» в рамках проєкту «Енергоефективність у громадських будівлях в Україні» підписано Меморандум про співпрацю, встановлена система енергомоніторингу, надано доступ до підключення 3500 об'єктів (точок споживання) у Кіровоградській області. До програмного продукту АІС «ЕНЕРГОСЕРВІС» підключено 264 установи бюджетної сфери області. Продовжується робота щодо «підключення» нових об'єктів до даної системи.

Не зважаючи на військові дії, ОСББ продовжують співпрацювати з Фондом енергоефективності, якими на сьогодні здійснюється реалізація 37 енергоефективних проєктів загальною вартістю 691,46млн грн та які вже отримали часткове відшкодування від Державної установи «Фонд енергоефективності» та Міжнародних донорів у сумі 116,64 млн грн, що дає

можливість здійснити комплексне утеплення будинків та впровадити заходи, що якісно впливають на рівень енергоефективності будинків.

Програми підтримки ОСББ, які передбачають фінансування заходів з часткового відшкодування вартості здійснених заходів з енергоефективності на реалізацію проєктів за програмою «ЕНЕРГОДІМ», діють у містах Кропивницькому та Олександрії.

На території Кропивницького міського сміттєзвалища Комплексною інженерною спорудою з системою збору біогазу полігону твердих побутових відходів здійснюється виробництво електроенергії. Споруда розрахована на вироблення 630 кВт електроенергії на годину. На даний час об'єкт експлуатується у нормативному режимі, установка працює цілодобово, що забезпечує міське сміттєзвалище від самозаймань і забруднення атмосфери. Вироблена електроенергія надходить в енергосистему України за «зеленим» тарифом. Всього протягом 2023 року вироблено 4,327 млн кВт електроенергії.

15 ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

15.1 Національна та регіональна екологічна політика

Регіональна екологічна політика в області здійснювалася у 2023 році шляхом взаємодії діяльності органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств та організацій у реалізації заходів, спрямованих на забезпечення стабільної екологічної ситуації в умовах воєнного стану.

Досягнення стратегічних цілей «Збереження екосистем та поліпшення екологічної інфраструктури», визначених «Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки», затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 № 695 та відповідною «Стратегією розвитку Кіровоградської області на 2021-2027 роки» (рішення обласної ради від 12 березня 2020 року № 743, із змінами), здійснювалося шляхом реалізації заходів «Комплексної програми охорони навколишнього природного середовища у Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затвердженої рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (із змінами), та відповідних місцевих програм охорони довкілля.

15.2 Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища

На території Кіровоградської області здійснюється реалізація екологічної політики відповідно до Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Вищезазначений Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Згідно статті 16 Конституції України, держава бере на себе обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги, збереження генофонду українського народу тощо.

Департамент відповідно до Положення забезпечує реалізацію державної політики у сферах охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів.

До функцій належить вирішення таких питань, як регулювання використання природних ресурсів місцевого значення, визначення нормативів забруднення природного середовища; впровадження економічного механізму природокористування, проведення моніторингу та обліку об'єктів природокористування і забруднення довкілля, проведення, розроблення програм, впровадження природоохоронних заходів, визначення та реалізація інвестиційної політики, інформування населення та зацікавлених підприємств, установ та організацій з екологічних питань.

Упродовж 2023 року правова робота була спрямована на забезпечення дотримання принципів законності та верховенства права у всіх сферах діяльності, неухильне додержання та запобігання невиконанню вимог актів законодавства, інших нормативних документів, постійно проводилась правова підготовка працівників департаменту з актуальних тем, оперативно доводились до відома зміни у природоохоронному законодавстві.

15.3 Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державний контроль за охороною навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів на Кіровоградщині здійснює Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області) (Держекоінспекція).

За 2023 рік Держекоінспекцією проведено 536 ресурсних перевірок дотримання вимог природоохоронного законодавства на території Кіровоградської області. За результатами здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог природоохоронного законодавства було складено 663 протоколи про адміністративні правопорушення, 121 з яких передано до розгляду у судові органи. За порушення вимог природоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 598 посадових осіб та громадян, загальна сума накладених штрафів становить 204,442 тис. грн, сума стягнутих штрафів складає 167,722 тис. грн.

До правоохоронних органів протягом січня-грудня 2023 року передано 52 матеріали, відкрито 46 кримінальних проваджень. Заявлено 18 позовів на

суму 4315,426 тис. грн органами прокуратури за поданими матеріалами. Загальна сума розрахованих збитків становить 25924,396 тис. грн. Протягом звітного періоду було пред'явлено 138 претензій на загальну суму 12715,189 тис. грн та відшкодовано державі 3430,613 тис. грн (у тому числі в добровільному порядку 567,819 тис. грн та в примусовому порядку (за рішенням суду, органами державної виконавчої служби 2862,794 тис. грн) за пред'явлені 80 претензій в поточному році та з урахуванням збитків, які були пред'явлені в минулі роки.

Прийнято 1 рішення про тимчасову заборону (зупинення) діяльності суб'єктів господарювання до судових органів.

Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів, у тому числі по підземних водах

Протягом 2023 року Держекоінспекцією в області було складено 16 протоколів, за порушення вимог водоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 16 осіб на загальну суму штрафів 3,23 тис. грн, стягнуто на користь держави 3,91 тис. грн. Пред'явлено 11 претензій на загальну суму 1004,52 тис. грн. Сплачено збитки по претензіях та позовах на загальну суму 2004,535 тис. грн.

Наприклад: претензію на суму 661,759 тис. грн пред'явлено у 2023 році за результатами позапланової перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства України у 2021 році ОКВП «Дніпро-Кіровоград» пред'явлено збитки за наднормативні скиди забруднюючих речовин у річки Інгул, Інгулець, Кільчень, Бешта (з перевищенням встановлених нормативів ГДС).

Контроль за охороною атмосферного повітря

Протягом 2023 року Держекоінспекцією в області пред'явлено 16 претензій на загальну суму 1094,963 тис. грн, а саме:

- ТОВ «АФ Долинка» за викиди без дозволу на суму 1,101 тис. грн;
- ФГ «Велитень Плюс» за викиди без дозволу на суму 4,479 тис. грн;
- СФГ «Юлія» за викиди без дозволу на суму 1,732 тис. грн;
- ТОВ «Мікотеплосервіс» за наднормативні викиди на суму 1,636 тис. грн;
- ПНВП «УРАН» за викиди без дозволу на суму 1,002 тис. грн;
- ФОП Кудря Л.І. за викиди без дозволу на суму 3,022 тис. грн;
- ПП «Севполімерпласт» за викиди без дозволу на суму 757,442 тис. грн;
- ТОВ «Вест Петрол Маркет» за викиди без дозволу на суму 128,219 тис. грн;
- ТОВ «Трайидент Кепітал» за викиди без дозволу на суму 12,978 тис. грн;
- ОКВП «Дніпро-Кіровоград» за викиди без дозволу на суму 10,621 тис. грн;
- ОКВП «Дніпро-Кіровоград» за викиди без дозволу на суму 13,079 тис. грн;
- ОКВП «Дніпро-Кіровоград» за викиди без дозволу на суму 38,493 тис. грн;
- ТОВ «Альянс-Трейдинг» за наднормативні викиди на суму 2,450 тис. грн;
- ОКВП «Дніпро-Кіровоград» за викиди без дозволу на суму 104,648 тис. грн;

КНП «Маловисківська лікарня» за викиди без дозволу на суму 14,012 тис. грн.

Сплачено за січень-грудень 2023 року 14 претензій на суму 152,069 тис. грн, а саме:

ТОВ «АФ Долинка» за викиди без дозволу на суму 1,101 тис. грн;

ФГ «Велитень Плюс» за викиди без дозволу на суму 4,479 тис. грн;

СФГ «Юлія» за викиди без дозволу на суму 1,732 тис. грн;

ПНВП «УРАН» за викиди без дозволу на суму 1,002 тис. грн.;

ТОВ «Мікотеплосервіс» за наднормативні викиди на суму 1,636 тис. грн;

ФОП Кудря Л.І. за викиди без дозволу на суму 3,022 тис. грн;

ТОВ «Трайдент Кепітал» за викиди без дозволу на суму 12,978 тис. грн;

ОКВП «Дніпро-Кіровоград» за викиди без дозволу на суму 62,242 тис. грн

ПСП «Димитрово» за викиди без дозволу на суму 47,416 тис. грн;

КНП «Маловисківська лікарня» за викиди без дозволу на суму 14,012 тис. грн;

ТОВ «Альянс-Трейдинг» за наднормативні викиди на суму 2,450 тис. грн

Протягом січня-грудня 2023 року за зверненням інспекції, винесено рішення про тимчасову заборону (зупинення) експлуатації джерел ПП «Севполімерпласт» (від 07 лютого 2022 року № 340/8791/21).

Контроль у сфері поводження з відходами

Протягом січня – грудня 2023 року Держекоінспекцією за порушення вимог Закону України «Про відходи» складено 9 протоколів про адміністративне правопорушення, до адміністративної відповідальності притягнуто 9 осіб на загальну суму штрафів 6,63 тис. грн, стягнуто 7,31 тис. грн.

Контроль за охороною і використанням земель

Протягом 2023 року Держекоінспекцією було складено: 12 протоколів, за порушення вимог водоохоронного законодавства до адміністративної відповідальності притягнуто 12 осіб на загальну суму 9,69 тис. грн, стягнуто на користь держави 5,61 тис. грн.

Розраховано та пред'явлено 5 претензій, а саме:

Приютівській селищній раді, Кіровоградської області, Олександрійського району, с-ще Приютівка, вул. Шкільна, 4 розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок засмічення земельних ресурсів на загальну суму 1,18429 тис. грн;

Шпилькі Анатолію Михайловичу, розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок забруднення земельних ресурсів забруднюючими речовинами на загальну суму 2,19632 тис. грн;

Світловодській міській раді розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок засмічення земельних ресурсів на загальну суму 8,60979 тис. грн;

Пучку Петру Миколайовичу розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок засмічення земельних ресурсів на загальну суму 2,30278 тис. грн;

Романовій Тетяні Віліївні розраховано та пред'явлено претензію про відшкодування шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу внаслідок забруднення земельних ресурсів на загальну суму 51,768 тис. грн.

Контроль у сфері надкористування

За 2023 рік Держекоінспекцією було притягнуто до відповідальності одну особу. За ст. 47 складено протокол на суму 1,7 тис. грн, який сплачено в повному обсязі. Розраховано та заявлено претензію гр. Яровому за самовільне користування надрами на суму 10,648 тис. грн.

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства

Таблиця 15.3.1

№ з/п	Назва заходу	Одиниця виміру	Роки		
			2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6
1.	Кількість перевірених об'єктів контролю	од.	678	165	0
2.	Складено актів перевірок	од.	678	165	0
3.	Кількість складених протоколів про адміністративне правопорушення	од.	3376	907	663
4.	Притягнуто до адміністративної відповідальності	осіб/ тис. грн	3263/ 1262,539	859/ 419,917	598/ 204,442
5.	Стягнуто адміністративних штрафів	тис. грн	1200,336	359,04	167,722
6.	Пред'явлено претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн	261/ 18369,836	135/ 13130,507	138/ 12715,189
7.	Стягнуто претензійно-позовних матеріалів	од./ тис. грн	163/ 3410,001	99/ 2961,985	80/ 3430,613
8.	Кількість випадків тимчасового призупинення виробничої діяльності	од.	3	3	1
9.	Кількість випадків перевищення встановлених екологічних нормативів	од.			
9.1	на спеціальне водокористування	од.	0	0	3
	у тому числі на скиди у водні об'єкти	од.	72	5	8
9.2	на викиди в атмосферне повітря	од.	15	5	14
9.3	Забруднення земель і ґрунтів	од.	13	4	2

1	2	3	4	5	6
10.	Внесено подань про припинення дії виданих дозволів	од.	7	0	0
11.	Кількість матеріалів перевірок, переданих до правоохоронних органів щодо прийняття рішення про внесення до єдиного реєстру кримінальних впроваджень	од.	43	58	52

15.4 Виконання державних цільових екологічних програм

В області розроблено та затверджено три цільові екологічні програми, а саме:

«Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 86 (Комплексна програма);

«Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони «Кіровоградська», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273 (програма Моніторингу);

«Регіональна екологічна програма «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки», затверджена рішенням Кіровоградської обласної ради від 30 березня 2021 року № 85 (програма Ліси Кіровоградщини).

Метою Комплексної програми є охорона та поліпшення стану довкілля в області шляхом виконання заходів із зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, зниження обсягів скидів забруднюючих стічних вод у природні водні об'єкти, зменшення негативного впливу промислових і побутових відходів на довкілля, розвиток та збереження природно-заповідних територій та об'єктів регіону, проведення заходів з екологічної освіти, виховання та інформування населення про стан довкілля.

Відповідно до Комплексної програми у 2023 році передбачалася реалізація природоохоронних заходів на загальну суму 111 001,9 тис.грн, із яких за рахунок обласного бюджету на суму 36 400,0 тис. грн, державного - на суму 5 482,7 тис. грн та власних коштів підприємств – на суму 69 119,2 тис.грн.

З метою вирішення визначених Комплексною програмою завдань, розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації від 21 грудня 2022 року № 1016-р «Про обласний бюджет Кіровоградської області на 2023 рік» (із змінами) було затверджено «Перелік природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2023 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища» (Перелік) на загальну суму 30 082,0 тис. грн, з яких нерозподілені видатки складають 1 587,4 тис.грн.

Упродовж 2023 року на підставі Комплексної програми, та відповідно до Переліку, із запланованих 9 природоохоронних заходів реалізовано 7 природоохоронних заходів та об'єктів на загальну суму 24 957,0 тис. грн (кошти обласного бюджету) та 1 природоохоронний захід на суму 2 073,0 тис.грн (власні кошти ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат»). Зокрема реалізовано такі природоохоронні заходи:

виготовлення проекту реконструкції третього ступеню газоочисного обладнання трубчатих обертових печей ТОП №3,4 ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» на суму 2 073,0 тис.грн (власні кошти підприємства);

нове будівництво каналізаційної насосної станції по вул. Дружби, 70 Б, с-ще. Новгородка. Коригування на суму 2 946,1 тис.грн;

реконструкція каналізаційного колектора Ду 1200 мм по проїжджій частині вул. Героїв України, м. Кропивницький на суму 19 550,0 тис.грн;

реконструкція частини каналізаційних мереж КНП «Обласна клінічна психіатрична лікарня Кіровоградської обласної ради» (з виготовленням проектно-кошторисної документації на суму 1 231,7 тис.грн;

виготовлення робочого проекту щодо розробки заходів з відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річки Велика Вись, спрямованих на природонаближене її відновлення на суму 30,0 тис.грн;

забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження і захоронення побутових ламп розжарювання, отриманих філією Кіровоградська дирекція АТ «Укрпошта» від населення на суму 204,2 тис.грн;

розроблення технічної документації із землеустрою територій природно-заповідного фонду Кіровоградської області на суму 895,0 тис.грн;

проведення наукових досліджень природних територій з метою створення Національного природного парку на території Кіровоградської області на суму 100,0 тис.грн.

Кошти з державного бюджету на реалізацію заходів Комплексної програми не виділялися.

Відповідно до Регіональної екологічної програми «Ліси Кіровоградщини на 2021-2025 роки» у 2023 році здійснювалася реалізація природоохоронних заходів лише за рахунок власних коштів лісгосподарських підприємств. Кошти з державного та обласного бюджетів на реалізацію природоохоронних заходів, передбачених Програмою «Ліси Кіровоградщини», не виділялися.

Заходи програми Моніторингу у 2023 році не здійснювалися через відсутність фінансування.

15.5 Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (статті 20, 22) передбачено створення державної системи моніторингу довкілля (ДСМД) та проведення спостережень за станом навколишнього природного

середовища, рівнем його забруднення. Виконання цих функцій покладено на Міндовкілля та інші центральні органи виконавчої влади, які є суб'єктами державної системи моніторингу довкілля, а також підприємства, установи та організації, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану довкілля.

Основні принципи функціонування ДСМД визначені у постанові Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля».

Система моніторингу довкілля – це система спостережень, збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан довкілля, прогнозування його змін і розроблення науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам стану довкілля та дотримання вимог екологічної безпеки.

Обласна система моніторингу взаємодіє з державною системою моніторингу, яка, у свою чергу, є складовою частиною національної інформаційної інфраструктури, сумісної з аналогічними системами інших країн.

В області діє система моніторингу довкілля регіонального рівня, у відповідності до Положення про систему моніторингу довкілля Кіровоградської області, яке затверджено розпорядженням голови обласної державної адміністрації від 16 квітня 2019 року № 652-р.

Положення визначає основні завдання обласної системи моніторингу довкілля, суб'єкти системи та їх завдання, принципи організації та функціонування системи, взаємовідносини між суб'єктами моніторингу.

Функціонування обласної системи моніторингу довкілля дозволяє:

1) оперативно контролювати стан параметрів довкілля, виявляти причини підвищення рівня забруднення та його вплив на стан здоров'я населення;

2) зменшити витрати на усі технологічні процеси з обробки даних про стан навколишнього природного середовища за рахунок комплексної інтерпретації екоданих і адресного розподілу результатів обробки усім зацікавленим організаціям;

3) підвищити надійність і мінімізацію втрат інформації за рахунок автоматизації та застосування математичних засобів обробки інформації;

4) запобігти можливим соціально-економічним збиткам довкіллю за рахунок оперативного виявлення перевищення санітарно-гігієнічних та екологічних норм і прогнозування можливості виникнення небезпечних випадків забруднення природного комплексу, попереджати їх шляхом видачі відповідної інформації споживачам для прийняття попереджувальних організаційно-технічних заходів.

Суб'єкти моніторингу:

1) Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації;

2) Державна екологічна інспекція Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області);

3) Головне управління ДСНС України у Кіровоградській області;

- 4) Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області;
- 5) Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології;
- 6) Головне управління Держгеокадастру у Кіровоградській області;
- 7) Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства;
- 8) Департамент житлово-комунального господарства та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської обласної військової адміністрації;
- 9) Державна установа «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»;
- 10) Кіровоградська філія державної установи «Інститут охорони ґрунтів України»;
- 11) Державне підприємство «Кіровоградський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації»;
- 12) Дочірнє підприємство ПрАТ «НАК «Надра України» «Центрукргеологія»;
- 13) Головне управління статистики у Кіровоградській області.

Структура обласної системи моніторингу довкілля визначається видами екологічної та еколого значущої інформації, що надходить від суб'єктів моніторингу довкілля:

- 1) моніторингу поверхневих і підземних вод та джерел їх забруднення;
- 2) моніторингу атмосферного повітря та джерел викидів забруднюючих речовин;
- 3) моніторингу стану ґрунтів;
- 4) моніторингу складів хімічних засобів захисту рослин, агрохімікатів та місць видалення відходів;
- 5) моніторингу стану об'єктів природно-заповідного фонду.

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації організовує регіональний моніторинг навколишнього природного середовища, забезпечує функціонування державної системи моніторингу довкілля на регіональному рівні, здійснює координацію діяльності суб'єктів моніторингу довкілля, інформує суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля про результати регіонального моніторингу за проведеним аналізом первинної оперативної інформації про заплановані заходи щодо поліпшення стану окремих компонентів довкілля, результати контролю за їх впровадженням та дієвістю, пропозиції щодо пріоритетних напрямків функціонування регіональної системи моніторингу довкілля з питань, які потребують негайного вирішення і підлягають першочерговому виконанню з урахуванням пропозицій суб'єктів регіональної системи моніторингу довкілля.

Відповідно до вимог Порядку здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2019 року № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу», розроблено Програму державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря на 2022-2026 роки для зони «Кіровоградська». Програму затверджено рішенням Кіровоградської обласної ради від 20 вересня 2022 року № 273.

Запуск системи моніторингу забезпечить оперативний збір інформації та оцінку інформації про стан атмосферного повітря, що дасть можливість для прийняття ефективних управлінських рішень по забезпеченню контролю.

Кіровоградська обласна військова адміністрація офіційно долучилася до втілення міжнародного проєкту «Чисте повітря для України», а саме: підписаний Меморандуму про стратегічну співпрацю між Кіровоградською обласною державною адміністрацією та громадською організацією «Фрі Ардуіно».

Документ передбачає співпрацю, спрямовану на захист навколишнього природного середовища від забруднення та дотримання основоположних свобод і прав людини на чисте та безпечне довкілля. Підписання Меморандуму дозволяє розширити можливості моніторингу стану повітря у Кропивницькому та області в цілому, щоб мешканці могли бачити у режимі онлайн, яким повітрям дихають. В рамках проєкту на території області встановлено 14 постів моніторингу якості атмосферного повітря.

З метою широкого інформування громадськості про стан довкілля, за результатами моніторингу навколишнього природного середовища в області, департаментом розроблено та видано Екологічний паспорт, Регіональну доповідь про стан навколишнього природного середовища та іншу друковану продукцію, з якою можливо ознайомитись на вебсайті департаменту за посиланням: <http://ekolog.kr-admin.gov.ua>.

Мережа спостережень за станом навколишнього природного середовища

Таблиця 15.5.1

№ з/п	Суб'єкти моніторингу	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	ДУ «Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України»	1	*	2	*	*	*	67	*	*
2	Регіональний офіс водних ресурсів у Кіровоградській області	*	*	20	*	*	*	*	*	*
3	Кіровоградський обласний центр з гідрометеорології	5	*	19	*	*	*	*	*	*

*Суб'єкт моніторингу не здійснює спостереження за станом довкілля по даному напрямку.

15.6 Оцінка впливу на довкілля

Процедуру оцінки впливу на довкілля (ОВД) запроваджено у 2017 році з метою наближення до європейських стандартів та практики, а саме: контролю ступеня забруднення навколишнього середовища та забезпечення права громадян на безпечне довкілля.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (Закон) встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Відповідно до вимог Закону здійснення оцінки впливу на довкілля є обов'язковим у процесі прийняття рішень про провадження планованої діяльності, перелік видів господарської діяльності, які в обов'язковому порядку мають провести оцінку впливу на довкілля та отримати висновок, визначені частинами 2 та 3 статті 3 Закону.

Порядок проведення процедури з ОВД здійснюється відповідно до постанов Кабінету Міністрів України:

від 13 грудня 2017 року № 1010 «Про затвердження критеріїв визначення планованої діяльності, яка не підлягає оцінці впливу на довкілля, та критеріїв визначення розширень і змін діяльності та об'єктів, які не підлягають оцінці впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 1026 «Про затвердження Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля»;

від 13 грудня 2017 року № 989 «Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля»;

від 14 вересня 2020 року № 824 «Про внесення змін у додатки 2 і 3 до Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля».

13 липня 2023 року був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких документів України щодо удосконалення та цифровізації процедури оцінки впливу на довкілля» (доповнення та зміни, що набрали чинності 29 грудня 2023 року).

Внесеними змінами до Закону скорочено строки громадських обговорень повідомлення про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля, а саме, з 20 робочих днів до 12 робочих днів. Також скорочено термін надання суб'єкту господарювання висновку з ОВД. Відтепер уповноважений центральний або територіальний орган має видавати висновок з ОВД протягом 15 робочих днів з дня завершення громадського обговорення звіту з ОВД.

Участь громадськості в процесі ОВД передбачено Законом на всіх етапах оцінки впливу на довкілля. Громадське обговорення та слухання проводяться відповідно до вимог Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Відповідно до вимог пункту 2² статті 17 Закону громадське обговорення планованої діяльності тимчасово, на період дії воєнного стану на території України, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64, громадські слухання проводяться у режимі відеоконференції, про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля та у звіті про громадське обговорення.

Протягом 2023 року департаментом екології та природних ресурсів обласної військової адміністрації видано 10 висновків з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності суб'єктам господарювання.

15.7 Економічні засади природокористування

15.7.1 Економічні механізми природоохоронної діяльності

Упродовж 2023 року економічний механізм природоохоронної діяльності не змінювався, основними його елементами залишалися:

- сплата екологічного податку;
- система зборів за спеціальне використання природних ресурсів;
- відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення природоохоронного законодавства.

Фактичні надходження екологічних платежів до спеціального фонду Кіровоградської області (у тому числі до бюджетів місцевого самоврядування та обласного бюджету) у 2023 році склали 31 451,3 тис. грн, у тому числі:

- за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів, як вторинної сировини – 19 972,4 тис. грн, або 63,5% від загальних надходжень;

- за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення - 3 713,3 тис. грн, або 11,8 % від загальних надходжень;

- за скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти – 4 871,7 тис. грн, або 15,5 % від загальних надходжень .

Фактичні обсяги надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів від грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища у результаті господарської та іншої діяльності у 2023 році, склали 22 89,9 тис. грн, або 9,2 % від загальних надходжень.

Сплата екологічного податку залишалася головним джерелом надходжень до фондів охорони навколишнього природного середовища різних рівнів (90,8 % від загальних надходжень).

*Фактичні надходження екологічних платежів до фондів охорони
навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області
за 2020-2023 роки*

Таблиця 15.7.1.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	у тому числі:	
		обласний бюджет, тис.грн.	районні, міські, фонди об'єднаних територіальних громад, тис.грн.
2020	48 435,9	24 802,1	23 633,8
2021	47 898,7	25 465,1	22 433,3
2022	37 761,9	19 963,8	17 798,1
2023	31 451,3	16 404,2	15 047,1

15.7.2 Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

Ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України, офіційну інформацію Головного управління статистики у Кіровоградській області щодо фактичних витрат підприємств, організацій та установ області на охорону навколишнього природного середовища у всіх секторах економіки у 2023 році буде оприлюднено відповідно до Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни», через три місяці після завершення дії цього закону.

У 2023 році продовжували діяти вимоги «Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року №590 (із змінами), тобто Казначейство та органи Казначейства здійснювали платежі за роботи та послуги, проведені за рахунок коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області

(екофонди), з урахуванням ресурсної забезпеченості єдиного казначейського рахунку та в порядку черговості.

Крім того, у період дії воєнного стану з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України, забезпечення національної безпеки, заходів територіальної оборони, підтримки місцевої інфраструктури, соціального захисту населення обласні військові адміністрації можуть приймати рішення про передачу коштів із спеціального фонду місцевого бюджету (у тому числі і коштів фондів охорони навколишнього природного середовища) до загального фонду місцевого бюджету (пункт 22⁵ розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення Бюджетного кодексу України»).

За даними департаменту фінансів Кіровоградської обласної військової адміністрації з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища здійснено передачу коштів у сумі 15 520,5 тис. грн із спеціального фонду до загального фонду обласного бюджету.

З місцевих бюджетів області (у тому числі з обласного) на реалізацію природоохоронних заходів фактично проведено касових видатків на загальну суму 40 505,4 тис. грн.

Фактичне використання коштів фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області, 2020-2023 роки

Таблиця 15.7.2.1

Рік	Всього у місцеві фонди, тис.грн.	У тому числі:	
		обласний фонд, тис.грн.	районні, міські, об'єднані територіальні громади, тис.грн.
2020	36 967,5	14 447,0	22 520,5
2021	68 551,0	31 292,0	37 259,0
2022	16 286,6	3 586,2 (передано кошти до загального фонду обласного бюджету)	16 286,6
2023	40 505,4	24 957,0	15 548,4

Відповідно до Переліку природоохоронних заходів та об'єктів, фінансування яких здійснюється у 2023 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, затвердженого розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації від 21 грудня 2022 року № 1016-р (із змінами), передбачалася реалізація 9 природоохоронних заходів та об'єктів на загальну суму 30 082,0 тис. грн, із яких нерозподілені видатки склали 1 587,4 тис.грн.

Із запланованих 9 природоохоронних заходів здійснювалася реалізація 7 природоохоронних заходів та об'єктів на суму 24 957,0 тис.грн. у межах бюджетної програми «Природоохоронні заходи за рахунок цільових фондів».

Зазначені кошти використовувалися на здійснення фінансування природоохоронних заходів, зокрема по:

збереженню і відтворенню водних ресурсів у сумі 23 757,8 тис.грн;

збереженню природно-заповідного фонду у сумі 995,0 тис.грн;

поводженню з відходами у сумі 204,2 тис.грн.

Кошти фондів охорони навколишнього природного середовища місцевих бюджетів області (сільських, селищних, міських територіальних громад) використовувалися переважно на заходи з поліпшення стану водних ресурсів та заходи з озеленення населених пунктів.

15.8 Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1057 «Про визначення сфер діяльності, в яких центральні органи виконавчої влади та Служба безпеки України здійснюють функції технічного регулювання» технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки належить до функції Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

Згідно з світовою практикою та законодавством Європейського Союзу технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки та раціонального використання природних ресурсів безпосередньо пов'язане з механізмами державного економічного стимулювання впровадження технологій більш чистого виробництва та поліпшення екологічних показників продукції протягом її життєвого циклу.

Технічне регулювання охорони навколишнього природного середовища забезпечується системою екологічних нормативів, яка включає:

нормативи екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, гранично допустимий вміст шкідливих речовин у продуктах харчування);

гранично допустимі норми викидів і скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних і біологічних факторів.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

В Україні проводяться систематичні комплексні наукові дослідження навколишнього природного середовища та природних ресурсів з метою розробки наукових основ, їх охорони та раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки.

Екологічна безпека гарантується громадянам України здійсненням широкого комплексу взаємопов'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів.

Найважливішим засобом технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища та розв'язання екологічних проблем є програмно-цільове планування, розроблення та реалізація екологічних Державних цільових програм.

Технічне регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища відіграє важливу роль у розв'язанні багатьох екологічних проблем, а саме: збереження біологічного різноманіття, вичерпання або надмірне використання невідновлюваних природних ресурсів, порушення унікальних екосистем. Адміністративні інструменти технічного регулювання охорони навколишнього природного середовища запобігають виникненню екологічних катастроф, забрудненню повітря, води та ґрунту внаслідок діяльності сільськогосподарських та промислових підприємств, сприяють захисту біологічних видів та заповідних територій, а також регулюють використання невідновлюваних ресурсів.

Застосування економічних інструментів технічного регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища потрібно для стимулювання раціонального використання природних ресурсів, а також для зменшення обсягу викидів та відходів і підвищення конкурентоспроможності екологічно безпечних продуктів.

15.9 Державне регулювання у сфері природокористування

Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації у відповідності до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інших нормативно-правових актів приймає участь у видачі дозвільно-погоджувальних документів, які підпадають під визначення документів дозвільного характеру.

Для управління в галузі раціонального природокористування спеціалістами Департаменту екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної військової адміністрації забезпечувалося неухильне дотримання чинного законодавства при видачі дозвільних та погоджувальних документів.

Впродовж 2023 року суб'єктам господарювання області видано 127 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

Відповідно до інвентаризації спеціально відведених місць розміщення побутових відходів (сміттєзвалищ), проведеної у 2016 році, на території області налічується 402 місця видалення твердих побутових відходів.

Станом на 31 грудня 2023 року паспортизовано та включено до обласного реєстру місць видалення відходів 308 звалищ твердих побутових відходів, що становить 76,6 % від загальної кількості сміттєзвалищ області.

Станом на 31 грудня 2023 року загальна кількість затверджених реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів – 234. Протягом 2023 року було внесено 73 зміни до реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів (у 2022 році загальна кількість затверджених реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів становила 234; у 2021 році – 228).

Впродовж 2023 року було видано 1 дозвіл на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення.

У звітному році розглянуто 21 документ щодо видачі зауважень і пропозицій до заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки (СЕО), а також розглянуто 17 документів щодо видачі зауважень і пропозицій до проєктів документів державного планування та звітів про СЕО (у 2022 році – 18 та 12 відповідно; у 2021 році – 33 та 17 відповідно).

У Єдиному Реєстрі з оцінки впливу на довкілля у 2023 році розпочато 16 (у 2022 році – 15) справ за поданими повідомленнями про плановану діяльність, яка підлягає оцінці впливу на довкілля. 1 з цих повідомлень обґрунтовано відхилено, 1 залишено без розгляду за заявою суб'єкта господарювання (2022 рік – 4), 14 справ оприлюднено. Видано 10 висновків з оцінки впливу на довкілля (2022 рік – 23). Здійснено 24 громадських обговорень (2022 рік – 20) з врахуванням вимог законодавства про запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби COVID-19.

15.10 Стан та перспективи наукових досліджень у сфері охорони навколишнього природного середовища

Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики: - опрацюванням існуючих наукових знань та інформації на предмет їх прикладного використання для реалізації регіональної екологічної політики; - проведенням наукових пошуків за відповідними напрямками та науковим опрацюванням природоохоронних проєктів.

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля здійснюють установи природоохоронного спрямування та наукові установи області. Крім того, підтримується співпраця з освітніми, державними та громадськими закладами.

15.11 Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

Громадська організація «Флора» є членом: Української гелсінської спілки з прав людини, коаліції громадських організацій, що працюють в інтересах дітей на території України «Права дитини в Україні», Української кліматичної мережі та асоціації «Енерго-Транспарентність».

ГО «Флора» розвивається як інституція: регулярно проводить загальні збори та збори правління, а також зустрічі з партнерами.

2023 рік виявився надзвичайно випробувальним для усіх. Всесвітня нестабільність, а особливо внутрішні виклики, пов'язані з війною в нашій країні, створили надзвичайно важкі умови для життя та діяльності. Не зважаючи на всі труднощі, колектив ГО «Флора», завдяки рішучості, спільній праці та взаємній підтримці, зміг не лише витримати тиск складних обставин, але й зробити вагомий внесок у відновлення довкілля та в захист прав людей.

Протягом 2023 року було проведено різноманітні заходи, задля привернення та вирішення екологічних питань, серед них: 15 тренінгів, 11 моніторингових візитів, 5 вебінарів, 1 фокус-група, 10 прес-зустрічей, 3 нетворкінг зустрічей, 2 дослідження, 5 робочих зустрічей. Задля вирішенні екологічних проблем, завдяки інформаційній кампанії та заходам, було залучено чимало місцевих жителів, які стали більш свідомими та рішучими.

ГО «Флора» оголосила конкурс та роздала мінігранти 10 громадам Кіровоградщини для підтримки екологічних громадських ініціатив Кіровоградської області. Конкурс був направлений на залучення місцевих активістів до дій задля усунення ризиків для здоров'я людей та забруднення довкілля від наслідків видобутку урану в регіоні, зменшення ризиків, пов'язаних з впливом війни на діяльність урановидобувних об'єктів, включаючи забруднення водних ресурсів, повітря, ґрунтів.

10 громад провели моніторинги якості джерел, створювали мапи, встановили 6 станцій моніторингу якості повітря, провели інформаційні кампанії, виміряли радон у школах, досліджували ситуацію та розробляли план дій, з яким звертались до влади. Загалом, проведена дуже сумлінна робота. Населення Кіровоградщини почало говорити про проблеми радіаційного забруднення та цікавитись вирішенням її. 100 000 грн отримала кожна громада на екологічну діяльність.

На території області ГО «Флора» проводить адвокаційну кампанію координатори. Таким чином зміцнилася команда та збільшився рівень впливу при лобіюванні екологічних змін. Координатори проводять круглі столи, толоки, екологічні акції, вебінари, челенджи та багато іншого. Налагоджується співпраця з громадськістю та владою, лобіюються екологічні зміни у громадах. Про проблеми довкілля почали не лише говорити, а й діяти. Тож вже помітно багато позитивних змін в громадах. Наприклад, встановили сміттєві баки, відмовились від спалювання листя, чистять джерела, і на сайтах громад є рубрика «екологія».

У ГО «Флора» діє аналітично-дослідницький відділ, який відіграє ключову роль у забезпеченні якісної та незалежної роботи. З метою вдосконалення наших аналітичних процесів та забезпечення їхньої мобільності, ми висловлюємо необхідність в наявності мобільної лабораторії. Зараз у нас вже є значна кількість високоякісних аналітичних інструментів, які дозволяють здійснювати ретельні дослідження та аналізи.

- смарт-фотометр;
- дозиметр радіометр МКС-05;
- нітрат-тестер Greentest;
- тепловізор;
- 8 станцій моніторингу якості повітря.
- радонометр Airthings Corentium Home

У 2023 році ГО «Флора» доєдналась до багатьох навчальних та робочих зустрічей по всій Україні та мала 3 відрядження за кордон. Представники

навчались, налагоджували міжнародні відносини та планували свою діяльність у партнерстві з наступними країнами:

Концепцією заходу «Climate BarCamp», при візиті до Польщі, стало обговорення та розробка кліматичних рішень на муніципальних рівнях. На заході були представники 7 країн, де кожен ділився досвідом своєї країни, а також проблемами;

В ході навчального візиту до Швеції, ознайомились з різними довкіллевими практиками країни, підходами й методами, які можуть бути аплікабельними для України вже найближчими роками;

В Чехії відбулась зустріч з гейтманом. Кіровоградщина, як і Чехія, має великі поклади уранових руд. Ми знаходимось на етапі, коли уранодобувні шахти є екологічно та економічно не вигідними. Досвід Чехії показав, що вирішити цю проблему реально. Чеські друзі та партнери завітали до нас у Кропивницький, де ми поспілкувались про результати нашої співпраці та будували

плани на майбутнє.

Мандрівний фестиваль документального кіно 20 Docudays UA завітав на Кіровоградщину вже 15 раз! Організаторами показів у Кропивницькому виступила саме ГО «Флора». Загалом відбулось понад 20 переглядів, в онлайн та офлайн форматах. Переглянули 12 кінострічок та мали 3 зустрічі з режисерами! За час фестивалю до нас приєдналось понад 1000 поціновувачів документального кіно. Центральна тема цьогорічного фестивалю «Образ майбутнього» – це історія про відновлення після перемоги, де не місце

пластиковим розфарбованим чи дитячих ОСББ. Це виклик модернізації наших створення красивих і доступних, всіх пішоходів - від на тих, кого також розмова про водойм і земель від які залишили Docudays UA – це чистого, екологічно майбутнього, де покоління його здатністю краще вже сьогодні.

лебедям і шинам на газонах майданчиках від до справжньої міст, містечок і сіл, і зручних, сучасних орієнтованих на старих до малих та змінила війна. Це очищення наших забруднень і мін, окупанти. 20 шлях до створення безпечного образу нового визначатиметься змінювати світ на

Одним із основних напрямків сучасної екологічної політики є забезпечення сприятливого для життя і здоров'я людини навколишнього природного середовища, реалізація права громадськості на участь у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля. В основному природоохоронні громадські організації працюють за такими напрямками, як екологічна освіта та виховання, інформування та природоохоронна пропаганда, навчання, видавнича діяльність, природоохоронні акції тощо. Діяльність тих громадських організацій, які переважно складаються з науковців і професійних екологів, спрямована на збереження біорізноманіття, створення природоохоронних територій, підготовку наукових пропозицій та висновків. Низка організацій займається видавничою, просвітницькою діяльністю.

15.12 Екологічна освіта та інформування

Охорона довкілля та раціональне використання природних ресурсів є виключною передумовою сталого суспільного розвитку. Перехід суспільства до сталого розвитку залежить від екологічної освіти. Її суть полягає в тому, щоб кожна людина усвідомила пріоритетні загальнолюдські цінності, знала про основні джерела порушення природної рівноваги, усвідомлювала свою відповідальність перед суспільством.

З метою залучення учнівської молоді до розв'язання екологічних проблем, формування у підростаючого покоління дбайливого ставлення до природи, комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» відпрацьована комплексна система екологічної освіти.

У сучасних умовах позашкільні заклади еколого-натуралістичного профілю забезпечують досягнення вихованцями таких практичних

компетенцій, як формування вмій і навичок розв'язання екологічних проблем, раціонального природокористування, природоохоронної діяльності тощо.

Еколого-натуралістичний напрям позашкільної освіти посідає провідне місце у формуванні екологічної культури особистості та є прикладом інтеграції різних напрямів позашкільної освіти у діяльності загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих і профільних позашкільних навчальних закладів.

В області працює 3 заклади позашкільної освіти еколого-натуралістичного спрямування: комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», Світловодська станція юних натуралістів Світловодської міської ради та Станція юних натуралістів комунального закладу «Торговицький лицей імені Є.Ф. Маланюка» Новоархангельської селищної ради Голованівського району Кіровоградської області (філія). Також працюють гуртки еколого-натуралістичного спрямування на базах багатопрофільних закладів позашкільної освіти.

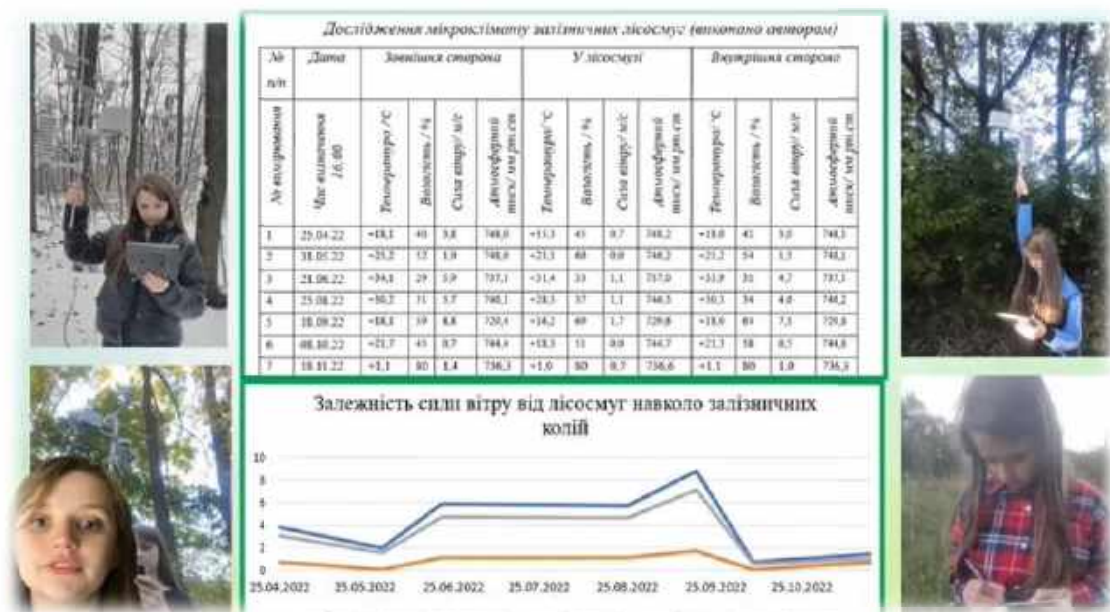
У 2023 році в Кіровоградській області працювало 169 творчих об'єднань учнівської молоді еколого-натуралістичного спрямування, в яких займалося 2662 учні.

Протягом 2023 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було організовано та проведено 32 очно-заочних еколого-натуралістичних масових заходів, більшість яких у зв'язку з військовим станом в Україні проводились в online форматі.

Понад 2000 школярів області взяли активну участь в обласних масових заходах еколого-натуралістичного спрямування: обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу»; конкурс учнівських колективів екологічної просвіти «Земля – наш спільний дім»; обласний конкурс дитячої творчості «Свій голос віддаю на захист природи»; День Довкілля; зліт учнівських лісництв «Юні господарі землі»; обласний фестиваль «Українська паляниця»; обласний конкурс з флористики та фітодизайну, приурочений до 105-ї річниці від дня народження В.О. Сухомлинського; обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2023»; зліт аграрних трудових об'єднань «Тобі, Україно, наші знання та праця!»; обласна виставка «Новорічна композиція» та «Український сувенір».

З 06 по 28 лютого 2023 року комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» з метою впровадження інноваційних підходів до організації екологічної освіти школярів, широкого охоплення учнівської молоді науково-дослідницькою роботою з еколого-натуралістичного напрямку в заочному форматі провів щорічний обласний конкурс «Вчимося досліджувати та охороняти природу».

У фінальному етапі обласного конкурсу взяли участь 61 учень закладів загальної середньої та позашкільної освіти Бобринецької, Знам'янської, Кропивницької, Маловисківської, Олександрійської та Світловодської міських рад, Компаніївської та Олександрівської селищних рад, Великоандрусівської, Ганнівської, Глодоської, Гурівської, Дмитрівської, Злинської, Кетрисанівської, Мар'янівської, Первозванівської, Попельнастівської, Рівненської сільських рад.

Учасники обласного заходу презентували свої дослідницько-експериментальні роботи в номінаціях: «Юний дослідник»; «Екологія та проблеми довкілля»; «Біологія»; «Охорона здоров'я»; «Ресурси енергозбереження»; «Сільськогосподарське дослідництво»; «Лісогосподарське дослідництво».

В номінації «Сільськогосподарське дослідництво» І місце посіла АВСТРИЦЬКА Лілія, учениця Глодоського ліцею Глодоської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області з роботою «Продуктивність картоплі середньостиглих сортів «Слов'янка» та «Околиця» залежно від довжини паростків». Виконуючи роботу, учениця дослідила вплив довжини проростків на процеси схожості, росту та розвитку культур, а також встановила закономірності між їх станом та продуктивністю досліджуваних сортів картоплі. Лілія розробила практичні рекомендації щодо підготовки садивного матеріалу бульби картоплі та презентувала їх під час місячника екології у Глодоському ліцеї та поширила через Viber групи батьків та учнів.

БОНДАРЕНКО Анна, учениця Глодоського ліцею Глодоської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області стала кращою в номінації «Юний дослідник». Юна дослідниця представила на обласний захід свої дослідження щодо особливостей вирощування авокадо в домашніх умовах.

Перемогу в номінації «Лісогосподарське дослідництво» здобула БОНДАРЕНКО Вікторія, учениця 10 класу ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради Кіровоградської області. Дослідження «Оцінка стану життєвості деревних насаджень лісового масиву Знам'янського лісництва» учениця

проводила в червні – жовтні 2022 року в четвертому відділі 109 кварталу лісового масиву Знам'янського лісництва. Для виконання поставлених завдань була закладена ділянка 30×50 м з різним віком дерев, на якій визначався видовий і кількісний склад деревостанів, категорія та індекс стану життєвості деревних насаджень. Результати дослідження були використані під час навчального процесу в закладі освіти, а також були презентовані працівникам лісового господарства.

В номінації «Охорона здоров'я» переможцем був визнаний КОСТЮНІН Ілля, учень 8 класу комунального закладу «Кущівська гімназія міської ради міста Кропивницького». Під час виконання дослідницької роботи «Небезпечні компоненти шампунів» учень виконав ряд завдань: детально вивчив літературу та етикетки засобів по догляду за волоссям; провів соціологічне опитування та встановив найбільш популярні марки шампунів; визначив вплив різних зразків шампунів на шкіру голови, здоров'я та навколишнє середовище; визначив рН кожної марки шампуню; презентував рецепт приготування нешкідливого шампуню.

КРУТОВ Ярослав, учень 8 класу Первозванівського ліцею Первозванівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області виборов перемогу в номінації «Біологія». Під час дослідження учень вивчав проблеми впливу цифрових девайсів на стан зору здобувачів освіти та експериментально перевіряв ефективність застосування вправ за методиками відомих вчених і стереозображень для покращення акомодатії та профілактики захворювань очей.

У фінальному етапі обласного конкурсу «Вчимося досліджувати та охороняти природу» в номінації «Ресурси енергозбереження» переможцем визнано НАЗАРЕНКА Андрія, вихованця гуртка «Юні лісівники» комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» на базі комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області. Переможець під час виконання конкурсної роботи «Вирощування Павловнії в домашніх умовах» вивчив біологічні особливості та технології вирощування біоенергетичної культури.

В номінації «Екологія та проблеми довкілля» одразу дві учениці комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради посіли перші місця: ШАБАНОВА Вероніка з роботою «Вплив лісосмуг на мікроклімат Північного Степу України» та ЧАБАН Ірина – «Цвітіння води як екологічна проблема малих річок України».

07 березня 2023 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було проведено обласний конкурс дитячої творчості «Свій голос віддаю на захист природи».

Конкурс проводився з метою формування екологічної культури особистості, її підготовки до цілісного сприйняття сучасних екологічних проблем, свідомого розуміння процесів, що відбуваються в природі в результаті людської діяльності.

В обласному конкурсі взяли участь учні та вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенської, Гайворонської, Долинської, Кропивницької, Помічнлянської міських рад; Великоандрусівської, Глодоської, Злинської, Попельнастівської, Рівнянської, Соколівської сільських рад; Заваллівської, Новоархангельської, Новопразької, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської та Устинівської селищних рад, Кіровоградського ОЦЕНТУМ.

З 20 по 24 березня 2023 року проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Земля – наш спільний дім» за темою: «Луки мого дитинства» в заочному форматі. Метою конкурсу є підвищення рівня еколого-просвітницької і природоохоронної діяльності учнівських колективів закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

В обласному етапі конкурсу взяли участь 24 учнівські колективи екологічної просвіти закладів загальної середньої та позашкільної освіти Гурівської, Мар'янівської, Попельнастівської, Суботцівської, Соколівської сільських рад, Заваллівської, Компаніївської, Новоархангельської, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської, Пантаївської, Смолінської, Устинівської селищних рад, Гайворонської, Знам'янської, Кропивницької, Новомиргородської, Олександрійської, Помічнлянської міських рад.

Учасники Конкурсу екологічних агітбригад представили відеозаписи виступів за темою: «Луки мого дитинства» та презентації еколого-просвітницької і природоохоронної діяльності. У своїх відеороботах вони демонстрували власні досягнення еколого-просвітницької, природоохоронної та практичної діяльності, проведеної протягом навчального року, її результативність, популяризували рух за збереження навколишнього середовища.

Переможцем конкурсу стала екологічна агітбригада «ЕКОМРІЯ» комунального закладу «Навчально-виховне об'єднання І-ІІІ ступенів «Мрія» Кіровоградської міської ради Кіровоградської області», керівник агітбригади СИДОРЕНКО Тамара Дмитрівна.

ІІ місце посіли: екологічна агітбригада «ФЕРІ» Петрівського ліцею Петрівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області, керівник агітбригади РЯБОВА Олена Миколаївна;

екологічна агітбригада «Екодзвін» комунального закладу «Новоархангельський ліцей «Лідер» Новоархангельської селищної ради Голованівського району Кіровоградської області, керівник агітбригади АВДІЄНКО Наталія Миколаївна;

екологічна агітбригада «СБР» Ліцею № 17 Олександрійської міської ради Кіровоградської області, керівник агітбригади ТКАЧЕНКО Тетяна Володимирівна;

екологічна агітбригада «Екосвіт» Смолінського ліцею № 2 Смолінської селищної ради Кіровоградської області, керівник агітбригади БУЛЄЦА Єлизавета Олегівна.

ІІІ місце: екологічна агітбригада «ЕКОЦВІТ» Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівський ліцей № 2» Олександрівської селищної ради Кіровоградської області, керівник агітбригади ЯКОВЕНКО Ольга Вікторівна;

екологічна агітбригада «Ековарта» комунального закладу «Красносілківський ліцей» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, керівник агітбригади ФІЛПОВА Валентина Андріївна;

екологічна агітбригада «Екостар» Вільненського ліцею Соколівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області, керівник агітбригади ПАТЛАЧЕНКО Світлана Миколаївна;

екологічна агітбригада «ЕКО-ВАРТА» Онуфріївського ліцею Онуфріївської селищної ради Кіровоградської області, керівник агітбригади АРТИШУК Віта Анатоліївна;

екологічна агітбригада «Гроно» комунального закладу «Могильненський ліцей» Заваллівської селищної ради Голованівського району Кіровоградської області, керівник агітбригади СТАРОДУБ Тетяна Олександрівна; екологічна агітбригада «ВЕЛКАС» Великовисківського ліцею Мар'янівської сільської ради Новоукраїнського району Кіровоградської області, керівник агітбригади ЗАЄЦЬ Вікторія Сергіївна.

Обласний етап Всеукраїнського конкурсу “День зустрічі птахів”

З 11 по 15 квітня 2023 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було організовано і проведено природоохоронні заходи, приурочені до відзначення Дня довкілля в online форматі. Метою якого є залучення учнівської молоді до роботи щодо поліпшення стану довкілля та підвищення екологічної свідомості й культури.

План проведення заходів передбачав: online – вікторину до Дня довкілля, презентацію еколого-просвітницької роботи «Бережи природу для людського роду», online – конкурси на кращий плакат «Збережемо рідну природу» та «Екологічна мода», челендж «Діяльна людина – квітуча Україна!».

В заходах взяли участь понад 660 учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти Кіровоградської області: Благовіщенської, Бобринецької, Гайворонської, Долинської, Кропивницької, Новоукраїнської, Маловисківської, Помічнлянської міських рад, Великоसेверинівської, Ганнівської, Глодоської, Гурівської, Злинської, Первозванівської, Попельнастівської, Рівнянської, Соколівської сільських рад, Добровеличківської, Заваллівської, Компаніївської, Новоархангельської, Новопразької, Олександрівської, Онуфріївської, Петрівської, Побузької, Устинівської селищних рад, Кіровоградського ОЦЕНТУМ та Зайцівської сільської ради Синельниківського району Дніпропетровської області.

26 травня 2023 року комунальний заклад «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» спільно з громадською організацією «Кіровоградське обласне Товариство лісівників» провів у заочному форматі обласний зліт учнівських лісництв «Юні господарі землі». Захід проводився з метою активізації участі учнівської молоді в природоохоронній та

дослідно-експериментальній роботі в галузі лісового господарства, збереженні біологічного різноманіття лісових екосистем.

Учасники зльоту представили план роботи та відеозвіт юних лісівників про свою діяльність. Переможців та призерів обласного зльоту учнівських лісництв «Юні господарі землі» було визначено за критеріями:

організація практично-природоохоронної діяльності та співпраця з працівниками державних лісгосподарських підприємств;

дослідницька робота юних лісівників та впровадження її результатів у практику лісового господарства;

профорієнтаційна робота в учнівських об'єднаннях;

агітаційно-просвітницька діяльність вихованців учнівських лісництв.

Найкраще справилися із завданнями обласного зльоту учнівських лісництв «Юні господарі землі» вихованці учнівського лісництва «Зелена планета»

комунального закладу «Компаніївський ліцей» Компаніївської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, керівник учнівського лісництва ПОЛТАВЕЦЬ Світлана Владиславівна.

II місце посіли:

вихованці Веселобоківського учнівського лісництва Іванівської філії Комунального закладу «Гурівський ліцей Гурівської сільської ради», керівник учнівського лісництва ТАТЛУБАЄВА Лариса Леонідівна;

вихованці Червоно-Нерубаївського учнівського лісництва Підлісненської філії комунального закладу «Олександрівське навчально-виховне об'єднання № 2» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, керівник учнівського лісництва ВОРОБЕЙ Тетяна Іванівна.

Вихованці учнівського лісництва «Шкільне лісництво» ліцею «Крила України» Знам'янської міської ради Кіровоградської області, керівник учнівського лісництва ПОГРЕБНЯК Оксана Вікторівна та вихованці учнівського лісництва «Юні лісівники» ліцею «Гармонія» Знам'янської міської ради Кіровоградської області, керівник учнівського лісництва ГВОЗДИК Ірина Вікторівна зайняли III місце.

01 червня 2023 року комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було проведено в

online форматі обласний зліт юних екологів Кіровоградщини «EcoFest – 2023» з метою підтримки обдарованих дітей та молоді, які займаються природоохоронною та просвітницькою діяльністю в екологічній сфері, соціально-громадянського виховання підростаючого покоління та формування у нього національної свідомості.

Зліт об'єднав навколо себе переможців Всеукраїнських конкурсів, акцій еколого-натуралістичного спрямування з

Долинської, Кропивницької, Новоукраїнської, Помічнянської, Світловодської міських рад, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської селищних рад, Гурівської, Злинської, Мар'янівської сільських рад, Кіровоградського ОЦЕНТУМ.

Учасники обласного зльоту юних екологів Кіровоградщини презентували та обмінювались досвідом своєї роботи з вирішення екологічних проблем свого регіону. Також вони взяли участь в роботі сесійних залів, де обговорювались проблеми переробки та сортування сміття, їх вирішення.

Під час літніх канікул Кіровоградським ОЦЕНТУМ організовано «ЛІТНЮ ЕКОЛОГІЧНУ ШКОЛУ», яка діє з метою забезпечення змістовного дозвілля,

розвитку дітей під час літніх канікул та залучення їх до природоохоронної роботи.

В ході роботи екологічної школи для школярів області були проведені заходи еколога-натуралістичного напрямку.

Головною метою проведення марафону екологічної активності «Чисте довкілля – чисте сумління» було формування в учнів основ екологічної культури та дбайливого ставлення до навколишнього середовища, шанобливого ставлення до себе і людей. В рамках марафону учасники мали змогу переглянути художні, документальні та анімаційні фільми про красу нашої планети, її різноманітність та проблеми, які загрожують існуванню її мешканців. В заході взяли участь понад 70 учнів, вихованців закладів загальної середньої та позашкільної освіти області.

Також було проведено челендж «Спостерігаємо та досліджуємо довкілля влітку». Метою челенджа є формування свідомої екологічно-доцільної поведінки в природі; розвитку допитливості, пізнавальних інтересів. Учасники поділились своїми цікавими фото- та відеоспостереженнями, дослідженнями в соціальних мережах. Вони показали неймовірну красу природи, яку ми не помічаємо за повсякденними клопотами. В заході взяли участь понад 100 учасників закладів освіти області.

До Всесвітнього дня рибальства педагогами Кіровоградського ОЦЕНТУМ було розроблено online-вікторину «Морські фантазії». У вікторині взяли участь 64 учасники із Ганнівської, Гурівської, Злинської, Попельнастівської сільських рад, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Побузької, Устинівської селищних рад, Кропивницької, Світловодської міських рад та Новояворівського ліцею Львівської області.

З метою залучення учнівської молоді до здорового способу життя для учнів та вихованців закладів освіти області організовано фото-челендж «Моє літо в стилі ЕСО». За умовами проведення челенджу учасники виконували завдання за такими темами: «Активний Ековідпочинок», «Вирощуємо Екопродукти», «Беремо сили у природи», «Насичуємо організм вітамінами влітку» та «Зоотерапія».

Переймаючись актуальністю проблеми екологічного виховання молодого покоління, педагоги ОЦЕНТУМ організували та провели екологічний online-

марафон «Життя без поліетилену». Марафон проводився з метою привернення уваги учнівської молоді до проблем довкілля та усвідомлення своєї відповідальності перед суспільством за його збереження.

Учасникам марафону було запропоновано створити власноруч свою ексклюзивну та супермодну сумку, сітку («авоську»), паперовий пакет чи ЕСОторбинку, зробити фото та опублікувати на власній сторінці

Facebook з метою привернути увагу суспільства до екологічної свідомості та відмовитися від використання поліетилену. В марафоні взяло участь понад 50 учнів та вихованців закладів освіти Компаніївської, Олександрівської, Петрівської селищних рад, Великосеверинівської, Ганнівської, Гурівської, Рівнянської сільських рад, Кропивницької та Помічнлянської міських рад.

16 вересня 2023 року учнівська молодь області долучилась до Всесвітнього дня, організатором якого є всеукраїнський молодіжний рух «Lat's do it Ukraine». Під час проведення заходу учасники отримали інформаційні матеріали з інструкціями участі за посиланням на QR код та ознайомились з інструктажем техніки безпеки, порадами для проведення безпечної активності та приєднались до цифрового прибирання, сортування сміття та упорядкування територій закладів освіти.

320 по 24 листопада 2023 року Кіровоградським ОЦЕНТУМ з метою виховання господаря, формування творчої працелюбної особистості, економічної й екологічної культури учнів, привернення уваги органів влади, громадськості до проблем екології навколишнього середовища було проведено обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Юннатівський зеленбуд».

В обласному етапі конкурсу взяли участь окремі учні, учнівські колективи, вихованці екологічних гуртків закладів загальної середньої та позашкільної освіти Великоандрусівської сільської ради, Компаніївської, Олександрівської, Петрівської, Устинівської селищних рад, Знам'янської, Новомиргородської, Новоукраїнської міських рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді».

У рамках проведення конкурсу «Юннатівський зеленбуд» вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти залучалися до оздоровлення довкілля, збереження існуючих зелених насаджень, благоустрою парків, скверів, бульварів; створювали нові парки, ліси, лісопарки, лісові смуги, сквери та інші об'єкти зеленого будівництва з урахуванням вимог ландшафтної архітектури та садово-паркового мистецтва; оволоділи сучасними технологіями вирощування лісових культур та господарського матеріалу; ознайомилися з сучасними формами господарської діяльності.

Протягом листопада-грудня 2023 року в комунальному закладі «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» було проведено обласний етап Всеукраїнського заочного конкурсу робіт юних фотоаматорів «Моя країна – Україна!» за наступними номінаціями: пейзаж, натюрморт, жанрове фото, пам'ятки архітектури, живий світ (фото тварин та рослин), експериментальне фото, репортажний портрет.

Конкурс проводився з метою формування в учнівської молоді активної життєвої позиції та готовності брати участь у суспільному і культурному житті країни; розвитку пізнавальних процесів у дітей, зокрема, уваги, сприйняття, уваги, мислення, формування екологічної культури.

В конкурсі взяли участь учні та вихованці закладів загальної середньої та позашкільної освіти Благовіщенської, Гайворонської, Кропивницької, Новомиргородської, Новоукраїнської, Помічнлянської та Світловодської міських рад; Великоандрусівської, Великосєверинівської, Глodosької, Гурівської, Дмитрівської, Злинської, Попельнастівської, Рівнянської, Суботцівської сільських рад; Добровеличківської, Компаніївської, Новопраської, Олександрівської, Онуфрїївської, Петрівської, Побузької, Приютівської селищних рад та комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді». На обласний етап конкурсу було надіслано понад 400 робіт з усіх куточків Кіровоградської області.

Найбільш активними та відповідальними учасниками були вихованці комунального закладу «Центр позашкільної освіти» Дмитрівської сільської ради Кропивницького району Кіровоградської області, Благовіщенського центру дитячої та юнацької творчості Благовіщенської міської ради, Помічнлянського Центру дитячої та юнацької творчості, комунального закладу позашкільної освіти «Олександрівська станція юних техніків» Олександрівської селищної ради Кропивницького району Кіровоградської області, Недогарської гімназії Приютівської селищної ради Олександрійського району Кіровоградської області, учні та вихованці Петрівської селищної ради.

Однією з найбільш поширених форм екологічного виховання учнівської молоді області є робота на екологічних стежках.

Екологічна стежка – організаційний маршрут на місцевості задля пропаганди охорони довкілля, виховання екологічної культури. Головне завдання екологічної стежки – навчати учнів впізнавати у природі живі об'єкти, бачити ознаки їх пристосування до умов існування, біологічні ритми, пояснювати екологічне

значення. В загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах області їх налічується близько 50, більшість яких створені в межах заповідного фонду або ж на територіях, які пропонуються юними природоохоронцями для надання їм статусу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ.

Заслуговує на увагу організація роботи на екологічній стежині «Плетений Ташлик від витоку до гирла» комунального закладу «Плетеноташлицький ліцей» Злинської сільської ради. Розробляючи екологічну стежину, учні використовували програму Google My Maps, за допомогою якої створили онлайн-карту із позначками і усією необхідною інформацією у вигляді тексту, аудіо та відеофайлами. Маршрут екологічної стежини проходить берегом р. Плетений Ташлик. Працюючи на маршруті, юні екологи мають можливість вести спостереження за ходом природних процесів та явищ, проводити дослідницьку роботу, вивчати флору і фауну свого регіону.

Природоохоронні заходи, які проводяться комунальним закладом «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» постійно публікуються на сторінках соціальних мереж Facebook, Telegram. Вся робота школярів області щодо охорони і дослідження природи має на меті привернути увагу місцевих органів влади на необхідність дотримання правил природокористування та збереження і розширення природоохоронних територій.

15.13 Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Кошти від міжнародних фінансових організацій безпосередньо на здійснення фінансування природоохоронних заходів та реалізацію природоохоронних проєктів у 2023 році не надходили.

Разом з тим, за інформацією департаменту економічного розвитку та торгівлі Кіровоградської обласної військової адміністрації, європейськими партнерами області на міжрегіональному рівні, у тому числі з питань співпраці у сфері екології, є Федеральна земля Штирія Республіки Австрія, місто Брага Португальської Республіки, міста Інчхон Республіки Корея та Сюйчжоу Китайської народної демократичної республіки.

ВИСНОВКИ

Визначення пріоритетних екологічних проблем регіону побудоване на оцінці екологічної ситуації області з використанням соціально-економічних, статистичних показників (обсяги викидів, скидів), показників стану водного та повітряного середовищ, зокрема, нормативів якості водних ресурсів, атмосферного повітря; нормативів скиду забруднюючих речовин у водні об'єкти, просторових та часових масштабів прояву негативних процесів.

1 Основні чинники та критерії для визначення найважливіших екологічних проблем, у тому числі пов'язаних із:

1.1. Забрудненням атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту

Однією із важливих екологічних проблем регіону є забруднення атмосферного повітря викидами від промислових підприємств та автотранспорту.

Кіровоградським обласним центром з гідрометеорології ведуться постійні спостереження за вмістом забруднюючих речовин в атмосферному повітрі на стаціонарних постах м. Кропивницького, м. Олександрії та м. Світловодська.

Протягом 2023 року лабораторіями Центру було досліджено 5844 проби, в тому числі 726 проб атмосферного повітря міських поселень. На території сільських поселень досліджено 1118 проб атмосферного повітря. Усі дослідження відповідали нормативним значенням.

За даними Головного управління статистики у Кіровоградській області, в 2023 році до повітряного басейну області надійшло від стаціонарних джерел викидів підприємств та організацій 7,4 тис. т забруднюючих речовин, що на 1 тис. т менше ніж у 2022 році (для порівняння у 2022 році склали 8,4 тис. т).

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря у Кіровоградській області в 2023 році, обумовлене головним чином, зменшенням обсягів виробництв найбільшими підприємствами-забруднювачами атмосферного повітря в порівнянні з 2022 роком, а саме ТОВ «Побужський феронікелевий комбінат» (для порівняння у 2022 році обсяги викидів склали – 2023,954 т, у 2023 році – 43,733 т).

Основними забруднювачами атмосферного повітря області є підприємства, що здійснюють виробництво олії та тваринних жирів (1681,171 т), виробництво цукру (1237,924 т) та розведення свиней (860,823 т).

По області найбільший обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2023 рік надійшов від ТОВ "Марлен-КД" (Кропивницький район, смт Компаніївка) – 799,871 т.

Суб'єктами господарської діяльності Кіровоградщини за 2023 рік отримано 127 дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, з них 25 об'єктів, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні

впроваджуватися найкращі доступні технології та методи керування і 102 об'єкти, де відсутні перевищення встановлених значень нормативів гранично допустимих викидів та які не підлягають постановці на державний облік.

Залишається гострою проблема забруднення повітря пересувними джерелами, і особливо, автомобільним транспортом. Надходження шкідливих речовин від автотранспорту домінують над викидами від стаціонарних джерел, що надходять в атмосферне повітря. Викиди від автотранспорту становлять 65 % від усіх шкідливих речовин, що потрапляють у повітря.

З метою збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей та навколишнє природне середовище визначено правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря.

1.2. Забрудненням водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства

За даними звітності 2-ТП (водгосп) водокористувачами області в 2023 році було забрано 236,308 млн куб. м води, що на 92,382 млн куб. м або на 64,2 % більше, ніж у попередньому році. Із загального обсягу із поверхневих водних джерел забрано – 219,169 млн куб. м та із підземних – 17,139 млн куб. м.

Використання свіжої води в 2023 році склало 45,040 млн куб. м, у тому числі на виробничі потреби – 25,071 млн куб. м, на питні та санітарно-гігієнічні потреби – 16,320 млн куб. м води, зрошення – 3,411 млн куб. м. Втрачено води при транспортуванні – 9,532 млн куб. м.

Сучасний стан поверхневих водойм області характеризується антропогенним тиском суб'єктів господарювання. Значна частина недостатньо очищених стоків щорічно потрапляє у водні об'єкти та завдає їм незворотної шкоди.

В 2023 році загальне водовідведення по області склало 38,882 млн куб. м води, у тому числі: 33,597 млн куб. м - скид зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, з них нормативно очищені – 3,737 млн куб. м, ті що не потребують очистки – 13,571 млн куб. м та 16,289 млн куб. м – забруднених, недостатньо очищених вод, які склали 48,5 % від загального обсягу водовідведення у поверхневі води.

Найбільшими забруднювачами поверхневих водних об'єктів залишаються підприємства комунального господарства. Серед причин незадовільної роботи каналізаційних очисних споруд – їх перевантаженість або недовантаженість, зношеність обладнання та відсутність коштів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції в цілому;

1.3. Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти

- скидання мінералізованих шахтних вод без очистки.

1.4. Забрудненням підземних водоносних горизонтів

- наявність місць акумуляції комунальних і побутових відходів;
- сільськогосподарські та інші угіддя, на яких застосовуються добрива, пестициди та інші хімічні речовини;
- промислові майданчики підприємств, поля фільтрації, скважини та інші гірничі виробки.

1.5. Порушенням гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

До основних проблем у галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів на території Кіровоградської області належать:

- недостатня забезпеченість місцевими водними ресурсами, їх запаси вдвічі менші, ніж в середньому в Україні. В області є населені пункти, що користуються привозною водою;
- зменшення обсягів доступних до використання водних ресурсів, обміління поверхневих водних об'єктів, вичерпання підземних вод;
- втрати земель та забруднення поверхневого питного водозабору через абразійні береги;
- ризики отримання збитків, завданих повеннями (паводками) чи посухами, що посилюються негативним впливом зміни клімату;
- відсутність встановлених меж прибережних захисних смуг та водоохоронних зон водних об'єктів, у зв'язку з дифузним забрудненням поверхневих водних об'єктів, пов'язаних з агропромисловою діяльністю;
- більша частина існуючих випусків зворотних стічних вод у поверхневі водні об'єкти потребує реконструкції або будівництва каналізаційних очисних споруд;
- недостатня забезпеченість споживачів централізованим водовідведенням обумовлює забруднення поверхневих водних об'єктів від дифузних джерел;
- гідроморфологічні зміни річок, висока зарегульованість та втрата природної дрени водних об'єктів;

1.6. Утилізацією відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

Питання управління відходами є надзвичайно актуальним для області. За попередніми статистичними даними обсяг утворених відходів в області за 2023 рік становить 517,2 тис. тонн відходів, що на 12,2 % більше порівняно із 2022 роком (461,0 тис. тонн).

У загальній кількості відходів, що утворилися у 2023 році, найбільшу питому вагу складали тверді побутові відходи.

Основною проблемою, яка виникає у сфері поводження з побутовими відходами є відсутність системи збору, сортування та утилізації твердих побутових відходів, незадовільний стан звалищ побутових відходів.

Звалища побутових відходів у більшості населених пунктів області функціонують багато років. На усіх звалищах області не дотримується повний технологічний процес захоронення відходів, відсутнє їх сортування, що спричиняє забруднення довкілля. Майже усі звалища потребують невідкладної санації та рекультивації. Тому виникла необхідність створення сучасних технічно оснащених полігонів для захоронення твердих побутових відходів та запровадження механізмів їх збору, сортування, утилізації та захоронення.

1.7. Вплив уранодобувної промисловості на навколишнє середовище

Кіровоградська область розташована у межах центральної частини Українського кристалічного щита, що обумовлює на її території значні запаси різних видів корисних копалин, у тому числі уранових руд.

Область посідає провідне місце в Україні за запасами урану (83 % від загальних запасів в Україні) та займає монопольне становище (100 %) за його видобутком.

Основними радіаційно-небезпечними об'єктами та технологіями, пов'язаними з видобуванням уранових руд, є підземні комплекси видобування і шахтні поверхні обміну вагонів та сортування руди, транспортування руди по території промислових майданчиків шахт, поводження з відходами видобування уранових руд, відкачування підземних вод.

У атмосферне повітря надходять радіоактивні і хімічні речовини з організованих та неорганізованих джерел промислових викидів.

Радіаційний стан на територіях промислових майданчиків Новокостянтинівської, Смолінської та Інгульської шахт, в їх санітарно-захисних зонах та зонах спостереження характеризується даними гамма-зйомки, що включає вимірювання потужностей еквівалентної дози гамма-випромінювання над поверхнею землі у відповідності до діючої методики виконання вимірів.

На межі санітарно-захисної зони, яка становить 500 м від межі промислового майданчика шахт, потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання змінюється в діапазоні $0,10 \div 0,19$ мкЗв/год.

На території зони спостереження шахт значення потужності еквівалентної дози становлять $0,11 \div 0,18$ мкЗв/год.

За результатами вимірювання потужності еквівалентної дози зовнішнього гамма-випромінювання узбіччя автомобільного шляху за напрямом руху транспорту з рудою по маршруту Новокостянтинівська шахта-Інгульська шахта встановлено, що в межах промислового майданчика ПЕД становить $0,16 \div 0,21$ мкЗв/год, в зоні спостереження $0,14 \div 0,19$ мкЗв/год, автошляхи – $0,11 \div 0,18$ мкЗв/год.

Фонове значення ПЕД досліджуваної території за даними «Звіту про результати радіаційного контролю об'єктів навколишнього середовища на території Маловисківського району Кіровоградської області (фонові), 2014 рік» становить $0,11 \div 0,17$ мкЗв/год.

Радіаційний фон на території промислових об'єктів підприємства протягом 2023 року залишається стабільним.

З метою безпечного зняття з експлуатації Смолінської шахти, запаси якої майже вичерпані, Міністерством енергетики України розробляється проєкт Державної цільової екологічної програми зняття з експлуатації уранового об'єкта на 2024 - 2028 роки. Вказаною програмою буде передбачено здійснення заходів з її ліквідації, забезпечення екологічної безпеки і зниження рівня забруднення радіонуклідами природного походження до рівня, що не впливає на здоров'я людини та навколишнє природне середовище.

1.8. Проблемами природно-заповідного фонду.

Формування системи природно-заповідних територій є одним із пріоритетних напрямків заповідної справи. Метою є створення мережі природно-заповідних територій до рівня достатнього для збереження їх різноманіття та природних екосистем у цілому. В області постійно ведеться робота щодо організації заходів по заповіданню нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Поряд з цим, існують питання, які потребують вирішення:

- відсутність проєктів організації територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- відсутність проєктів утримання та реконструкції парків - пам'яток садово-паркового мистецтва;

- відсутність закріплених на місцевості меж заповідних об'єктів, інформаційних та охоронних знаків, що призводить до порушення заповідного режиму територій, зміни площі та конфігурації меж, самозахоплення земель природно-заповідного фонду та загрози їх втрати;

- відсутність механізмів економічного стимулювання для створення нових об'єктів природно-заповідного фонду та відшкодування збитків землекористувачам (землевласникам), а також механізму викупу земельних ділянок для заповідання;

- складнощі щодо винесення меж в натуру вже існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду через недостатнє фінансування робіт землевласників (землекористувачів);

- недостатнє фінансування заходів формування екологічної мережі області у бюджетах регіонального та місцевого рівнів щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, охорони та утримання існуючих об'єктів природно-заповідного фонду.

Серед головних питань, які стримують розширення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, є великий відсоток розораності території області,

який досягає 85 %, що ускладнює процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду.

2. Аналіз найважливіших екологічних проблем

2.1. що вимагають вирішення на міжнародному рівні

Відсутність міжнародних інвестицій в галузі переробки та утилізації твердих побутових відходів.

2.2. проблеми загальнодержавного значення

- забруднення атмосфери викидами промислових підприємств та автотранспорту.

- забруднення водних об'єктів недостатньо очищеними стічними водами від комунальних господарств та промислових підприємств.

- забруднення навколишнього природного середовища побутовими відходами.

- відсутність сучасних механізмів стосовно заповідання територій в умовах відсутності вільних територій та безконтрольного використання земель для сільськогосподарського виробництва.

- виснаження та деградація землі внаслідок вирубки лісосмуг та недотримання сівозмін сільськими господарствами (виробниками).

- створення загальнодержавної комплексної системи моніторингу стану навколишнього природного середовища.

2.3. проблеми місцевого значення

- відсутність сучасних полігонів побутових відходів в населених пунктах області або заводів з переробки твердих побутових відходів.

- перевищення середньорічних значень граничних рівнів або цільових показників та інформаційного перевищення або порогів небезпеки забруднюючих речовин у містах де розміщені пости спостережень, зокрема Кропивницький, Олександрія та Світловодськ.

- відсутність Регіонального плану управління відходами.

2.4. проблеми, вирішення яких не вимагає залучення значних матеріальних (фінансових) ресурсів

- покращення стану поводження з побутовими відходами, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, впровадження роздільного збирання відходів від населення, рекультивація сміттєзвалищ, експлуатація яких недоцільна.

- еколого - просвітницьке виховання населення.

- будівництво нових або реконструкція існуючих очисних споруд.

- створення обласної електронної системи моніторингу.

2.5. екологічні проблеми, спричинені збройною агресією проти України

Процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії визначено Порядком визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326.

Відповідно до Порядку Державна екологічна інспекція України є відповідальною за визначення шкоди та збитків (підпункти 9, 11, 12, 14 пункту 2 Порядку) за такими показниками:

- шкода, завдана земельним ресурсам;
- збитки, завдані водним ресурсам;
- шкода, завдана атмосферному повітрю;
- збитки, завдані природно-заповідному фонду.

Державною екологічною інспекцією Придніпровського округу (Дніпропетровська та Кіровоградська області), відповідно до методик, розраховано збитки, завдані внаслідок збройної агресії російської федерації за 2023 рік:

- за забруднення ґрунтів площею 15658,76 кв. м та засмічення земельних ресурсів площею 73707,36 кв. м на загальну суму 4 778 963,796 тис. грн;
 - за викиди в атмосферне повітря на загальну суму 239 606,049 тис. грн.
-